

pericle martinescu

uraganul istoriei

pagini de jurnal intim

anul 1940

www.ziuaconstanta.ro

Pericle Martinescu

URAGANUL ISTORIEI
- Pagini de jurnal intim -
Anul 1940

URAGANUL ISTORIEI

– Pagini de Jurnal intim –

Anul 1940

Jurnalul intim al lui Pericle Martinescu

*urmează să apară integral la Editura Ex Ponto și
cuprinde următoarele volume, acoperind perioada 1936-1985:*

I. Confesiune patetică (1936-1939) – Vulcanul iubirii

II. Uraganul istoriei – Anul 1940

III. Uraganul istoriei (1941-1944) – Bombe și boemă

IV. 7 ani cât 70 (1948-1954) – Flagelul politic

V. Jurnal intermitent (1964-1985)

Pericle Martinescu

URAGANUL ISTORIEI

– Pagini de jurnal intim –

Anul 1940

Ediție îngrijită de Ioan Popișteanu

EX PONTO
Constanța - 2005

www.ziuaconstanta.ro

Lector de carte: **Ovidiu Dunăreanu**
Culegere, tehnoredactare și corectură: **Aura Dumitrache**
Coperta: **Leonard Vizireanu**

Carte apărută cu sprijinul
Ministerului Culturii și Cultelor

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PERICLE, MARTINESCU

Uraganul istoriei: pagini de jurnal intim - anul
1940 / Pericle Martinescu. - Constanța: Ex Ponto,
2005

ISBN: 973-644-488-0

94(498)“1940”

ISBN: 973-644-488-0
© Ex Ponto – 2005

Nu credeam să-nvăț a muri vreodată;

Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi

Ochii mei-nălțam visători la steaua

Singurătății.

Eminescu

Universitatea de Arte "Gheorghe Dinulescu"
Calea Ștefan cel Mare nr. 104, București
Tel: 0211 410 11 11

...
...
...
...

Exemplar CIP a Bibliotecii Naționale - București
CIP 97.054.050
Organizat de către paginile de Jurnal Intern - anul
1990 / Nicolae Măgureanu - Constanța, Ex Ponto
2005
ISBN 97.054.050
014571134

ISBN: 973-64-488-0
© Ex Ponto 2005

ANUL 1940

1 ianuarie 1940, ora 2 noaptea

La ora 2, am și ajuns, după cum se vede, acasă. Revelionul meu a fost un revelion de vagabond. Aș fi putut rămâne la una din mesele acelea de la cafenea, împreună cu alții ca mine, dar am preferat să „umblu”. La „Café de la Paix” am stat numai până la 9, aseară. Atmosfera nu era dizgrațioasă, ba era chiar agreabilă într-un anumit sens, deoarece în seara de revelion cafeneaua era aproape goală, deci mai liniștită ca de obicei, însă compania în care urma să stau nu mă încânta prea mult. Am fost la teatru, am mâncat apoi în grabă o friptură și am băut o jumătate de vin roșu, la *Giovanidis* – local care nu se pregătea de revelion, dar mai servea pe întârziatii solitari, clienții lui – după aceea am hoinărit pe Bulevard, participând la evenimentul trecerii dintr-un an într-altul, singur, purtat de o euforie interioară (vinul și-a făcut efectul!) în concertul de chiote, de pocnitori și de veselie al străzii, – spectacolul străzii în noaptea de revelion e totdeauna viu și amuzant – până când, obosit, mi-am retras corabia la liman, aici, în oaza liniștită a singurătății mele.

Am impresia că sunt pe altă lume, mult depărtată de aceea din care abia am venit. În oraș, localurile sunt pline la ora asta, toată lumea râde, cântă și dansează, iar mâine toți au să doarmă buștean. În loc să doarmă acum și să fie treji mâine dimineață, să se bucure de prima zi a noului an. Căci, de fapt, noaptea asta face parte încă din vechiul an, este ultima lui răsuflare, dar oamenii, conform unei ciudate tradiții, încep noul an cu o noapte, nu cu o zi, cum ar fi firesc să se procedeze. Însă Revelionul e un pretext de petrecere, când toate libațiile și libertățile sunt îngăduite – obligatorii chiar! – și dacă eu nu petrec e numai pentru că, dintr-o eroare de calcul, am rămas singur.

Nu-mi pare rău că sunt acum aici, în camera mea, pe jumătate vesel, pe jumătate mohorât, regret doar că n-am stat la Constanța, unde m-au rugat să renunț la plecare și să fac revelionul cu ei. Co-cuța* mai ales a stăruit mult să rămân acolo, și măcar pentru bucuria acestei fetițe de 12 ani ar fi trebuit să mai stau o zi la ei. Am plecat ca un prost, și acum îmi pare rău. Aproape că nici nu știu de ce am plecat. Fiindcă era frig și nu mă puteam plimba pe dig – singura mea plăcere de câte ori mă duc la Constanța? Ori fiindcă, întors ghiftuit de la Viișoara, unde am petrecut vacanța de Crăciun, mi se făcuse dor de boemia de la București? Adevărul este însă altul. Săptămâna trecută, înainte de a pleca în vacanță, ne înțelesesem cu Edi, Ștefan și doctorul O.¹, să facem revelionul împreună, și ca să nu lipsesc de la apel, m-am grăbit să vin aici, crezând că ei au să mă aștepte, așa cum fusese vorba. Dar ieri după masă, când am ajuns acasă, m-am dus fuga la Ștefan (locuiește la câțiva pași de mine) să-l întreb ce program au întocmit, iar el mi-a spus că „a intervenit ceva” și că planul nostru s-a schimbat. Acel „ceva” era invitația băieților Ghica² și a „Prințesei” de a se duce la ei în seara asta, ceea ce el nu numai că nu putea refuza, dar a și primit cu bucurie, fiind vorba de o societate mai simandicoasă decât aceea pe care o ofeream noi. Schimbarea se produsese cu trei zile mai înainte, ceilalți prieteni fuseseră înștiințați și-și făcuse fiecare alt program, numai eu, neștiind nimic, am rămas în aer. Așa că proiectul nostru de a petrece un revelion împreună a căzut baltă. Și când mă gândesc că anul trecut petrecusem cu Anton³ un revelion splendid, nu pot decât să-mi închipui ce frumos ar fi fost acum cu ceilalți. Păcat!

Deci, închei anul de unul singur, în camera mea de aici, somptuoasă, elegantă și rece, puțin melancolic și cu un sentiment de goliciune interioară, întrebându-mă ce-am făcut eu în 1939? În afară de călătoria la Paris, care a fost foarte frumoasă, nimic altceva demn de menționat. N-am scris nici măcar o nuvelă, n-am cunoscut nici vreo nouă aventură sufletească în stare să mă smulgă din platitudinea cotidiană – nimic. Aș putea spune că mi-e rușine.

* Nepoata mea, Antoaneta

¹ Edgar Papu, Ștefan Todirașcu, dr. Ion Olteanu

² Strănepoții lui Ion Ghica – Nelu, Mimi și Bani

³ Anton Mistachide

Întâmpin noul an cu calm, fără emoții, fără speranțe, fără să mai fac planuri sau să iau hotărâri mari. Mă simt doar obosit și blazat, mult mai blazat ca altădată. Și pornesc în 1940 cu pași nesiguri, las totul la voia întâmplării, căci nimeni nu știe ce va aduce acest an. Fie, totuși, ca în cursul lui să mă „dezmorțesc” puțin.

4 ianuarie

Poate singura ființă la care mă gândesc uneori cu drag, în prezent, e Mariana, adolescenta pe care am cunoscut-o acum vreo două săptămâni la Bibliotecă. Singura la care mă gândesc cu drag. De Crăciun, i-am trimis o felicitare, cu următoarele versuri ocazionale, dar nu lipsite de o sinceră vibrație sufletească:

*De două zile orașul e beat de feerie.
Vitrinele sunt pline de vrajă și himere:
Copii, bătrâni și tineri le-admiră cu plăcere.
Ci eu mă uit la toate cu jind și nostalgie.*

*Azi noapte-am fost la balul păpușilor de ghips
Înfășurate-n rochii învoalte de mătase –
Dar ele m-au privit cu ochi uimiți, puțin sfioase,
Și mă simțeam la balul lor bătrân ca domnul Chipps**

*Serbarea se dădea într-o vitrină, în Bulevard,
Iar eu păream acolo cel mai ciudat, mai ireal.
Venisem ca să caut în simfoniile de fard
Păpușa mea cea vie, cu ochi senini, cu-obrazul pal.*

*Mi-au spus cu toate câte-un nume: Tatiana,
Olimpia, Eulalia... Ce cochete!
Dar mai târziu le-am părăsit fără regrete,
Căci printre ele n-o zăream pe Mariana.*

* Eroul unui film *Good bye, mister Chipps*, un subiect din viața școlară engleză, reprezentat la București, în toamna trecută

Nu știu care va fi răsplata acestei „felicități”. Aștept însă cu nerăbdare să revăd „păpușa mea cea vie”. Pare, într-adevăr, o păpușă îmbrăcată în haine adevărate și pornită pe stradă. Dacă ea îmi va aduce o bucurie, va fi bine; dacă nu-mi va aduce nimic, totul va rămâne o amintire, ce va depune o nouă cicatrice pe sufletul meu brăzdat de atâtea răni dureroase și dulci. Viața e o hidră ce ridică la fiecare întâmplare un cap capabil să înfrunte sau să reziste la intemperii. Iar viața mea a devenit mai dură acum – mai puțin expusă sensibilităților – cu toate că în multe privințe am rămas încă un copil. Dar un copil care vrea s-o facă pe seriosul și pentru asta apar din când în când ca un mare caraghios.

În dimineața aceasta, gândindu-mă, nu știu cu ce scop, la romanul meu, care e mereu în lucru de vreo doi ani, mi-am adus aminte un amănunt interesant. La un moment dat, două personaje, care conversează între ele, își exprimă, prin intermediul autorului, și gândurile din dosul cuvintelor rostite, ce crede unul despre celălalt, despre situația în care se află etc., fără a îndrăzni să spună însă nimic prin viu grai. Același lucru se întâmplă în **Straniul interludiu**, opera pe care am citit-o acum, în urmă. Amintindu-mi de asta și făcând legătura, am simțit o tresărire de automăgulire constatând că și eu am găsit un procedeu literar pe care O'Neill îl folosea cu vreo zece ani mai înainte. Eu l-am descoperit singur, fără să știu că cineva, undeva, mai făcuse cândva la fel. Numai că, domnii critici, căutând cu lumânarea o greșală de care să se lege, se vor grăbi să spună că aici e o influență directă din american... Am mai pățit asta în cazul **Adolescenților de la Brașov**, despre care s-a spus, printre altele, că ar fi o pastişă după **Maitreyi** a lui Mircea Eliade. Or, deși cartea lui Eliade apăruse cu vreo trei ani mai înainte, eu n-o citisem când am scris romanul meu (și mă abținusem s-o citesc, tocmai ca să nu mă influențeze), iar când am citit-o, am văzut că nici o asemănare nu putea fi invocată, în general. M-a surprins totuși mult faptul că, oferindu-mi, mai târziu, un exemplar din **Maitreyi**, Eliade semna pe el următoarea dedicație: „... această replică fadă la **Adolescenții din Brașov**.” Să-i fi plăcut atât de mult cartea mea, sau a fost și el amăgit de opinia criticilor noștri? Oricum, se știe că dedicațiile sunt totdeauna cam umflate, nu trebuie luate negru pe alb...

Revenind acum la asemănarea cu **Straniul Interludiu**, m-am pomenit spunându-mi, eu însumi mie însumi, că aceasta denotă o

calitate de originalitate și că, dacă aș persevera, poate că până la urmă va ieși ceva din capul și din scrisul meu. Să fie adevărat? Va ieși ceva? Nu-mi vine a crede, fiindcă a pătruns prea adânc în ființa mea conștiința zădărniciilor și iluziilor de Aici, și ea îmi frânge elanurile literare. Tot mai mult își face loc în spiritul meu viermele care toarce acolo ideea sinuciderii. E absurd, și totuși așa e...

8 ianuarie

Frig. Un frig năpraznic, parcă ar veni din Finlanda, împreună cu telegramele de pe frontul de acolo, care anunță 40 de grade sub zero și soldați inamici morți de ger. Din cauza frigului, n-am chef de nimic (nici vorbă de scris, dar nu pot nici măcar să citesc, să visez). În camera mea ard câteva zeci de kilograme de lemne pe zi, dar temperatura rămâne... polară. Trăiesc aproape ca un eschimoș în coliba lui de gheață...

Ce aventură și cu odaia asta, tocmai în această iarnă cumplită! Credeam că am făcut o afacere bună, mutându-mă aici, când colo, am intrat singur, cu bastimentul meu de visuri, într-o banchiză. Toate sunt reci-sloi în jurul meu. De la 1 ianuarie, n-am scris un rând. Și prevăd că așa voi continua toată iarna. Am remușcări că trebuie să pierd această iarnă, în care îmi pusesem mari speranțe, fără să lucrez deloc, căci într-o temperatură ca asta nu văd cum aș putea sta la masă și să scriu. Când intru în casă, mă întâmpină sulite de răcoare din toate părțile. Soba e caldă, frige, dar de la ea și până la ușă (care dă direct afară, pe terasa dinspre grădină) am impresia că străbat un spațiu de 90 grade latitudine (spre nord!). Nici nu-mi mai cunosc bine camera, fiindcă rar mă aventurez prin regiunile „arctice” de dincolo de mijlocul ei. Ah, și e atât de mare încăperea asta, în care m-am mutat cu atâta entuziasm, în toamnă. Firește, arhitectul Popovici a fost cinstit, chiar bine intenționat (a vrut să-mi facă o mare bucurie), când mi-a cedat-o, el n-a prevăzut o iarnă așa de grea și nu s-a gândit că eu drămuiesc lemnele, nu ard un vagon pe iarnă, ca el. Încolo, odaia este tot ce se poate închipui mai frumos, mai elegant, mai somptuos în materie de camere mobilate. Covoare pe jos, tablouri pe pereți (femeia asta goală, în picioare,

în mărime naturală, când o văd mă înfior, am senzația că îngheață carnea pe mine în frigul din odaie!), fotolii, un pian fără coadă într-un colț, un birou drăguț și atrăgător în colțul dintre ferestre, biblioteca încărcată de cărți scumpe (colecția *Propyläe – Kunstgeschichte*, printre altele, o adevărată mană cerească pentru mine), cu intrare absolut separată pe terasa dinspre grădină, în fundul curții, liniștită, izolată – este cel mai aristocrat sălaș pe care l-am întrezărit vreodată în visurile mele de călător prin diversele camere mobilate, de la subsoluri până la mansardele bucureștene. Când „monsieur Popo” (arhitectul), primul chiriaș al d-nei M.⁴ (al doilea sunt eu) mi-a spus că se mută de aici, după șapte ani (e pe cale de a se însura și s-a dus la viitoarea lui soție, o doamnă cu casă proprie în Cotroceni), am și convenit cu el – cu acordul d-nei M. – să-mi lase mie camera, așa cum se află, cu tot ce este în ea, asigurându-l că voi păstra totul cu dragoste și grijă, el mi-a cedat-o cu deplină încredere, fără să ia nimic (m-a și surprins că mi-a acordat atâta încredere, dar n-am să-l dezamăgesc!) și m-am și grăbit să mă instalez aici, venind din cămăruța mea alăturată, unde stăteam de trei ani. Era în octombrie când m-am mutat, vreme călduroasă, câteva săptămâni m-am simțit ca un prinț în această cameră, pentru care prietenii mei și cei ce mă vizitau mă invidiau profund, și aveau de ce, fiindcă locuința are aspectul unui studio de artist, arhitectul fiind el însuși un artist. Acum însă plătesc scump bucuria de la mutare și din timpul frumoaselor zile din toamna trecută!

Săptămâna asta gerul a produs adevărate dezastre în această casă din care parcă toată lumea a fugit din pricina frigului. Mai înainte îi spuneam, în glumă, „Casa inimilor sfărâmate” (d-na M., după moartea Profesorului, e tot mai melancolică și nu-și găsește consolarea decât în tovărășia pisicilor pe care le cheamă la dânsa, Popo, ce pare că poartă cu el o mare decepție sentimentală, și eu, ce să mai vorbesc, cu inima mea mai mult decât sfărâmată, zdrobită cu totul), e acum o casă a sobelor înghețate, a ușilor înțepenite, a țevilor pleznite de ger. Biata madam Frosi, care a rămas singură cu tot boclucul pe cap (d-na M. a plecat cu Matei⁵ la Predeal, unde are o vilă), plânge și blestemă toată ziua, văitându-se că „se surpă

⁴ D-na Olga Marinescu, soția prof. dr. Gh. Marinescu

⁵ Matei Marinescu, fiul lui Gh. Marinescu

toate” și ea nu știe ce să facă mai întâi, n-are cui se adresa, n-are cui să ceară bani pentru reparații, că „boierii” nu i-au lăsat nici „de coșniță”. Strânge apa cu cârpele, cară gălețile, încearcă să dez-morțească sobele, dar ai impresia că e o exaltată ce s-a luat la harță cu iarna. Eu lipsesc toată ziua de acasă, fiindcă din cauza frigului, stau la Bibliotecă⁶ peste orele de program, iar seara fac corp comun cu boemii de la Café de la Paix, care, ca și mine desigur, goniți de acasă de ger, trândăvesc pe canapelele ospitaliere până la închiderea localului. Așa iarnă n-am pomenit de când eram student. Gerul Bobotezii!...

10 ianuarie

Azi am fost la Camil Petrescu să mă interesez de eseu despre Flaubert, care se găsește la el. Mi-a spus că-l va publica și-l are în vedere pentru numărul pe aprilie.* L-am întrebat dacă nu mi-ar putea asigura o colaborare permanentă la *Revista Fundațiilor Regale* (note, recenzii, cronici etc.). El, foarte serios, mi-a făcut câteva observații, ce sunau mai mult a reproșuri, interesante. Mi-a spus că nu știe ce să creadă despre mine, fiindcă niciodată nu și-a putut crea o părere despre ceea ce vreau, gândesc, iubesc și urăsc eu. „Te-am urmărit, și am văzut că ai scris despre cele mai disparate lucruri. Atâta dezechilibru n-am pomenit...” Avea dreptate. Am fost și sunt cel mai dezechilibrat, poate cel mai dezaxat din generația noastră de dezaxați, fiindcă nu m-am atașat de nimic – de o credință, de un „maestru”, de un grup – și am rătăcit pe vastul câmp al literaturii ca un adevărat vagabond al spiritului. Și nu m-am fixat la nici un domeniu: poezie, proză, critică. Mă scald în toate, fără să mă afirm în nici una. N-avea dreptate însă, când spunea că am făcut asta din „oportunism”. Mi-a plăcut sinceritatea lui, dar cuvântul m-a durut, firește. Mai ales că nu-i adevărat, și declar asta cu toată convingerea pe care o simt în adâncul ființei mele. De orice pot fi acuzat, dar că aș scrie ceva – chiar în articolele ocazionale – din

⁶ Biblioteca municipală unde eram salariat

* N-a apărut

oportunism, adică încercând să flatez, să adulez, să cultiv pe cineva, așa cum fac mai toți „țuțării” de azi, e tot ce poate fi mai departe de adevăr. Îmi repugnă profund și detest modul cum alții se țin de pulpana celor mari ca să-și creeze și ei o platformă, fiindcă țin prea mult la independența mea, fizică și spirituală, pentru a putea fi ceea ce crede Camil că sunt. E drept, e greu să-și facă cineva o părere despre mine, judecându-mă după cele ce scriu, deoarece nu m-am fixat, nu mi-am precizat crezurile, nu m-am „profesionalizat”, și s-ar părea că fac totul după cum bate vântul, când în realitate e vorba de altceva. Mai întâi, simt în mine o energie spirituală și sufletească tumultuoasă, ce se cere revărsată în orice moment, fără altă finalitate decât aceea de a se consuma. În al doilea rând, pe mine mă pasionează fenomenele lumii contemporane, mai mult decât cele ale înguste vieți literare și patima de a urmări, de a înțelege și interpreta aceste fenomene, nu-mi permite să mă „fixez” sau să mă limitez la un domeniu precis unde m-aș simți ca un vultur cu aripile legate de o stâncă. Îmi place să scriu despre orice (bineînțeles despre ceea ce-mi face mie plăcere să scriu), dar refuz cu încăpățănare să mi se impună ceva. Am scris despre lucruri uneori contradictorii, dar totdeauna cu pasiune și convingere; n-am făcut niciodată nimic contra simțirii și credinței mele (chiar când pluteam în eroare), fiindcă în această independență totală a spiritului văd eu singura demnitate valabilă a actului de a scrie. Spiritul meu a fost o himeră cu o mie de fețe și fiecare față vedea și admira altceva, dar niciodată nu admira ceva impus din afară. Nu mă interesau rezultatele sau efectele scrisului meu: dacă era apreciat, dacă servea vreo cauză, dacă era pe placul vreunui om. Simțeam o nevoie interioară tiranică să scriu, și de aceea scriam. Nu mă ispitește nici o carieră, cu atât mai puțin cariera de scriitor (mă gândesc cu groază la scriitorii care scriu fiindcă asta le e meseria), dar asta nu înseamnă că aș putea găsi în viață o preocupare care să-mi dea satisfacții mai mari decât aceea de a scrie, indiferent ce, indiferent despre ce, însă cu o feroare care să-mi angajeze întreaga ființă. Mai mult încă, scrisul are pentru mine un efect terapeutic. Unii scriu din ambiție, alții din snobism, alții din plictiseală, unii ca să câștige bani, alții ca să parvină, unii fac din scris o trambulină, alții o distracție – eu scriu ca să nu mor. În accesele de euforie sau în crizele de depresiune morală, scrisul mă salvează de la o certă și iminentă pieire. E purul adevăr. Drept urmare,

prin scrisul meu sunt în stare să slăvesc o sută de idoli, dar refuz să slujesc pe vreunul. Și de aceea sunt un ins care intrigă și e mereu suspectat. Unde voi ajunge? Astăzi, pentru întâia oară cineva mi-a spus în față adevărul: un dezechilibrat. Nu este asta, e altceva mai puternic și mai pasionant, este dorința crâncenă de a trăi în clocolul vremurilor pe care le străbatem azi și de a lupta să nu-mi pierd cumpătul, adică să-mi păstrez neștirbită independența în fața atâtor amenințări, tentații sau invitații la un stil mai comod de a gândi și a trăi, pe care-l adoptă sau în care sfârșesc toți. Eu mă complac într-o stare „haotică”, cum o numea Camil, dar asta este, n-am ce face. În gândul meu, în timp ce el îmi vorbea despre acestea, îmi răsuna versurile lui Gide, care mi s-au lipit pentru totdeauna de creier:

*Leger comme Ariel
Je meurs si je m'attache
A quelque coin du ciel.⁷*

Rareori am găsit ceva care să mi se potrivească mai bine, care să sune ca un strigăt scos din măruntaiele ființei mele. Și iată că un om pe care-l prețuiesc, ca intelectual, foarte mult (deși el poate să-mi poarte pică fiindcă n-am scris niciodată nimic despre vreuna din cărțile lui, și n-am scris tocmai fiindcă nu-mi plăcea felul cum își organiza publicitatea!) mă acuză de „oportunism”. Ce greu e să fii înțeles, chiar și de cei care te pot înțelege, și cât de dureros e să vezi ce crude sunt aparențele!

Este a doua oară când mă simt rănit în felul acesta, deși între cele două situații există oarecari deosebiri. Prima dată, mi s-a întâmplat să sufăr mult din pricina unei judecăți greșite despre mine, acum vreo patru-cinci ani, când îmi dădeam examenul de licență. Mă prezentasem la ultimul examen, la Istoria Artelor, la profesorul G. Oprescu. N-am avut nici un fel de stimă sau afecțiune pentru acest om, dar obiectul catedrei lui îmi plăcea foarte mult. Pot mărturisii acum că la toate celelalte materii incluse la examenul de licență (Sociologie, cu D. Gusti, Estetica, cu T. Vianu, Teoria literaturii, cu M. Dragomirescu), am trecut ca gășca prin apă și am obținut „bilele” respective datorită bunăvoinței profesorilor, care mă simpatizau,

⁷ André Gide în *Les nouvelles nourritures* (1935)

fără să le fi citit măcar cursurile, pe când la Oprescu era cu totul altceva. Cursurile lui au fost singurele pe care le-am „învățat”, Istoria Artei a fost singura materie pe care am *studiat-o* cu adevărat în perioada mea de studenție, fiindcă era vorba, la concret, despre artiști și opere de artă, despre școli și perioade artistice ce trezeau un ecou viu în ființa mea. Mă prezentasem, deci, la examenul de licență, la Oprescu, bine pregătit și stăpân pe materie. Eram patru candidați în bancă, în fața profesorului. Eu eram al patrulea. Primul, n-a știut nimic și și-a atras fulgerele profesorului, care l-a muștruluit ca pe un copil de școală primară. Al doilea, un „tocilar”, răspundea ca în carte, și, de asemeni, l-a enervat pe profesor, care-l acuza că nu e în stare să gândească nimic, că nu are nici o idee personală și că a „înghițit” cursul, iar acum reproduce mecanic frazele învățate pe dinafară. Cu al treilea nu știu ce s-a mai întâmplat, dar cu mine a fost hain de tot. Mi-a pus o întrebare al cărei subiect îl știam foarte bine – motivele în pictura spaniolă (peisajul, portretul, alegoria) – și i-am răspuns cât se poate de corect, cu fraze personale, cu exemplificări exacte, încât eram încântat de mine, eu care n-am fost niciodată mulțumit la examenele orale, și mă așteptam ca profesorul să mă felicite și să mă dea de exemplu celorlalți trei. Dimpotrivă, a început să tune: „Dumneata, spre deosebire de dânsul (și arată spre «tocilar»), n-ai învățat nimic, dar știi să te descurci!” Am rămas stupefiat, și de conținutul și de tonul invectivei. Am simțit că îmi năvălește sângele la cap, și, fără să scot o vorbă, mi-am luat imediat servieta din pupitru și am ieșit, ostentativ, din sală. Credeam că are să-mi dea nota de trecere. Când s-au afișat a doua zi rezultatele, eram trecut pe lista respinșilor. De ce? Profesorul Oprescu își făcuse despre mine părerea greșită – era o impresie a lui – că m-am asociat cu un grup de foști studenți ai săi (Zurescu și alții), care, în loc să rămână asistenți la el, îl bârfeau prin revistele literare și la cafenea, și a ținut să-mi dea o „lecție”. M-a durut foarte mult atunci acea „lecție”, căci a fost o nedreptate strigătoare la cer, și din cauza lui n-am putut lua licența în toamna lui 1935. În primăvara următoare, când m-am prezentat a doua oară la examen (fără a căuta să-mi ascund lipsa de simpatie), mi-a dat notă de trecere fără să mă mai examineze. Probabil că a avut remușcări. Eu, însă, n-am să uit niciodată incidentul, fiindcă a fost unul dintre cele mai penibile din studenția mea.

Incidentul de azi, de la C.P., nu pot spune că a fost penibil, însă m-a afectat la fel de mult. Nu din vina lui Camil, ci – de astă dată – din vina destinului meu spiritual, la care țin totuși foarte mult, chiar dacă este incomod. (Comoditatea m-ar plictisi!)

12 ianuarie

Am încercat să mai scriu câteva pagini la conferința despre „Romane de război” (subiect de actualitate), dar n-am putut să lucrez prea mult din cauza frigului: simt cum mă trage din toate părțile și-mi îngheață picioarele în așa hal că nu mai pot suporta. Dacă aș sta pe scaun un ceas, m-aș pomeni transformat într-o stană de gheață. Asemenea ger n-am pomenit! Luna aceea, plină și frumoasă din nopțile Crăciunului n-a prevestit a bine. Gerul a apărut cumplit, nepraznic, și, desigur, celelalte plăgi nu vor întârzia să vină în cursul acestui an, care se anunță a fi un „an teribil”. Jurnalele scriu că a înghețat marea, ceea ce e formidabil. La Constanța n-a mai înghețat de vreo zece ani, iar la Odessa, de „câteva decenii”. E ger uscat și vânt aspru, ascuțit. În camera mea, chiar lângă sobă, simt fiori reci prin tot trupul. Cărțile sunt reci ca niște bucăți de marmură și trebuie să le încălzesc la sobă când le pun pe masa de scris, ca să le consult și să extrag citatele necesare. Dacă fac câțiva pași de la sobă spre ușa dinspre terasă, parcă trec în alt continent. Ah, și Duminică trebuie să țin conferința la un ateneu din București. N-am chef de nimic și nu pot să fac nimic, în atmosfera asta glacială. Iarna aceasta o voi pierde în modul cel mai stupid și inutil. Nici măcar lecturi, teatre, concerte – nimic. Singura satisfacție este că am descoperit ieri, la Academie, scrisorile Marianeî Alcoforado, dar păcat că mi-au căzut în mână prea târziu. Ar fi trebuit să le citesc cu cel puțin doi ani mai înainte. Atunci însă, scriam eu scrisori ca ale ei... Ce destin extraordinar a avut dragostea nefericitei călugărițe portugheze, care a rămas nemuritoare prin cinci scrisori de dragoste mai patetice decât toate romanele din lume. Iubirea adevărată nu moare niciodată!

14 ianuarie

Prima seară – din anul 1940 – când găsesc o temperatură plăcută în odaia mea. De la Crăciun și până acum n-a fost chip să stau așa cum stau acum, la pijama, simțind voluptatea interiorului cald. Camera pare și mai blândă, ca încăperea unui palat din basme. Azi a fost o zi mai frumoasă, iar acum, noaptea, e chiar cald. A fost însă un ger fabulos în ultimele zile. Cred că și Gerilă din poveste s-ar fi săturat de atâta ger. Ieri nici n-am avut unde să mă spăl, fiindcă înghețaseră țevile și m-am dus la baia de aburi. Eu nu cred să fi suferit cândva vreun frig mai mare. (Ba da, când eram student, la căminul Cantacuzino, și în camera de pe strada Negustori, unde găseam dimineața hainele din cuier albite de promoroacă. Dar atunci eram tineri ca niște zei...) În sfârșit, bine că s-a mai înmuiat – și să nu mai vie!

Astăzi mi-am făcut debutul de conferențiar. Vai, dar ce rușinos, ce lamentabil, ce oribil!... Am fost repartizat de cei de la Mișcarea Culturală a municipiului (serviciu condus de profesorul Mihail Vulpescu) să vorbesc la Ateneul „Mareșal Averescu” din Calea Floreasca. Îmi luasem rolul în serios și mă pregătisem să fiu un „conferențiar” cât mai conștiincios. La ora 16 (scris în „trimitere”), trebuia să fiu acolo. Pe la ora 1, eram la Ion acasă, unde era cald și unde mă dusesem să scriu încheierea la conferința (despre „Romanele de război”). Pe la 3³⁰ plecăm, și încă eu îl grăbeam, ca să nu întârziem. Tramvaiul ne-a dus repede, pe la 4 fără câteva minute am ajuns la sediul Ateneului popular. În curtea unei clădiri mari, care putea să fie bancă, școală, teatru etc., dar unde n-am observat decât existența unei cârciumi, ne întâmpină o ceată de copii din clasele primare, care se jucau pe-afară, fiindcă ușile nu se deschiseseră încă. Ne interesăm cine e mai mare pe acolo și aflăm că director e un domn Vișoianu, care „n-a venit”, ne-au spus copiii. Pe zid erau lipite două afișe, anunțând șezătoarea, „Ateneului Mareșal Averescu”, „cu concursul Mișcării Culturale”. Fiindcă totul era închis, și nu se simțea nimic în afară de copiii veniți desigur să asiste la șezătoare, am ieșit în stradă să ne mai plimbăm puțin. În poarta Ateneului, zărim venind pe lângă zid, un alt copil, ce semăna teribil, la mers, la figură, la înălțime, cu Buratino, păpușa de lemn din

filmul *Cheia de aur*. Ion mi-a aruncat: „Iată, îți vine încă un auditor”. N-am să uit niciodată apariția aceluși copil, care nu părea real, nu părea de carne, ci semăna mai curând cu fantoma vreunui fost locuitor al cartierului, ieșită din vreun cimitir de prin partea locului.

Ne-am îndreptat spre capătul străzii, și am ajuns, privind în stânga și în dreapta, până la lacul Floreasca. Era înghețat tun. Oamenii mergeau pe el ca pe pământ, și era o priveliște foarte frumoasă. Totul alb împrejur, acoperit de zăpadă și luminat de un soare strălucitor de iarnă, peisajul părea aproape de vis. Un cal slobod, cu coama și coada răsfirate în vânt, alerga cât putea pe câmpul de gheață de pe suprafața lacului, scoțând pe nări șuvițe groase de aburi, ce păreau, în bătaia soarelui, niște eșarfe albe desfășurate în văzduh. Alerga în galop, făcea ocoluri mari, se oprea brusc pe loc și stătea așa câteva clipe, ciulind urechile, apoi o rupea din nou la fugă prin vasta libertate de care se bucura cu impetuozitate. Părea un simbol viu al Libertății dezlănțuite. Al cui era acel cal, de unde venea, ce căuta acolo, nu ne-am putut da seama. Dar era splendid!

Am părăsit acest spectacol „din natură” și ne-am reîntors la Ateneu. În sfârșit, aici se deschisese ușile și se instalase „cassa”. Un domn vindea bilete de intrare. Era chiar directorul Ateneului, „profesor, scriitor și funcționar superior în Ministerul Muncii”, s-a recomandat el. Un tip cu ochelari fără urechi, cu o mutră de șmecher mare și foarte guraliv. Eu am făcut, eu am dres, eu am organizat totul, fără mine n-ar fi fost nimic – asta era părerea lui. Și, în timp ce vorbea, mai rupea câte un bilet – 4, 5, 6 lei, după înfățișarea persoanei – și se mai lăuda puțin. În curând, apare și domnul Președinte. Nițel mai bătrân, gras, grav, tipul politicianului șef de circumscripție electorală.

Înăuntru, la etaj, era o sală în care se găseau câțiva copii de școală și puțin public, vreo zece persoane, venit să asiste la „Șezătoarea”, ca la singurul eveniment duminical cu program cultural din mahala. În sală era mai frig decât afară. Pe la 5, se deschide șezătoarea. Președintele rostește câteva cuvinte, cerând, printre altele, un moment de reculegere pentru moartea președintelui de onoare al Ateneului, Grigore Trancu-Iași. Urmează un cor. Apoi conferința mea.

M-am suit pe scenă și am început să citesc. Pe scaunele mai

laterale copiii se hârjoneau ca afară, iar în fundul sălii, adolescenții care cântaseră în cor (acum în pauză), chicoteau cu fetele prin colțuri. Președintele se ridica din când în când și striga la ei să facă liniște, iar directorul, așezat în primul rând, în fața scenei, alături de Ion, îmi șoptea mereu „s-o scurtez”. Totul a durat vreo douăzeci de minute. După aceea am auzit din fundul sălii un strigăt cu mâna la gură: „Bis!” Am mai bolborosit câteva cuvinte și am încheiat brusc conferința mea despre „Romanele de război”, spre satisfacția sălii care a și aplaudat. Nu ajunsese nici la jumătatea expunerii, și am băgat în buzunar filele la care lucrasem vreo săptămână.

După mine a urmat o domnișoară cântăreață, acompaniată la pian de alta înghețată complet de frig. Bătea clapele cu paltonul pe umeri și cu o căciuliță roșie pe cap. Apoi, o altă domnișoară a început să declame o poezie de Victor Eftimiu, și eu îi suflam din dosul cortinei, fiindcă mă rugase să-i suflu, pentru că „așa sunt învățată de la Teatru”. Zicea că „joacă” la Teatrul Național. Cealaltă, cântăreața, îmi explica, dimpotrivă, că ea nu cântă la Operă, fiindcă n-a vrut să se angajeze pentru 1800 lei pe lună; speră însă să plece în Franța, și de acolo în America. Ah!... Și eu, între ele! Și toți trimiși de la Mișcarea Culturală, care ne va răsplăti „colaborarea”, cu câte 500 lei.

Din sală, mi-a spus Ion, se auzea mai bine cum suflam eu, decât cum declama „artista”. După declamare, directorul Ateneului – „profesor, scriitor etc. etc.” – s-a urcat pe scenă îmbrăcat ca pe stradă și s-a oferit să citească o pagină din **Fata moartă**^a, unul din romanele despre care vorbisem eu mai înainte. El citea – mai mult se bâlbâia – dar „publicul”, fie că se săturase, fie că înghețase de frig, n-a mai avut răbdare să-l asculte și a început să dea semne de neliniște. Văzând că nu merge, directorul a închis cartea, cam brusc, cerând iertare că a fost prea lungă pagina pe care a citit-o. Și cu asta Șezătoarea s-a încheiat, spre nemulțumirea câtorva care strigau în bășcălie: „Numai atâta? Numai atâta!?” făcând aluzie la cei cinci lei dați la intrare. Președintele, ca să-i tempereze, le-a făgăduit: „Duminica viitoare avem și teatru”, și sala a început să se golească într-o tăcere glacială, cum era și atmosfera.

Mărturisesc că mi-e rușine de toate acestea, dar nu regret că

^a Roman de I. Misir

le-am cunoscut. E o parte din viață, de care habar n-aveam. Și apoi, am putut să-mi dau seama ce înseamnă „cultură” la periferie. Și chiar în acest București, plin de „culturali” și „culturabili”. Când ne-am urcat în tramvai, cu Ion, ca să ne întoarcem în oraș, am răs tot timpul, și nu știam dacă venim de la o Șezătoare reală, sau de la un cinematograful de cartier unde am văzut o comedie bufă.

20 ianuarie

Ce zi ciudată a fost astăzi! De dimineață, s-a arătat urâtă, viscolind un fel de măzărice – o zăpadă uscată ca nisipul; la prânz, viscolul s-a întetit, după masă, și mai tare, văzduhul s-a întunecat, iar mai târziu a început să ningă cu fulgi mari, albi. Până seara ninsoarea a încetat, iar apoi era o frumusețe în oraș, o noapte potolită, feerică, îmbrăcată în nea.

Dimineața, în pat, am citit din **La Roue**⁹, prea interesanta carte care mă acaparează, la amiază m-am întâlnit cu confratele G.D.D.¹⁰ și am băut câte două țuici, „să ne-ncălzim”, ceea ce mi-a creat o euforie largă. După amiază, la Bibliotecă, cu d-ra P. – de care aș putea zice că sunt aproape amorezat, dar în așa fel că, dacă n-aș mai vedea-o, nu i-aș mai simți lipsa – iar până seara am lucrat cu pedanta d-nă R.¹¹. M-am simțit foarte melancolic astă seară, umblând singur prin oraș. Aș fi vrut să mă plimb pe străzile liniștite cu o fată, căci totul era minunat. Pe stradă am văzut una care s-a uitat la mine și a întors capul – părea a fi o studentă – dar, nu știu de ce, mi-am văzut de treabă, deși simțeam altceva. M-aș fi plimbat cu o fată noaptea întreagă, până la ziuă, și nu m-aș fi săturat. Bineînțeles, cu o *anumită* fată. Dar L., deși o văd des, când vine la Bibliotecă, o simt în fiecare zi tot mai străină, tot mai depărtată, cu toate că este acea „floare a destinului” pe care mi-a aruncat-o în cale viața și nu o pot ocoli. Aș vrea s-o ocolesc, dar nu mă lasă inima, aș vrea s-o apropiu, dar nu reușesc să dărâm acele ziduri de carton care stau între noi. Tragic!

⁹ Roman de Gian Dauli

¹⁰ George Daniel Dumitrescu

¹¹ Getta Rely, directoarea Bibliotecii municipale

Ce mare simt că e sufletul meu astă seară, dar ce inutilă, ce stearpă mi se pare această grandoare interioară pură și veritabilă! Dacă aș putea să renunț la ea, să fiu mai mult *om*, ce liniștit aș fi, ce fericit poate. Însă pe culmile pe care rătăcesc eu sunt singur, văd prea limpede și prea adânc, totul e prea frumos și mă amețește, mă face să sufăr și să mă clatin. Nu e nimeni să mă sprijine și în jurul meu sunt numai abisuri de fericire și deznădejde.

21 ianuarie

Citesc cu mare pasiune romanul italianului Gian Dauli (însuși numele autorului îmi sună ciudat), **La Roue**, și pe măsură ce parcurg paginile acestei cărți, am senzația că mi se deschid ochii asupra soartei omenești. Povestea nenorocitului Giovannino este, într-o măsură, și povestea vieții mele. **La Roue**, roata destinului care se învârtește mereu, se depărtează, se apropie iarăși, pentru ca din nou să se îndepărteze și încă o dată să se reîntâlnească, și așa, zile după zile, an de an. Roata destinului! Nu știu dacă în romanul acesta zguduitor e ceva real (nu se poate să nu fi fost, prea e scris cu patos), dar în viața mea totul e real, real până la brutalitate, până la deznădejde. Acum câteva săptămâni am trecut exact prin aceleași situații ca eroul din acest roman! Voiam să-mi iau câmpii, să mă îmbăt ca un om de nimic și s-o țin tot așa mereu, ca să uit. Era în seara aceea când L. venise la mine foarte abătută, foarte dezgustată de viață și începuse să-mi povestească unele întâmplări prin care trecuse. Vorbea ca să se ușureze, se confesa ca unui „frate”, dar pe mine mă ucidea. Îmi venea să-mi zdrobesc capul în momentul acela! Totuși, întreaga ei făptură avea un parfum ce făcea să fie uitate toate, cuvintele ei aveau timbrul unei confesiuni patetice făcute de o ființă serafică, și parcă ascultam o vestală a propriului meu destin, ascultând-o pe ea. Și pe urmă, ce s-a petrecut în noaptea aceea!... Toate veneau peste mine așa, pe neașteptate, ca și cum hârdăul destinului s-ar fi răsturnat și toate murdăriile din el mi-ar fi căzut în cap. Cu toate acestea, în noaptea aceea, când am ieșit din casă, știu că i-am spus pe drum: „Ești o ființă sublimă!” Era puțin lună, eram sincer, dar simțeam parcă în

adânc că luna (fiindcă altcineva nu mă auzise) mă detestă pentru sinceritatea mea. Am condus-o până la tramvai. Ah, ce ochi avea sub pălăria băiețească, după ce s-a îmbrăcat în odaia mea. Ce ochi cruzi, ce figură descompusă. La tramvai am lăsat-o, adică nu, am suit-o într-un taxi să se ducă acasă. Am rămas în stație, ca zdrobit de un bolovan al destinului. De ce? Doamne, de ce? A doua zi a venit și mi-a spus: „Mi-au făcut un scandal monstruos azi noapte. De-acum trebuie să mă duc devreme acasă”. N-o credeam, nu este ea aceea care să țină cont de cineva și mai ales de cei de acasă. (În această privință – și în această privință! – seamănă perfect cu mine). I-am propus să stea și să doarmă la mine, dar n-a vrut să rămână. Mi-a spus că se duce acasă. A doua zi a venit iar, și mi-a spus cu un aer insinuant: „Azi noapte m-am dus *târziu* acasă”. Nu cred că era adevărat, dar anume mi-a spus asta, ca să-mi facă rău. De ce? De ce? Zilele acelea au fost penibile pentru mine. Îmi vedeam prăbușită o perioadă din existență, pe care o socotisem cea mai frumoasă. Nu știam ce să fac: să mă îmbăt, s-o scot din sufletul meu, să o iert, s-o iubesc mai departe? N-am luat nici o hotărâre. Am lăsat roata să se învâртеască încontinuu. Ea se învâртеște și acum. Romanul lui Dauli e verosimil. Viața e aceeași peste tot. Oamenii se întâlnesc pe roata destinului ca niște frați. Supuși aceluiași destin, victime ale aceluiași supliciu, sclavi ale aceleiași nebunii – Dragostea.

24 ianuarie

Nu-mi vine să mai scriu în acest caiet. Mă simt epuizat complet – să fie oare numai oboseala, plictiseala? – și nu am chef să fac nimic. Încet, pe nesimțite, mă depărtez tot mai mult de fervoarea tinereții, pe care o trăiam cu intensitate tocmai fiindcă știam că are să se termine la un moment dat. Sunt liniștit, prea liniștit, mă mulțumesc cu orice și oricât, totul și toate îmi sunt indiferente, sunt generos din stupiditate, și stupid din nevoia de a fi mai aproape de ceea ce eram altădată: orgolios, sigur de mine, netemător de viață. Azi sunt pur și simplu o ființă umilă, descurajată, goală. Oare toți oamenii au fost sau sunt la vârsta mea (29 de ani) așa? Nu, nu, nu! La 29 de ani, mulți dintre cei care au rămas în istorie erau abia la

începutul vieții, eu sunt la sfârșitul ei. Ce-mi mai poate oferi viața, de acum încolo, mie? Un proverb francez spune că de la treizeci de ani omului nu i se mai întâmplă nimic. Până acum, am înșelat-o – deși am iubit-o cu patimă – am înșelat-o, ca pe o femeie, din teamă de a nu mă înșela ea pe mine, și am dus-o așa, suportându-ne și amăgindu-ne unul pe altul. De acum încolo n-o să mai pot nici măcar s-o înșel. Eu sunt condamnat iremediabil să sufăr, să aspir, să aștept, și atât. Să aștept. Ce? Infinitul și Eternitatea? Singura mea consolare e conștiința că tot ce se petrece pe lumea asta – lupte, eroisme, triumfuri – va ajunge tot acolo unde are să ajungă și nimicnicia mea: la neant. Totul se face pentru o clipă de beție, pentru un ropot de aplauze, pentru o pânză de iluzii, și totul se uită apoi. Pe urmă se nasc legendele. Dar legendele se nasc în afara voinței oamenilor, după capriciile hazardului. Istoria e o suită de legende – și uneori au intrat în legendă oameni care nu se așteptau și n-au intrat alții care toată viața s-au zbatut pentru asta. Hazardul e crud și sarcastic cu unii sau mărinos până la batjocură cu alții!

25 ianuarie

Sunt îndrăgostit de o himeră. Și astăzi am revăzut-o – seducătoare, splendidă, desăvârșită – ca o adevărată himeră. E Mariana. N-o văzusem dinainte de Crăciun, mă gândisem la ea adeseori, o așteptasem, apoi mă împăcasem cu gândul că n-am s-o mai revăd. Tocmai când eram mai departe cu gândul de la ea, a reapărut. Simplu, natural, ca un fapt oarecum cotidian. La Bibliotecă. Venise – e sigur! – să vadă dacă sunt acolo, dacă am să-i spun ceva. (I-am trimis de Crăciun o „felicitare” în versuri, care a intrigat-o). Zâmbea grațios și era dornică să-i spun ceva. Dar frumusețea ei m-a intimidat atât de mult încât mi-a pierit glasul. Abia am putut rosti: „N-ai mai dat de mult pe aici.” „– Ba da, am fost, dar dumneata nu erai”. Asta m-a făcut să tresalt de bucurie. Fusese în timpul vacanței, când eu eram plecat. Venise să se convingă dacă eu eram „criminalul”, autorul acelei felicitări anonime, care „mi-a plăcut mult”. Într-un fel, îmi mulțumea și am înțeles că într-adevăr i-a făcut plăcere gestul meu. La plecare, am încercat să-i spun ceva, dar eram emoționat ca

un adolescent și n-am fost în stare să încropesc nici o frază. Trebuie că eram stupid, ridicol, cu atâta timiditate. Când am întrebat-o (ce prostie, nu trebuia s-o întreb, trebuia să intru în acțiune) dacă pot s-o însoțesc puțin pe stradă, a răspuns că „nu”, cu un gest superb din priviri. Ar fi trebuit să-i telefonez astă seară (îi știu numărul), să-i cer iertare pentru stângăcia mea, să-i explic, dar n-am făcut-o. E rău? Totdeauna procedez exact cum nu trebuie, și-mi stric singur fericirea.

6 februarie

La Universitate Bazil Munteanu și-a ținut astăzi lecția inaugurală la catedra de franceză, ca succesori al lui Drouhet. Lume foarte multă, o sală cum rareori am văzut: studenți, profesori, oameni de litere, persoane particulare etc., veniseră să-l vadă și să-l asculte pe noul profesor. Cred că în celelalte amfiteatre nu mai rămăsese nimeni, fiindcă toată lumea venise la „Hașdeu”. Motru, în calitate de decan al Facultății, l-a prezentat prin câteva cuvinte pe B.M., apoi acesta a început să vorbească (să citească). Reglementările – de data asta sobre și concise – mulțumiri și mărturii de adâncă impresiune. Apoi, câteva pagini despre Drouhet și, în fine, o lungă incursiune în disciplina abordată – istoria literară în Franța – căutând definiția exegetului literar, a criticului etc. A insistat mai mult asupra rolului literaturii comparate, în care e specialist. Prelegerea cam lungă – deși frumos gândită, bine scrisă (prost enunțată însă, căci nu are darul vorbirii, ceea ce a făcut ca după o jumătate de oră să fie urmărit cu greu). Am avut tot timpul impresia de ceva fals și convențional. Ministrul Giurescu¹² (Instrucția Publică), de față, împreună cu decanul, profesorii, studenții, publicul, mi s-a părut că de la un moment dat nu mai urmăresc desfășurarea unei analize din domeniul istoriei literare, ci se gândesc la războiul ruso-finlandez, despre care aflaseră ultimele știri în ziarele de după masă. Așa aveam impresia, și în orice caz mie îmi fugise gândul din

¹² C.C. Giurescu

amfiteatrul supraîncălzit și rătăcea pe câmpurile de luptă albe de zăpadă din Carelia.

lată-l, deci, și pe B.M. „universitar”. Un bărbat îndrăzneț, sigur de sine, care parcă îi intimida și pe profesorii mai bătrâni. Are să facă o carieră frumoasă, căci nimic nu-i lipsește pentru aceasta: îndrăzneală, prestanță, voință, ambiție. Pe deasupra, mai are experiența vieții și a oamenilor de la Paris, de unde a venit acum.

8 februarie

Am început să citesc al doilea volum din **Însemnările zilnice** ale lui Maiorescu (anii 1881-1886). Mărturisesc că nu mă încântă. Le citesc totuși cu interes. Și poate că nici n-ar trebui să pretind mai mult – să cer literatură de la un jurnal intim de o desăvârșită sinceritate. Uneori e interesant prin datele consemnate, alteori prin reflecțiile – rare – sau gândurile ce-i vin în fuga condeiului. T.M. a fost un temperament echilibrat, îngrijit totdeauna de partea materială, și în fiecare pagină amintește de temperatura zilei, de confortul personal, ține socoteala fiecărui ban cheltuit, având însă și un interes deosebit pentru manifestările spiritului. A fost în orice caz mai mult avocat decât filosof și un avocat bine instalat, în viață și în profesie, căruia îi mergeau admirabil treburile. Cred că a rămas în istorie, nu prin opera sa, ci datorită influenței personale pe care a avut-o asupra contemporanilor. Cât despre rest, nu văd – în afară de discursurile omului politic – ce a rămas de la el, valabil astăzi. Poate îl judec eu așa, care n-am fost niciodată „maiorescian” (ba, dimpotrivă!) însă sincer vorbind cam asta e situația lui. N-are, în toate aceste însemnări zilnice, nici o sclipire, nici o pagină care să te miște, nici o relatare care să iasă din banal. Totul e plat, amorf, anost. Și totuși – ciudat! – îl citesc cu multă curiozitate. Probabil că asta este principalul merit al unui jurnal intim.

Ha! Îl acuz pe Maiorescu, și nu-mi dau seama că „jurnalul” meu nu are nici măcar defectele celui al său. Nici măcar defectele, căci acesta nici nu e un jurnal, ci o brambureală, o aberație; niciodată nu-l voi putea lua în serios (în sensul de a scrie aici regulat și cu o anumită ordonare a ideilor) și totdeauna voi fi pregătit să-l distrug, înainte de a sfârși eu.

Ah, sfârșitul! Astăzi îl doresc mai tare ca oricând. Simt în toate fibrele ființei mele pofta de a muri, ca să scap de această pedeapsă a vieții mele. Nu știu ce să cred, dar parcă am în mine un demon ce nu-mi dă pace niciodată și mă face să nu trăiesc în bune relații cu ceilalți, sau la fel ca ei. (S-ar putea, tot atât de bine, să am în mine un înger – dar și asta este tot o condiție antiumană). Astăzi m-a indispus mult d-ra P. Ieri o sărutasem – de fapt și ea mă provocase – ceea ce a tulburat-o peste măsură (o fată bătrână la primul ei sărut!). Azi, a apărut foarte hotărâtă să mă înfrângă (reacție de femeie refulată). M-a călcat pe nervi procedeu ei. Cu fetele bătrâne e mai bine să nu ai nimic comun sufletește. Sunt prea curioase, suspicioase, nervoase, sfioase, ambițioase, capricioase și e imposibil s-o scoți la cap cu ele.

Și L. m-a indispus. Acum două zile m-a făcut „mojic”, „țaran” fiindcă făcusem o insinuaie care nu i-a convenit: când mi-a spus, ca întotdeauna, că are să se ducă devreme acasă, eu i-am replicat, puțin malițios, e adevărat: „Dar când ai mai fost tu vreodată la ora nouă seara acasă?” Asta a rănit-o. Mi-a părut rău că am lovit-o cu vorba asta nesocotită și tot timpul, în seara aceea, am fost mâhnit. Ah, Doamne, câte jigniri sunt blestemat să aduc altora, fără să vreau, sau tocmai atunci când aș vrea să mângâi, să bucur pe cineva. Cine ar fi în stare să înțeleagă și să iubească un astfel de suflet complicat, întors pe dos, care totuși aspiră cu sete să fie înțeles și iubit? O, da, da, nima mea e o corabie care trage după sine infernul și vai de aceea care se întâmplă să-i iasă în cale. L. trebuie să fi simțit asta, mereu.

12 februarie

Astă-seară, fără să mă aștept, am văzut un film impresionant **Moartea obosită** (La charette de la Mort). Ștefan, care plecase abia ieri la Școala Militară, s-a întors azi în București și m-am pomenit cu el la Bibliotecă. Am stat până la închidere, apoi am ieșit împreună să ne ducem la cinematograful. Filmul m-a tulburat: mizeria vieții era arătată acolo într-un chip zguduitor. Viciu, răutate, perversitate, suferință, inocență, dragoste, moarte – toată gama fenomenelor

existenței omenești se desfășura în fața ochilor în imagini de o duritate aproape crudă. Mi-am spus câte răutăți cunoaște și strânge în inima sa această creatură feroce, cu inteligență și simțire, care se numește om.

După film, ne-am dus să luăm câte o prăjitură, aici, la „domnișoarele” noastre. Am intrat în cofetărie, ne-am așezat la masă și am început să mâncăm. Deodată, apare pe ușă un individ puțin cam fioros. Era beat criță. Se clătina, și se învârtea prin cofetărie (goală la ora aceea), gata, gata să cadă peste galantarele cu prăjituri. Era în haină, cu coatele pline de var și cu pălăria culeasă de prin zăpadă. A comandat o prăjitură, apoi a început să vorbească singur: „Ce râzi, dom'le! Mă crezi un dobitoc, hai? Uite la el, se face că râde înfundat, dar râde bine. Crede că-s dobitoc...” Și până i-a împachetat domnișoara Rodica o prăjitură, vorbea mereu singur, înjura și se uita la noi (singurii consumatori din local), care nici nu râdeam măcar, ci îl priveam cel mult consternați, surprinși de această coincidență. Tipul, mizerabil cum era, beat, trivial, înrăit, părea ieșit din filmul pe care tocmai îl văzusem și ne obseda încă. La un moment dat, am avut chiar impresia că s-a desprins de pe ecran și a venit să ne urmărească. Tot așa de ciudat a dispărut apoi pe ușa cofetăriei, pierzându-se în noaptea din care apăruse, bezmetic. Parcă ar fi fost o fantomă.

Întâmplarea aceasta mi-a confirmat că viața e mai fantastică decât cea mai puternică imaginație și că nimic din tot ce s-a produs până acum în artă, frumos sau urât, nu e fără sens. Totul a pornit din viață și e făcut pentru curățirea vieții de murdării și răutăți. Dar așa ceva nu e posibil. „Ar trebui ca pământul să fie trecut prin foc, spunea un personaj din film, așa cum trecem paturile astea prin etuvă ca să le curățim de ploșnițe.” Și nu știu dacă și atunci planeta ar ieși curată cu adevărat! Atâta vreme cât există om, există și păcat, răutate, crimă, remușcare, suferință. Aceasta e condiția de a fi a omului, aceasta îl deosebește de animal, aceasta e grandoarea și nimicnicia lui. Lucrurile sublime create de om, au fost provocate de cele mai îngrozitoare orori și întâmplările frumoase din viață sunt înconjurate de trivialități dezgustătoare. De aceea, omul are nevoie de religie și de aceea există „Dumnezeu”. Dacă oamenii n-ar fi răi, proști, lacomi, vicioși, Dumnezeu n-ar exista, fiindcă sufletul n-ar avea nevoie de el – ca să-i mântuie – și nu l-ar născoci.

Astă-seară și închei acest caiet. Îl închei cu un gând de revenire. Cine știe când mă voi întoarce la paginile acestea, pe care le închid acum cu nădejdea că mai târziu, când le voi redeschide, ele îmi vor aminti multe din gândurile și stările mele actuale. E singura rațiune de a fi a acestor însemnări, absolut *intime*. Căci, după câtă tristețe, dar și nădejde mă stăpânește în seara asta, aș putea spune că într-o zi voi reuși să scot din mine multe lucruri îngropate în sufletul și în conștiința mea ca într-un cavou. Simt că aș putea să scriu un roman, o carte mare despre viață, despre mine, despre oameni, dacă aș putea să fiu atât de sincer ca să mă spovedesc *complet* în fața hârtiei. (E singura spovedanie valabilă, celelalte sunt cvasi-spovedanii!). Astă seară, un episod exterior m-a ajutat să-mi dau seama câtă viață și câtă „tulbureală” e în mine. Ca într-o cramă, viața „fierbe” în mine ca vinul; acum e acră și amară, dar mai târziu ar putea să fie dulce, dacă aș putea să „trag” vinul adevărat și să-l separ de drojdie. Deocamdată, sunt în fermentare. Va ajunge oare cineva să deguste licoarea care va ieși din această „tulbureală” acră și amară de acum?

Am de gând să pun totul în *Carnaval ciudat*. Sunt trei ani de când port cu mine, pretutindeni și în permanență, acest roman. Până la toamnă îl voi încheia, sau voi lucra la el până în toamna vieții mele – dar vreau să fac o carte mare! (Titlul acesta nou, *Carnaval ciudat*, l-am găsit în Monsieur Teste de unde am extras și epigraful pentru roman: „Seigneur, j'étais dans le néant infiniment nul et tranquille. J'ai été dérangé de cet état pour être jeté dans le carnaval étrange... Je confesse qui j'ai fait une idole de mon esprit, mais je n'en ai pas trouvé d'autre. Je l'ai traitée par des offrandes, par des injures...”).

20 februarie

Iarna aceasta n-are de gând să ne mai ierte. Oricât de mult îmi plac iernile cu zăpadă, iernile geroase, și oricât de frumoasă și bogată a fost zăpada anul ăsta, mărturisesc că am început să mă satur de iarnă. Acum două zile a nins din belșug, acoperind pământul cu o pătură groasă de o jumătate de metru cu fulgi de gheață. Ce frumos și ce frig! Ieri dimineață a nins iar, rar și ușor, fermecător, ca în

basme. Acum e ger. Toată Europa se plânge de frig. În unele părți se spune că așa iarnă n-a mai fost de zece ani, în alte părți cică de o sută cincizeci de ani. Îmi aduc aminte iarna din 1928. Eram la Brașov și stăteam cu H. în camera aceea mică de la Cucu, cu pereți de scândură văruiată și cu o sobiță de fier în care țineam focul până o înroșeam; cum se stingea focul însă, se făcea rece ca gheața. Îmi amintesc cum ardeam lemne din bucătăria proprietarului – care ne dădea lemne cu țârâita – și cum gazda bombănea a doua zi că iar ne-am „atins” de lemnele de la bucătărie. Făceam însă plimbări la Poiană, cu săniuța, de unde ne întorceam acasă înghețați, diminețile ne duceam la liceu cu junghiuri de foc în șale, la prânz ne dădeam cu patinele pe Costiței – în sfârșit, totul era frumos atunci. În vacanța de Crăciun m-am dus la Constanța – la Palas, în stație, a înghețat locomotiva pe linie și am dârdâit vreun ceas până când trenul a putut să pornească – și am văzut marea înghețată, pe care am și mers vreo două-trei sute de metri. De atunci sunt unsprezece sau doisprezece ani. Ce repede a trecut! Acum, am trecut printr-o altă aventură în camera în care stau. E frumoasă camera, nimic de zis, dar e friguroasă – și am nimerit-o tocmai într-una dintre cele mai grele ierni. O iarnă pierdută pentru orice, deși când m-am mutat aici îmi pusesem mari speranțe în odaia aceasta. Să lucrez, să visez, să iubesc. N-am făcut aproape nimic din toate acestea (câte puțin din fiecare). Abia aștept să mă reîntorc în odăița mea albă, simplă, însoțită și intimă, unde să mă aștern pe muncă.

Câteva luni n-am făcut *absolut nimic* (în materie de scris). E groaznic, dar la ce bun să mă mai gândesc la timpul acesta pierdut? Am cunoscut în schimb câteva himere în plus și am mai cules câteva lacrimi sărate de pe obraji lor. Acum două seri, de pildă, am ieșit de la Bibliotecă cu nefericita dra P. Toată ziua plânsese, ochii i se înroșiseră de lacrimi fiindcă primise în ziua aceea o veste (de ordin sentimental) care a lovit-o crud. Era acea intensitate groaznică și nemiloasă a iubirii, când viața e mai mult moarte și sufletul un infern, iar inima un vulcan de tristețe, imposibil de stins cu toată apa mărilor și oceanelor de pe lume. O înțelegeam foarte bine, dar nu-i puteam fi de nici un folos. O mângâiam, o încurajam, dar zadarnic. Seara, considerând că ar fi fost o crimă s-o las singură, am ieșit împreună, am intrat mai întâi într-un restaurant, am băut câte trei țapi de bere la o gustare frugală, ea a fumat vreo cinci țigări

(deși nu e fumătoare). Era de o tristețe sfâșietoare. Făcea eforturi mari să schițeze un zâmbet, să-și reție lacrimile, să nu izbucnească în hohote. După vreo două ceasuri am plecat de acolo și am intrat în primul cinematograful din cale. Rula un film polițist de o stupiditate dezarmantă. N-am înțeles nimic, ea n-a văzut nimic fiindcă, din cauza plânsului, ochii i se împăienjeniseră. I-am luat brațul și-l țineam strâns în mâinile mele, și așa am stat până s-a terminat filmul. Mi-a mărturisit că ar vrea să nu se mai ducă acasă, să hoinărească toată noaptea, să se lanseze într-o „aventură”, să se „înraiască”. Poate dacă o invitam, venea cu mine, oriunde, făcea orice, dar n-aveam chef să culeg roadele unei situații sufleteștiperate. Îmi pare, totuși, rău că nu m-am dus cu ea acasă, unde să fi rămas până târziu, ținându-i de urât. Toată noaptea – mi-a spus a doua zi – n-a închis ochii. A plâns, s-a zbuciumat, a suferit. „Dacă ar fi fost cineva lângă mine, m-aș fi simțit mai bine”. Mi s-a părut că acel „cineva” trebuia să fiu eu... Nu m-am dus însă, fiindcă, să spun drept, n-am îndrăznit. Știam, îmi dădeam seama ce s-ar fi întâmplat, în cameră la ea, dacă m-aș fi dus, dar n-am îndrăznit. Și poate că am făcut rău. Sau poate că instinctul m-a ocrotit, ferindu-mă de o complicație sufletească pe care n-aș dori-o. Am, totuși, sentimentul că am comis un *păcat*. Un „păcat” mai mare, că nu m-am dus cu ea, decât „acela” pe care l-aș fi făcut dacă m-aș fi dus.

Și, iată, prin contrast cu aceasta (poate tocmai ca să-mi spele de pe fundul sufletului amarele impresii ce mă urmăreau încă), azi dimineață, la bibliotecă, am avut o surpriză agreabilă, de tot. A apărut – venea pentru prima oară – o fată superbă. Era numai tinerețe, grație, veselie, foarte frumoasă și foarte cochetă. A intrat ca o furtună în sală, și-a rotit ochii primprejur, apoi a venit la mine, la catedra unde stăteam, cu o familiaritate plină de spontaneitate și voie bună, de parcă ne cunoșteam de ani de zile. Am stat puțin de vorbă, mi-a spus că e spaniolă și mi-a cerut să-i dau o carte de versuri franțuzești. Ai fi zis că e *Primăvara* lui Botticelli; nici n-am știut, după ce a plecat, dacă a fost o apariție reală, sau a fost un vis. Prezența ei mi-a făcut foarte bine. La plecare, am rugat-o să mai vie, căci e tare simpatică, mi-a mulțumit pentru compliment și mi-a făgăduit că va reveni. A lăsat în urma ei un aer de prospețime, vioiciune și zburdălnicie, de care tocmai aveam nevoie. Zicea că o cheamă Florette.

23 februarie

Sunt de o periculoasă liniște și seninătate. Îmi simt sufletul potolit, invulnerabil, spiritul liber, detașat de orice l-ar putea tulbura; mă simt destul de împăcat cu oamenii, cu viața, cu universul. Acesta e pericolul. Această împăcare, pentru mine, care am trăit totdeauna în conflict cu ceva, înseamnă o apropiere de moarte, o atrofiere a celor mai vitale facultăți fizice și spirituale. Aș fi capabil să fac glume, să fiu comic, să înjghebez farse, fiindcă simt în dosul frunții o minte gata să creeze efectele cele mai extravagante. Dar nu asta este elementul meu. Patetismul de altă dată, intensitatea cu care trăiam fiecare clipă și fiecare zi sau noapte, au dispărut. Așa se obișnuiește omul cu *viața* – încet, pe nesimțite, dar aceasta e o decădere mai penibilă ca moartea, cu toate că se produce lent, sub impresia unei luminări, și a unei „seninătăți” interioare atât de dorită uneori. Poate că, în definitiv, aceasta este adevărata condiție de a fi a unui artist, și poate că de acum încolo, punând capăt dezordinei interioare, cu puțin efort voi izbuti să mă consacru și eu muncii încordate.

Deocamdată, îmi petrec vremea ca un nabab al destinului, cu traista plină de zile și de nopți pe care le risipesc fără a mă gândi că s-ar putea termina la un moment dat. Vin seara târziu acasă (pe unde nu rătăcesc? cu cine nu mă înhăitez în „haiduciile” noastre bahice sau priapice?), dimineața stau în pat până la prânz, citind sau visând cu ochii fixați la câte un tablou de pe perete, sau aruncați pe fereastră, în golul de afară. Totdeauna îmi spun că ziua de mâine n-am s-o mai pierd și totdeauna mă mustru pentru ziua pierdută ieri. Adesea îmi spun că, punându-mi la încercare *voinea*, aș putea face lucruri mult mai interesante decât ceea ce se produce acum pe piața literară, dar parcă mă atrage mai mult viața, decât literatura. N-aș putea spune că trăiesc intens, în sensul celor care trăiesc cu adevărat, însă n-aș putea spune nici că sunt străin, sau rupt de viață. În definitiv însă, pentru ce mă gândesc la lucrurile astea? Ca să nu regret prea mult? Ca să-mi iert numeroasele păcate pe care le port cu mine? Poate de asta. Poate.

Azi am primit, la Bibliotecă, un bilețel de la un tinerel care fusese alaltăieri să citească. Mi-a spus atunci că venise pentru prima dată. L-am întrebat cum a descoperit Biblioteca. „Verișoara mea m-a îndrumat, și mi-a dat chiar întâlnire acum, aici”. „Verișoara”

lui era L. A vrut să-mi demonstreze ce fel de veri sunt, dar i-am dat a înțelege că nu mă interesează, deși sufletul îmi era sfredelit de burghiul geloziei. Pe ea n-am mai văzut-o de câteva zile. Astăzi, tânărul acesta mi-a lăsat un bilet (nu eram acolo când a venit el și probabil că anume a căutat să nu fiu, ca să-mi lase doar biletul), în care îmi spune că are să discute cu mine „chestiuni interesante”. Nu știu ce o fi având să „discute” cu mine, dar dacă toată stratagema pornește de la L., i-a reușit, mărturisesc, fiindcă a izbutit să mă pună pe jar. Unde am ajuns în iubirea mea cea mare!

D-ra P. e la fel de tristă. Aș putea spune că m-a cucerit tristețea ei și sunt gata să mă îndrăgostesc de ea fiindcă e tristă. Tristețea are uneori o mare putere de seducție. Și la ea e o tristețe imensă, adâncă, devoratoare, cum a fost poate numai tristețea Mariannei Alcoforado, călugărița portugheză de acum câteva secole. O ființă asemănătoare e și d-ra P., o adevărată Marianna Alcoforado rătăcită prin lumea asta a noastră de azi. Dacă mă gândesc bine, seamănă chiar cu ea, are o fizionomie de călugăriță și o mentalitate de „măicuță” rămasă fecioară la 33 de ani. De fapt, a adus cu ea tot bagajul de toane și prejudecăți al unei provinciale debarcată proaspăt la București. A venit dintr-un oraș din Moldova, unde se trage dintr-o familie de vază. Are acolo un frate magistrat, iar aici, în Capitală, un altul, colonel la Marele Stat Major, care, prin relațiile lui și prin funcția sa – foarte importantă în această perioadă de mobilizări și mai ales de „mobilizări pe loc” – a plasat-o la Biblioteca Municipală, serviciu ușor, comod, unde este privită ca o intrusă, dar e tolerată, fiindcă e protejată de sus. Faptul că nu se bucură de simpatia nimănui, e pentru ea un motiv în plus să fie veșnic supărată. Și așa, e Decepțiunea încarnată. Speriată de viața Bucureștiului, unde a venit cu iluzii mari, pare o ciută aruncată între zidurile orașului, are toate ticurile unei fete bătrâne, principii morale foarte severe, ține morțiș să rămână neîntinată, dar, simțind că anii trec, ar fi dispusă să întâlnească o „aventură” care să o scape de obsesia fecioriei. Se teme de viață, se clatină pe marginea abisului, vrea să-și păstreze „curătenia”, dar duce dorul unei idile cu Făt-Frumosul visat. Și, bineînțeles, nu vrea să vadă salvarea decât în căsătorie. În ultimul timp a avut o deziluzie care a făcut-o să sufere enorm. Mi-e milă de ea și nu am tăria s-o tratez cu indiferență, fiindcă ar suferi și mai mult.

Astăzi am primit ultima carte a lui Eliade, **Fragmentarium**, o sută cincizeci de pagini cu articole diverse, publicate, majoritatea, în *Vremea*, scrise la întâmplare, din obligația hebdomadară pe care i-o crea exigența revistei. Le-a strâns în volum și a făcut încă o carte. Câte n-aș putea, sau n-aș fi putut să fac și eu, dacă... Ah, acest *dacă!*... Dacă mi-aș fi impus o disciplină, dacă nu m-aș fi irosit ca un bezmetic pe toate cărările vieții, dacă nu mi-aș fi distrus singur pedestalele pe care m-aș fi putut fixa. Am dat totul Libertății. Libertatea, de orice fel, de orice nuanță, în orice sens, oriunde și oricând, m-a împiedicat să-mi creez o pasiune – în afară de aceea a dragostei – să-mi trasez o cărare, să-mi aleg o țintă în viață. Libertății – pe care am dus-o adesea până la anarhie, pe plan social, spiritual și sufleteșc – i-am dat tot ce a fost mai viu și mai frumos în mine, iar ea nu mi-a dat decât satisfacția de a-i fi cunoscut și sorbit deliciile inconsistente și efemere. La vârsta mea Eliade, deși e mai mare ca mine doar cu vreo trei-patru ani, avea câteva romane tipărite, era „șef de generație”, lucra intens, se bucura de o mare popularitate. Eu?... Dar oare acesta e esențialul? Cred că am cunoscut și eu ceea ce se numește „glorie literară” și am savurat-o, în intensitate cel puțin, dacă nu și ca întindere, la fel ca oricare. Îmi dau seama de voluptățile și amărăciunile ei, de iluziile și dezamăgirile ce-o însoțesc. N-am vrut să fac o carieră literară, dar am scris mereu, și am scris numai dintr-un singur motiv: să-mi rezolv prin scris anumite probleme intime, să mă eliberez de anumite obsesii sau poveri sufletești, rareori ca să mă joc. În tot ce am scris, indiferent de subiect, am pus ceva din mine, m-am referit la mine, sau m-am războit cu mine însumi. Am scris despre Churchill și despre Goebels, despre Amiel și despre Malreux, despre Maria din Magdala și despre Pavel din Tars (ca să amintesc numai câteva din articolele publicate în cursul anilor), dar totdeauna, în fiecare subiect tratat, strecuram câte ceva din viața mea sufletească, sau mă răfuiam cu mine. Norocul meu a fost că am avut libertatea să scriu despre orice¹³, să gândesc cum vreau, să mă scald cu toată voluptatea în această imensă lume

¹³ La revista *Vremea*

a cuvintelor așternute pe hârtie. Dacă n-aș fi avut această libertate (care de vreun an încoace nu mai este ce-a fost!), desigur că n-aș fi scris nici atât cât am scris. E singura mare răsplată a vieții mele de condeier. Nici nu-i mai mult. Dacă aș fi ținut, puteam să fiu azi o „mică somitate”. Nu m-a tentat și nu regret. Așa cum sunt, mă simt mai liber, mai anonim, mai mândru în sinea mea.

25 februarie (Duminică, ora 12³⁰ noaptea)

Paginile precedente era să le rup mai adineauri, fiindcă mi se par cam exagerate, dar cum sunt convins că nimeni, niciodată, nu va citi aceste caiete și că eu voi fi singurul lor lector (odată cu mine vor dispărea și ele), mă opresc de a le distruge. Continui, deci. Continui, deoarece, dacă scriu aici, ziua sau noaptea, lucid sau mahmur, fericit sau trist, scriu numai cu gândul că mai târziu voi consulta aceste însemnări – care sunt ca niște „dosare de viață”, ca niște „foi de temperatură” – și voi extrage din ele materialul, trăit acum, și pe care-l voi pune, poate, în cărți pe care nu le pot scrie în prezent.

Astăzi, deși a fost o zi foarte frumoasă (sau poate tocmai de aceea), am fost extrem de trist. Dimineața m-am dus la Șosea. Singur. M-am plimbat prin parcul „Regele Carol al II-lea”, pe aleele de pe marginea lacurilor secate, înghețate, acoperite de o zăpadă ce te orbea cu albeața ei sub soarele strălucitor. De la Arcul de Triumf, m-am pomenit la *Miorița*. Aproape de fântână, la un moment dat, am zărit în fața mea, la vreo douăzeci de metri pe Matei cu doamna, care mergeau în aceeași direcție, spre pod. El, îmbrăcat sportiv, cu capul gol, ea înfășurată în câteva fulare, deși era cald ca într-o zi de primăvară. Când i-am văzut înaintea mea, am făcut imediat stânga împrejur. Erau cu mașina, pe care o parcaseră undeva, și, dacă m-ar fi văzut, m-ar fi invitat cu ei și m-ar fi adus acasă, dar n-aveam chef de așa ceva. Și pe urmă, am evitat să-i întâlnesc, fiindcă ar fi fost ridicol să mergem laolaltă, prin lumea de acolo, eu o șchioapă de om, și Matei de trei ori mai lung... Am luat repede autobuzul, m-am dus la Burcea, am mâncat, și am venit acasă. Pe la 3, când am ajuns aici, i-am întâlnit în curte, tocmai terminaseră și ei masa și ieșeau din casa veche, trecând în „bloc”, unde au apartamentul.

Am schimbat câteva cuvinte, am făcut elogiul acestei zile atât de frumoase, iar ei mi-au spus că „au fost la șosea” ca și cum s-ar fi produs un mare eveniment în viața lor, apoi m-au întrebat pe unde m-am plimbat. „Și eu am fost la Șosea”... – „Desigur, cu vreo fată...” a rânit dl. Matei, fără să știe că-mi înfige și mai adânc un cui în inimă, fiindcă tocmai *fata* (și numai *una* anume!) lipsise din toată această zi splendidă.

M-am odihnit puțin, și la ora 5 eram la Ateneul *Grozăvești* unde aveam o „trimitere” pentru șezătoarea de acolo. Profesorul Vulpescu în amintirea scurtei noastre conlucrări de acum trei-patru ani, când fusesem și eu numit la Mișcarea Culturală a Primăriei, înainte de a trece la Bibliotecă, nu-mi refuză nici o solicitare, astfel că din când în când mă văd „conferențiar” pe la ateneele populare. Nu este o treabă nici glorioasă nici plăcută, dar îmi aduce câteva sute de lei, care îmi prind foarte bine.

La întoarcerea în oraș, deoarece mă aflam în drum și fiind tocmai ora potrivită, m-am oprit la Lovinescu, la cenaclu. Mă abat foarte rar pe aici, la două-trei luni, și numai întâmplător, însă ușa o găsesc totdeauna deschisă, ca pentru toți de altfel, iar Maestrul îmi acordă de fiecare dată o strângere de mână călduroasă. Astă seară era lume mai multă ca de obicei, și asta m-a surprins din primul moment. Printre alții se aflau de față: Zaharia Stancu (vine și el foarte rar), Mircea Damian, Ludovic Dauș. Am remarcat de cum am intrat aceste prezențe, prin faptul că acum o săptămână în *Azi* (director Zaharia Stancu) Mircea Damian a publicat un articol foarte violent la adresa lui Dauș, făcând mare vâlvă în lumea literară, iar acum erau amândoi la cenaclu. Curios! Dar aveam să-mi dau repede seama că prezența lor nu era întâmplătoare.

Damian se afla în odaia telefonului și fuma țigară după țigară. Mai târziu a ieșit de acolo și a venit în camera unde se fac lecturile și unde acum se discuta liber, se spuneau ultimele anecdote, se comunicau ultimele cancanuri literare, la care el – contrar obiceiului – nu participa astă seară. A trecut printre scaune, cu chica lui de deținut, dar foarte corect îmbrăcat, și s-a așezat în fund alături de Stancu. Eu stăteam pe un scaun rămas liber, probabil fiindcă nimeni nu îndrăznește să-l ocupe, lângă Dauș care era vizibil ocolit. În atmosferă părea că plutește ceva, că se pregătește ceva. La un moment dat, Damian a aruncat, din fund, cu vocea lui cavernoasă

și vehementă: „Maestre, noi ăștia, am vrea să plecăm...”. Lovinescu atunci a tras sertarul, a scos niște pagini scrise proaspăt și a spus: „Întâi să vă citesc ceva, și apoi! A chemat toată lumea răspândită prin celelalte camere: „Domnu' Strajă, Doamnă Sorana, luați loc...” și a rostit ca preambul: „Vă rog să nu fiți malițioși. Am să citesc o... scrisoare persană, al cărei singur cusur e că autorul nu e Montesquieu, ci eu”.

Și a început să citească o proză destul de plată, plină de „care”, și fără nici o idee deosebită, fără nici o metaforă, fără stilul frumos cu care eram obișnuiți. Se vedea cât de colo că se afla într-o situație penibilă și se simțise dator să intervină în conflictul dintre Damian și Dauș, pe chestia atribuirii de pensii unor scriitori, dar în așa fel încât să nu supere pe nici unul. Primul era reductabil, al doilea era un fidel, din vechea gardă, a cenaclului. Totuși, din fiecare pagină reieșea că Dauș e sacrificat. Bietul bătrân, mai sucindu-se pe scaun, mai oftând, mai din delicatețe, mai silit, a suportat supliciul, eroid, până la sfârșit. Nu mă așteptam la asemenea gest din partea Maestrului. După ce a terminat, Damian s-a ridicat, s-a apropiat de birou și i-a adresat câteva complimente de circumstanță – cu spatele ostentativ spre Dauș – apoi a plecat, însoțit de Stancu. Lovinescu, deși, de obicei, nu admite atitudinile lui Damian la cenaclu, și nu-l admite nici ca om, de data asta a discutat cu el jovial, l-a condus la ieșire, cu amabilitate, făcând cu totul abstracție de prezența lui Dauș. După plecarea lui Damian, Maestrul a continuat comentariul, dar fără a arunca o privire spre Dauș, ca și cum el nici n-ar fi fost acolo. În timpul lecturii, cei prezenți – H.P. Bengescu, Peltz, Monda etc. – se uitau mereu, pe furiș, spre bătrânul umilit, neputincios și delicat. La sfârșit, Dauș ca să facă ceva, simțindu-se izolat, a intrat în vorbă cu mine, comunicându-mi unele lucruri de la *Luna Bucureștilor*, unde e director și unde eu îi sunt colaborator, bineînțeles lucruri ce nu prezentau mare importanță sau urgență, dar era un prilej să stea de vorbă cu cineva, să iasă din izolarea ce simțeam că mă strivește parcă și pe mine. În cele din urmă, atmosfera încărcată a fost înlăturată, prin trecerea la lecturile obișnuite. Stăruia însă pe fața fiecăruia un aer de nedumerire. Toți erau curioși să audă o explicație, să vadă ceva, dar nimic. Și, firește, nimeni nu îndrăznea să spună ceva, să ceară vreo lămurire, să întrebe ce este cu această misterioasă „scrisoare persană”. Într-un târziu, Maestrul însuși a de-

duș, cu ambiguitate: „Nu s-a înțeles deci, fiindcă n-a răsuflat nimic”. Într-adevăr, asistența amuțise ca în fața unei enigme. Eu, unul, mărturisesc că n-am înțeles nimic. Personal, cred că a citit această „Scrisoare persană” în plenul cenaclului, la incitarea lui Damian, care a vrut să-l „execute” astfel pe Dauș și în public, iar Lovinescu n-a avut curajul să-l refuze. Totul fusese aranjat mai dinainte, fără știrea lui Dauș, care fusese „invitat” în mod special astă seară la cenaclu, fără să bănuiască ce-l așteaptă. Din locul unde mă aflam, am auzit cum Damian, la plecare, i-a spus Maestrului: „Așa ceva îmi place și mie!” Toți îl priveau însă cu antipatie.

După astea, Petrașincu a citit un fragment de roman, destul de slab, cu unele vulgarități și prea puțină artă, despre care Maestrul s-a pronunțat că e „magistral”... A doua parte a seriei care m-a iritat.

Am ieșit împreună cu Dorul Dumitrescu, C.N. Negoită și Strajă, și ne-am oprit într-un local de pe bulevard, unde am mâncat și am băut câteva pahare de vin. Negoită și Dorul sunt niște cheflii înveterați, dar simpatici, Strajă e un om cumsecade, însă fără personalitate. Toți iubesc literatura, dar iubesc mai mult boema literară. Bineînțeles, la cârciumă am continuat până târziu „ședința”, gândindu-ne că în acel timp Dauș era invitatul lui Lovinescu la masă.

Aastă seară am simțit impulsul cumplit de a da foc lumii, văzând cât de meschini și răi sunt oamenii. Dacă și în rândul „elitelor” intelectuale se petrec asemenea lucruri, ce să mai vorbim de altele!

26 februarie

„Mă plictisesc în Franța – spunea Baudelaire – fiindcă toată lumea aici seamănă cu Voltaire”.

În România nu s-ar fi plictisit, desigur. La noi, toată lumea seamănă cu Rică Venturiano!

28 februarie

Întâlniri cu un frate de destin.

Vincent van Gogh (1853-1890). A fost prieten cu Gauguin. Au

locuit împreună la Arles, s-au certat, s-au bătut. Într-un acces de furie, van Gogh a aruncat cu cuțitul în Gauguin, fără a-l nimeri. După acest incident, Gauguin s-a mutat la hotel. Rămas singur, V.G. și-a tăiat o ureche cu briciul, și-a acoperit capul cu un basc strâmt, ca să nu se vadă locul amputării, a înfășurat urechea tăiată într-o bucată de hârtie și a dus-o el însuși unei „fete” frumoase – Gaby – din cartier, spunându-i: „Îți fac acest cadou, ca amintire de la mine.” Frumoasa Gaby când a desfăcut pachetul a leșinat.

Van Gogh era roșcat, cu ochi albaștri. Violent, neliniștit, extravagant, a stârnit indignarea arlesienilor, care l-au declarat nebun. A murit în 1890. Pe când lucra, și-a tras un glonte deasupra sânelui drept, și-a împachetat șevaletul bine, a intrat în camera lui, și s-a lungit în pat. Când a venit doctorul, i-a spus: „Dă-mi, te rog, pipa din buzunarul drept al vestonului.” A murit calm, la 37 de ani, ca și Rimbaud, născut la un an după el și mort cu un an mai târziu.

Câteva citate din scrisorile lui (către fratele său Theo):

„Il y a celui qui est fainéant par paresse et lâcheté de caractère, par la bassesse de sa nature, tu peux si tu juges bon me prendre pour un tel. – Puis il ya l'autre fainéant, le fainéant bien malgré lui, qui est rongé intérieurement par un grand désir d'action, qui ne fait rien, parce qu'il est dans l'impossibilité de rien faire, puisqu'il est comme en prison de quelque chose, parce qu'il n-a pas ce qui lui faudrait pour être productif, parce que la fatalité de circonstances l-a réduit à ce point. Un tel ne sait pas toujours lui-même ce qu'il pourrait faire, mais il sent par instinct: pourtant je suis bon à quelque chose, je me seus en raison d'être! je sais que je pourrais être un tant autre homme. Il y a quelque chose au-dedans de moi, qu'est ce que c'est donc?”

(Exact așa gândesc și eu despre mine, în prezent).

*

„Encore que je suis souvent dans la misère, il y a pourtant en moi une harmonie et une musique calme et pure. Dans la plus pauvre maisonnette, dans le plus sordide petit coin, je vois des tableaux ou des dezins”.

(La fel și eu, simt aceeași armonie, uneori, și am impresia că tot ce se desfășoară în jurul meu e numai poezie, literatură, parcă

aș parcurge pagini de proză sau de versuri răsfirate de-a lungul străzilor.)

*

„Je suis Saint-Esprit,
je suis sain d'esprit”

*

Viziunea lui asupra lumii:

„Je cherche maintenant à exagérer l'essentiel, à laisser dans le vague exprès le banal... (car) je crois de plus en plus qu'il ne faut pas juger le bon Dieu en ce monde-ci, car c'est une étude de lui qui est mal venue.”

*

„Dans les figures comme dans les paysages, je ne voudrais pas exprimer une sentimentalité ou une nostalgie, mais une profonde douleur.”

*

„Un artiste n-a pas besoin d'être un prêcheur, un *domine*, (inainte de a se consacra picturii, a fost predicator) mais il doit tant de même avoir un coeur chaud pour les hommes, ses frères.”

*

Când era trist, spunea:

„En quoi cela peut-il être bon à l'homme de se promener le long de la côte me et de contempler la mer grise avec les longues raies blanches des flots? On a besoin alors de quelque chose de grand, quelque chose d'infini, où l'on puisse voir Dieu. Or, il me semble que j'ai vu quelque chose de plus, de plus infini, de plus éternel que l'océan dans les yeux d'un petit enfant qui s'éveille”.

*

„Il faut créer vite, vite, dans la hâte, comme le faucheur qui, dans l'éclat du soleil, silencieux, ne pense qu'à son travail.”

Aici mă potriveșc cu el – nici cu van Gogh, nici cu cosașul – deoarece la mine intervine totdeauna întrebarea: La ce bun? Și, „în strălucirea soarelui”, ea îmi taie elanul.

*

„Je me suis instruit aux cours gratuits de la grande université de la misère.”

(Dacă prin „mizerie” se înțelege o anumită condiție a vieții sufletești, subscriu întru totul la fraza de mai sus.).

*

„Que veux-tu, souffrir sans se plaindre est l'unique leçon qu'il s'agit d'apprendre dans cette vie.”

(Am învățat-o!)

*

În viața lui van Gogh am găsit câteva elemente care aparțin și vieții mele. Îl consider un frate mai mare. Ca și el, sunt „ros” înlăuntru de o mare dorință de acțiune, dar nu fac nimic, fiindcă mă aflu în imposibilitate de a face ceva, fiindcă sunt ca într-o închisoare, și niciodată n-am putut să fac ceea ce aș fi vrut; lucruri ciudate, extravagante, anormale, dar sublime. Cea mai mare parte a tinereții mele e plină de „actes manqués”, de elanuri refulate, de dorinți strangulate, de inspirații înalte lăsate să se piardă în văzduh. Aș fi vrut să colind lumea – și am ajuns bibliotecar (e drept, aici străbat cu nesaț lumea prin lumile din cărți); tânjesc să fiu liber ca o pasăre a cerului – și o jumătate de zi stau închis, la serviciu, ca într-o pușcărie; mi-au plăcut oamenii originali – și sunt prieten cu cei mai banali; mă dezgustă oamenii așa ziși „cumsecade” – și trec tocmai drept ceea ce detest. Etc. Etc. Etc.

29 februarie

Astă seară am avut imensa bucurie de a asculta un concert de zile mari. A dirijat Philippe Gaubert, directorul Conservatorului și al Operei Mari din Paris. Impecabil, fără gesticulații exagerate, fără să caute efecte exterioare, la public, a condus totuși orchestra cu brio, ca un maestru desăvârșit. Toată scena Ateneului era parcă plină de personalitatea lui. Măestria lui s-a dovedit în însăși alcătuirea programului – compus numai din muzică franceză, fiindcă însăși prezența lui aici are un caracter demonstrativ de manifestare a prieteniei franco-române. S-a executat mai întâi *Simfonia fantastică*, pe care am ascultat-o pentru prima oară într-o interpretare, cred, unică, la București. Philippe Gaubert era la el acasă în domeniul Berlioz, iar noi, auditorii, luam contact cu un Berlioz deslănțuit, de o frumusețe și forță aproape nebănuite. A urmat un *Vals de Ravel*, dar, personal, aș fi preferat altceva, mai consistent din Ravel. În schimb, *L'après-midi d'un faun* a fost sublimă. Sublimă, pur și simplu. Tot timpul execuției, aveam impresia că nu cântă orchestra, ci că melodiile erau produse de însuși jocul faunului, care, în gesturi largi, nervoase, dar bine stăpânite, desfășura, ca valuri de mătase, armoniile ce captivau sala. A urmat *Ucenicul vrăjitor*, de Dukas, cu care s-a și încheiat programul.

Un concert cu adevărat „extraordinar”, nu numai așa cum scria pe afiș, ci extraordinar în realitate. Atât prin programul său unitar, select, atât prin verva dirijorului de la pupitru, cât și prin semnificația lui extra-muzicală. Sala era arhiplină, cum niciodată n-am văzut-o la concertele Filarmonicii. Parterul, lojile, spațiile libere și scările de la ușile intrărilor erau tixite de un public ce venise să salute Franța, Franța care și-a asumat riscurile unui război declarat de câteva luni, dar încă neintrat în faza lui „caldă”. Acel „drôle de guerre” ce trenează pe undeva, între liniile Siegfried și Maginot, și de unde se așteaptă din zi în zi să izbucnească un incendiu ce va zgudui lumea, acel spectru odios al războiului părea că planează în atmosfera acestei seri solemne, inundată de lumină, poleită de o strălucire sărbătorească, străbătută de viorile unei muzici de cea mai autentică respirație franceză. La sfârșit, ropotele de aplauze nu se mai terminau, au ținut minute în șir, iar ovațiile publicului

adresate dirijorului se îndreptau de fapt către Franța, care este iubită în România cu o dragoste fierbinte și patetică. În ochii multora am văzut sclipind mărgăritare de lacrimi. Cred că Philippe Gaubert n-a cunoscut în toată cariera lui un succes și ovații mai mari. Însuși președintele Republicii de-ar fi fost, n-ar fi putut căpăta mai mult. Și totul s-a încheiat prin urale de *Vive la France* ce zguduiau cupola Ateneului. Era însă atâta patetism în această însuflețire la adresa Franței, încât m-au podidit lacrimile.

În altă ordine de idei, pentru mine concertul a fost un prilej de exaltare. Mă simt și acum beat, ca și cum aș fi sorbit un balsam, căci de mult nu mai auzisem un asemenea concert magistral. Mi-am dat încă o dată seama, astă seară, că arta – și numai ea – este singura voluptate, singura mângâiere, singura fericire adevărată a sufletului meu. Toate celelalte mi se par expediente de moment. M-a răvășit enorm, mi-a răscolit toată ființa, a reaprins în mine flăcările acelei iubiri mari, devastatoare, pe care muzica o aprinde atât de ușor, fără s-o mai poată stinge apoi cu nimic. Doar L. mi-ar putea potoli inima, dar pe ea n-am văzut-o astă seară la concert. Păcat! De un milion de ori păcat!

3 martie (duminică)

O „duminică neagră”, în toată puterea cuvântului. Adică o zi în care au culminat enervările ce s-au ținut scai de mine de vreo două zile. De ieri dimineață și până acum, nu am avut parte decât de întâmplări care să mă supere. Începutul s-a făcut la T. Șoimaru, secretarul de redacție al *României literare*, care a refuzat să-mi dea o sută de lei mai mult, așa cum i-am cerut, fiindcă aveam mare nevoie, și m-a enervat la culme. El poate credea că și cu o sută în plus și fără aia, eu sunt și rămân tot eu. Firește că-i așa, dar o sută de lei în plus, acum ar fi fost pentru mine o avere. Se sfârșea săptămâna, trebuia să plătesc datoria la băcanul din colț, aveam de achitat un rest la croitor, trebuia să cumpăr niște lemne – și cei 500 de lei pe care-i primesc săptămânal de la revistă¹⁴ nu-mi ajungeau pentru toate acestea.

¹⁴ Pentru rubrica „Vitrina cu himere”, pe care o semnam *Maldoror*

M-am enervat apoi – mai puțin, e adevărat – la domnișoara M. Aceasta ne invitase, pe mine și pe Ștefan – la ea acasă să ne trateze cu câte o cafea. E jună arhitectă, stă într-o garsonieră splendidă și am petrecut acolo două ceasuri plăcute, vorbind și râzând cu poftă. La urmă, i-am cerut o carte împrumut – un Dos Passos – și n-a vrut să mi-o dea, spunând că nu e a ei, că o are și ea împrumutată din altă parte și trebuie s-o restituie. N-am crezut, dar nici n-am insistat; faptul însă că n-a avut încredere în mine – ne cunoașteam de puțină vreme – m-a lezat adânc, știind cât de doritor eram să citesc acea carte, cât de sincer eram când îi spuneam că am să i-o înapoiez peste două zile și cât de punctual sunt în asemenea împrejurări. Neîncrederea ei m-a făcut să sufăr, gândindu-mă că probabil mă confundă cu obișnuiții amatori de cărți care se grăbesc să le ia, dar uită să le mai aducă înapoi. Ori, eu nu numai că nu fac parte din categoria ăstora, dar îi detest profund.

În sfârșit, tot ieri, spre seară, la Bibliotecă, altă tărășenie. Îi adusesem colegei mele P. un mărtișor. Cu o zi înainte – la 1 exact – venise la birou și când a văzut că eram cu mâna goală, a început să plângă, bineînțeles fără a mărturisi că din cauza asta. Nu plângea fiindcă nu i-am dat mărtișor, dar asta a fost de-ajuns că să pună vârful tristeții ei fără leac și să o podidească lacrimile. Mi-am dat seama ce mare bucurie i-aș fi făcut dacă i-aș fi adus un mărtișor atunci, în prima zi a lui martie. I l-am adus, ieri. I l-am legat de mână și era veselă de gestul meu. În Bibliotecă era liniște, pe ferestre pătrundeau razele soarelui. M-am dus într-o sală de sus și m-am așezat pe un scaun, să răsfoiesc o carte. Liniștea, soarele, căldura molcomă de acolo, mă îmbiau la reverii. Am început să visez. Mă gândeam la L. N-o mai văzusem de vreo două săptămâni, nu mai știam nimic de ea. Ce-o fi făcând oare, de ce nu mai vine pe aici? Între timp d-ra P. servea niște cititori, care intraseră tocmai atunci, în altă sală.

Cum stăteam așa, singur, deodată am fost întrerupt în visul meu de fâșâitul unor pași ușori ce se apropiau. Tresar, mă ridic, și când mă uit, era L. Ce s-a petrecut atunci în sufletul meu, era ceva ca un cutremur și ca un miracol. Un miracol, da. Părea, într-adevăr, o apariție desprinsă din visul meu frumos. Asemenea momente de bucurie și surpriză mi-a oferit de multe ori, dar acum parcă într-un chip de-a dreptul miraculos. Mi-am stăpânit emoția, dar ea a înțeles

totul. I-am sărutat mâna, dar n-am putut sta prea mult de vorbă, deoarece ne aflam în „sala de lectură”.

Dincolo, d-ra P. turba, fiindcă o văzuse pe L., a cărei prezență nu-i face plăcere. Eu eram la fel de tulburat, și ea a observat că nu mă lăsase indiferent sosirea „prietenei mele”, cu toate că încercam să par cât mai liniștit. Totdeauna a vrut să afle ceva despre natura acestei prietenii, de multe ori m-a întrebat, sau a încercat să scoată de la mine ceva în legătura cu L., dar n-a reușit. Eram ferecat cu șapte lacăte. „E imposibil să smulgă omul ceva de la dumneata”, mi-a spus odată, într-o convorbire mai degajată. Acum, când a văzut-o pe L. a simțit că-i fuge terenul de sub picioare. (Desigur, începuse să creadă că o iubesc și că ar putea pune stăpânire pe mine, dacă n-ar mai apare cealaltă. I-ar fi plăcut să-i fac curte, să mă îndrăgostesc de ea, dar era foarte precaută, fiindcă n-avea încredere, deși atitudinile mele o intrigau. I-am arătat, e adevărat, o simpatie sinceră, însă pornită din compasiune, căci o vedeam atât de nefericită. Marianna Alcoforado – nu i-am spus niciodată, dar așa o numeam în gândul meu. În seara când am fost cu ea la restaurant și apoi la cinematograful – la cinema era a doua oară când ne duceam împreună – am făcut-o numai din milă. Desigur, aș putea să ajung la intimitate cu ea, dar e ceva care mă reține de la asta. L. mi-a spus odată că e o „femeie periculoasă”, și n-am uitat, deși ceea ce m-ar fi atras la P. e tocmai „pericolul” pe care l-ar fi putut prezenta pentru mine. Am un gust al riscului, al primejdiei, însă de data aceasta intervenea altceva care mă reținea, faptul că suntem colegi de birou și o asemenea legătură m-ar stingheri. Și ceva mai mult, cum ea aspiră numai la căsătorie, iar eu sunt un celibatar convins și incoruptibil, nu știu ce s-ar putea întâmpla, cu o asemenea colegă de birou...

Așadar, când a văzut-o pe L., a cuprins-o iarăși disperarea. Mi-a aruncat o privire fulgerătoare, mi-a întors spatele într-o muțenie strivitoare, a dispărut pentru câteva clipe într-un birou, iar când s-a întors nu mai avea la mână măștișorul pe care i-l dădusem puțin mai înainte. Îl smulsese și nu știu ce-a făcut cu el. Am întrebat-o și mi-a răspuns cu năduf, că l-a aruncat, deși sunt sigur că l-a ascuns în poșetă. Până seara a fiert de ciudă, de gelozie, știind-o pe L. acolo. Ca s-o menajez am făcut un sacrificiu imens, lăsând-o pe L. să plece singură, deși poate ar fi avut și ea nevoie de o vorbă de

la mine. Asta m-a enervat peste măsură ieri și nu m-am liniștit nici până acum.

Din această întâmplare am înțeles însă ce mult se deosebește L. de celelalte femei. Toate sunt, mai mult sau mai puțin, interesate, mărginite, egoiste, rele și răzbunătoare. Cu toate păcatele ei, L. e o madonă, o ființă cu multă noblețe sufletească. Dacă am acuzat-o de nenumărate ori, am făcut aceasta din iubire, dintr-o iubire care voia perfecțiunea într-o făptură omenească. Totuși, este singura cu care m-aș putea înțelege eu în vacarmul vieții. Am iubit-o, ea nu m-a putut iubi așa cum voiam eu (fiindcă ceream prea mult și dădeam prea puțin), dar în povestea asta a noastră, care durează de aproape cinci ani, ea s-a purtat cu mine desăvârșit, fiind înțelegătoare, afectuoasă, aspră și severă, după împrejurări, însă niciodată meschină sau rea. De aceea, pot să spun astăzi că a fost pentru mine o mamă, o soră, o amantă, o muză și o sfântă. Un înger și un demon. Am văzut în ea toate calitățile și toate defectele ce pot fi atribuite unei femei. Am plătit cu sânge și suferințe bucuriile pe care mi le-a procurat. A știut să se poarte cu mine în așa fel încât fiecare întâlnire a noastră părea prima și de câte ori o vedeam, după zile sau săptămâni de absență, o primeam cu bucurie și emoție, ca în primele zile. Aici e miracolul. Cred că o dragoste mare nu poate dura decât dacă partenera știe să păstreze în sufletul partenerului flacăra aprinsă mereu, și pentru asta e nevoie de un anumit talent, de un anumit rafinament. L. le are. În general, în dragoste femeile sau îți dau totul și te lasă pe urmă să dormitezi, ca un animal satisfăcut, sau nu-ți dau nimic și se retrag în cel mai crunt egoism. L. mi-a dat totul, fără a-mi da nimic – dar asta cu o artă magistrală. Ea este singura care a corespuns aspirațiilor mele sufletești și de aceea n-am s-o pot uita niciodată, chiar dacă se va întâmpla să nu ne mai vedem.

Insist asupra acestor lucruri, deoarece – încă o dată – am absoluta convingere că o iubire adevărată, care să se ridice mai presus de orice și să dănuie împotriva a orice, e tot ce i se poate întâmpla mai frumos în viață unui om. Dar cei mai mulți reduc dragostea la o experiență banală, superficială, efemeră, făcând din ea un simplu mijloc de reproducere. Eu știu cum trăiesc și cum sunt oamenii, căci adesea cad și eu în platitudinea și în vulgaritatea lor, dar mai știu că sferile în care trăiesc eu – în Dragoste și în relația aceasta unică cu L. nu au nimic cu cele ale celorlalți oameni.

Aseară am ieșit de la Bibliotecă cu Ștefan. Venirea lui să mă ia a fost providențială. P. a văzut că n-am plecat cu L., iar L. (pe care am sacrificat-o, ca să nu sporesc deznădejdea celeilalte), a înțeles și ea că eram într-o mare încurcătură. Dar Ștefan a venit să mă ia la masă, pe urmă ne-am dus amândoi la cinematograful – bineînțeles, fără să-i spun nimic din ceea ce mă frământa cumplit – unde am plătit eu, deoarece el „n-avea schimbat”. Ne-am înțeles ca azi dimineață să vie să-mi dea niște bani, fiindcă am rămas fără nici un leu. A venit, într-adevăr, pe la 9, m-a găsit în pat, a început să râdă, și, văzând că eu n-am chef să ies din așternut, a plecat fără să-mi lase nimic, sub același motiv că n-are schimbat. Asta m-a enervat la culme. M-am dus la Burcea, unde am mâncat „în cont”. Acestea sunt enervările de care am pomenit, și așa am petrecut această „Duminică neagră”.

Am izbutit totuși să scriu *Vitrina cu himere* pentru *România literară* iar cu Ștefan m-am despărțit în termeni normali, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Căci deviza mea e: prietenia mai presus de orice!

4 martie (ora 1 noaptea)

Din nou în camera mea albă, de unde plecasem, temporar, în toamna trecută. Mi se pare imens de mică, în comparație cu cealaltă, în schimb e familiară, intimă, caldă. De aceea, obosit, am alergat astă seară la ora 9 să mă culc. La 10 stinsesem lumina, dar peste câteva minute mă pomenesc cu Ștefan, care intră ca la el acasă, aprinde lumina și se miră foarte mult că mă găsește dormind. Era bine dispus și pornit să-mi spună „anumite lucruri”. Făcuse astăzi cunoștința unei fete, cu care niște cucoane vor să-l însoare. Deocamdată, tatonări. Din una în alta, a început să-mi vorbească despre A., prietena lui de astă vară, care l-a interesat sufletește, fără să fie vorba de o dragoste puternică (el se ferește de așa ceva și știe să se stăpânească!). Mi-a relatat unele lucruri pe care, desigur, de mult voia să mi le spună, dar nu găsisese prilejul. Natural am vorbit numai despre subiecte frumoase, pasionante: ce este o iubire, cum nu știm să ne comportăm în această experiență,

cum știm, în schimb, să jignim (cu sau fără voie), despre fragilitatea sufletului feminin, despre gingășia lor etc. etc. La un moment dat, aveam impresia că el vorbește numai despre mine și face aluzie la „experiența” mea, dar mă înșelam. Se pare că tot așa de complicată a fost și povestea lui cu A. (ba poate mai continuă încă, deoarece și el e un „motan”, ca și mine, ține totul numai pentru el – și bine face, nu ca alții care se destăinuie primului venit!). La rândul meu, am început să vorbesc și eu despre „anumite lucruri” care mă rodeau. Povestea lui cu A., mi-a pus în fața ochilor toată aventura mea cu L., în toată măreția ei. Astă seară i-am împărtășit lui Ștefan câteva amănunte de ordin secundar, păstrând vălul întins peste esențial. Acest esențial nu-l va cunoaște nimeni, niciodată, căci el este taina și farmecul vieții mele, calvarul și bucuria mea, o poveste tragică și frumoasă ce nu poate fi spusă prin cuvinte și cea mai mică destăinuire mi se pare un sacrilegiu. Prețuiesc la Ștefan discreția lui, căci, deși știe că sunt îndrăgostit de L., deși bănuiește cât ard și mă consum, nu insistă să afle mai mult decât îi spun eu.

8 martie

După câteva zile ce anunțau o primăvară pretimpurie, ieri a căzut asupra Bucureștiului o zăpadă de aproape o jumătate de metru. A nins o zi și o noapte ca în toiul unei ierni de basm. Aseară se oprise – azi noapte era o feerie în oraș – dar astăzi a început din nouă să cearnă, ușor, consistent, persistent. E aproape de necrezut ca la 8 martie, după o iarnă care și-a făcut toate mendrele din plin, să vină altă zăpadă. (Ieri a fost deschiderea Corpurilor Legiuitoare, dar solemnitatea a trebuit să sufere unele modificări, din cauza timpului. Regele s-a dus la Parlament, însă cortegiul de pe Calea Victoriei s-a redus la un automobil închis bine, să nu răcească suveranul, în timp ce funcționarii publici obligați să asiste la trecerea regelui s-au ales cu junghiuri și cu câte o tuse rebelă).

Azi toată ziua am stat închis în casă, ferecat, cu gândul să lucrez ceva. Am încercat să încep o nuvelă, dar merge foarte greu. Nu mai am suflu, nu am imaginație, nu pot fi mulțumit de ceea ce scriu. Inactivitatea din ultimul timp mi-a atrofiat aproape complet facultățile

creatoare. Mă simt epuizat – și asta mă neliniștește peste măsură. Să fi sfârșit oare, înainte de a fi început măcar? Căci, la 29 de ani n-am dat nimic din ceea ce aș fi putut da, sunt încă în faza de căutare, de dibuiri. Iar anii trec, pe nesimțite îmbătrânesc și prevăd că mai târziu voi fi și mai puțin capabil de eforturi. Cel mai mult mă îngrozește perspectiva de a „depune armele”, adică de a renunța la starea mea de efervescentă continuă, de a mă împăca cu viața aceasta banală și facilă, și de a fi pierdut pentru Eternitate, dacă ea va fi existând în vreun fel și pentru oameni.

11 martie

Hotărât, însemnările din caietul acesta sunt mult mai puțin interesante decât celelalte. Și când spun asta, nu mă gândesc la conținutul acestor anoste însemnări, ci la *esența* trăirilor mele. Unde sunt sfâșierile de altă dată, contradicțiile sălbatice, luptele spirituale și sufletești ce nu-mi dădeau pace nici o clipă? Unde sunt aspirațiile, idealurile, pasiunile, ambițiile de altă dată, unde e încrederea trufașă în geniul meu și nepăsarea totală față de oameni? Poate fiindcă acestea au fost cândva prea vii, prea puternice, sunt sortit să plătesc acum prin moarte furibunda lor orgie de altă dată. Sunt izolat ca un Robinson între pereții odăii mele, unde nu am decât cărți și unde nu mă vizitează decât niște prieteni cuminți, prea cuminți (Anton, Ștefan, Ion), fără a izbuti să mă scoată din apatie. Și, totuși, persist să sper, „să aștept” (vorba lui Camil Petrescu), să trăiesc cu gândul la un viitor vag și cețos. Pe de altă parte, constat că izolarea mea începe să-mi creeze neajunsuri. Acum două zile, un confrate, C. Th.¹⁵, întrebându-mă dacă fac parte din Uniunea Ziariștilor și răspunzându-i că nu, mi-a replicat: „Dar ce-ți pasă ție, ce te interesează pe tine, tu ești singur, lucrezi de unul singur...” Vorbea în ironie, dar nu mai puțin serios. (De altfel, mi-a propus să mă înscriu la Uniunea Ziariștilor, ceea ce mi se pare cam... deplasat, nu mă consider ziarist, și nici nu vreau să fiu.) Ah, ce

¹⁵ Cicerone Theodorescu

știi ei despre singurătatea mea, despre luptele mele mai aspre, mai numeroase decât toate agitațiile lor prin redacții și instituții? Privesc de sus izolarea mea, dar nu bănuiesc cât eroism și zbcium trebuie să depun eu ca să mă mențin în ea. E atât de ușor să intru în cerul lor, să fiu prezent peste tot, să discut, să insist să mi se publice articolele – dar de câte ori mă aflu acolo, mă înspăimânt de superficialitatea lor și mă retrag. O, desigur, sunt și un mare naiv, dar cred că sunt și puțin înțelept, reușind să nu mă necăjesc de orice fleac. De pildă, în ultimul număr din *Universul literar* mi-a apărut un fragment de roman. Paginat dosnic (p. VI), cu literă mică (e drept o pagină întreagă), iar pe afiș trecut spre coadă, s-ar zice că sunt un debutant. Și asta, fiindcă niciodată nu m-am dus la Victoraș¹⁶ să-l rog, să-l adulez, să-l „cultiv” – ci, dimpotrivă, totdeauna i-am dat rece manuscrisul, și l-am lăsat să-l tipărească atunci când o vrea și cum o vrea (pe acesta l-a tipărit după trei săptămâni de așteptare). Proza mea nu e cea mai slabă din acest număr al revistei, dar e cel mai prost plasată. Știu ce mult contează locul și litera pentru gloria unui scriitor, dar eu nu contribui cu nimic ca să-mi creez o „gloriolă” artificială. Cum o vrea soarta...

Citesc **Accidentul**, romanul lui Sebastian. Scris frumos, însă banal în ce privește acțiunea, ușor, după rețeta cărților de succes. Îl citesc din curiozitate, făcând comparație cu al meu, pe care nu îndrăznesc, nu vreau încă să-l dau în vileag înainte de a-l fi „terminat”, adică perfectat.

Tot astăzi – ce frumoasă zi însorită e afară, dar mă simt atât de bine în camera mea – am parcurs câteva pagini din caietele acestea mai vechi. Câtă viață, ce tumult, câtă disperare, de-a lungul lor. În prezent, sunt liniștit ca un lac dintr-o văgăună unde nu adie nici un vântușor.

Măine, L. împlinește 28 de ani. Aș vrea s-o sărbătoresc, dacă se va ivi prilejul. Sâmbătă seara a fost la Bibliotecă, și s-a întâmplat un incident. Venise la mine arhitectul Popovici, și s-au întâlnit acolo. El, bucuros că o revede, i-a sărutat mâna cu mult respect, ea, cam încurcată, a spus „bună seara” și a plecat, lăsându-l complet nedumerit. I-am explicat apoi că e supărată pe mine (iar am supărat-o!)

¹⁶ Victor Popescu (fiul lui Stelian Popescu), redactor șef la *Universul literar*

și de aceea a „fugit”. Dacă aş vedea-o mâine, aş destupa o sticlă de șampanie pentru ea, cu toate că de o săptămână mănânc, la prânz și seara, „în cont” la Papalea. Voi găsi eu niște bani ca s-o sărbătoresc pe L.

Ieri dimineață, pe când mă îmbrăcam, a venit R. Era o dezordine fantastică în casă. I-a plăcut însă această intimitate, în care voia să intre și mai mult. Era aproape de ora 12. Îmi era Ar fi vrut să o sărut, să o tăvălesc prin odaie, să ne jucăm puțin, însă n-am făcut nimic. M-a condus până la Burcea, dar n-a vrut să intre să ia masa cu mine; era ceasul două și trebuia să fie acasă. A plecat cam dezamăgită. Iar eu am rămas trist: nu sunt în stare să fac nici o bucurie nimănui. Mă mir că se mai gândește cineva la mine!

15 martie

Ah, aceste dimineți de remușcări, tristeți și nostalgii! Ce sătul și dezgustat sunt de mine însumi. Pe zi ce trece mă risipesc în tot soiul de prostii fără rost și vulgare, mă adâncesc în anonimat. Izolarea față de cercurile literare și prietenii sau confrății de generație, lenea pe care nu o pot învinge, dezordinea vieții pe care nu o pot stăpâni, femeile, de care nu mă pot lipsi – toate acestea mă aruncă în abisul ratării, încet, pe nesimțite, zi de zi. Afară de astea, mai sunt și anumite întâmplări ce-mi lasă în suflet un fel de cenușă acră și înăbușitoare.

De exemplu, aseară. Am venit aici cu R., o fată pe care n-am simțit încă nevoia de a o săruta. O fată care ține să fie spirituală, să-și etaleze „intelectualitatea” (e sora unui actor pe care eu nu-l apreciez prea mult), însă defectul ei principal este că nu e frumoasă. Are o figură cam butucănoasă, gură mare, buze exagerat de groase, pomeții proeminenți și o mână pe care, când o apuc, am senzația că țin în palme o mână de bărbat. Când îi iau mâna și mă joc cu ea, mi se pare că mă aflu lângă un bărbat pe care-l mângâi ca pe o femeie. Oribil! E o fată cu un suflet maleabil, însă de o structură cam plebee, refractar parcă subtilităților, rafinementelor. E inteligentă, totuși, și ai zice că se luptă în permanență cu ea însăși, ca să depășească stadiul acesta de „naturaletă”, încercând

să trăiască „artistic”, ca în cărți. Faptul că are un frate actor (mult mai în vârstă ca noi), i-a conferit oarecum dreptul de a intra în viața mea și astfel m-am pomenit cu ea în vizită, acasă. Caută să dea impresia că e liberă, fără prejudecăți și refulări, și că nu vrea să fim decât „prieteni”, dar – am înțeles asta de la început – nu i-ar displace un comerț sentimental. Din amabilitate, din slăbiciune, și fiindcă simțeam că nu poate constitui nici un fel de pericol pentru liniștea mea sufletească, i-am acceptat prietenia, pe care însă ea vrea s-o ducă tot mai departe. Vine la mine, sub pretextul de a împrumuta câte o carte, îmi vorbește foarte familiar, se comportă destul de degajat. Aseară, a venit fiindcă duminică îi spusese (în glumă, firește), că astăzi vom bate alvița împreună. Eu uitasem, ea n-a uitat. De cum a intrat în casă, a exclamat: „Unde-i alvița?” Nici vorbă de așa ceva, și de fapt nici nu se aștepta să găsească, ci a întrebat numai ca să-și justifice prezența, la ora 9 seara. L-am trimis pe Traian să aducă de la „domnișoarele” niște prăjituri. A venit cu două savarine. R. mânca și-i rămânea frișca pe buze, la colțul gurii, unde de obicei avea un fel de „caș”. Asta mi-a tăiat orice poftă de a o săruta, de a o strânge în brațe. Am rămas „cuminte”, deși m-am purtat foarte perfid, lăsând-o să creadă că îi fac curte, dar nu îndrăznesc să trec la fapte. La plecare, căutând o carte pe care s-o ia „până data viitoare”, a dat cu ochii în raft peste **Le démon du bien** a lui Montherlant și a observat că pe marginea paginilor sunt multe însemnări și sublinieri în text. S-a repezit s-o bage în poșetă. Era curioasă să știe ce-am consemnat eu acolo. Bineînțeles, nu i-am dat-o. S-a supărat.

Îmi dau seama că atitudinea mea ambiguă le intrigă teribil, dar le și sperie pe toate. Fără să o fac dinadins, mă comport cu ele ca un înger (drăgălaș, voios, liric, sentimental), și totodată ca un demon (sarcastic, enigmatic, ermetic), și asta le stârnește o curiozitate ce le devorează. De aceea, fiecare îmi răscolește biblioteca, să vadă ce fel de cărți citesc eu (dacă sunt misogin sau nu), să descopere o notiță, o mărturie, o subliniere din care să reiasă ce fel de caracter am. În realitate, sunt sincer totdeauna, nu fac uz de perfidie în mod premeditat – însă când nu iubesc pe cineva nu pot să dau ceea ce cere, după cum când iubesc dau totul, fără să precupețesc nimic. Iar dacă uneori fac impresia unui om rece, dur, sau a unui jongleur, fapt este că totdeauna sufăr, sufăr cumplit din cauza femeilor. Chiar și

R., pe care n-o iubesc, m-a făcut să sufăr. De ce? Nu știu. Probabil fiindcă așa vrea demonul din mine.

Oricum, aseară am „jonglat”, și asta m-a indispus. Ce frumos e în odaia mea, ce fericit mă simt când e L. aici. Uităm de lume, de oameni, de viață și plutim într-un văzduh minunat, de vis, de poezie, de vrajă. Ce-a fost aseară însă? Platitude, ceva comun, banal. Am conștiința încărcată că am greșit față de ceea ce simt cu adevărat pentru L.

Aceeași zi, ora 12 noaptea

Cu Popovici am fost la spectacolul Comediei Franceze, în turneu la București. P. a venit să mă ia special, pentru a mă duce să văd un teatru pe care el l-a savurat ani de zile la Paris. Am văzut piesa lui Musset *On ne badine pas avec l'amour*. Ceva specific francezesc, și ca text, și ca interpretare, și ca montare. O eleganță discretă și vaporosă, o frivolitate lejeră și inofensivă, o ironie înclinată spre farsă, opera lui Musset poate n-ar rezista, cu toate acestea, dacă n-ar ajuta-o jocul actorilor. Au fost încântători. Uitasem că sunt într-o lojă de la Teatrul Național, credeam că mă aflu chiar la Comedia Franceză. Principalii interpreți: Marie Bell, Yonnel Germaine Fontenoy, Chambreuil. Înainte de *On ne badine...* s-a jucat o piesă de Morand – *Le voyageur de l'amour* – care putea să lipsească. Voi scrie o Vitrină cu himere despre turneul Comediei Franceze.

Seară plăcută, cald. În oraș, o feerie.

17 martie, ora 9 dimineața

A murit Nae Ionescu. Când am aflat vestea, alaltă seară, mi s-a părut o glumă. *Ordinea* a publicat, totuși, cea dintâi știrea. Ieri dimineață, toate ziarele au publicat câte o notă scurtă însoțită de fotografia decedatului pe catafalc. (Să se vadă bine că a murit! În același număr se publica declarația „foștilor legionari” prin care aderau la F.R.N.*). Un om atât de viu, cu o inteligență ce intriga tot-

*Frontul Renașterii Naționale, noul partid politic patronat de Carol al II-lea

deauna, un profesor universitar la ale cărui prelegeri era moarte de om, director de gazetă, politician cu relații în sferele de sus, moare aproape ca un simplu cetățean, fără să facă vâlvă, fiindcă așa cer împrejurările.

Ieri dimineață am vrut să mă duc la el acasă – la Băneasa – să-l văd. Dar n-am îndrăznit – erau, desigur, acolo prieteni, profesori universitari, oameni cu notorietate – ce-aș fi căutat eu, cu toate că doamna Eliade mi-a spus la telefon: „Dumneata poți veni”. Pornisem cu gândul de a mă duce, dar pe drum m-am răzgândit și m-am întors în oraș.

L-am avut profesor de Logică la Universitate. Și, cu toate că în anii aceia nu ținea cursuri (avea prea multe atribuții politice, călătorea des în străinătate), iar la catedră îl suplinea N. Bagdasar, s-a întâmplat ca examenul să-l dau cu el. Însă în ce împrejurări! În anul acela, 1934 cred, a anunțat că va veni la Facultate, la sfârșitul sesiunii, să-și examineze studenții. Nu erau mulți cei ce dădeau examen la Logică. Au fost întocmite totuși liste cu câte cinci-șase candidați pe zi, de obicei spre seară, fixându-se zilele de examinare și candidații în ordine alfabetică. Știam în ce zi trebuie să mă prezint, mă pregătisem, însă tocmai în ziua aceea nu m-am putut prezenta la examen. A fost un caz de forță majoră. Pierdusem deci rândul. Am așteptat până s-a terminat examinarea tuturor candidaților, apoi într-o seară, luându-mi inima în dinți, i-am dat un telefon la *Cuvântul* (unde era director). A răspuns chiar el. „Domnule profesor, aici e un student al dvs...” „– Și ce vrei, dom'le, ți-a luat casa foc, ce s-a întâmplat?” E drept, era cam târziu, pe la 9 seara. I-am explicat că nu m-am putut prezenta la examen în ziua respectivă și l-am rugat să-mi fixeze o dată pentru examinare. „Bine, vino mâine la șase după masă”. Când m-am prezentat, în cancelaria amfiteatrului „Titu Maiorescu”, m-a întâmpinat cu privirea lui ageră ce-i țâșnea mefistofelic de sub sprâncenele negre și stufoase: „Dumneata ești ăla cu telefonul?” Am stat câteva minute de vorbă pe teme de Logică – era ceva foarte vag, fiindcă nici nu avea un curs tipărit, nici nu ținuse lecții, personal – mi-a cerut carnetul de student și mi-a trecut nota în el. „De Logică nu știu dacă o să ai nevoie în viață, dar nota asta poate să-ți servească la ceva”, mi-a spus la sfârșit. N-am știut niciodată dacă a citit sau nu un articol pe care-l scrisesem despre el, cu vreun an mai înainte, când revenise la catedră și-și deschi-

sese cursul de Logică, dacă mi-a reținut numele și dacă aceasta a contribuit la acordarea notei, pe care mi-a dat-o cu generozitate. De-atunci, n-am mai avut nici un fel de contingentă.

N-am fost nici la catafalcul lui – și parcă îmi pare rău.

În schimb, ieri după masă am fost la al doilea spectacol al Comediei Franceze de la Teatrul Național. Se juca *Mizantropul*, în matineu „special” pentru studenți, dar în sală erau și foarte mulți profesori universitari. Domina tineretul, sala era plină de exuberanță; vioașie, farmec. Spectacolul excelent. Am ieșit de acolo tulburat, răvășit. N-am bănuț că *Mizantropul* ar putea să mă sfâșie atât de mult, ca o simfonie. Îl consideram pe Molière... Molière, nu credeam că e atât de profund, într-un domeniu unde tari sunt Racine and Corneille. Sunt însă aici atâtea replici, reflecții, monologuri strălucitoare și patetice, cu totul deosebite de ceea ce știam sau cunoșteam eu din Molière. În urechi îmi sună obsedant și acum versul: „Car c'est pour mes pechés que je vous aime ainsi...”. Parcă vorbeam eu.

Aceeși zi, ora 24

Azi am fost la înmormântarea lui Nae Ionescu, la Bellu. Lume multă, de tot felul, de la profesori universitari la directori de ministere și instituții culturale, gazetari, studenți, burghezi și oameni de mahala, se înghesuiau ca la pomană să-l vadă pentru ultima dată – sau să-l vadă și ei pur și simplu, măcar mort, pe acela despre care se vorbea atât de mult și era atât de puțin vizibil în timpul din urmă. Slujba religioasă a început la 3 după masă. În fața capelei, mulțimea aștepta scoaterea sicriului și pornirea spre groapă. Era un soare de primăvară rece, răspândind o lumină vie, întregind parcă ceremonialul acesta ce ieșea din comun. Poliția și jandarmii erau la datorie, fără nici un fel de discreție.

Pe la ora 4, purtat pe umeri de vreo zece bărbați (în frunte Mircea Eliade) e scos din biserică, și, fără să fie pus pe cărucior, e dus astfel până la locul de veci. Lumea dă buzna, pe aleea îngustă, călcându-se pe picioare, îmbrâncindu-se, împingându-se ca să ajungă fiecare cât mai în față. Cordoanele de polițiști încercau să mențină ordinea, dar era imposibil. Când a ajuns la groapă, sicriul

a fost așezat pe margine pentru a fi sigilat. Unul din băieții defunctului, care se pierduse de familie, încerca să-și facă loc mai în față și striga, chiar lângă mine, cu un accent de revoltă și deznădejde, către polițistul care-i bara calea: „Dă-mi voie, domnule, ce, nici aici nu mă lași să-l văd pe tata!” Acest strigăt al fiului rezuma întreaga semnificație a evenimentului morții lui Nae Ionescu, însoțit până la groapă de poliție, din teama de a nu se întâmpla ceva. Acest om a murit într-un moment foarte nepotrivit, creând chiar și prin moartea lui dificultăți celor din capul țării, așa cum a făcut și în viață. Ce stranie mi s-a părut existența omenească în clipa când am zărit prin geamul de sticlă al sicriului fața palidă, pentru totdeauna tăcută, a lui N.I., și grija celor din jurul trupului său neînsuflețit care erau atenți la orice mișcare, ca și cum mortul ar fi fost încă viu și ar mai fi putut influența în vreun fel mulțimea.

Operația coborârii în groapă a durat aproape un ceas. Trupul fusese pus într-un sicriu de lemn, care îmbrăca un alt sicriu de metal. Acesta avea în dreptul capului două ferăstruici de sticlă prin care se putea vedea bine figura decedatului, așezată acolo ca în carlinga unui avion pregătit să-și ia zborul spre eternitate. Capacul sicriului de metal a fost sigilat cu plumb topit, de jur împrejur, de unul care se pricepea la această treabă. După aceea a fost așezat deasupra capacul de lemn al sicriului exterior, peste care a fost pusă pălăria defunctului, și totul a fost coborât astfel în groapă. În momentul când coșciugul era coborât în groapă, un comisar de poliție s-a adresat publicului spunând să nu arunce pământ fiindcă e jilav iar coșciugul trebuie să fie zidit în hrubă. (Sigilat! Zidit! Ce de precauții!). Ca o ironie însă, după ce sicriul a fost depus pe fundul gropii și groparii tocmai trăgeau frânghiile, unul din ei a căzut înăuntru, peste coșciug, surpându-se bordura, care s-a prăvălit și ea în groapă. Când a ieșit, cel căzut era unul mic și cocoșat. Liniștea ce domnise până atunci, aproape timp de un ceas, cât durase operația sigilării, s-a spart deodată, printr-o mică rumoare. Cocoșatul și-a luat frânghia, intimidat de acest accident, și s-a pierdut în cimitir, ducându-se să-și vadă mai departe de treburile lui.

Astfel s-a încheiat existența pământească a celui ce a fost Nae Ionescu. „Omul regelui” cândva, acum căzut în dizgrație. Devenise foarte incomod pentru guvernele din ultimul timp, era supravegheat îndeaproape la „domiciliul forțat” și la moarte s-a bucurat de mă-

suri extrem de severe, fiind chiar „sigilat” în coșciug. Ziarele n-au scris nimic despre el. Singur Pamfil Șeicaru a reușit să publice un articol, dar care n-a fost anunțat pe afișul ziarului *Curentul*, cum se întâmplă totdeauna când apare ceva sub semnătura directorului. Câteva ferepare la *Universul*, și încolo nimic.

Astă seara, trecând prin fața Ateneului, am văzut un afiș ce anunța că se ține acolo o conferință despre „Lawrence al Arabiei” (sic). Am intrat și am ascultat conferința, destul de interesantă, despre acest „rege al deșertului”. Ceea ce am reținut este amănuntul că Lawrence a căutat și s-a complăcut în anonim cu o pasiune greu de înțeles, după ce avusese prilejul să se bucure de cele mai mari onoruri pe care i le-ar fi putut oferi imperiul britanic, în schimbul serviciilor aduse. În acest sens îl admir, înseamnă că a fost nu numai un om activ, dar și un caracter superior. Poate un dezabuzat de lumea aceasta.

19 martie

Aseară am plecat de la Bibliotecă împreună cu P. Nu știam ce să fac, bani nu aveam, ca să mă duc cu ea la un restaurant, sau măcar la un cinematograful. Am condus-o la tramvai, în piața Rosetti (ea locuiește în Cotroceni și în mod obișnuit ia tramvaiul spre casă de aici.) Pe drum, după multe ezitări, am îndrăznit să-i propun să trecem pe la mine puțin, nu e departe, dar ea a refuzat, fără să se arate prea surprinsă de cutezanța mea. În stația de tramvai parcă nu-i venea să se urce, aștepta ceva de la mine și pe neobservate, tacit, am pornit pe trotuar, pe bulevard, până la Brătianu, apoi eu i-am cerut să mai mergem „încă puțin”, și am ajuns... în piața Romană. Tocmai în direcția opusă drumului ei spre casă. De aici, am luat-o pe bulevardul Dacia, pe Polonă, și am ajuns iarăși în cartierul meu. Eram la câțiva pași de casă. Am apucat-o afectuos de braț și am tras-o ușor după mine, fără să-i spun nimic. S-a lăsat condusă, făcându-se că nu-și dă seama, deși știa perfect încotro mergem.

Din fericire, în cameră era cald ca în baie. Și eu, dar și ea s-a simțit foarte bine. Puțin emoționată – eu eram și mai emoționat – s-a

instalat în fotoliu și am început să vorbim, păstrând între noi distanța dintre scaunul de la birou și fotoliul de lângă sobă. I-am arătat niște cărți; apoi un album cu fotografiile, prilej să mă apropiu. I-am atins brațul și am simțit un dulce fior, pe urmă, cuprins de un fel de vertigiu, am îmbrățișat-o. N-a opus nici o rezistență. Am sărutat-o pe gât, pe obraji, pe gură. Am tras-o spre mine, în pat, cu gura încleștată în buzele ei fierbinți. Ardea ca focul. I-am desfăcut pieptul cu sâni mici de față la pubertate (n-are sutien), i-am sărutat pe amândoi, apoi picioarele, brațele – toată era a mea. Se lăsa sărutată și mă săruta cu aceeași aprindere. Am sorbit din plin îmbătătoarea vrajă de a desbrăca o femeie, de a-i explora trupul cu pasiunea unui călător însetat ce străbate țări și continente, puste și savane, jungle și oceane în căutarea voluptății. Avea o aromă ciudată, amestecată din toate mirosurile de plante și fructe ale pământului și se oferea simțurilor mele cu aceeași patimă dezlănțuită subit și cu aceeași plăcere râvnită de mult. Poate era prima dată când o săruta cineva astfel, din creștet până în tălpi și vibra sub buzele mele ca o coardă întinsă la maximum. Uitasem unde ne aflăm, nu mai știam ce se întâmplă cu noi. La poartă, înainte de a intra în curte, spusese că acceptă să vină la mine „dar numai pentru un sfert de ceas”. Am stat până la 12 îmbrățișați, sărutând-o mereu, ca un nebun. E voluptuoasă, are un corp frumos, alb, de adolescentă, pulsează în ea virginitatea. Scăpată pentru prima oară din lanțuri – mi-a procurat o imensă plăcere. Dar fără să mergem mai departe de sărutări. „Fii atent, te-ai jucat prea mult cu focul”, mi-a spus ea mai pe urmă, când eu vroiam să transform totul într-un pârjol. N-a voit să-mi dea mai mult, desigur că să mă țină în mrejele ei, și m-a lăsat să ard ca o torță. Poate fi o tortură mai mare, pentru un bărbat tânăr, să ajungă aici, să țină în brațe o femeie goală, delicioasă, dar atât?...

Iată, așadar, că s-a întâmplat și asta. Înțelesesem mai de mult că ea ar voi să vină la mine, dar n-am îndrăznit s-o invit. Încercam să-mi păstrez securitatea. Aseară, s-a petrecut totul pe nepregătite. L. îmi spusese despre ea că e „o femeie periculoasă”. Nu știu la ce făcea aluzie, dar eu n-am văzut niciodată „pericolul”, deoarece mă simțeam stăpân pe mine și în afara primejdiei de a mă îndrăgosti. E o ființă care îmi place foarte mult, după cele de aseară, însă sufletește avem prea puține puncte comune. Totuși, m-a subjugat. Deși nu face decât să „flirteze” cu mine, ca să câștige la vârsta ei

ceva din ceea ce a pierdut în prima tinerețe, eu mă simt angajat într-o aventură pe cât de agreabilă pe atât de riscantă. Într-adevăr, mă joc cu focul.

22 martie, ora 1 noaptea

Pentru că a fost o seară de fericire, e bine s-o consemnez aici. Mi se întâmplă rareori să trăiesc asemenea momente de împlinire a râvnirilor mele, încât se cuvine să memorez faptul.

Am ieșit de la Bibliotecă, la ora 8, cu P., cu M. și cu D. Adică toată tura de după amiază. Abia am reușit să scăpăm de aceștia doi, la Brătianu. P. a acceptat să se întoarcă din drum și să vină cu mine spre piața Rosetti, ca să ia tramvaiul de acolo. I-am propus, fiindcă era tare frig, să vină la mine, acum știa unde stau. A răspuns categoric „nu”, părând indignată de asemenea propunere. (Îmi ardeau buzele de o sărutare!). Am insistat să ne mai plimbăm puțin, fără a mai pomeni nimic. În fața unei tutungerii a spus: „Eu îmi iau două țigări și mă duc acasă.” Țigările erau un fel de apropou. Am înțeles. Am cumpărat un pachet de țigări și am ieșit de la debit. Ea mi-a spus: „Uite ce e; dacă îți dai cuvântul de onoare că ai să fii cuminte, merg pentru un sfert de ceas.” Bineînțeles, mi-am dat cuvântul de onoare că am să fiu „cuminte” – în gândul meu: „știi eu ce fel de *cumințenie* îmi ceri” – și am venit aici. Traian¹⁷, ca la comandă, a apărut pe ușă. Parcă ne-ar fi așteptat. Ne-a adus două prăjituri și două portocale, pe care le-am împărțit „tovărășește”. I-am citit câteva poezii din Eminescu (îi place ei), apoi din Baudelaire (îmi place mie), i-am luat ușor brațul, am cuprins-o pe după gât, am îmbrățișat-o, și am început să sorb de pe buzele ei arzătoare licoarea îmbătătoare a sărutărilor. Iarăși trei ceasuri de voluptate, fără să trecem nici de data aceasta la „actul suprem”. A respins cu îndârjire orice încercare a mea, dovadă că era încă stăpână pe sine. Eu eram în ultimul hal de ebrietate, ca și cum aș fi băut sticle întregi de șampanie (de pe buzele ei).

Într-un fel, m-a făcut să sufăr iarăși. Dar poate că e mai bine

¹⁷ Feciorul în casă al doamnei Marinescu

așa. Plăcerea de a o avea în brațe, de a o privi, de a o săruta, ar fi scăzut, ar fi fost mai puțin intensă dacă s-ar fi consumat actul sexual (pe care-l doream cu toate fibrele ființei mele). Așa, rămâne o stare continuă de dorință și dorința menține vie curiozitatea, elanul, iar acestea te fac să gonești mereu spre ceva fermecător. Totul a fost frumos, fiindcă a fost intens și a rămas la acea stare de tensiune extraordinară care echivalează cu voluptatea cea mai adâncă. Vezi, în dragoste secretul e să știi – dacă poți, vai! – să te oprești unde e mai frumos și să ai curajul să înaintezi până la acest punct suprem, fără să se producă explozia. Ce urmează după aceea, e o prăbușire care, sub iluzia unei împliniri, distruge partea cea mai frumoasă a iubirii. Și meritul femeilor, uneori, e că au acest instinct al momentului de culminație sentimentală; ele prevăd prăbușirea provocată de satisfacerea simțurilor și o evită. Cu câtă luptă însă, cu câte eforturi în fața forței oarbe, nebune, a asaltului viril. Dar așa ceva se întâmplă foarte rar, căci de obicei „partenerii” nu pot evita „prăbușirea”.

Eu cunosc bine asemenea situații, și aș putea spune că le prefer celor ce se desfășoară normal până în „final”. (Acest „final” eu îl consum la „fete”, fără complicații, fără emoții”). Sunt fericit. Dar ea, este oare? Tot timpul se întreba, și mă întreba, fără a se convinge, dacă sunt sincer cu ea, văzând la mine atâta pasiune. (Am fost sincer). Acum e plecată și poate se teme că am mințit-o, ar costa-o prea mult minciuna, când s-a oferit cu atâta dărnicie. În ce mă privește, mă socot un om fericit. Am cules multe satisfacții, fără să mă tem de obișnuitele „încurcături” de care se plâng anumiți bărbați. Eu, nefiind un bărbat atrăgător, am avantajul că femeile nu se omoară după mine. Îmi dau atât cât îmi dau, uneori cât le cer, dar nu-mi știrbesc niciodată libertatea, nu mă acaparează. Ar fi o dramă insuportabilă pentru mine să văd o femeie plângând că am părăsit-o, sau suferind că n-o mai iubesc.

Am totuși impresia că acum între L. și P. e o mică, o surdă rivalitate. L. a fost azi la Bibliotecă, după o absență de câteva zile. Apariția ei a tulburat-o vizibil, neplăcut, pe P., după cum pe ea, pe L., prezența acesteia a întristat-o mai mult, deoarece cu antenele ei fine se poate să fi simțit că între mine și P. lucrurile au evoluat. Am observat o umbră de mâhnire pe figura ei, cauzată de vanitatea femeii care se crede abandonată, în favoarea alteia. Realitatea e că P. îmi place pentru senzualitatea ei virgină, e dulce, savuroasă,

ca un fruct copt bine și care aștepta să fie desfăcut, dar L. rămâne în viața mea unică, ea nu va putea fi scoasă de nimeni din inima mea, locul ei nu-l va putea ocupa nimeni. P. e o aventură trecătoare; L. e o ecuație permanentă în care încerc să găsesc justificarea și frumusețea trecerii mele pe Aici.

În noaptea asta mă simt foarte fericit și foarte melancolic, gândindu-mă la amândouă deodată. E noaptea echinoxului de primăvară și totul pare că a atins în mine paroxismul.

23 martie

Să spui mereu adevărul, fără a fi prost, și să fii mereu bun, fără a fi slab – iată cea mai înaltă treaptă la care poate ajunge un om în viață.

24 martie (sâmbătă seara)

Pe neașteptate, plec, pentru două zile, la Sibiu, cu Ștefan. Am luat hotărârea acum o oră, subit, la un pahar de vin. Peste două ceasuri pleacă trenul. Vrem să facem o „nebunie” frumoasă. Ne va reuși, nu ne va reuși – nu știu. Plec cu optimism, dar și cu îndoială mare. În cazul când ratăm excursia asta, vom avea ce regreta. Înseamnă că n-avem noroc la astfel de escapade, motiv să ne întristăm. Am însă presentimentul că va ieși bine. Parcă aș pleca într-o călătorie peste mări și țări... Dar plec la Sibiu – unde sunt atâtea de văzut – și împreună cu un prieten care împărtășește ca și mine, cu aceeași intensitate, bucuria acestei evadări.

27 martie

Azi dimineață, la ora 8, am sosit acasă. Două zile și trei nopți am lipsit de aici și câte am văzut în acest răstimp.

Fiind două zile de sărbătoare, duminică și luni, Ștefan îmi

propusese, pe la începutul săptămânii, într-o doară, să facem o plimbare la Sibiu. Am acceptat cu entuziasm, dar pe măsură ce se apropia data plecării, entuziasmul scădea, îşi făcea loc gândul renunţării. Sâmbătă aproape şi uitasem că trebuie să plecăm. Am ieşit seara de la Bibliotecă – împreună cu P. (acum ies aproape numai cu ea) şi cu Ceglokof, care venise să mă vadă. Pictorul era răcit şi voia să bea un... ceai. Am intrat toţi trei la bodega de la Carlton şi am comandat doi ţapi şi o... drojdie (asta numea el „ceai”!). Pe când stăteam la masă, a apărut Ştefan, ca şi cum m-ar fi căutat peste tot şi mi-ar fi dat de urmă. „ – Ei, ce faci măi, mergi la Sibiu?” Eram bine dispus şi numai la Sibiu nu mă gândeam eu atunci. Era ceasul 9, la 12³⁰ pleca trenul. Am stat puţin în cumpănă, am chibzuit câteva clipe, apoi am luat hotărârea: plecăm. Ne-am ridicat, am condus fata la tramvai, şi am venit repede acasă, l-am chemat pe Traian, i-am dat camera în primire pentru două zile, mi-am schimbat hainele, mi-am pus pijamaua într-o valiză mică şi am fugit la gară.

Am revăzut Sibiul după treisprezece-paisprezece ani. În clasa a II-a de liceu, am fost în „colonia şcolară” organizată, în vacanţa de vară, de direcţia liceului „Mircea cel Bătrân” din Constanţa. Director al liceului era atunci profesorul de limba română Ioan Georgescu („Gogu cel cu capul mare”). Originar din Săcădate, de lângă Avrig, profesorul Georgescu ne-a dus atunci, pe cei treizeci de elevi care formam „colonia”, pentru o lună de zile, în ţara lui de baştină. Am stat două săptămâni în Avrig, o săptămână în munţi la Poiana Neamţului şi o săptămână la Sibiu. Am făcut multe excursii prin regiune – la Săcădate, în satul natal şi la casa părintească a directorului nostru (am trecut Oltul cu bărcile, de la Avrig), la Brad, o altă comună de lângă Avrig, unde ne-am întâlnit pe o vâlcea, găsindu-l la cosit fân, cu un strănepot al lui Micu Klein etc. Ultima săptămână am petrecut-o la Sibiu (cazaţi la Seminarul Andreian) şi mi-au rămas bine fixate în memorie câteva aspecte ale oraşului: oraşul de sus, oraşul de jos, Dumbrava, Mitropolia, biserica evanghelică, bastioanele, străzile vechi, pline de farmec pentru noi care veneam din Dobrogea şi ne aflam pentru prima dată într-un oraş ardelenesc. Eram un copil, nu înţelegeam mare lucru, totuşi imaginile de atunci au rămas neşterse în memoria mea.

Acum, le revedeam cu mare emoție. (Ștefan venea pentru prima dată la Sibiu, și era la fel de emoționat). Am avut noroc de o vreme splendidă. Pe deasupra, era Paștele catolic și evanghelic, astfel că orașul se afla în plină sărbătoare. Am mâncat ouă roșii, ne-am dus la slujbele de la biserică, ne-am plimbat prin soare, adevărat, ca la Paște.

Am tras la hotelul „Römischer Kayser” (Împăratul Romanilor) unde am stat foarte bine, într-o cameră extrem de elegantă, pe care a plătit-o Ștefan. În prima zi am vizitat o parte din oraș, bastioanele care ne-au impresionat profund, ca și cum trăiam aievea în alte epoci, apoi ne-am urcat în turla catedralei evanghelice. Era închisă, însă, spre norocul nostru, tocmai atunci venise clopotarul să se urce în turn și să tragă clopotele de ora 4 după amiază. Am urcat cu el cele o sută nouăzeci și nouă de trepte și am ajuns în camera ceasurilor, a clopotelor, cu cele patru ferestruici prin care se vedea de sus tot orașul și se zăreau până în depărtări împrejurimile Sibiului. Clopotarul era un tip pitoresc, desprins parcă dintr-o gravură veche. Îmbrăcat modest, chiar puțin jerpelit, miop, cu o mutră de bețiv, avea înfățișarea unui sas din pătura de jos. Ne-a mărturisit că nu e însurat, și era îndrăgostit de turnul pe care-l cunoștea bine și unde își petrecea partea cea mai mare a vieții; avea acolo și o cămăruță, cu o masă acoperită cu hârtie albastră, dar spunea că nu locuiește aici decât vara, iarna fiind frig și vânturi mari. Am asistat la ceremonia – era o ceremonie pentru el – tragerii clopotelor. Un spectacol de o măreție și de un haz nemaipomenit. Omul trăgea de frânghia care mișca o pârghie la capătul căreia era atârnat clopotul. Când pârghia se ridică spre tavan, făcea și el un salt, agățat de frânghie, de câțiva metri, revenea la podea, iarăși zbura în aer, și așa minute în șir în sunetul vijelios și asurzitor al imensului clopot care răsuna de spârgea văzduhul.

Am vizitat muzeul Brukenthal. Oficial, acesta nu e deschis decât vara, din mai până în octombrie, fiindcă iarna nu are căldură și lumină. Intendentul, la rugămințile noastre (am spus că suntem „ziariști” din București) ne-a făcut hatârul de a deschide și de a ne conduce prin clădire. Într-adevăr, am înghețat repede în sălile acelea lungi, reci, interminabile, unde pe la ora 5 se făcuse întuneric, fiindcă aveau ferestre mici și puține, scobite în zidurile groase. Pe la mijlocul vizitei, soția intendentului a venit după noi, spunând ceva,

cam răstit și am înțeles că-l certa fiindcă ne dăduse drumul și ne conducea, tocmai în după masa zilei de Paște, când trebuiau să se ducă în vizită, într-o familie. Am început să umblăm mai repede, deși intendentul părea extrem de binevoitor și mândru de comorile pe care le avea în custodie și ni le arăta cu dragoste.

Muzeul e vast, are peste o mie patru sute de opere de artă (numai pinacoteca), dar puține sunt tablouri de valoare. Am văzut multe pânze originale de artiști italieni și francezi (cinci bucăți de Fyt, un Lorenzo Lotto etc.), însă majoritatea sunt reproduceri, studii sau opere de-ale artiștilor sași din regiune. Ne-am extaziat, totuși, în fața câtorva capodopere. *Portretul unui necunoscut* al lui van Eyck, fixat într-o nișă din perete și prevăzut cu o armătură de siguranță impresionantă, constituie marea mândrie a muzeului. În aceeași sală se găsesc: Tizian (o pânză), Lucas Cranach (două), Memling (două), Franz Hals (două) și alții pe care nu mi-i amintesc acum. Un tablou pe care l-am admirat îndelung a fost o iarnă a lui Breugel (Pieter), original. Vedeam pentru prima dată niște opere celebre, în original, de maeștri pe care-i studiasem la Universitate și eram nespus de emoționat și de încântat. Cele mai importante aveau un dispozitiv de siguranță, electric; noaptea, ne explica intendentul, dacă se atinge cineva de un tablou, instantaneu e anunțată paza muzeului și poliția. Asta dădea și mai mult prestigiu pânzelor celebre de acolo.

Seara am luat masa la „Bufnița”, un local faimos, cu o atmosferă romantico-medievală, și ne-am plimbat, până târziu noaptea, pe străzile liniștite și pustii ale Sibiului. Păream doi călători ciudați hoinărind pe ulițele unui burg care, la lăsatul serii, se retrăgea în culisele fastuoase ale istoriei.

A doua zi am colindat toate bisericile: Mitropolia noastră, foarte frumoasă, vastă, opulentă, catedrala evanghelică și cea catolică. Aici cânta orga și corul, într-o atmosferă solemnă. Un preot citea Evanghelia de la Înviere, pe nemțește, apoi s-a urcat în amvon și a ținut o lungă predică, ascultat cu pioșenie de credincioșii din bănci. Ne-am găsit și noi câte un loc printre ei, și am profitat de prilej ca să ne mai odihnim, înainte de a pleca mai departe. Masa de prânz am luat-o la Dumbravă, unde am petrecut trei ceasuri în soare, pe marginea lacului, în mijlocul naturii. Spre sfârșitul după-amiezii am luat trenul pentru București. La Mediaș ne-am despărțit: eu am

coborât acolo, ca să vizitez și acest oraș, între două trenuri, Ștefan a venit cu rapidul la București. El a ajuns acasă aseară, eu abia azi dimineață. Totul a fost minunat.

29 martie

Ciudata sete de izolare într-o lume depărtată de aceea a oamenilor. O lume în care mă complac, dar unde mă și frământ cumplit. Sensibilitatea mea exagerată, conștiința ascuțită despre tot ce se petrece în jurul meu, generozitatea asta sufletească, onestitatea, grija de a nu face rău altora – toate acestea populează lumea mea (o lume interioară inconsistentă și fragilă) în care mă zbat și mă consum fără nici un rezultat concret. Aici, în starea în care mă aflu acum, nu-mi rămâne decât un singur lucru salvator: creația. Dacă aș începe acum să lucrez, să lucrez, să lucrez, ce triumfătoare ar deveni această singurătate. Dar trăiesc între oameni, sunt silit să iau contact cu ei, să mă lovesc de răutatea și meschinăria lor, și chiar când am senzația că ei mă părăsesc, nu fac decât să mă urmărească mai îndeaproape cu miile lor de mijloace de a mă asupri. Ca să lucrez, ar trebui să fug din societatea oamenilor. Și asta nu se poate. Ah, dacă aș putea să trăiesc undeva departe de oameni, să nu văd decât pomi, păsări, animale, cer și soare, să nu vorbesc cu nimeni, să nu fiu nevoit să mă întâlnesc cu ei, ce fericit aș fi! Eu nu sunt făcut să mă pot mulțumi cu ceea ce se mulțumesc oamenii. Vreau totdeauna Absolutul, în toate experiențele vieții, de aceea nimic nu mă satisface pe deplin. Copacii îmi plac mai mult decât oamenii, cum spunea Beethoven, fiindcă ei, în ținuturile lor în spațiu trăiesc în absolut. Natură, libertate, liniște, tăcere – iată ce mi-ar trebui. Ah, cât îl înțeleg pe Nietzsche refugiat în munții Elveției, pe Gauguin exilat în Tahiti, pe Rimbaud în Abisinia, pe Byron în văzduhul răzvrătit al Greciei! M-am săturat de viața de aici, aș vrea să plec într-o călătorie din care să nu mă mai întorc, unde să nu regret nimic, să nu mai am nimic comun cu legile cărora li se supun orbește, toți ceilalți oameni!

*

Maxim Gorki se pomenise, odată, cu vizita unor admiratori care veniseră să-l vadă, în Italia, unde își petrecea ultimii săi ani. Era bătrân, stătea ghemuit lângă focul din vatră și răscolea, tăcut, îngândurat, tăciunii, cu bastonul. Spunea: „De câte ori sunt singur și trist, fac un focușor din vreascuri și-l răscolesc cu bețișgașul. Văd toate tinerețea mea în el... Stepele... rătăcirile mele... viața de vagabond... visurile... Și nu mai mă simt singur. Sunt cu mine cel de odinioară, cu avânturile tinereții mele, cu amintirile...”

Exact același lucru îl fac și eu cu aceste caiete pe care le răsfoiesc din când în când, în momentele când sunt mai singur și mai abătut. Le deschid la întâmplare, le frunzăresc și retrăiesc prin ele toată tinerețea mea atât de fierbinte și clocotitoare... În noaptea asta, de exemplu. Orașul e întunecat și plouă. Nu se mai aude nimic, parcă aș fi într-o colibă, în niște munți, și numai ploaia vâjâie afară. Eu, recitind pagini din aceste caiete, retrăiesc veri de arșiță, primăveri de isterie, toamne de melancolie, ierni de disperare și trec prin ele cu o rapiditate de vis. Toate au fost un vis chiar și cele mai triste clipe, chiar și cele mai formidabile țâșniri de bucurie.

*

Un vers de Corneille (memorabil): „Je sens, je vois, je crois – je suis désabusé”.

30 martie

Azi, la „Luna Bucureștilor”, bătrânul Dauș m-a întâmpinat foarte supărat: „Te-am căutat acum cinci zile, de-atunci te aștept, nu ți-a spus nimeni?!” Mă căutase la telefon la Bibliotecă, rugase să fiu anunțat că mă caută, dar nu mi-a spus nimeni, din răutate, din invidie. Mi-a dat să îngrijesc tipărirea unui volum de **Poezii** de V. Alecsandri, pe care-l publică municipiul București. Anul trecut, am lucrat la ediția „Eminescu” scoasă tot de „Luna Bucureștilor” cu ocazia semicentenarului morții poetului, și fiind mulțumit de felul cum am

lucrat atunci, m-a chemat acum pentru Alecsandri. Volumul *Eminescu* a apărut frumos și în aceleași condiții urmează să fie tipărit și Alecsandri. Iată o treabă care îmi face plăcere.

1 aprilie

Astăzi am cunoscut o fată adorabilă. Are 18 ani. E frumoasă, inteligentă, plină de viață – cum ar putea să fie altfel la vârsta ei? – iradiază numai tinerețe și veselie, exact așa cum trebuie pentru ca viața să ți se pară seducătoare. Faust întinerit – povestea e verosimilă, eternă, putând să se întâmple oricărui om. Astă seară am fost un Faust redevenit june. (Cred că nu e o păcăleală de 1 aprilie!) Noapte plăcută, puțin cam răcoroasă, cer înstelat, am străbătut câteva străzi, într-o vrajă continuă, am condus-o până la poartă, în cartierul Silvestru. Pământul pe care călcam era parcă un covor fermecat, presărat cu vis și poezie.

După aceea, aici, acasă la mine, cu Ștefan și cu Ion. Mă așteptau. Traian adusese „mezelicul”. Veniseră să „desfundăm” cele două sticle de vin pe care le-am adus de la Mediaș. Nici nu se putea moment mai potrivit pentru mine, eram într-o stare de euforie de care s-au mirat și ei, dar nu le-am spus nimic. Vinul, savuros – un adevărat „lacrima Christi”, de Târnave. În odăița mea, „câte-un pic, pic” am golit sticlele, discutând tot felul de chestii „mari”. Acești doi prieteni ai mei, corespund celor două forțe ale mele (poate că e bine de spus și cele două „slăbiciuni”): inima și creierul. Cu Ion sunt prieten pe calea inimii – cea mai caldă și trainică prietenie; cu Ștefan, pe calea spiritului. Toți trei formăm o entitate: Ion – inima, Ștefan – rațiunea; eu, așa zice, pe amândouă. Întâlnirile noastre sunt totdeauna voioase, afectuoase, sincere, plăcute, reconfortante. Totuși, astă seară Ion a spus la un moment dat: „Până acum ne-am întâlnit mereu, cu regularitate. Dar cine știe dacă la anul *pe acum* ne vom mai întâlni...” Vorbele lui mi-au sunat straniu în urechi. Atenție, deci, la 1 aprilie 1941!

Omul de la 30 de ani ar putea – și e dator! – să spună totdeauna așa unuia (sau, mai ales *uneia*) de la 18 ani: „Te respect, așa cum respect pe cineva de la 60 de ani. Ai încredere în mine. Am față de tine aceeași atitudine ca față de un bătrân. Bătrânețea o respect. Pentru ea însă am mai multă stimă și mai puțină admirație. Pentru tine, am mai multă admirație, și mai puțină stimă. Ceea ce e mai mult!”

...Și totuși eu, astăzi, nu mă consider deosebit de cel care eram la 19 ani, adică acum zece ani. Sunt tot atât de novice în toate, deși am o experiență mai bogată, deși am trecut prin multe, am cunoscut și am învățat multe. În nenumărate împrejurări, mă pomenesc tremurând de emoție, ca la primii pași făcuți în viață. Nu mai spun că în fața unor „ochi albaștri”, tremur de parcă aș fi elevul din ultima clasă de liceu. Unii ar putea să râdă; eu însă zic că e bine așa. Mă înspăimântă blazarea!

Să fie păcăleală de 1 aprilie sau e lucru serios?! A fost promulgată legea pentru impunerea celibatarilor. Emoție în lumea funcționarilor cărora li se „ajustează” salariul, haz în rest. Femeile se bucură...

4 aprilie

Vis.

Mă aflu într-o curte ciudată, cu cărări prin iarba mătăsoasă, așternute cu pietricele albe; toate urcau spre etajele unei case din spre stradă. Încercam să urc, dar picioarele îmi alunecau mereu în jos, nu aveam în ce să mă sprijin, făceam eforturi supreme să mă ridic și eram învins de neputință. D-na R., care se afla acolo – neplăcută întâlnire! – urca și cobora cu o ușurință ce mă înverșuna. În cele din urmă mi-a spus, mai mult mi-a ordonat, să urc și să-i ajut să îngroape o floare imensă în pământul din mijlocul curții. Floarea nu încăpea în groapa pe care o făcuse și mi-a spus s-o apăs tare, până intră. Când am apăs-o mai tare, groapa s-a desfundat și m-am prăbușit cu floare cu tot înăuntru. Dar R. ia cazmaua, sapă să lărgescă gura, dar tot pământul cădea peste mine. Strigam să

nu mai sape, mă duceam tot mai la fund, presimțeam că am să mă înăbuș sub pământul prăbușit peste mine, îngropându-mă de viu. Am sărit din somn, înspăimântat.

Ziua asta e una din cele „negre”. De ce? Sunt multe de explicat. Visul are o legătură cu realitatea. Situația mea la Bibliotecă trece prin momente grele. D-na R. mă „lucrează”. Fac parte din tura de după masă și ea are convingerea că noi, cei de după masă, ne facem de cap. E drept, ne mai aranjăm și noi, să venim mai târziu, să plecăm mai devreme, uneori să lipsim, însă treaba merge, serviciul nu rămâne niciodată descoperit. D-na R. ar vrea să facă ordine și nu știe cum. Din cauza asta mă socotește pe mine capul răutăților, adică cel care „vine când vrea și pleacă la orice oră”, dând exemplu rău și celorlalți. Totuși, nu îndrăznește să mă certe, cu atât mai puțin să se dispenseze de mine. Relațiile noastre s-au răcit însă. Dânsa mă „sapă” ca în vis, și mie visurile mi se cam îndeplinesc. Mi-ar părea rău să fiu nevoit să plec de la Bibliotecă. E un serviciu comod, aproape de casă și lucrez numai cu cărți, ceea ce n-aș mai găsi nicăieri în altă parte.

7 aprilie

Deși mă pregăteam de primăvară („echipament de primăvară”), iată că s-a întors iarna înapoi. O zi zburliță, un vânt puternic, sec, ce rupea copacii, zmulgea firmele și zgâlțâia porțile. Azi noapte a plouat. Acum ninge. Fulgi mari, albi, ce se topesc imediat, îndată ce cad pe pământ sau se lipesc de ramurile pomilor înmuguriți. Iar vântul bate atât de tare, că parcă aș fi într-o cameră pe malul mării ascultând mugetul valurilor. Capricii de-ale lui „Prier”*.

Situația mea „subterană” e la fel de zburliță. De o săptămână n-am scris nimic, am trăit într-o letargie spirituală degradantă. Am, pe lângă senzația unui gol sufletesc și spiritual, și senzația unei înstrăinări, a unei rătăcirii, a unei inferiorități animalice. Cel mai prost articol pe care-l citesc într-o gazetă mi se pare bun și îmi vine să cred

* De fapt, aprilie în vechea denumire e „Prier”. „Florar” e mai

că eu n-am să mai fiu în stare să scriu o pagină. De câteva zile nici n-am mai citit nimic. Am trăit banal, plat, ca toți ceilalți, „efeminat”. Ah, femeile, care distrug încet-încet, ceea ce ți-au inspirat cândva, frumos. Am ajuns exact în starea celor pe care-i compătimeam de obicei. Un ratat, un blazat, unul care reduce totul la „epidermă”. O tinerețe, ce frumoasă erai și ce ingrat m-am purtat cu tine!

9 aprilie

Însemnările acestea nu vor intra *niciodată* în mâna cuiva. Le fac numai pentru mine, ca să mă răcoresc, să mă biciuiesc, să mă răzbun sau să mă regăsesc pe mine însumi. Căci am impresia că m-am rătăcit, mi-am pierdut cărarea în viață, și numai în fața acestor caiete mă mai regăsesc puțin. Dar cu câtă ostilitate și cu cât dezgust!

Dacă cineva ar citi aceste pagini, și-ar face despre mine o părere categorică: un *imbecil*. Or, aceste pagini, scrise în fuga condeiului, reprezintă doar momente, formează un fir din vasta pânză pe care – ca un păianjen – o țes zi și nopți în jurul meu fără să știu precis pentru ce, gata oricând ca totul să se rupă și să se spulbere în neant. De ce trăiesc oare, de ce m-am născut când ar fi fost mai bine, mai logic, să nu se fi întâmplat nimic cu mine în univers? Eu să nu fi știut nimic despre Lume, iar lumea nimic despre mine...

14 aprilie

Nopti de patimă, zile de tristețe... Cam așa scria odată pe banderola unei cărți despre Shelley și Byron. Doi poeți, două destine, două victorii, și totuși două înfrângerii. De ei – mai bine zis, de Byron – mi-amintesc totdeauna în clipele mele de „angoise”. Sunt o fire înzestrată cu un temperament, un caracter, un spirit și o inimă aproape identice. De aceea sunt atât de trist, atât de fericit, atât de nepotolit și, vai, atât de plictisit.

Scriu acestea la ora 8 dimineața. Am dormit doar câteva ceasuri.

Aseară am ieșit de la Bibliotecă cu P. Ne-am plimbat vreun ceas prin oraș, apoi am venit încoace. Când am intrat noi a început să plouă. În casă era bine, cald. Am stat până la miezul nopții, frământând-o ca pe o pastă intrată în mâini pătimeșe. Are un trup ispititor, e lacomă de îmbrățișări și sărutări, dar își apără cu îndârjire „neprihănirea”. Patima mea e numai pe jumătate satisfăcută, mai mult încă, cealaltă jumătate rămâne aprinsă și continuă să-mi ardă trupul ca un rug. Nu știu ce se întâmplă cu ea – desigur, ceva similar – însă pentru mine aceste seri de voluptate sunt o tortură.

La miezul nopții am condus-o la tramvai, apoi, înfometat m-am dus la Café de la Paix să mănânc ceva. Acolo am dat peste mai mulți prieteni noctambuli, am stat la masa lor, am înfulecat ceva, absent la discuțiile lor, gândindu-mă mereu la îmbrățișările fierbinți ale lui P. Ploaia încetase, era o noapte feerică, în drum spre casă m-am abătut pe la „fetele” lui Constanțeanu, casa de lângă piața Rosetti, și m-am întors aici târziu, sleit, fierț, răcorit, cu un pojar ce mocnea încă în mine.

Despre legătura mea cu P. s-ar putea scrie un roman. Un roman al meu și, mai ales, un roman al ei. E o fată trecută, descurajată, tristă, singură. Caută momente de voluptate și le soarbe cu lăcomie. Are un trup splendid, subțire, alb, de câte ori îl privesc îmi amintesc o gravură japoneză ce înfățișa o gheișă goală în picioare, rezemată de un scaun, pe care o privisem îndelung între filele unei cărți. În clipele de „nebulie” i-am spus că o iubesc – și poate eram sincer atunci, dar acum nu știu dacă e adevărat. Judecând la rece, o doresc cu toată patima din sângele meu, dar n-am nici un simțământ puternic pentru ea. Parcă își dă seama de asta, uneori ezită, se abține, nu mă crede sincer, sau e convinsă că mă mint pe mine când îi spun că o iubesc, însă nu se poate stăpâni și se lasă în voia instinctului, având grijă să se oprească unde trebuie.

Legătura cu ea îmi crează o mulțime de complexe sufletești. M-am lăsat sedus, sunt captivat de făptura ei, fără s-o iubesc. Ea nu înțelege să se dea cuiva fără ca acela s-o iubească total, eu o amăgesc, ea se îndoiește, amândoi ne chinuim. „Excroc sentimental”? Mai curând o victimă a excesului de zel, căci am vrut doar să-i ușurez puțin suferința prin care trecea. Și am intrat singur în foc! (...)

Ieri a fost la Bibliotecă și L. Ne-am spus bună ziua, am schimbat câteva priviri, și atâta tot. A stat până seara, când am închis și când

a plecat toată lumea. Noi, funcționarii, am întârziat vreun sfert de ceas, până ne-am îmbrăcat. L. era la colțul străzii, vorbea cu o fată. Desigur, aștepta să vadă când ies și cu *cine*. Eram cu Neicu și cu Anton (care venise să mă ia în oraș, dar i-am spus că-s „ocupat”, el a înțeles și m-a lăsat repede. De Neicu am scăpat iarăși ușor.). Mai devreme mă înțelesesem cu P. să ne întâlnim la Grădina Icoanei. Ea plecase mai devreme și mă aștepta acolo. Nu știam că are să vină L. Ce fericit aș fi fost să mă plimb cu ea, să-i las pe toți ceilalți și să plec numai cu ea în noaptea largă. Dar eram nerăbdător s-o văd pe cealaltă. Am observat că L. s-a uitat furios și văzându-mă că ies cu băieții, a fost poate mai puțin contrariată de „refuzul” meu. De fapt, nu era deloc un refuz, iar dacă s-a întâmplat așa, de vină sunt numai eu. Trebuia să mă duc și să-i vorbesc, să-i explic, să-i spulber îndoielile ce-i sfâșiau sufletul. Dar eu, cu egoismul meu feroce, nu m-am gândit cât de mult poate să o doară pe ea această falsă indiferență a mea, nu m-am întrebat niciodată ce se petrece în sufletul ei, ce ar putea să însemne pentru ea gesturile mele. Am lăsat-o pe ea să înțeleagă singură cât de mult o iubesc, ce înseamnă ea pentru mine, și, firește, ea, chiar dacă a înțeles, nu s-a putut edifica asupra mea, fiindcă pentru oricine – cu atât mai mult pentru o femeie – eu sunt o carte bizară pe care nu știi niciodată dacă trebuie s-o arunci din mână, sau s-o citești cu pasiune. Nimeni nu m-a citit cu pasiune și nimeni n-a îndrăznit să mă arunce din mână, dar toată lumea și-a pus întrebarea: „Ce fel de om e omul ăsta?”

21 aprilie (Floriile)

O zi frumoasă ca într-un pastel de Alecsandri. Cald. Azi noapte a plouat, acum atmosfera e proaspătă, curată, plină de miresmele ce plutesc în lumina unui soare blând, fermecător de plăcut. Cei trei caiși din fața ferestrei mele sunt de-o albeață ireală, ca niște flori uriașe de mărgearn culese din fundul mărilor și scoase la suprafață, să salute primăvara. Corcodușul de alături, cu ramurile sale mai mari și înverzite, îi protejează parcă, fiindcă sunt prea tineri și gata să explodeze de emoție în splendoarea liniștită a acestei zile de vrajă.

Ah, și sunt atât de singur în această după amiază încântătoare. Cu fereastra deschisă, în cămașă, la biroul încărcat de corecturi pentru volumul lui Alecsandri, lucrez, îmi arunc din când în când ochii afară și gândurile îmi fug la o fată care ar fi fericită dacă ar fi astăzi aici, iar eu aș lăsa totul baltă ca să mă scald în privilegiile ei. Dar cine știe unde este L. acum. Am visat-o azi noapte, într-un fel ciudat: încercam să încălesc un cal iute și năvăleş pe care abia îl puteam struni; deodată, apare ea, cu un fierăstrău în mână, privindu-mă puțin încruntată, apoi întorcându-mi spatele.

Și ce frumoasă primăvară! Ce liniște, ce pomi înfloriți, ce soare în odaia mea albă! Nici n-aș spune că sunt în București, dacă mâine, sau chiar astă-seară n-aș fi nevoit să părăsesc poezia asta idilică și să ies în oraș.

Soarele e deasupra casei din față; strălucește cu putere, alături de un nor negru ce-l așteaptă să-l înghită, la apus. Nu, n-aș vrea să-l înghită, căci el a fost singurul meu tovarăș și confident al bucuriilor și tristeților mele de astăzi. Pe masă, într-un pahar, trei lalele de un galben îmbătător.

*

Am tradus azi, în ziua de Florii, această poezie de Gide (din *Les nouvelles nourritures*):

*Primăvară visătoare,
Fii cu mine cruțătoare.
Spre tine, beată de lumină, gravă,
Mi-arunc inima bolnavă.*

*Gândul meu hoinar,
Sboară-n vântul lui Florar.*

*Nu știu ce fior subțire
Mă cutremură de dor.
Ah, ce bine-ar fi, în neștire
Să adorm aci, să mor.*

*Cu pleoapa-mi străvezie
Culeg lumina-ți vie.*

*Soare plin de mângâieri
Iartă-mi tristele tăceri.*

*Și bea-mi sufletul stingher,
Soare care mă privești din cer.*

23 aprilie (Sfântul Gheorghe)

Noaptea Sfântului Gheorghe – ce chinuitoare, ce cumplită, ca o noapte a destinului! Remușcări. Nostalgii. Regrete. Dureri. Azi e ziua mamei, ar fi fost frumos să fiu acolo, să-i urez sănătate. Cât s-ar fi bucurat! Dar nu sunt menit să fac o bucurie nici măcar mamei mele.

Aseară am văzut filmul *Apus de glorie*. Tipuri, scene, episoade care mi-au amintit de propria mea viață. Am venit acasă obosit, cu gândul de a mă culca. Dar după puțin somnul mi-a dispărut și au început să mă tortureze remușcărilor, regretele, neliniștile. Cum mi s-a mai întâmplat de multe ori, am avut o noapte groaznică. Altădată era însă din cauza Dragostei; acum, din altă cauză. Simțeam niște goluri interioare care îmi creiau un fel de vertigiu sufletesc, ca și cum m-aș fi prăbușit în vid. Parcă mă învărteam în jurul meu, mă rostogoleam, amețeam (prin somn), mă cuprindeau spaime, înfrigurări, călduri subite, ca și cum un demon închis în mine se zvârcolea adânc și cerea să fie lăsat la aer, la libertate. Era, desigur, demonul creatorului din mine, pe care-l supun la cele mai mari chinuri, nedându-i prilejul să se realizeze.

Viața unui artist – oricine ar fi el – se petrece în marginea lumii, dincolo de adevărata viață a oamenilor. Vai de artistul care își iubește arta, dar n-are curajul sau tăria, să rămână cu ea, renunțând la lume. Acesta e cazul meu. Fiindcă iubesc și viața și arta – amândouă mă trădează; poate după cum și eu le înșel pe amândouă, vrând să le slujesc pe amândouă. Ceea ce nu se poate. Amarnică și paradoxală soartă!

Găsesc o ușoară consolare, citind-o pe Katherine Mansfield. Am descoperit-o ieri, la Bibliotecă. Printre cărțile noi pe care le „fișam”, mi-au căzut în mână **Lettres** și **Garden Party**, mi-am aruncat ochii

prin ele, am tresărit. Am pus deoparte cele două cărți, le-am luat cu mine acasă, le citesc cu mult interes. Descopăr la Katherine Mansfield ceva asemănător cu destinul meu: sensibilitate, tristețe, aspirații nedefinite, elanuri creatoare, renunțări, nehotărâri. La mine însă e ceva mai mult: văpaia acestei iubiri care-mi arde sufletul neconținut și fără cruțare.

Aceeași zi, seara

Ziua de Sf. Gheorghe am pierdut-o într-un mod caraghios. Ștefan mă invitase dimineața la o plimbare, iar după amiază la o vizită într-o familie. Le-am refuzat pe amândouă. Pentru după masă îi promisesem lui P. să mă plimb cu ea, eventual să facem o excursie în afara orașului. În ajun, era extrem de abătută. Mi-a spus, la Bibliotecă, în grabă, că e foarte tristă, că a plâns toată noaptea, și dacă vreau mâine (adică azi), fiind sărbătoare, să mă duc cu ea undeva. Nu puteam s-o refuz, știam ce înseamnă să plângă o noapte întregă, i-am făgăduit să n-o las singură. Făceam asta dintr-o generozitate stupidă, căci n-aveam nici un chef să mă plimb cu ea. Ne-am înțeles să ne întâlnim la 3 p.m. La ora convenită eram la locul de întâlnire, am așteptat o jumătate de ceas, n-a venit. (Ce bine! Dar câte gânduri mi-a răscolit hotărârea ei de a nu veni...) M-am întors acasă, m-am odihnit, simțeam nevoia după insomniile de azi noapte, iar seara m-am dus la Ceglokoff, fiind ziua lui onomastică.

Acolo, l-am cunoscut pe tatăl Taniei, venit în vizită la București – care, în câteva minute, cât ne-au lăsat singuri, mi-a povestit, în franțuzește, foarte succint, viața lui. Om de aproape șaiszeci de ani, profesor de desen la Chișinău, Baillayre, francez de origine, a trăit în Rusia și după revoluție s-a stabilit la Chișinău. Mi-a împărtășit câteva episoade din tinerețea lui – la Petersburg („unde s-a născut Tania”), apoi la Moscova, apoi prin Caucaz. Un bărbat simpatic, căruia i-au plăcut femeile și vinul, cu păr alb, ochi albaștri, strălucitori, frunte largă și tâmples încununate de plete mari, de artist, boem, generos, cu temperament de meridional, absolut opus lui luri. Alt contrast față de acesta: nu fumează. Viața lui ar putea umple paginile unui roman. Cât de bogată mi se pare viața lui, numai gândindu-mă

pe unde a colindat și câte a văzut, și cât de săracă e viața noastră, a celor de aici...

Astăzi i-am trimis lui L. câteva rânduri, prin poștă. I-am dat pentru poimăine după masă o întâlnire în afară din oraș, la capătul liniei de tramvai 17. N-am fost niciodată acolo și tocmai de aceea mă voi duce cu plăcere și o voi aștepta. Bineînțeles, sunt sută la sută convins că n-are să vină. (Nu face ea nebunii din astea, și pe urmă, de câte ori am chemat-o eu, n-a răspuns. A venit la mine, totdeauna, pe neașteptate.) Dacă nu va veni, va fi, poate, mai bine pentru mine: dacă va veni, nu știu cum va fi...

26 aprilie

Aseară, ce frumoasă seară de primăvară – am plecat de la Bibliotecă, singur, și m-am abătut pe Calea Victoriei, unde am dat de câțiva prieteni-poeți și, fiindcă ne întâlnim tot mai rar de la o vreme încoace, am refăcut „tururile” boemei de altădată ale „Corăbiei de ratați”, printre valurile de femei cu admirabile siluete și cu ochii lor amețitor de frumoși. A fost foarte plăcut, în cursul celor câteva plimbări în grup, aller-retour, între Capșa și Regală, am glumit, am râs, ne-am zbuguit ca niște copii, încercând să fim ce-am fost odată, dar eu, unul, mă simt parcă mai bătrân, mai ostenit, mai blazat decât ceilalți.*

28 aprilie (Sâmbăta Paștelui)

E ora 4 dimineața. La 7 plec cu trenul, pentru trei zile, la Viișoara. Aș fi putut să plec de ieri, de alaltăieri, dar am stat până azi, fiindcă abia aseară (vineri), s-au luat „lovelele” de la S.S.R. Era un motiv serios, care m-a ținut pe loc, altfel n-aveam bani de drum. Aseară,

* Despre *Corabia cu ratați* vezi capitolul „Corabia cu ratați” din volumul *Umbre pe pânza vremii*, editura Cartea românească, 1985

la S.S.R., am văzut lume mai multă ca oricând și mi-am dat seama ce mulți scriitori sunt în țara românească (propriu-zis, numai în București, căci nu erau decât cei de aici; pe toți însă i-a produs țara românească, fiecare venind din alt colț de pământ al ei). Atmosfera era cam... pesimistă; din listele întocmite cu două zile mai înainte de Radu Gyr, secretarul, Herescu (președintele) tăiasă vreo treizeci și cinci de solicitanți; iar celor ce rămăseseră pe listă li se redusese „ajutorul” la jumătate decât se așteptau ei. Cică nu sunt fonduri, subvenția Palatului a fost redusă. Erau acolo tot felul de oameni, și tineri și bătrâni, și cu talent și fără, și activi și leneși, și buni și răi. Printre ei, rătăcit, și eu. Nu-s nici dintre cei din frunte, nici dintre cei din coadă, în mod sigur sunt dintre cei tineri și dintre cei leneși.

De acolo, am ieșit pe Cale cu Stolnicu¹⁸, Anton și Aurel Călinescu. Ne-am întâlnit apoi cu Neagu¹⁹. Acesta era în mare vervă și, desigur, avea ceva pe suflet, fiindcă vorbea cu multă convingere despre neajunsurile tinerețelor noastre. „Nu suntem serioși, dragă, asta ne lipsește, seriozitatea”, a spus el la un moment dat. Firește, noi am zâmbit când l-am auzit vorbind astfel. Stolnicu i-a și ripostat, în glumă: „Cine vorbește de seriozitate: Neagu humoristul!” Eu mi-am dat seama însă că Neagu vorbea serios și că ceea ce-l durea pe el era însăși conștiința lui că trece drept un neserios, când în realitate are și el dramele lui personale. Sub masca umorului său se ascunde un om cu o mare sensibilitate, generos, bun, cu o viață sufletească bogată, iar durerea lui este că nu e luat în „serios”. E o naivitate din partea lui. Eu înclin să cred că tocmai oamenii care fac caz de seriozitate sunt mai neserioși, iar cei care par neserioși, sunt cu adevărat serioși. Am întâlnit atâția care, la prima impresie, te sufocau cu seriozitatea, cu gravitatea lor, pentru ca, după puțină intimitate, să-ți dai seama ce superficiali, ce goi, ce stupizi sunt tipii aceștia. Eu unul, prefer un „neserios” ca Neagu, decât „serioși” ca X, care își ascunde goliciunea interioară prin morgă sau printr-o barbă ce vrea să impună respect.

Întâlnirea cu Neagu, cu Stolnicu și cu Anton a făcut să ne bucurăm toți patru, ca niște prieteni ce ne cunoaștem demult, din fru-

¹⁸ Simion Stolnicu

¹⁹ Neagu Rădulescu

moasele zile ale studenției, când s-a cimentat între noi o prietenie sinceră și trainică. În 1933 am figurat toți pe lista lui Neagu Rădulescu, în alegerile pentru Comitetul studenților de la Facultatea de Litere și Filosofie. N-am reușit în alegeri, atunci, însă am rămas, câțiva dintre cei de pe lista electorală, prieteni până azi. Personal, de Neagu mă leagă și alte amintiri din acei ani, unele frumoase și dulci, altele sumbre și amare. Eram aproape nedespărțiți pe culoarele Facultății, și ne petreceam veacul mai mult la madam Eva, bufetiera de la amfiteatrul Odobescu, unde, împreună cu Ion Stancu, eram îndrăgostiți și făceam curte asiduă celor trei colege de la Română, Lody, Mary și Dica (Elodia, Marilena și Rodica); noi trei prieteni, ele trei prietene, formam un grup mai mult patetic decât vesel, fiindcă eram toți amorezați și treceam prin aprinse drame sufletești. Într-o primăvară, în luna mai, am făcut o excursie, în șase, la mănăstirea Țigănești, unde am petrecut trei zile de neuitat, dar de unde știu că ne-am întors la București „bosumflați” deoarece fetele nu admiteau să se depășească anumite limite ale buneii cuviințe colegiale. L-am văzut atunci pe Stancu implorând-o în genunchi pe Mary, eu mă pârșeam cumplit, cerșindu-i Dicăi un sărut, numai Neagu se înțelegea cu Lody (s-au și căsătorit mai târziu). Dar de Neagu mă leagă și altfel de amintiri, anterioare celorlalte când, proaspeți studenți, băteam împreună (uneori în doi, alteori în grup, cu toată „generația”) drumurile până la Crucea de Piatră, lăsându-ne tinerețile pe acolo cu o nepăsare de adevărați crai. Neagu era foarte cunoscut în „cartier”, căci nu era seară în care să nu se ducă, iar unii dintre noi îi țineam trena, socotindu-l un fel de „căpitan al plăcerilor”. Într-o seară, ne-am „garnisit” amândoi cu toate stigmatetele venerice, încât am căzut pe mâna doctorului Trifu²⁰ (Neagu îl cunoștea mai de mult, era pacientul lui), care după un tratament intens de o lună de zile ne-a repus pe linia de plutire. (Ca s-o luăm apoi de la capăt). De atunci am rămas pacientul acestui admirabil om, prieten al scriitorilor și artiștilor și excelent medic, cu inimă de aur, care ne trata foarte conștiincios, ca un părinte, iar noi îl răsplăteam când și cu ce puteam.

²⁰ Dr. Vasile Trifu (urolog), prieten cu Camil Petrescu și editorul operei lui N. Panlescu

Întâlnirea de aseară mi-a răscolit toate aceste amintiri care m-au umplut de duioșie și mă obsedează acum, când mă pregătesc de plecare, să ies din Bucureștiul acesta ce mi-a intrat în sânge: La melancolia lor, se adaugă și aceea că voi petrece încă un Paște trist, ca atâtea altele din ultimii ani, departe de aceea care îmi stăpânește inima.

Ieri crezusem că am s-o văd pe L. I-am dat o întâlnire, am așteptat-o, n-a venit. Poate mă crede și ea pe mine un nesian, un frivol. Adevărul este că aș putea să fiu foarte serios în toate, dar viața nu-mi permite să fiu astfel. Cum poți să fii serios când totul din jur te îndeamnă să râzi și să iei peste picior orice? În dragoste sunt serios – în dragostea ce i-o port ei – dar ca să nu par ridicol îmi iau adesea o mască de neseriozitate. Ce eroare! Sunt poate încă prea tânăr, n-am cunoscut poate anumite experiențe ce-ți dau adevărata lecție de seriozitate – o boală, de pildă – însă, cred, orice ar fi, mediul m-ar readuce la aceeași neseriozitate, fiindcă oamenii din jurul nostru sunt mult prea neserioși pentru ca unul serios să nu cadă în ridicol. Cu L. n-ar trebui să mă comport așa, fiindcă ceea ce mă leagă de ea e ceva mult prea serios. Plec în vacanță, trăgând după mine un car încărcat de melancolie.

8 mai

Aseară am făcut iarăși „prostii”. Am venit apoi acasă obosit, chinat, demoralizat. M-am culcat imediat și toată noaptea am visat o mulțime de lucruri fără sens, care m-au obosit și mai mult. Între altele, am visat că citeam într-o carte de Montherlant – **Service inutile** parcă – următoarea frază: „Duceți-vă la război, domnii mei, tinerilor, luptați, agitați-vă, faceți ceva, căci altfel cădeți victima jurnalelor intime”. Cred că explicația visului pornește de la faptul că aseară, înainte de a stinge lumina, mi-am aruncat ochii în *Nouvelles littéraires*, peste o anchetă unde J. Kessel răspunde și el ceva, „au moment de s'embarquer pour le Norvège”. Asta mi-a răscolit multe gânduri. Oamenii care vor să trăiască, trăiesc: luptă, se agită, călătoresc. Celor cărora le e teamă să intre în acțiune, ca mie, moartea le pregătește încet, pe nesimțite, un pat în care se simt bine, dar de unde nu se vor mai scula niciodată.

10 mai 1940

Sărbătoare națională! Fără să vrei, fără să-ți dai seama, participi la fastul acestei zile, laolaltă cu mulțimea setoasă de spectacole, care invadează străzile, privind armata ce se retrage cu torțe, admirând iluminațiile din oraș. Toate edificiile sunt împodobite cu șiraguri de becuri feerice sau înconjurate de reflectoare ce le dau un aer măreț, mai elegant și mai impunător. Astă seară a burat puțin, apoi atmosfera a devenit cum nu se poate mai agreabilă. Palatul regal, Athénée Palace, Cercul Militar, ministerele – toate erau înfășurate în haina sărbătorii naționale: tricolor, lumini, ghirlande de verdeață. Parada a fost redusă, fiindcă trupele din București sunt „pe zonă”.

După amiază s-a răspândit în oraș vestea despre invazia germanilor în Belgia și Olanda. Mai întâi la Radio, apoi gazetele, cu edițiile speciale, au împrăștiat știrea. Ea a produs o consternare generală. Am citit proclamația lui Hitler către „soldații de pe frontul de vest”, unde le spunea că depinde de ei ca soarta Germaniei să fie bună în mileniul care vine. Ce nebunie! Acest om este într-adevăr nebun, mânat orbește înainte de o fatalitate apocaliptică; sfruntează cu cinism umanitatea, nu mai are nici un scrupul, nici o urmă de bun simț, nici o rațiune. Acum învinuiește Franța și Anglia că au provocat războiul; pretextează că vrea să evite un atac direct împotriva Germaniei și, ca măsură de prevedere, ocupă Țările de Jos. Cred că peste tot proclamația lui Hitler și declarațiile lui Ribbentrop de astăzi au stârnit indignare și au întărit odată mai mult – dacă mai era nevoie! – bănuielile oamenilor că actualii conducători ai Germaniei sunt niște schizofrenici ajunși în ultimul grad de disperare.

Fastidiosul „rôle de guerre“ s-a terminat. Adevăratul război a început azi, 10 mai!

15 mai, dimineața

Byron spunea: „Oamenii nu mă mai interesează. Îi privesc cu o indiferență totală și mă simt foarte bine. Ah, dacă aș putea spune același lucru și despre femei, totul ar fi perfect.”

Într-adevăr, dacă aş putea spune acelaşi lucru şi despre femei... Sunt exact în situaţia de a vorbi ca Byron. Femeile mi-au umplut tinereţea, ele mi-au dat ce-au avut mai frumos, mai voluptuos şi mai dureros pentru mine, dar tot ele mi-au mâncat şi geniul.

Femeia e teribilă mâncătoare de iluzii, de elanuri, de ambiţii, de himere – deşi, paradoxal, tot ea le creează pe toate. Cu părul despletit, cu ochii galeşi, pe jumătate pierduţi în ceaţa iubirii, luşând atât de diabolic sau învăluindu-te în privirile ei fermecătoare, femeia pe care o strângi în braţe şi o săruţi, îţi soarbe în momentul acela partea cea mai patetică a universului tău. Pentru ea nu-l poate făuri şi-l doreşte cu disperare, îl ia de la tine, ți-l răpeşte, pentru ca să-l absoarbă cu sete şi să-l dizolve apoi pe totdeauna, pentru amândoi. Femeia care nu te iubeşte şi te lasă să o iubeşti totuşi, e un mare pericol pentru sufletul înzestrat cu forţe capabile să transfigureze lumea; e un mare pericol fiindcă te văduveşte de aceste forţe. Aşa cum femeia care te iubeşte te îmbogăţeşte, te fortifică, te înalţă. Tinereţea mea am închinat-o iubirii, geniul mi l-au devorat femeile. Cu vraja lor insinuantă, cu pudoarea lor ispititoare, cu discreţia lor aţăţătoare, cu tot ce au şi, mai ales, cu ceea ce nu au, femeile au constituit pentru mine, totdeauna, o atracţie extraordinară şi misterioasă, ca a unor lumi străine, necunoscute, fascinante şi enigmatice, spre care m-am aventurat să le dezvălui tainele, dar după ce le-am cunoscut am constatat că sunt dezesperat de asemănătoare şi nici una nu mi-a adus nimic nou, decât o clipă de voluptate şi un grad în plus de răceală. Prin fiecare femeie, termometrul vieţii coboară cu un grad mai jos...

Aceeaşi zi, seara

După cinci zile de război în Belgia, comunicatele s-au grăbit să vorbească despre cea mai mare bătălie din istorie, care e în desfăşurare. Acest „în desfăşurare” sună ca o cumplită ameninţare! Cea mai mare bătălie din istorie va avea rolul să decidă, şi de data asta, ca şi altă dată, nu *soarta Belgiei*, ci soarta... Franţei. Astăzi, când am auzit că trupele germane au pătruns pe teritoriul francez, am avut o scurtă tresărire de groază. Parcă aş fi primit eu însumi

o lovitură în coaste. Nu știu dacă trebuie să mă îngrijorez eu, sau nu, de asta, dar inima, spiritul, toată ființa mea nu poate să rămână rece la tot ce se întâmplă acolo. De astă vară, când am fost la Paris, am început să simt o teamă pentru soarta frumuseților, a bogățiilor artistice, a creațiilor unei civilizații aflată acum „à la merci d'une bombe” (cum scria pe o placă la intrarea în catedrala din Chârtres). Mergeam pe lângă ele și parcă mi-era milă de ele, aveam sentimentul că pentru ultima oară le văd și mi se păreau resemnate în fața primejdiei ce le amenința și pe care numai ele o prevedeau. În jurul lor, oamenii petreceau, jubilau, dansau, dar ele, acele catedrale și palate somptuoase își înălțau fruntea în soare și zâmbeau cu indulgență privind spectacolele, acele baluri populare de la 14 iulie, de la picioarele lor. „Oamenii ăștia se mândresc cu noi și ne cred nepieritoare, dar nici unul nu bănuiește că în curând vom pieri și noi!...” Acesta era limbajul pe care-l ascultam eu, în plimbările mele neobosite, ziua și noaptea, prin Parisul marilor serbări de la 14 iulie 1939.²¹ Piețele, străzile, bulevardele erau pline de o lume care petrecea cu voioșie, cântând și dansând, ziua și noaptea, cu absolută încredere în existența și puterea Franței; dar când îmi desprindeam ochii de la spectacolul străzii și-i ridicam spre fațadele fastuoase, parcă citeam pe ele un verdict extrem de ironic și observam că Parisul, atât de vesel jos, era, de la etajul întâi spre cer, tăcut, trist și gânditor... Simțeam un fior, dar îmi treceam repede palma peste ochi, ca pentru a spulbera o nălucire și-mi spuneam că nu-i adevărat...

Peste o lună și jumătate, la 1 septembrie, a izbucnit războiul. Iar acum, în mai 1940, iată că Franța a intrat în marele foc. Cum va ieși ea din acest foc, e greu de prevăzut în prezent, după cinci zile, dar mi-e teamă că îi va fi fatal. Mi-e teamă că vor muri milioane de francezi, „pour l'honneur de la Patrie”. Se pare că puhoiul german e inexorabil și inepuizabil.

Astăzi, Rotterdamul în flăcări. Belgia concentrează toți bărbații între 16-55 de ani.

²¹ Vezi descrierea mai pe larg în volumul *Umbre pe pânza vremii*, capitolul „Paris – 14 iulie 1939”

Zi tragică. Franța a suferit azi o nouă înfrângere. La Cambay, lupte crâncene. Comunicatul german anunță că armata a 9-a franceză e distrusă și generalul Giraud făcut prizonier, împreună cu trupa. Comunicatul francez spune doar că situația e... „confuză”.

Franța va fi învinsă. Numai o minune o mai poate salva, dar nu văd de unde ar veni această minune. Înfrângerile de până acum nu fac decât să o demoralizeze, în profitul inamicului, care câștigă și se îmbată de succese. Cu toate că îngâmfarea și demoralizarea influențează doar într-o măsură redusă orgoliul național francez – ele fiind sentimente primare, caracteristice oamenilor comuni – totuși încet-încet, Franța eternă, marea, generoasă, admirabila Franța va fi înfrântă. Această idee îmi produce o durere atât de mare de parcă aș fi eu însumi francez, de parcă aș fi lovit în individualitatea mea fizică și morală. Cuvântul acesta, care a exercitat o adevărată magie asupra noastră – Franța – nu-l pot pronunța astăzi fără ca el să nu-mi stârnească o amară strângere de inimă.

Am văzut Parisul astă vară, într-un apogeu al gloriei lui. Celor cu care mă întâlneam după aceea le spuneam: „Am văzut Parisul, înainte de a se prăbuși!” Glumeam, desigur, dar în forul meu interior, în cea mai intimă fibră a conștiinței mele simțeam parcă, totdeauna, că e și puțin adevăr în ceea ce spuneam. Firește, nu puteam crede că s-ar putea întâmpla așa ceva și eu însumi căutam să mă conving că rostesc doar o ironie gratuită, imposibil de a avea vreo legătură cu realitatea. „Parisul, înainte de a se prăbuși...” Mai dureros mi se pare însă nu faptul că Orașul-Lumină ar putea să cadă în beznă, ci acela că această beznă e adusă de dușmanul său cel mai înverșunat: hitlerismul. N-am să uit niciodată păzitorul acela de la Luvru, care, în seara când am vizitat sala sculpturilor, intrând în vorbă cu noi – „O, Roumanie, Roumanie!...” Un bun reprezentat al spiritului francez – exploda de invective și amenințări la adresa lui Hitler și a germanilor, pe care nu-i scotea din „les boches”. Era ceva de fatalitate în felul cum vorbea acel om simplu, ale cărui gesturi violente trădau oarecum spaima omului aflat în fața unei primejdii iminente pe care încearcă totuși să o înlăture, făcându-și singur curaj.

Am impresia, mai mult, senzația, că de această catastrofă a

Franței se leagă o catastrofă a mea personală – și a tuturor celor ce s-au hrănit până acum cu alimentul acesta indispensabil al culturii franceze. Sfârșitul Franței are ca ecou un sfârșit al meu – dacă se poate face vreo legătură între două entități atât de deosebite. Odată cu Franța se năruie tot ceea ce constituie pentru mine un ideal, o aspirație, o necesitate superioară, un rost în viață, un sens de a cunoaște, a înțelege, și a iubi lumea. Dacă Franța moare, unul din cei doi sori la lumina cărora a înflorit și s-a dezvoltat existența mea, s-a stins. Va fi o altă lume – Paul Reynaud, într-un discurs de acum câteva zile, a spus: Vor fi revoluții după acest război, va fi un alt spirit, o altă lume etc. – vor dispărea toți cei în care credem astăzi, vom călca pe urmele Parisului actual ca pe ale unei străvechi amintiri și, vai! ne vom obișnui atât de ușor cu ceea ce va fi mâine. Dar lumea noastră nu va mai fi. E o tragedie a umanității întregi, drama Franței de astăzi. Ah, cât de bine se înțelege lucrul acesta, dar nimeni nu-l poate evita! Împotriva fatalității nimeni și nimic nu se poate opune.

Recitesc, ca o amară consolare, câteva pagini din **La tentation de l'Occident** a lui Malraux. Ce fin interpret al civilizației europene, ce patetic spectator al sfârșitului ei, ce lucid observator al cercului de iluzii în care plutim cu toții! Malraux e o inteligență fascinantă, poate cel mai pătrunzător spirit care a existat de la 1920 încoace. E mare prin viziunile lui, prin cultura, prin experiența, prin curajul, prin eroismul lui. Cine știe dacă mai supraviețuiește sau nu în clipa de față, căci în ultimul timp era înrolat ca ofițer de aviație „undeva” pe front. Cred că s-a ferit de moarte, ca să asiste la sfârșitul „occidentului” său, al cărui ultim cavaler a fost. Lectura cărții lui are, acum, o rezonanță terifiantă...

Am fost la înmormântarea lui T.C. Stan, scriitor mort fulgerător la 33 de ani. Ce impresie urâtă mi-a produs această ceremonie. N-am să mă mai duc la înmormântări și n-am să las să fiu îngropat într-un cimitir. Nu știu de ce, astăzi, am impresia că, într-un cimitir, nici după moarte nu poți să scapi de oameni, și acolo trebuie să suporti prezența lor, prin faptul că și „Dincolo” rămâi în aceeași aglomerare vulgară și prozaică. Dacă nu se va putea să fiu îngropat undeva departe, la poalele unui plop, la marginea unei păduri, pe malul unui râu, ca să fiu singur, atunci prefer incinerarea.

În capela cimitirului erau doi morți. Unul anonim, la care nu se uita nimeni și își aștepta, de o parte, rândul să intre în pământ. Celălalt era cunoscut, înconjurat de mulți prieteni care-l regretau, dar, în ultimă instanță, nu se deosebea cu nimic de anonim: amândoi dormeau, cu fața în sus, cu brațele înțepenite, între flori. Ultima lor consolare! Florile.

Astăzi Tudor Arghezi împlinește 60 de ani. Un singur articol – mediocru – al lui Șerban Cioculescu în *Jurnalul*.

25 mai

Aseară eram extrem de „blazat. Alaltăieri, în Gara de Nord, privind cum pleacă trenurile spre toate colțurile țării și cum plouă printre peroane, am făcut, la o masă de afară a restaurantului, un chef strașnic, cu pelin, împreună cu un poet care trebuia să plece cu trenul la Ploiești. („Călătorului îi stă bine cu drumul”). De la ora 1³⁰ până la șapte seara am băut numai câte un „sfert” – fiecare sticlucă era „ultima” – fiindcă ne *grăbeam* amândoi, dar până la urmă am uitat pentru ce venisem acolo, iar eu nici nu știu cum am ajuns după aceea acasă. Ca urmare, ieri toată ziua și aseară, am fost cam „blazat”.

Când m-am întâlnit cu Ștefan, el mi-a adus aminte de o veche intenție a mea: să trimit, prin el, un mesaj, unei fete frumoase. I-am spus că mi se pare inactuală chestiunea aceasta, acum, s-o mai lăsăm. „N-o iubești, așadar!” mi-a ripostat el. „– Ba o iubesc, dar...” „– O iubești, dar ești puțin excroc sentimental”, m-a completat el, în glumă. „– Nu, cel puțin cu asta nu sunt. – Cu altele însă, da? – Cu altele, poate.” În definitiv, cunosc femeile care merită să fie iubite, și pe cele care merită să fie iubite, le iubesc. Pentru celelalte, nu-mi obolesc inima degeaba; îmi obolesc cel mult, picioarele...”

29 mai

Vizită plăcută la Bibliotecă: Tudor Vianu. Pe la ora 3³⁰ când veneam la serviciu, m-am întâlnit cu profesorul în capul străzii Batiște. El era cu o paporniță strânsă în mână, căuta să cumpere ceva de

la băcănie, dar părea că umblă fără rost pe stradă. Era soare, cald, plăcut. Când m-a văzut și a auzit că vin la Bibliotecă, a renunțat la cumpărături și m-a însoțit, să facă vizita pe care mi-o promisese mai de mult la Bibliotecă, să vadă și el cum arată o Bibliotecă municipală (știa că aceasta a fost pusă pe roate de Pompiliu Constantinescu), ce cărți are, ce săli de lectură, ce fel de cititori. După ce i-am arătat sălile, fișierele, depozitul de cărți, unde s-a mirat să vadă un fond atât de bogat de cărți noi franțuzești („Este, desigur, și meritul dumitale în achiziționarea lor...”), l-am poftit îri biroul d-nei R., unde am stat amândoi de vorbă aproape două ceasuri. Profesorul e foarte abătut, i se fac mizerii la Facultate, chiar de către foștii studenți ai lui, iar situația actuală din lume îl îngrozește pur și simplu. Își păstrează totuși încrederea în viață, așa cum se cuvine unui spirit superior care nu cedează în fața atacurilor oarbe ale materiei, dar, spunea el, „vom trece prin momente grele, din care cine știe câți vom mai scăpa.” Avea un accent patetic, impresionant. Și mi se părea dezarmat, dar nu înfrânt.

Am trecut apoi la chestiuni mai puțin sumbre. l-am făcut o mărturisire, pe care de mult voiam să i-o împărtășesc, dar n-avusesem prilejul, anume că dânsului personal îi păstrez o mare recunoștință, deoarece datorită unei împrejurări, decisivă pentru mine, pe care o patrona, am putut să rămân în București și să urmez studiile la Facultate. „ – Cum așa?!” a rostit el foarte curios. Și i-am povestit cum, în toamna lui 1931, înscris la Facultatea de Litere și Filosofie, m-am prezentat la examenul pentru bursă, unde examinator era chiar dânsul – teză scrisă cu subiectul „Paralelă între Logică și Psihologie” – și am obținut o bursă, constând din masă și un pat la căminul studentesc al Oficiului universitar, ceea ce pentru mine a fost providențial, căci altfel nu știu ce s-ar fi întâmplat: poate aș fi rămas „fecior la plug”, poate aș fi păzit și astăzi oile. Își amintea că ținuse asemenea examene, dar nu-și amintea de mine, cel de atunci. Mai târziu am devenit unul dintre studenții lui preferați, dar nu străluciți (dimpotrivă nu m-am evidențiat prin nimic, iar la licență m-a trecut mai mult din... simpatie). Urmărea însă activitatea mea publicistică și-mi acorda credit, cu toate că nu era totdeauna de acord cu unele „extravaganțe” ale mele. Odată, la un seminar, am ținut și eu o lucrare despre Baudelaire, însă într-un spirit foarte degajat, făcând unele constatări și afirmații ce-și aveau locul într-o revistă de

frondă, dar nu la un curs universitar; totuși, el a suportat cu indulgență dizertația mea (cred că i-a plăcut chiar, însă, ca profesor, nu putea fi de acord). La fel, când a apărut romanul meu **Adolescenții de la Brașov**, i-am oferit cartea, și după ce a citit-o mi-a spus doar că eroii mei sunt „prea *teribili*”, lăsându-mă să înțeleg că nu putea admite răsvrătirea unor elevi față de dascălii lor. Temperament de boem, spirit larg, îngăduitor, inimă caldă, dornică de prietenie în sensul frumos al cuvântului, dar în același timp personalitate bine organizată, impunându-și o disciplină riguroasă în viață și în muncă, Vianu mi-a inspirat totdeauna respect și a fost unul din profesorii pe care i-am simpatizat mult ca student. Am motive să cred că și dânsul m-a simpatizat. (Am și „colaborat” odată, atunci când a realizat cu studenții din seria mea traduceri de texte estetice, prin 1934-1935. Mie mi-a dat să traduc textul din Alain, inclus, după ce l-a revăzut și corectat el, ca de altfel pe toate celelalte traduceri, în volumul tipărit ulterior). N-am să uit seara petrecută împreună acum vreo doi ani la Brașov, când am vrut să retrăim câteva clipe o viață „studentească” frumoasă a cărei nostalgie o purtăm cu noi. Era președintele comisiei de bacalaureat și-l luase ca secretar pe prietenul și colegul meu de facultate Ion Ureche, care-l cultiva și spera să rămână asistentul său la Estetică. (În prezent e la Paris, unde s-a dus să-și facă doctoratul la Sorbona și unde l-au prins evenimentele). Ureche mi-a scris și într-o duminică m-am dus la Brașov, m-am întâlnit cu ei, iar după examen ne-am urcat toți trei pe Warte, am luat masa la restaurantul de acolo, unde am stat până noaptea târziu, când s-a închis localul. Profesorul a fost încântător. Se simțea bine în compania noastră, cadrul și atmosfera de acolo îl dispuneau și mai mult, am băut bere, am mâncat crenvurști și fripturi bine preparate, am admirat priveliștea ce se deschidea de sus, prin noapte, spre Țara Bârsei, iar el ne-a depănat câteva amintiri de pe vremea când era student în Germania și „oficia” des la asemenea agape romantice, pline de farmec. Atunci l-am cunoscut bine pe adevăratul Vianu. Aș putea spune că e un boem „refulat” sau unul transformat în „Herr Doktor”. Simt o mare afinitate între noi (ca structură sufletească – ceea ce nu există între el și Ureche, dar acesta are alte însușiri), însă și o mare deosebire. Pe lângă faptul că provenim din medii cu totul diferite, facem parte din două generații nu prea depărtate (ca vârstă artistică) însă cu mari deosebiri de vederi. El a rămas la sim-

bolism și impresionism — în poezie, în critică, în stilul de viață — la care a adăugat un *olimpianism* ce i se potrivește de minune și-i e necesar în cariera universitară, fără să participe la neliniștea, revolta, anarhia și dezaxarea oamenilor din generația mea. (Cred că nu l-a citit pe Malraux și nici nu-l interesează). Afară de acestea, știe să fie „doctoral” în tot ce face, pe când eu sunt un biet „poet naiv”, ca să folosesc un termen pe care l-am auzit de multe ori la cursul său. El îl are ca idol pe Goethe, eu pe Baudelaire; iată ceea ce ne deosebește fundamental.

La plecarea de la Bibliotecă, l-am văzut totuși pe acest falnic om, atât de sigur de el când apărea la catedră, atât de seducător prin expunerile sale, l-am văzut, zic, abătut, dezorientat, ca sub povara unei mari amenințări. Căuta să braveze, dar nu-și putea ascunde o anume spaimă interioară ce i se așternea în priviri. Desigur, și el se întreba, ca și mine, pășind pragul Bibliotecii, ieșind din umbra iluzoriu-protectoare a cărților: ce se va întâmpla cu noi mâine, poimâine?

1 iunie

E aproape miezul nopții. Aș vrea să dorm, dar somnul e depărtat de casa mea în noaptea asta; aș vrea să citesc, dar spiritul refuză orice intervenție din afară; aș vrea să scriu, dar mă gândesc că cele ce aș vrea să scriu eu ar fi cu totul în contradicție cu ce se cere și se scrie azi; aș vrea să plec în oraș, să-mi fac de cap, să mă destrăbălez (numai o baie de „debauche”, cum zicea Baudelaire, mi-ar face bine), dar abia m-am întors acasă și nu mă mai țin picioarele de cât am umblat. Un singur lucru cred că aș face cu plăcere, dacă aș avea curaj: să înghit ceva, să mă culc și să nu mă mai scol. Nu am nici un gust de viață, nu mă atrage nimic, nu mă pasionează nimic. Trăiesc ca o floare părăsită într-un colț al grădinii, pe care grădinarul a uitat s-o ude, iar culegătorii nu s-au aplecat până la ea s-o rupă și s-o pună la butonieră. De câteva zile merg tot îndărăt, ca racul. Conștiința mi se ascute și pulverizează totul în jurul meu, nesiguranța crește, zădărniciile îmi apar tot mai precise în față. Ce să fac? Parcă nici să călătoresc nu mai îmi vine.

Singurătatea în care am trăit și m-am complăcut în tinerețea mea, de vreo zece ani încoace, mi se pare că începe să se răzbune acum pe mine.

Camera e plină de cărți, pe masă stau teancuri de hârtii umplute cu scrisul meu dezordonat și abandonate, dar toate mă dezgustă. Am ajuns la un grad extrem de saturație, că aproape îmi vine să fac pact cu Fericirea, vreau să spun cu viața comună, banală, liniștită, cu care e atât de ușor să te împaci, dar odată împăcat ești pierdut cu desăvârșire.

3 iunie

Nu există decât două categorii de oameni interesați: cei inteligenți cu adevărat și cei proști iremediabil. Tot ce se află între aceste două categorii, e mediocritate. Oamenii inteligenți și oamenii proști nu se omoară niciodată că să creeze ceva: unii, fiindcă sunt inteligenți, ceilalți fiindcă nici nu-și pun problema. Restul, cei din marea clasă a mediocrilor, trăiesc ca vitele: muncind. Indiferent dacă muncesc la plug sau la birou, cu sapa în mână sau cu condeiul, cu forța mușchilor sau cu a imaginației, majoritatea oamenilor muncesc de dimineață până seara și se *muncesc* cu gândul că trebuie să muncească. O armată de sclavi – care se cred liberi – pentru o mână de tirani – care vor cu tot dinadinsul să-i facă fericiți pe ceilalți. Ce splendidă figură fac cei care dezertează de la această soartă și nu se sinchisesc de nimic. Ei nu muncesc, nu alterează nimic, nu sacrifică nimic, nu amenință pe nimeni. Niște greieri!

Cărți noi. În seara asta de toamnă – deși ne aflăm doar la începutul lui iunie, bate vântul, e rece, nor și trist ca la sfârșit de octombrie – am adus în casă câteva cărți noi. „Singurii prieteni adevărați”, cărțile îmi sunt dragi, le mângâi ca pe niște fecioare înainte de a le citi, apoi le las în părăsire în vreun raft al bibliotecii sau un colț al odăii. Fiecare carte intră aici, îmi aduce o rază de viață nouă, o prezență în plus, un univers aparte, îmbogățindu-mi nu numai partea spirituală, dar și pe cea materială. Căci singura mea avere e biblioteca și nimic nu prețuiește mai mult în ochii mei ca aceste cărți ce-mi aparțin. Îmi amintesc o vorbă a lui Oscar Wilde, că pentru un

intelectual nici o pierdere nu poate fi mai mare ca pierderea bibliotecii lui. De mi s-ar oferi o moșie în dar, cu parcuri, cu acarete, cu turme și livezi, aş întreba dacă se află acolo și o bibliotecă. Fără bibliotecă, toate celelalte n-ar avea nici o valoare pentru mine!

6 iunie

De ce mă culc târziu și, mai ales, de ce mă scol târziu, când toți oamenii din jurul meu se culcă devreme și se scoală dis-de-dimineață, ca să fie prezenți la treburile diferite ce-i cheamă în fiecare zi? Pentru că nu vreau să mă înham și eu, alături de ceilalți, la carul acesta imens, care trage neantul după el.

Vreau să fiu liber, cu alte cuvinte. Și totuși, cel mai mare paradox al vieții, cea mai mare iluzie, cea mai teribilă minciună convențională e Libertatea. Nu există libertate decât în închipuirea noastră. Când mă gândesc bine, văd tot angrenajul social, toată organizarea existenței, în care, vreau, nu vreau, trebuie să intru și eu. Dacă merg pe stradă, dacă stau și meditez, dacă vreau să mânânc ceva, dacă vreau să evadez, orice aş face, trebuie să respect anumite legi sociale care, sub pretextul că mă protejează, îmi știrbesc libertatea. În jurul meu sunt atâtea legi, încât uneori am impresia că mă aflu în mijlocul unei păduri și nu văd decât copaci înalți, drepți, inflexibili, printre care trebuie să mă strecor, dacă vreau să ies la lumină; fiecare copac e o lege pe care nu o pot atinge, dar trebuie s-o respect. Și, bineînțeles, ca și copacii, legile pot fi doborâte tot așa de ușor de cel ce-și pune în gând s-o facă și încearcă s-o facă. Cerul existenței noastre e întunecat de acești copaci-legi, care, din an în an, se fac mai mulți, pe măsură ce lumea înaintează în civilizație. Va veni vremea când se va întocmi o lege specială ce va reglementa felul și numărul pașilor pe care un om are dreptul să-i facă într-o zi...

(Bineînțeles, spun toate acestea în numele meu și numai pentru mine, căci mă știu modest, onest și inofensiv. Altfel, legile sunt absolut necesare că să țină oamenii în frâu, deoarece, fără ele, oamenii, fie ei oricât de „superiori” – sau mai ales aceia – ar deveni mai răi ca fiarele.)

În dimineața de 8 iunie am pornit cu Ștefan la... Viișoara. Era curios să-i vadă „pe-ai mei” și să cunoască și el Dobrogea (trecea pentru prima dată podul de la Cernavoda. El e dintr-o comună de lângă Râmnicu-Sărat). Timpul a fost nesperat de frumos, în urma zilelor urâte de mai înainte. Cel puțin sâmbătă a fost o zi splendidă. La ora 11 Ștefănică ne aștepta la gară (primise telegrama), cu căruța gătită ca pentru oaspeți de vază. Am ajuns acasă exact la prânz, și am găsit toată lumea sănătoasă, de la bunici până la nepoței, bucuroși că am venit și dispuși să taie pentru noi „mielul cel mai gras”. (De altfel, eu sunt totdeauna primit acasă ca un fel de „fiu risipitor” și se comportă cu mine ca în parabolă).

Am stat două zile. Am nimerit la sat în anotimpul cel mai frumos și mai plăcut. Salcâmi înfloriți răspândeau un miros îmbătător, iar câmpul, îmbrăcat într-un verde compact, presărat cu maci roșii, cum e peisajul dobrogean în luna iunie, mi s-a părut, chiar și mie, mai fermecător ca oricând. Din cauza ploilor abundente și apoi a căldurii regeneratoare, semănăturile și florile au crescut ca un potop. Sângele macilor, galbenul mușețelului, movul scaieților înfloriți formau, laolaltă cu grâul înspicat, un covor de un colorit binefăcător ce învăluia până departe, în zare, coamele dealurilor dobrogene. Aceste două zile, cât am stat acolo, au fost o excursie în copilărie și în... ereditate. Am umblat mult, cu căruța, la câmp, să-i arăt lui Ștefan coclaurile pe unde mi-am petrecut copilăria, la coarnele plugului, cu caii la iarbă în nopțile de vară, sau cu turma de mioare, apoi l-am plimbat prin sat, l-am dus pe la casele tătărești, am intrat înăuntru, fiind peste tot primiți ca niște „domni” și cinstiți cu cafele de orz, am stat de vorbă cu oamenii, ne-am bucurat de bucuria lor că aveau prilejul să primească în casă niște oaspeți „de la București”. Am trăit cu intensitate zilele de demult ale copilăriei mele.

Totodată, mai afectat ca oricând (fiindcă acum eram cu Ștefan și continuam, într-un fel, dezbaterile noastre din fiecare seară de la București), aceste două zile m-am pus din nou în contact cu viața și caracterul strămoșilor și părinților mei: modestie, onestitate, muncă, dragoste de natură și de viață, blândețe, ospitalitate. Ștefan mă înțelegea foarte bine, fiindcă și el provine din același

mediu țărănesc. Ne-am dat seama ce ereditate frumoasă și bogată avem, ce viață curată și plină de noblețe duc ai noștri, și asta ne-a stimulat puternic. M-am întors de-acolo, printre altele, cu vechea idee, înrădăcinată acum mai adânc în mine, de a scrie un roman despre viața oamenilor din Dobrogea, care să se intituleze *Oamenii de lângă cer*. Un roman în genul lui Giono, cu robi ai pământului care trăiesc în mijlocul naturii, trudind pe câmp și profilați pe cer în vastitatea peisajului lipsit de copaci, de râuri, de stânci, unde oamenii se scaldă, sub soarele arzător, în imensele limanuri verzi care sunt ogoarele lucrate de ei. Poate, cândva, să încep să aștern pe hârtie acest surplus de viață pe care-l simt pulsând în mine. Glasul atavismului!

14 iunie

Am visat ceva straniu de tot în noaptea asta: evacuarea Parisului – armate, trenuri militare, tancuri, exoduri civile. Probabil că astăzi germanii vor intra în Paris (dacă nu vor fi și intrat deja până la ora asta, 9 dimineața) care a fost – din fericire – declarat, ieri, oraș deschis. Așadar, ambiția lui Hitler de a-și ține făgăduielile că va fi la 15 iunie în capitala Franței se îndeplinește cu exactitate. Ce zile feroce trăim! Capitala Lumii, Orașul Lumină – Parisul nu mai este astăzi decât o aglomerare de case pustii, printre care, desigur, catedralele plâng. Dacă aș fi acolo, sunt sigur că aș vedea cum plâng acele catedrale, cum curg șiroaie de lacrimi pe străzile și bulevardele tăcute, cum se răspândește din fiecare casă o tristețe neagră, sfâșietoare. Ceea ce se întâmplă acum, e cel mai dureros moment din istoria umanității. Nici prăbușirea Babilonului, nici moartea Atenei, nici destrămarea Romei antice, n-au avut gravitatea și semnificația tragică pe care o are ocuparea Parisului de către germani. Cetatea aceasta care simboliza și cultiva cele mai înalte idealuri și aspirații ale omenirii, e redusă azi la zero. De patru zile nu mai apare nici un ziar la Paris – oh, mintea mea nu poate să conceapă așa ceva, Parisul fără ziare, fără reviste! – și, bineînțeles, știrile telegrafice și radiofonice sunt și ele dezordonate, întâmplătoare. Nu se poate închipui jale mai mare pe acest pământ european... Parisul, orașul

miraj, cea mai seducătoare creație a veacului XX, e la pământ. Și când spun asta, nu mă gândesc la distrugerile materiale, ci la distrugerea noțiunii de „Paris” așa cum o înțelegeam noi până acum. Ca oraș, capitala Franței va continua să existe, fără îndoială, dar Parisul iluziilor noastre, Parisul tuturor victoriilor spirituale și artistice, acesta nu va mai exista. Gloria lui a fost în acești douăzeci de ani din urmă, dintre cele două războaie, și a trăit-o cu intensitate și în deplină conștiință despre valoarea și actualitatea sa. Cucerirea Parisului de către germani, așa cum se face ea acum, în 1940, are o semnificație nemăsurat de mare pentru soarta Europei și a lumii de mâine. Totul se răstoarnă, se prefacă, se schimbă. Va fi mai bine, va fi mai rău? Nu știu. Ceea ce știu e că, începând de azi „Parisul nostru” – patria gândirii libere, a poeziei, a artei, a noțiunilor de libertate, egalitate, fraternitate – nu mai există. Vor exista catedralele lui, se vor păstra cărțile tipărite în teascurile lui, se vor plimba din nou oamenii veseli pe bulevardele lui pline de vrajă, dar „Parisul nostru”, al celor care ne-am trăit prima tinerețe în umbra splendorilor și himelelor lui, nu va mai exista. Vom fi cu toții niște desrădăcinați, ne vom gândi mereu la „Parisul nostru”, a cărui nostalgie o vom purta până la sfârșitul vieții, și nu-l vom mai regăsi. Câteva cărți din rafturile bibliotecii ni-l vor păstra în amintire mereu, ca o stampă, o imagine de altădată, dar atât...

Aceeași zi, ora 3 p.m.

Parisul a fost „predat” germanilor de ambasadorul Statelor Unite. Francezii luptă cu disperare. Reynaud a adresat un mesaj lui Roosevelt, în care spune: „Armata franceză este ultima frontieră a libertății. Vom lupta încontinuu, până la sfârșit. Dacă vom fi siliți să ne retragem de pe pământul Franței, ne vom duce în Africa, în coloniile noastre, și, la nevoie, chiar în America... etc.” Impresionant!

Cea dintâi faptă militară a italienilor, de la intrarea în război, este *aruncarea podului de la Ventimiglia în aer*. Îți vine să mori de răs, dacă în timpuri ca astea ai mai putea să zâmbești măcar.

În *Universul* de ieri, la „Maxime”, s-a publicat un proverb turcesc: „Când armăsarii se bat, măgarii să stea de-o parte.” Pesemne că cineva l-a inserat ca o aluzie. Ce bine se potrivește cu situația in-

ternațională de azi. Popoarele mici, care se caracterizează – ca și oamenii mici – printr-o descurajantă lașitate, se pare că au adoptat această înțelepciune pornită, ca un ultim mesaj al lașității, tocmai din Turcia. Ce ironie!

Iubesc viața cu o patimă delirantă. Mi-e groază de moarte și de vecinicia ei întunecoasă. Spun asta cu o convingere adâncă, izvorâtă din cele mai adânci fibre ale ființei mele. Totuși, cu aceeași convingere mărturisesc că prefer să *mor* cu eroii, decât să *trăiesc* cu lașii.

Cred că până la sfârșit aliații vor învinge. Nu pot să cred altceva, și nici nu vreau să concep altceva. În afară de această credință, nu văd înaintea mea decât moartea. Orice s-ar întâmpla pe urmă, bine sau rău, dacă această credință îmi va fi desmițată, nimic interesant nu va mai rămâne în Europa, pentru mine. Poate fac rău, poate e o naivitate să mă angajez sufletește atât de mult în acest infern care cotopește continentul, dar, mai presus de orice, iubesc libertatea, și fără ea viața nu mai are nici un farmec. Fără libertate, *a fi e tot una cu a nu fi!* Și tocmai libertatea e amenințată să fie strivită pe continentul nostru.

15 iunie

Numai câteva zile dacă mai continuă războiul, națiunea franceză va fi nimicită. *Nimicită*. NIMICITĂ. E ceva mai cumplit decât un apocalips tot ce se petrece azi pe fața pământului. În câteva săptămâni să fie distrusă o Națiune, cum ai nimici un cuib de păsări – și încă o națiune care se afla în fruntea tuturor națiunilor – asta depășește orice imaginație, oricât de diabolică ar fi ea. Și aceasta, datorită ambiției oarbe a câtorva oameni. Ambiția lui Hitler de a-și arăta puterea, ambiția lui Paul Reynaud de a i se opune, știind bine că nu mai are nici un sort de izbândă. Dar Fatalitatea se dezlănțuie cu furie, nu mai poate fi oprită.

Nu pot să stau și să mă gândesc ce are să fie mâine. Din moment ce poporul francez ca stat și ca națiune, se află aproape în pragul sinuciderii, preferând să nu mai existe decât să trăiască fără libertate, mândrie, demnitate și glorie – la ce bun să mai gândesc ce va fi mâine, ce voi face eu, ce lume va veni? Orice s-ar întâmpla, noi

ăștia, care asistăm la această înfiorătoare lecție a istoriei, nu vom mai putea fi niciodată în termeni buni cu umanitatea, atâta vreme cât vom mai avea o conștiință și nu ne va înghiți lașitatea și orbirea generală din jurul nostru. Să gândesc, să scriu, să voiajiez, să visez chiar – când știu că o națiune, *singura* care de-a lungul întregii sale istorii n-a făcut decât să îmbunătățească și să dezvolte condițiile prielnice acestor stări de activitate – când știu că ea dispare astăzi SUB OCHII NOȘTRI, ca o turmă de oi decimată de o haită de lupi intrată în stână, – ar fi cel puțin o absurditate, dacă nu o totală inconștiență. Or, fiindcă întotdeauna am luat partea conștiinței, împotriva barbariei și forței, m-aș nega pe mine însumi dacă acum n-aș fi de aceeași parte. În mijlocul omenirii de mâine voi fi străin și, poate, singur, ca o rămășiță a altor vremuri. Visurile îmi vor fi înăbușite, ideile supuse cenzurii, ceea ce voi vrea să fiu și să fac va fi tocmai contrar a ceea ce *va trebui* să fiu și să fac. Dacă Franța nu câștigă – și de astăzi încep să cred că nu va mai câștiga! – asta este perspectiva ce se deschide. După capitularea Parisului, după sacrificiul uluitor al Franței, va trebui ca toată viața să port cu mine conștiința crimelor la care asist astăzi și să mă simt – ca simplu contemporan sau ca spectator nevinovat – un complice al celor ce le săvârșesc. Dacă Franța ar fi fost consecventă cu ea însăși, ca susținătoare a pacifismului și a ideilor de fraternitate, n-ar fi intrat în război. (Și poate n-ar fi intrat, dacă n-ar fi fost împinsă de Anglia...) Cu siguranță că am ajuns la capătul unei lumi în care am crezut. *Eu* nu voi putea fi unul dintre aceia care să colaboreze la crearea unei lumi noi, fiindcă am trăit prea mult în aceasta, căreia i-am dat ce era mai frumos, mai nobil, mai generos în mine, și fiindcă nu pot crede, niciodată, că lumea care va veni va fi mai bună decât asta. Nu, niciodată.

20 iunie, ora 12 noaptea

Plouă. Fereastra e deschisă, afară e întuneric și nu se aude decât țărâitul ploii, plesnetul stropilor în frunzele pomilor de alături, iar înăuntru pătrunde mireasma înviorătoare a nopții. Într-o asemenea noapte răcoroasă, liniștită, ar trebui să lucrez până dimineața,

la lumina lămpii mele mici. În loc să „lucrez” însă, eu citesc **Memoariile** lui Cassanova. Poate ca o consolare, poate ca un refugiu din lumea, din istoria actuală... Căci toate se precipită așa de nemilos peste noi, că nici nu știu ce să mai cred. Anul ăsta e, într-adevăr, un an crucial în istoria omenirii. Anul 1940. Un an rău în toate privințele. În țară, ploii, inundații, timp capricios, o vară ciudată, după o iarnă grea și o primăvară inexistentă. Regiuni întregi au fost acoperite de ape; în unele părți nu se mai văd decât vârfulurile sălciilor ieșind din apa întinsă ca o mare; în alte părți prăpăduri grozave: gospodării înecate sau luate de puhoai, poduri rupte, linii ferate smulse din terasament, recolte compromise tocmai după ce dăduseră atâtea speranțe și erau aproape de cules...

În străinătate, istoria se coase și se descoase în fiecare zi, în fiecare ceas. Guvernul din Franța s-a schimbat luni (17 iunie). Paul Reynaud a plecat (zice-se în America, prin Lisabona, cu avionul), lăsându-l pe bătrânul Pétain să se descurce cum va putea. Mareșalul a cerut imediat armistițiu. Hitler și Mussolini s-au întâlnit a doua zi la München, spre a fixa condițiile. Guvernului de la Bordeaux i-au fost amintite condițiile în care s-a încheiat armistițiul în 1918, ceea ce înseamnă că germanii nu vor înceta luptele. În consecință, mareșalul Pétain a ordonat trupelor franceze să reziste. Astăzi s-au întâlnit la Paris plenipotențiarul Franței și ai Germaniei pentru a examina condițiile păcii. Germanii nu vor să încheie pace până când Franța nu va fi zdrobită complet.

Franța a încetat să mai existe. Cine ar fi crezut că această țară mare, frumoasă, bogată, înarmată până în dinți (linia Maginot devenise o faimă a secolului!) e atât de șubredă? Hotărât, de azi încolo Franța nu va mai fi decât o Grece a Occidentului. În douăzeci de zile, o țară care se afla în frunte în politică, în diplomatie, în economie, în cultură, a fost scoasă din rândul națiunilor care *contează* astăzi. Asistând la astfel de evenimente, cum să mai crezi în vreo glorie, în vreo valoare, în vreo virtute, în vreun înțeles al istoriei? Totul e neant. Neant. Nu rămân decât amintiri, ruine și dezolări din tot zbuciumul omenesc. De altfel, Franța nu are nimic de regretat. Ea și-a realizat destinul, și-a împlinit rolul pe care l-a avut de jucat în istorie. Își poartă crucea, încununată de glorie. De la Revoluție încoace, timp de o sută cincizeci de ani, Franța a urcat, pas cu pas, spre apogeul de unde s-a prăbușit, brusc, acum. Germania vrea

să-i ia locul, dar nu va putea să fie niciodată ceea ce a fost Franța, cu toate că Germania se află azi unde se afla Franța acum un veac și jumătate. 1933 a fost anul întâi al Revoluției germane, Hitler e Napoleonul ei, actualul război e ceea ce au fost campaniile europene ale lui Bonaparte – dar cu toate acestea Germania nu va putea juca rolul pe care l-a jucat Franța de la 1789 până în 1939. Am o singură mare satisfacție – că am cunoscut Franța la apogeul ei, la 14 iulie trecut. A fost ultima ei sărbătoare – și cea mai strălucitoare, un cântec de lebadă – fiindcă presimțea sfârșitul. Am luat parte la această sărbătoare, și pot găsi în asta o consolare pentru dezastrul sufletesc din prezent.

Ca o dovadă că Franța s-a identificat cu Revoluția de la 1789, este faptul că și acum, după o sută cincizeci de ani, francezii vorbesc despre Revoluție ca despre ultimul lor eveniment important. Ieri, la Dalles, Dupront²² a ținut o frumoasă conferință (bine întocmită, dar rău plasată!) despre „Spiritul iacobin al Revoluției”. Asta înseamnă că francezilor le-au rămas scumpe aceste idei și le pun mereu în circulație. Sorbona e plină de ideile asupra Revoluției, toate concepțiile lor politice, toată mândria lor națională, întreaga lor viziune despre existență își au sorginea în Revoluție. După o sută cincizeci de ani ar fi trebuit să fie epuizat subiectul, să mai apară și altceva... Același lucru are să-l pătească și Germania. Cu deosebirea că revoluția germană de acum nu va dura o sută cincizeci de ani, ci mult mai puțin. Mult mai puțin. De ce? Fiindcă revoluția germană e numai revoluție politică – nu și spirituală. Iar în domeniul politic evenimentele apar mai des și durează mai puțin decât în cultură. Revoluția franceză era o revoluție spirituală în primul rând; cea germană e una materială. De altfel, istoria a aranjat lucrurile în așa fel încât cele două revoluții să urmeze una alteia, făcute de două popoare vecinic rivale și emule. Când s-a produs Revoluția franceză lumea era condusă de Spirit; civilizația a progresat enorm în ultimii o sută cincizeci de ani și Spiritul a trebuit să cedeze locul Tehniciei, în care germanii sunt tari. Cele două revoluții – spirituală și materială, franceză și germană – sunt inerente istoriei europene, așa cum revoluția rusă, deocamdată în afara istoriei europene, încearcă să realizeze

²²Alphonse Dupront, directorul Institutului Francez din București

o sinteză a lor. Între Germania și Franța, Rusia este ipotenuza unui triunghi drept cu catetele egale. Privită sumar, istoria Europei e o lecție de geometrie plană.

Ascultându-l ieri, la Dalles, pe Alphonse Dupront, mi-am adus aminte de o mulțime de lucruri plăcute, care acum mi se par petrecute pe altă planetă. L-am cunoscut prin 1933, când venise la București ca director al Institutului Francez din România și lua primele contacte cu intelectualii de aici, printre alții și cu studenții. Institutul nu avea încă un sediu (abia peste vreun an și ceva s-a instalat în clădirea din bulevardul Dacia), iar primele noastre întâlniri, un grup de cinci-șase studenți, cu Dupront, au avut loc la locuința lui de pe strada N. Bălcescu. Acolo s-au pus primele baze ale viitorului Institut Francez. Întâlnirile erau modeste, seara, amfitrionul ne primea cu zâmbetul lui totdeauna cald, ne trata cu bomboane și discutam două-trei ore despre literatura franceză. Timpul trecea în mod foarte plăcut. De atunci, am rămas în relații amicale cu Dupront, iar după înființarea Institutului, am devenit unul din frecventatorii lui fideli. În vara trecută, Dupront m-a trecut pe lista delegației române invitată de Institut, în numele guvernului francez, să participe la cea de-a 150-a aniversare a Revoluției din 1789. Dupront a mers și el atunci la Paris, și îmi amintesc cum într-o zi ne-a tratat pe câțiva cu vreo două-trei sticle cu șampanie la un restaurant de pe rue de la Paix. Frumoase clipe! Ce era atunci și ce este acum, după nici măcar un an!

24 iunie

Astăzi au fost publicate condițiunile armistițiului franco-german. Opt puncte. Distrugerea și umilirea completă a Franței. I se confiscă pentru câțva timp („până la terminarea războiului cu Anglia”) două treimi din teritoriu; toată industria; întregul armament; căile de comunicații; i se cere aviația și flota care nu se află în porturile franceze; dezarmarea totală, predarea prizonierilor germani, fără eliberarea celor francezi etc. Pe scurt, un armistițiu care devine cu atât mai sinistru, cu cât el este impus unei țări și unui popor ca al Franței. Guvernul Pétain, de la Bordeaux, l-a acceptat. În schimb, Churchill a acuzat de „capitulare” acest guvern, adăugând că nu

are adeziunea întregii Franțe, întrucât mulți francezi sunt refugiați. Într-adevăr, generalul de Gaulle, refugiat la Londra, a înființat un „comitet național al Franței” și al Coloniilor, care continuă războiul cu Germania. Ce va ieși, e greu de prevăzut. În orice caz, generalul de Gaulle pare a avea un nume predestinat (Les Gaullois – de Gaulle). A ieșit dintr-o dată din anonim și s-ar putea ca el să facă, prin ajutorul Angliei, ceea ce n-au făcut alții.

Penibil: tocmai când Franța a capitulat în fața Germaniei, Italia a declarat război Franței. Oribil!

Astăzi m-am gândit că din această prăbușire a Occidentului, ar putea câștiga cineva. Și nu m-am dat în lături să spun că acest cineva ar fi România. Sunt prea multe frământări aici, ne aflăm pe un vulcan, însă dacă am avea puțin curaj, o diplomație mai ageră și mai abilă, nițel spirit de independență de sub tutela „marilor puteri”, ne-am putea furișa printre catastrofele istoriei și am putea fi noi înșine. De o mie de ani poporul român aspiră spre asta; de o mie de ani, n-am cunoscut decât suferințe; ar fi timpul să avem și noi un moment de mulțumire.

Noaptea de 27/28 iunie

Scriu aici, ca să mă consolez. Astăzi a fost ziua cea mai dureroasă pentru România, fiindcă teritoriul ei a fost ciuntit. Trei județe din nordul țării și provincia de la răsărit „au fost cedate” (așa vor scrie ziarele de mâine), în urma unui ultimatum de 24 de ore. Era cât pe-acți ca la ora 12, în noaptea asta, să se sune mobilizarea. Palatul e încă luminat și acum (ora 2 noaptea), ceea ce înseamnă că sunt discuții aprinse. Pe străzi e o tăcere sinistă. Pâlcuri de oameni stau pe la colțuri, prin fața vitrinelor, uitând de oboseală, de somn, așteptând parcă ceva, cu privirile pierdute în necunoscut. Nimeni nu poate dormi în noaptea asta. Mâine dimineață voi avea impresia că m-am trezit dintr-un coșmar, trecând într-o realitate tristă. Va fi, totuși, soare, vom avea fiecare treburi, vom petrece mai departe etc., etc.

Seara aceasta am petrecut-o cu R. Ce bine că a venit ea, a fost parcă trimisă de Destin. La ora 8 eram foarte tulburat, înspăimântat

chiar. Știam atunci că urma să se sune mobilizarea la miezul nopții. Cu ea, am izbutit să mai uit de realitate, să mă mai liniștesc. Trecusem pe alt tărâm, unde nu eram mai fericit, dar unde mă refugiam dintr-o lume cuprinsă de nebulă. Când am ieșit în oraș, pe la 12, s-o conduc la tramvai și apoi să mai umblu, să „văd” ce mai este, lucrurile... se aranjaseră. Nu s-a sunat mobilizarea, dar „am dat Basarabia și nordul Bucovinei”, acestea au fost, textual, cuvintele auzite în gura primului cunoscut pe care l-am întâlnit. Calea Victoriei, între Teatrul Național și Athénée Palace, era barată de poliție. Atmosferă tulbură, apăsătoare, de incertitudine și panică reținută. Mai mult ca oricând am auzit vorbindu-se nemțește și am observat francofili pe străzi. În ziarul de azi am citit un reportaj. Scris de un gazetar italian, de la Paris: cum se acomodează parizienii cu noul regim, cum se obișnuiesc cu „cizma prusacă” etc. Câteva ironii, atribuite „umorului” parizian: vechii turiști sunt înlocuiți de „turiști motorizați”. Impresionant amănuntul despre câinii turbați. Se spune că cel mai mare procent îl prezintă acum la Paris câinii vagabonzi, dintre care mulți au turbat.

După ce m-am despărțit de R., m-am îndreptat spre Pasajul Imobiliara, unde e redacția ziarului *România* și unde eram sigur că am să dau peste cunoscuți. La „Mercur” l-am găsit pe O. Goia, fost coleg de liceu, pe care nu-l mai văzusem de un an. Venise la București cu treburi de-ale lui, de medic, și-l prinseseră evenimentele aici. În noaptea asta pleacă la Cluj. După aceea l-am întâlnit pe Sabina Vasia, care mi-a spus, primul, ce s-a întâmplat. Mai târziu m-am pomenit față în față cu un grup de prieteni. Septimiu Bucur, Vlaicu Bârna, Pan, care lucrează la *România* și coborau de la redacție. – Ei, ce se mai aude? i-am întrebat. – Îi bag în p. măsii pe toți! mi-a răspuns Septimiu cu un accent care spunea totul. La care Vlaicu a adăugat, la fel de înfuriat: „O văzurăm și p-asta!”

Am băut doi țapi de bere, am mâncat niște țări la „Scala”, apoi, în drum spre casă, m-am oprit la Ștefan, care se culcase. Am bătut în geam, s-a sculat, mi-a deschis și am intrat în casă. Altădată n-ar fi făcut-o, la ora asta, dar acum e o situație excepțională. Strada Sfântul Spiridon era adormită toată, fereastra lui Ștefan spărgea întunericul cu o strălucire ciudată. Am atacat *subiectul*, dar păream doi oameni neputincioși ce încercau să împrăștie noaptea din jurul lor...

P.S. Astăzi toată ziua am fost „concentrat” la Bibliotecă. Țara arde și D-na R. se piaptână – iată situația de acolo. N-am să uit niciodată ziua asta de enervări, de revolte, de deznădejde și spaimă. Și, vai! ziua asta nu e decât un preludiu...

Noaptea de 28/29 iunie

În cursul zilei de 28 s-a anunțat oficial pierderea Basarabiei. În timp de patru zile trebuiesc încheiate operațiile de evacuare a administrației și a unei părți din populația civilă. Orașele Cetatea Albă, Chișinău și Cernăuți au și fost ocupate azi după amiază de trupele de peste Nistru. Ce trebuie să fie acolo, imaginația mea nu poate concepe. Câți oameni vor fi în momentul acesta pe drumuri, cu bagaje în spinare, nemâncați, nedormiți, fără să știe unde vor ajunge mâine și ce-i așteaptă acolo...

Generația noastră, a celor care am trăit – am crescut, am învățat și ne-am obișnuit să avem în față o *Românie Mare* – este cea mai sensibilă la această ciuntire a ei. Parcă ni se taie ceva din propriile noastre trupuri. Parcă ni se amputează un braț. Cei bătrâni, care au crescut și au trăit într-o Românie Mică, a cărei imagine a rămas neștersă în amintirea lor, nu fac decât să se întoarcă acolo unde au mai fost cândva. Cu durere, desigur, dar nu cu aceeași deznădejde, ca noi. Pentru ei, micșorarea României e poate mai puțin o problemă morală decât una economică. Pentru noi, e o problemă morală. O dramă insuportabilă. Imaginea țării, pe care o iubeam atât de mult, pe care am învățat-o la Școala primară și al cărei contur îl desenam cu vârful bețigașului în praful de pe ulița satului, e știrbită. Cât voi mai trăi, nu voi uita că România e rotundă ca un cerc, de la Nistru pân' la Tisa, și-mi va fi greu, poate imposibil, să mă obișnuiesc vreodată cu o Românie până la Prut. Nu este o chestiune de naționalism fanatic, e o dramă sufltească pur și simplu.

Am intrat în prima zi de doliu național – din cele trei hotărâte. În curtea de alături, pe terasa unui apartament din blocul din față, e o veselie nebună. Și acum, la ora 3, râsete de femei, glasuri de bărbați sfidează parcă această zi de doliu național. Revoltător. Desigur, sunt străini care se bucură.

S-a decretat mobilizarea. Decretul a fost semnat în ziua de 27 iunie. S-a adus la cunoștința țării abia azi, deși țara știe de două zile că „va suna mobilizarea”. În noaptea asta, pacea s-a terminat.

Curios: mobilizarea „s-a sunat” *după ce* tragedia s-a consumat. Gurile rele spun că ultimatumul de la 27 iunie impunea și această ordine a desfășurării faptelor. Dacă-i așa, înseamnă că „Sus” a fost o adevărată vânzare. Sau că Cineva (mă gândesc la „factorul constituțional”) a evitat focul, ca să nu-și complice, el personal, existența. Oare?!...

1 iulie, luni

A trecut și luna iunie. Sinistră lună. Echinoxul de vară s-a prăvălit peste lumea pământească fără milă, cu un cortegiu de dezastre, ce ne-a zguduit subit, ca un cutremur de pământ. Oamenii par încă buimăciți și încearcă să-și dea seama fiecare ce s-a întâmplat cu ei, și unde se află. Fiindcă toți au fost zguduiți profund.

Pentru cei din generația mea, este prima încercare grea prin care trecem și care ne lovește cu capul de realitate. Suntem o generație ce se plângea de mari și nenumărate suferințe. Dar toate erau imaginare, livești, provocate de un „snobism al suferinței”, nu de drame sau tragedii concrete. De data asta, nu mai e vorba de un rău fictiv, ci de unul real, o, prea real. Abia acum putem spune că deschidem ochii asupra unei lumi pe care o vedeam prea frumoasă în închipuirea noastră și care se dovedește a fi atât de crudă și nepăsătoare. Cine va scăpa teafăr din rostogolirile acestea va putea spune că e un om călit. Mulți vor cădea. Mulți vor rămâne mutilați moral. Mulți se vor pietrifica sufletește. Este marele ciur al istoriei prin care se cerne făina omenească. Dar am impresia că târâțele vor birui.

Simt că în ultimele zile mi-am schimbat mult ideile, felul de a privi și judeca lumea. De altfel, aș vrea să nu mai am nici un fel de idee în vremurile astea, că să nu mai am ce dezbate. Lumea întregă e un imens semn de întrebare, căruia nimeni nu-i poate găsi nici un sens, nici un răspuns. Eu însumi – care, în orgoliul meu suprem știam să refuz cu mândrie sau să accept cu ardoare – nu mai știu acum

Încotro să-mi mai îndrept privirile – după cum nu știu nici cei ce ne conduc. N-aș vrea să fiu în pielea lor! E o derută generală. Se caută formule noi, se încearcă soluții de moment, dar în zadar, șandra-maua abia se mai ține pe picioare. Ministrul de Externe se schimbă de la o săptămână la alta. După Gafencu, Gigurtu, acum Argetoianu. Asta are cel puțin meritul cinismului. În consiliul de coroană de zilele trecute, un demnitar ar fi spus: „Să luptăm, să ne apărăm țara, nu putem lăsa urmașilor noștri o țară fără demnitate”. „ – Nu fără demnitate, ci fără avioane, Excelență”, ar fi răspuns Cinicul.

Noaptea umblu, bat străzile ca un lunatec, până cad mort de oboseală; încep seara cu câte un grup de amici și mă trezesc dimineața în vreun pat străin, alături de o femeie necunoscută. Nimic nu mă mai miră, nimic nu mă mai indignează. Trăiesc zile și nopți mai murdare decât ale lui Pârgu, personajul lui Matei Caragiale. Noroc că serile sunt complice bune, împreună cu niște prieteni cheflii, care își varsă necazul în vin sau își caută uitarea în desfrâu. Altminteri, ar fi să-ți iei câmpii...

Basarabia s-a dus. Refugiații vin încontinuu. Mobilizarea a sunat. Toți bărbații au plecat sau se pregătesc să plece. Ieri dimineață, cu Ion, l-am condus la gară pe Ștefan. Treimea noastră și-a rupt gâtul tocmai când ne credeam gata să intrăm în drepturile noastre suverane de prinți ai existenței. Am rămas, deocamdată, eu și cu Ion, craii Bucureștilor, de zi și de noapte, neobosiți și nesătui, în momentul de față întristați peste măsură de evenimente, dar cu ochii mereu ațintiți la ispitele ce par acum mai frumoase și mai seducătoare ca oricând. Orașul e cuprins de un fel de vertigiu în surdină. Iar timpul, parcă e comandat pentru astfel de clipe. Luna lui Cuptor e răcoroasă, plăcută, ba chiar cu prea multă ploaie (din fericire, ploi calde, spre mulțumirea miilor de oameni aflați în bejenie). Vertigiu în surdină, da. Capitala e îmbrăcată în doliu, fiindcă toate spectacolele (teatre, cinematografe, concerte etc.) sunt suspendate pe încă trei zile (în total, șase zile de doliu), iar lumea aceasta ușuratecă, inconștientă, dornică de zgomot și petreceri, simte că înnebunește atâtea zile fără filme, fără lăutari, fără bărbați, căci se observă inferioritatea lor numerică în puhoaiile de femei ce se revarsă pe străzi și pe bulevarde. Totuși, localurile sunt tixite – poate fiindcă toată lumea dă buzna la restaurante – iar chelnerii nu mai prididesc cu căratul halbelor gulerate și al „bateriilor în pană” (adică fără gloanțe,

prin antinomie cu „bateriile” de pe zonele militare). Ce vrei, concediile funcționarilor publici fiind suspendate, oamenii s-au pus pe petreceri în grădinile de vară ale Bucureștiului.

4 iulie

Am „reîntâlnit-o” pe L. Simplu, frumos, fermecător. Ca întotdeauna, apare la momentele „mari”. Nu ne mai văzusem de câteva săptămâni. Iar acum, reîntâlnirea noastră s-a produs în plin doliu național. Hotărât, pentru mine, ea e singura femeie care *există*. Există în fiecare pas din viața mea, în fiecare gând, în fiecare clipă. Și, totuși, mi se pare atât de departe... Dar poate tocmai pentru asta „idila” noastră e atât de originală, atât de frumoasă – și vai, atât de patetică. Ea simte că *s-a schimbat* ceva în mine, (crede că sunt îndrăgostit de altă femeie), deși n-am stat prea mult de vorbă – ne-am întâlnit pe stradă și, fie că *n-a vrut*, fie că nu era pregătită, n-a venit la mine să reluăm lungile noastre „dialoguri” de altă dată. Dar faptul că i-am simțit în palme mâna, că am mers împreună câțiva pași, a fost de-ajuns să-mi amintească – și, desigur, și ei! – că se împlinesc exact cinci ani de când am cunoscut-o. Azi noapte o visasem numai între flori, așa cum n-am visat-o niciodată. Visuri dragi... Mi-a făgăduit că va reveni.

Tot în noaptea trecută am mai avut și următorul vis: asistam, parcă, la o convorbire între rege, Nichifor Crainic și Arghezi. Regele spunea: „– Primești sau nu primești, Crainic, să formezi guvernul? Dacă nu primești, atunci îl pun pe Arghezi...” Azi după masă s-a format noul guvern, condus de Gigurtu. Nichifor Crainic e ministrul Propagandei. Prima lui ispravă: suspendarea ziarelor *Jurnalul* și *Semnalul*. Dar, în sfârșit, despre asta nu pomenesc decât fiindcă e vorba despre cele două visuri ale mele de azi noapte, în parte împlinite.

Voluptatea de a fi cinic. Am simțit-o în zilele din urmă, când eram atât de neliniștit din cauza evenimentelor. Ca o răzbunare, sau ca un refugiu din realitate, simțeam o adevărată voluptate, o răzbunare chiar, să înjur, să spun prostii, să fiu cinic. Am înțeles de ce oamenii inteligenți, revoltații, inadaptabilii, ancorează în cinism.

Cinismul e pentru omul inteligent, ceea ce e înjurătura sau tutunul pentru omul supărat. Dă drumul la un „dumnezeu măsiu”, sau trage cu sete fumul, adânc, în piept, și se ușurează. Ce curioasă struc-tură are omul: să reacționeze negativ, ca să-și păstreze un echilibru sufletesc precar.

12/13 iulie

În noaptea asta am cunoscut un Destin. Amar, bineînțeles. Și poate tocmai pentru asta m-a impresionat atât de mult. O cocotă – însă în ochii ei era resemnarea, durerea, bunătatea, frumusețea sufletească în starea sa pură, virginală. Dar cine se apleacă asupra acestor destine rătăcite? Numai eu am o slăbiciune pentru ele. Mă pasionează ființele învinse, am o vocație pentru cauzele pierdute. De mult n-am mai simțit ceea ce am simțit azi noapte. Femeile pe care le întâlnim în viață ne terorizează cu egoismul lor arrogant, ne amețesc cu vraja lor superficială sau ne înduioșează cu tristețea lor specifică. Fata din seara asta era de o mare gingășie sufletească, generoasă, bună, predispusă spre voioșie, în ciuda mizeriei în care trăiește și pe care nu s-a sfiit să mi-o arate, în parte. De multe ori întâlnești la miezul nopții, pe o stradă întunecată, cu stigmatul infamiei pe frunte, îngeri adevărați, îngeri condamnați să trăiască pe pământ, înfășurați în vestmintele oprobiului public. Dar îngeri, de o mie de ori mai buni decât „frumusețile divine” din saloanele strălucitoare, unde sub falsa noblețe a luxului și opulenței, se ascund adesea cele mai diabolice ființe. Asemenea îngeri mă înduioșează, căci altceva nu pot să fac pentru ei. Ei vin poate din cer, trăiesc în infern, sunt depărtați de viață, deși cunosc toate mizeriile (dar numai mizeriile!) ei, și cu siguranță se vor întoarce iarăși în cer. Astă seară am depus o sărutare și o lacrimă – oh, o lacrimă adevărată – pe fruntea acestui înger cu fața murdară, dar cu sufletul curat ca un crin. Numai în ochii unor astfel de ființe poți vedea Paradisul și Infernul în toată întinderea și profunzimea lor. Dar e necesar să ai aceeași ochi, ca să poți vedea în ceilalți ceea ce trebuie să vezi. Eu am văzut Paradisul și Infernul.

14 iulie 1940

Astăzi un an asistam poate la cea mai grandioasă paradă pe care a văzut-o vreodată Parisul. Era ultimul „Quatorze juillet”, cântecul de lebedă al Oraşului Lumină şi îmi aduc aminte perfect aproape fiecare clipă din acea frumoasă zi. Revăd mulţimea ce se scurgea în valuri de pe străzile laterale, cu scaune, scăriţe, binocluri, oglinzi şi se înşira pe cele două trotuare largi, de la un cap la altul al bulevardului Champs-Élysée, ca să vadă parada. *Parada cea Mare*, pe drept cuvânt. Erau mai multe evenimente ce concureau ca să-i sporească însemnătatea şi grandoarea. Se sărbătoreau o sută cincizeci de ani de la Revoluţie, douăzeci de ani de la încheierea Războiului mondial, şi, pe deasupra, era o demonstraţie a puterii militare a celor două ţări aliate, Franţa şi Anglia (*Antanta cordială*), care voiau să arate lumii şi duşmanului comun de dincolo de Rin, ce posedă şi ce pot. Nimeni nu şi-ar fi putut imagina – în afară de un nebun poate – că acea paradă avea să fie ultima pe care avea s-o mai vadă Parisul acela plin de vrajă, de poezie, de tinereţe, de nepăsare, de glorie, de bogăţie. Revăd balcoanele, terasele, acoperişurile, copacii de pe o parte şi alta a bulevardului, între Étoile şi Concorde, tixite de oameni care, ca un furnicar nemaipomenit, ţineau să vadă defilarea. Deşi nimănui nu-i trecea prin cap aşa ceva, parcă s-ar fi zvonit că va fi ultima defilare, şi nici un parizian nu vroia să o piardă.

Printr-un noroc extraordinar, mă fofilasem şi eu printre cei ce – invitaţi ai casei – intrau pe o poartă, urcau nişte scări acoperite cu covoare, treceau prin apartamente luxoase şi apăreau la balcoanele ce dădeau spre bulevard. Am nimerit într-un balcon aflat chiar în spatele tribunei oficiale, unde luaseră loc preşedintele Republicii şi membrii guvernului. Erau acolo vreo douăzeci de persoane, unii prieteni, alţii necunoscându-se între ei, toţi parizieni de baştină, numai eu, intrusul, clandestinul, strecurat în mijlocul lor, uluit de şansa ce mi se oferise, eram singurul străin – şi venit tocmai de la poalele Carpaţilor – căruia hazardul îi rezervase nesperata favoare de a găsi un loc ideal de unde puteam să privesc totul în condiţiile cele mai bune. Revăd mulţimea de pe stradă, ce se mişca în sus şi în jos ca o apă, fiecare căutând un loc de unde să poată zări şi

el ceva; revăd tribuna oficială, cu președintele și anturajul său, cu miniștrii și soțiile lor, cu membrii corpului diplomatic și reprezentanții marilor instituții; revăd lunga șuviță de pe mijlocul bulevardului rămasă liberă, ca o pârtie, pe unde avea să se scurgă defilarea. La un moment dat, lumea de pe trotuarul drept a rupt cordoanele și a dat buzna, unindu-se cu cei de pe trotuarul stâng, invadând spațiul rezervat defilării și făcând o apă și un pământ de-a lungul întregului bulevard. Pentru ca parada să se poată desfășura, a fost nevoie de intervenția unui detașament de polițiști călări spre a degaja strada pentru defilare. Ce busculadă, ce reflux al mulțimii, care a trebuit să respecte alinierea de pe marginile bulevardului. Revăd foarte limpede totul: soarele ce intra uneori între nori, pentru a străluci apoi și mai tare, avioanele ce-au invadat deodată cerul parizian, cu un uruit persistent și puternic, îndeosebi avioanele de bombardament britanice alunecând ca niște monștri prin văzduh și smulgând exclamații de admirație din partea populației care ovaționa apariția pe cerul parizian a lui Royal Air Force și își vedea astfel asigurată securitatea în cazul unui război ce bătea la ușă. După parada aeriană, o uriașă demonstrație de forță prin care Anglia își manifesta solidaritatea cu lumea continentală, prin avioanele ei trimise special, să ia parte la această paradă (eveniment unic în istorie) – a început parada tradițională propriu zisă, așteptată de toată lumea. Revăd formațiunile militare ce-au defilat prin fața tribunei oficiale, începând cu elevii de la Saint-Cyr și sfârșind cu unitățile motorizate; revăd Legiunea străină – *Les barbues*, culegând aclamațiile frenetice ale mulțimii – armata colonială, senegalezi, marocani, algerieni, indochinezi etc., în uniforme variate și multicolore, cu fanfare ce intonau imnuri specifice, pășind în ritmuri lente sau trepidante ce evocau țările depărtate de unde veniseră special pentru această paradă. Timp de două ceasuri am făcut un fel de voiaj în jurul lumii, atâtea uniforme, atâtea fizionomii, atâtea colorituri și atâtea muzici cu sonorități exotice defilaseră prin fața mea. Într-adevăr, ce magnifică paradă! M-am considerat un favorizat al soartei că am putut să văd totul cum nu se poate mai bine, de la balconul unde ajunsesem ca prin intervenția unei baghete magice.

Și apoi după amiaza lui 14 iulie... În fața palatului Chailot, peluza imensă, până la turnul Eiffel, era acoperită cu scaune pentru invitații ce aveau să participe la marele moment al aniversării Revoluției.

Aici aveam invitație, cu întreaga delegație din România, astfel că am putut intra cu ușurință în incinta pavoazată festiv, cu bazinele și havuzurile ei din care fâșneau jerbe impetuoase de apă. Iarăși revăd totul foarte clar. De astă dată, la ora cinci după masă, cerul devenise mohorât, amenința a ploaie. La capătul peluzei, o tribună uriașă, de vreo 20 m, îmbrăcată în cele trei culori ale Franței și împodobită cu panglici tricolore ce fluturau tinerește în aer, își aștepta oratorii și oaspeții de gală. De jur împrejurul peluzei, transformată acum într-o sală de spectacol în aer liber, se înălțau panouri, statui, basoreliefuri ce reprezentau momente și figuri ale Revoluției. La ora cinci fix, în tribună au apărut, odată cu începerea ploii – o ploaie mărunță și caldă – conducătorii țării. Președintele Lebrun a deschis festivitatea prin câteva cuvinte solemne, ocazionale. Apoi, Daladier, primul ministru, a evocat, în fraze vibrante, atmosfera revoluționară de acum o sută cincizeci de ani, poate la fel, atunci, aici, pe același *Champs de Mars*, cu aceea de astăzi: ploaie, solemnități, mulțime, fast. Vorbitorul stătea sub o umbrelă pe care i-o ținea un subaltern. În momentul când și-a terminat el discursul, a încetat și ploaia. Aplauze, entuziasm, momente de mare înălțare sufletească. În euforia generală, mi-am luat inima în dinți și, ca și în cursul dimineții, m-am desprins din grupul nostru, al invitaților din România, și m-am urcat sus, pe terasa palatului Chaillot, în tribuna oficială. Curiozitatea, spiritul de aventură, dar mai ales plăcerea de a mă scălda în libertatea absolută de aici au făcut să mă trezesc dintr-o dată în mijlocul personalităților marcante din tribună, alături de președintele Republicii, calmul, sobrul, stilatul Lebrun, și de agitatorul prim ministru Daladier, cu capul lui enorm de țăran francez și cu mutra sa de taur congestionat. Am străbătut curtea din dos a palatului până la stradă, unde-i așteptau mașinile, pășind printre ei, dimpreună cu alți cutezători ca mine, expunându-ne obiectivelor aparatelor de fotografiat ale gazetarilor profesioniști, fără ca nimeni – poliție, agenți, oameni de ordine – să intervină și să tulbure această desăvârșită apropiere dintre popor și conducători. Unde s-a mai pomenit așa ceva? Mergeam printre miniștri, printre prinți din alte țări, invitați de vază, printre regi ai triburilor din Africa sau Asia, cu turbane și mantii albe ca spuma mării, și printre regine exotice înfășurate în mătăsurile scilpitoare, împodobite cu brățări și cercei de aur, dar călcând cu picioarele goale pe dalele din curtea

palatului. Ce libertate, ce orgie de libertate! M-am adăpat din ea cu sete și voluptate, știind că nicăieri în altă parte n-aș mai întâlni un asemenea prilej.

Seara, cu prietenii mei Ștefan Dima și Ion Ureche, doi colegi de studenție pe care i-am regăsit la Paris, prelungindu-și studiile, ne-am plimbat prin orașul cuprins de o mare febră festivă și am privit focurile de artificii dezlănțuite în cinstea marei sărbători. Ne-am oprit în Place de la Concorde, apoi pe bordura unui trotuar, alături de o statuie, în fața Tuileriilor, urmărind cu nespusă plăcere uriașele jerbe de flori ce explodau de la poalele turnului Eiffel și care se întreceau cu cele de la Cetatea Universitară într-o extraordinară simfonie de lumini ce se desfășura deasupra Capitalei, vrând parcă să lumineze tot cerul Europei și să vestească lumii că aici e o mare sărbătoare. O mulțime imensă forfotea în oraș, peste tot cântau orchestre instalate pe estradele improvizate în piețe, mașini cu faruri aprinse goneau în toate părțile, pe străzile laterale se încinseseră tradiționalele dansuri ale balurilor de la 14 iulie. Am hoinărit ceasuri întregi, străbătând Parisul, de la Concorde, la Bastilia, apoi în piața Națiunii, a Republicii, a Italiei (aici, la 2 noaptea, m-am întâlnit, în mulțimea ce participa la „bal”, cu Eugen Ionescu, Rodica și Letiția Popu, uimiți și încântați de coincidență, recunoscând cu toții cât de mică e totuși lumea asta mare...) Orbecăind pe străzi necunoscute, oprindu-mă la alte baluri populare, înotând prin vraja asta îmbătătoare a Parisului, am ajuns, către ziuă, la Cetatea Universitară, unde eram cazați și de unde, la ora 7 dimineața, am reintrat în programul zilei următoare, dimpreună cu întregul grup.

Cine și-ar fi imaginat că peste numai un an de zile acel Paris mirific nu va mai exista? Nimeni. Și, totuși, eu presimțeam uneori în toată strălucirea de atunci reversul sumbru al unui sfârșit și distingeam parcă în veselia de pe străzi refrenul unui cântec de lebedă – dar nu puteam să dau crezare impresiilor fugare pe care mi le stârneau niște antene stranii și nedefinite. Astăzi, Parisul e mort, tăcut, pustiu, strivit. „Quatorze juillet” e o zi de reculegere, după umiliința prin care a trecut poporul francez în vara aceasta. Epoca Revoluției, după ce-și sărbătorise cu atâta fastuozitate o sută cincizeci de ani de existență, s-a sfârșit acum în mod aproape brusc. Întâmplarea a făcut ca acest sfârșit să fie pecetluit, pentru analele istoriei, chiar în ziua încărcată de măreție și simbol, 14 iulie. Căci, acum, la 14

iulie 1940, s-a încheiat definitiv vechiul regim al Republicii a III-a. S-a introdus o nouă constituție în Franța, s-a format un nou guvern, a fost numit un nou președinte al Republicii. Câtă istorie se poate desfășura uneori într-o singură zi!

Personal, mă bucur că am avut marele noroc de a participa la acel ultim 14 iulie al erei de libertate fără opreliști, și de a-l trăi cu o intensitate puternică. Păstrez cele mai frumoase și mai bogate amintiri ale celor zece zile și zece nopți petrecute atunci la Paris. Vagabondările pe străzile orașului, serile de teatru, vizitele la muzee, plimbările prin cimitirele celebre, excursiile la Versailles, Chantilly și Chartres, recepțiile la Primărie, la Ministerul Educației Naționale – în fine, toată acea fantastică și de neuitat călătorie la Paris mă consolează astăzi de durerile ce s-au abătut asupra lumii și-mi dă tăria să suport mai ușor loviturile de care împrejurările actuale nu ne scutesc.²³

25 iulie

Devin din ce în ce mai indolent. Nu scriu, nu citesc, nu fac nimic... Fiindcă nimic nu mă mai atrage, nu mă mai îndeamnă, nu mă mai mișcă. Niciodată n-am simțit mai adânc că în prezent adevărul frazei ce m-a frapat când am citit-o – acum cinci-șase ani – și care mă urmărește de atunci încontinuu: „Pour l'ésprit comme pour le corp, cesser de lutter c'est commencer à mourir”. *C'est commencer à mourir...* Încet, în fiecare zi câte puțin, încep, am început de mult, să mor, să-mi atrofiez ființa psiho-fizică. La aceasta au contribuit și lenea mea incurabilă, dar și evenimentele. Acestea m-au îndemnat, m-au determinat să mă las tot mai mult pe tânjală, până când am căzut la pământ. Prin cap îmi umblă încă multe proiecte, dar nu simt nici o tragere să le realizez. Mă gândesc totdeauna pentru ce, pentru cine, pentru când? Am ajuns la acea superioritate – sau poate prăbușire – a conștiinței de unde privesc lumea ca un imens haos

²³ Acest episod este evocat mai pe larg în textul: „Paris – 14 iulie 1939”, din volumul *Umbre pe pânza vremii* (1985)

În care fiecare se agită, luptă, speră, se sacrifică pentru ceva, fără să-și dea seama că acel ceva e neantul. Pe mine mă înconjoară această conștiință a Neantului. Oamenii mă întrebă de ce tac, de ce nu mai fac nimic, iar eu știu că nu fac nimic fiindcă mai presus de vagile mele aspirații și intenții de a realiza ceva se ridică această conștiință a Neantului. Uneori am senzația netă că pășesc pe o curbă a eternității, pe o circumferință în interiorul căreia e închisă lumea, cu tot zbulciumul și cu toate zădărniciile ei, și că sunt singur acolo, putând să cuprind cu privirea întreaga lume cu zvârcolirile ei deșarte, iar conștiința că sunt în afara acestui *cerc vicious*, mă mai consolează puțin.

29 iulie

Se apropie sfârșitul lunii. Se apropie și sfârșitul acestui caiet. Mă uit încă o dată la el, mă gândesc la puținele evenimente consemnate aici, mă gândesc la cele foarte multe pe care nu le-am notat, și-mi dau seama că viața dezordonată, tulbure, străbătută de mari fervori dar și de totală apatie, m-a redus aproape la nimicnicie. Uneori îmi vine să cred că sunt cel mai mizerabil dintre oameni. Am nevoie de izolare, de singurătate, de liniște, ca să mă pot regăsi și să reînnod firul unei existențe normale.

În acest timp din urmă am încheiat și capitolul L., singurul care a însemnat ceva în viața mea. Aș fi crezut că el n-are să se termine niciodată, deoarece o experiență mai frumoasă, mai intensă ca aceasta nu voi mai întâlni; de aici încolo îmbătrânesc, devin tot mai puțin idealist, cobor mereu de la înălțimea spirituală unde mă aflam cândva, mă împac pe nesimțite cu platitudinea vieții, cu facilitatea ei. Mă apropii de treizeci de ani, și aceasta este vârsta când farmecul tinereții se sfârșește și începe maturitatea cu toate „cumințeniile” ei stupide și anoste. *Rezerva* mea splendidă de până acum se transformă într-o adeziune treptată la viața reală, la amestecul cu oamenii. E trist, e rău, dar e inevitabil... O, câte aș mai avea de spus aici, însă mă întreb la ce folosește să încredințez unui sfârșit de caiet haosul meu sufletesc, de vreme ce sunt convins că aceste pagini vor fi – *neapărat!* – arse?

Trăiesc într-un hal de platitudine așa de mare, încât mi se pare că ceea ce a fost până acum s-a petrecut într-un vis. Tot ce s-a întâmplat până acum – cu mine, în mine, în jurul meu – mi se pare că n-au fost decât niște plăsmuiri ale spiritului meu. Am devenit atât de real, încât sunt gata să mă împac cu ceea ce nu puteam suporta: cu lumea și cu orânduiriile ei neghioabe. Într-adevăr, trebuie să fii bolnav, sau prea slab, sau prea sărac cu duhul, pentru ca viața omenească să ți se pară atrăgătoare, și eu sunt prea sănătos, prea tare, prea lucid. Sau sunt bolnav în alt sens, în acela de a nu fi la fel cu ceilalți. Oricum, aș putea spune ca Van Gogh:

*Je suis sain d'esprit,
Je suis Saint –Esprit.*

(Sau ca Eminescu: *Nebunie și tristă și goală...*)

Închei acest caiet fără dorința de a începe altul, cu convingerea că el va rămâne ultimul.

*

Recapitularea evenimentelor funeste din acest an:

10 mai 1940: Germania atacă Belgia și Olanda. Stupoare. Spaimă.

17 mai 1940: Trupele germane străpung linia Maginot.

10 iunie 1940: Italia declară război Franței.

14 iunie 1940: Germanii intră în Paris, după ce rupseseră frontul aliaților.

La Nord. Englezii s-au retras la Calais și Dunkerque, francezii în Sud.

17 iunie 1940: Guvernul Reynaud demisionează. Mareșalul Pétain formează noul guvern și cere armistițiu, la Bordeaux.

21-23 iunie 1940: Germanii la Compiègne, apoi italienii, acordă armistițiu, dezarmând Franța.

1 iulie 1940: Hitler vizitează Parisul.

3 iulie 1940: Flota britanică, în frunte cu *Hood*, atacă flota franceză (*Dunkerque, Strasbourg, Bretagne, Mogador* etc.) retrasă la Mers-el-Kebir, lângă Oran.

14 iulie 1940: Abolirea Republicii a III-a. Guvern Pétain-Laval.

În România:

28 iunie 1940: Cedarea Basarabiei.

9 iulie 1940: România se retrage din Societatea Națiunilor

24 iulie 1940: Primul ministru I. Gigurtu și ministrul de Externe M. Manoilescu pleacă în Germania ca să discute cu Hitler situația din România.

15 august 1940 (Sfânta Maria)

Și, totuși, încep un alt caiet. Îl încheiasem pe cel anterior cu hotărârea fermă de a nu mai continua, de a renunța la acest chinuit „jurnal intim” pe care nu-l pot ține cu seriozitate niciodată. (Cu *seriozitate*, adică să notez regulat, atent, cu discernământ faptele, iar nu întâmplător, din marea fugă a condeiului, fără nici o selecție, așa cum se nimerește). Sunt însă momente în viață când simt nevoia urgentă de a mă descărca în fața unei bucăți de hârtie. E ca și cum mi-aș lua sânge. Mă ușurez. De înfrângeri, de suferințe, de regrete, de revolte. Care sunt atât de intime, încât nu le pot împărtăși nici unui om, nici celor mai buni prieteni (să nu se sperie de infernul pe care-l port uneori cu mine și să nu mă ocolească). Dacă Plophy ar ști să vorbească, i-aș spune lui toate și n-aș mai avea nevoie să scriu aici. Lui aș avea curajul să-i mărturisesc totul, deoarece cred că și el, în lumea lui, suferă ca și mine, și m-ar înțelege deci. Dar Plophy nu știe decât să toarcă.

Și pe urmă e, oricum, bine să însemnez aici unele amănunte din viața mea; oricât de insignifiante mi se par în prezent, cu timpul ele se conturează, capătă o anumită coloratură epică, devin interesante, pitorești. Este al doilea aspect care mă îndeamnă să revin la aceste caiete. Astăzi, de pildă, am răsfoit câteva din ele, mai vechi, de prin '37-'38 și lectura lor m-a amuzat. Păcat că n-am însemnat cu regularitate, zi de zi, unele stări sufletești de atunci și nu le-am consemnat mai în profunzime; ce pagini interesante ar fi fost! Păcat că nu mi-am luat în serios „jurnalul!”

Astăzi e o zi pe care o petrec în pat. De două zile sunt răcit tun, iar azi, fiind sărbătoare, nu m-am dat jos din pat. De altfel, m-am culcat târziu de tot azi noapte. Răcit cum eram – sau tocmai ca să

combat virusul – am fost aseară la masă la T.B.; știam că acolo se bea „tare” și uneori acest sistem e un leac radical contra răcelii. În afară de ei doi, mai era un invitat, un coleg al lui de la serviciu. Am mâncat și am băut, ca niște brăileni adevărați, mândri de faima lor de cheflii. Vin, din cel bun, pelin, țuică, mastică, iar după ce s-a terminat mastica (servită la urmă ca să ne „dregem”), doamna a scos din bufet coniacul. Cu acesta ne-am „făcut” bine de tot.

Acum, răcit, pe deasupra și mahmur – sau „ciufut” cum ar spune Matei Caragiale – lenevesc în pat. În odaie e o dezordine cum n-a fost niciodată. E simpatică, totuși, această dezordine, cu toate lucrurile aruncate la întâmplare, unele peste altele, pe scaun, pe fotoliu, prin colțurile casei, pe birou. Aș vrea să mă scol și să scriu ceva, dar întins în pat, am reînceput acest caiet, gândindu-mă la vrute și nevrute, la fetele cuminți care nici nu-și pot închipui cât de „derbedeu” am fost eu în noaptea asta, la romanele ce mă așteaptă să le continui, la zădărnicia vieții mele, la nebuniile din lumea asta. De dimineață a plouat, și a fost o zi de stat în casă, de visat, de bolit, de dormit sau de citit. La ora 4 p.m., a ieșit soarele, destul de timid, dar călduț și plăcut. Sunt absolut singur în toată casa. D-na M., Matei și nevastă-sa sunt plecați la munte. Lenuța mi-a făcut la prânz un borș acru de cartofi și friptură de pui, dar nu m-am atins decât de borș. Adineauri a venit și a luat tava, mirându-se că n-am mâncat: „Nu v-a plăcut, sau sunteți chiar bolnav?...” Casa e pustie, aud pașii ei pe scări, ușile de la subsol și tăcerea aceasta care parcă murmură în surdina între pereții surzi și orbi. Plophy îmi ține companie, ca întotdeauna, și mă simt bine în tovărășia lui. Ce bine e aici, așa. După chef de azi noapte, mă simt ușurat, ca după o baie de aburi și aș sta în casă zile întregi, fără să doresc să văd pe nimeni. Numai o fată – una singură – aș vrea să vie pe neașteptate, să deschidă ușa și să aducă fericirea în camera mea. Dar acea fată e departe de mine acum. Iar alta nu poate să-i ia locul. Femeile pe care le cunosc mă lasă rece – și nimic nu e mai insipid decât o femeie care nu te pune pe jar, care nu-ți vânzolește sufletul. Cu toate astea, diseară am un rendez vous. Mă duc, fiindcă am făgăduit, mă așteaptă și nu vreau să-mi calc cuvântul. Dar aș fi stat mai bucuros aici.

Zilele acestea am fost ceva mai mulțumit de mine, în sensul că, judecându-mă prin comparație cu alții, mi-am dat seama că nu-mi lipsesc unele calități; păcat numai că nu le cultiv. Poate tocmai fiindcă

sunt atât de sigur de ele, mi le știu atât de proprii și de naturale, nu caut deloc să le îngrijesc, le las în starea lor pură, de adevărată sălbăticie. Alții, fiindcă nu le au și vor să le afișeze, se zbat, muncesc, își impun o ținută strictă, riguroasă, ca să pară că au și ei unele merite și că nu ard gazul degeaba pe lumea aceasta. Eu nu mă zbat să fac ceva, fiindcă pe mine mă urmărește o conștiință necruțătoare despre viață și lume, șoptindu-mi la fiecare pas, înainte de fiecare gest pe care vreau să-l fac, că totul este o iluzie. Această conștiință mi-a intrat ca un morb devastator în sânge.

Mai ales anul ăsta, mi s-au năruit și ultimele rezistențe în fața neantului, a paradoxului și absurdității existenței noastre omenești. Războiul, cu toate frământările și „primejdiile mortale” (cum spunea mai ieri Roosevelt) ce agită globul, mi-a terorizat câțva timp sufletul și mintea, aducându-mă până în pragul disperării și aproape al nebuniei, dar acum m-a aruncat într-o stare de indiferență, de dispreț total, fiindcă îmi dau seama că nimic nu merită sacrificiul sufletesc al unui om cinstit, deoarece totul este o dezlănțuire a nebuniei omenești. Un singur lucru mă mai tulbură și mă îngrijorează: negocierile româno-bulgare de la Craiova și româno-maghiare de la Turnu Severin, unde este târguită demnitatea poporului român. E vorba de „sacrificii” pe care trebuie să le facă țara noastră. De ce? Nimeni nu înțelege. Guvernul e gata să le accepte, dar țara le refuză. Ar fi o rușine nemaipomenită să li se dea satisfacție vecinilor noștri hrăpăreți, fără o lecție contondentă. Dar conducătorii noștri parcă s-au prostit, căci nu știu ce au, nu văd ce se petrece în lume, sau nu vor, sau sunt legați de mâini și de picioare, de nu recurg la arme. În asemenea cazuri, numai armele ar putea să decidă. În Occident, germanii bombardează zilnic Anglia cu sute de avioane și mii de tone de bombe, fără să se jeneze de nimeni pentru această barbarie. În peninsula balcanică suntem în preajma unui război crâncen. Italienii acuză Grecia de asasinarea unui patriot albanez și vor să facă din asta pretextul intrării în acțiune. Iar ai noștri stau și se târguie, temându-se de foc într-o lume care numai de foc n-are să scape!

17 august

De trei zile stau mai mult în pat. Sunt răcit cum n-am fost nicio dată, tocmai în toiul verii, și nu izbutesc să gădesc remediul. De fapt, l-aș fi găsit, dacă n-aș fi ieșit din casă. Am fost însă nevoit să ies mereu și asta mi-a agravat boala. Am ieșit, în primul rând fiindcă Anton e mai bolnav decât mine. Eu cel puțin o duc pe picioare, el e trântit de-a binelea la pat. E absolut singur acasă – ai lui sunt la Constanța – și nimeni nu știe că e bolnav, iar el nu îndrăznește, nu vrea să deranjeze pe nimeni. Răcit cum eram, a trebuit să mă scol eu din pat, să mă reped până la el, să-i duc ceva de-ale mâncării, și să mă întorc repede acasă. Are o criză de osteomielită la picior, care-i dă dureri îngrozitoare și-l ține ținut la pat.

În felul lui e un erou băiatul ăsta. S-a luptat o noapte întreagă cu durerea, cu setea, cu singurătatea, cu deznădejdea – și a învins. Mi-a spus că prima noapte era să moară de sete, fiindcă nu se putea da jos din pat să se ducă până la bucătărie să ia apă. Ce chinuri! Nenorocirea a fost că și eu am căzut bolnav tocmai acum, fără să-i pot fi de ajutor. Eu, de bine de rău, mai locuiesc aici cu Lenuța asta grasă și molatecă, ce-mi face mereu ceaiuri calde să-mi potolesc tusea și guturaiul. Dar el!

Afară de Lenuța și de mine, în toată casa nu mai e nimeni. Ce bine m-aș fi simțit, ca un prinț într-un castel, solitudine, liniște, visare, dar de fapt sufletul meu e pustiu, ca și casa. O dată mai mult, m-am convins că poezia vieții, cu toate frumusețile pe care le privim, e o emanație a sufletului nostru. Dacă sufletul nu e capabil să le transfigureze și să le recepteze, toate frumusețile din jur n-au nici o valoare, sunt ca și inexistente. Realitatea e o proiecție sufletească. Aceași lume exterioară poate fi sumbră sau splendidă, după starea noastră sufletească. De aceea sunt pe lumea asta calici foarte fericiți, și împărați nefericiți.

Recitesc pagini din **Méditations sudaméricaines** ale lui Keyserling. Ah, ce a însemnat cartea asta pentru mine odată – acum cinci ani! Și cât de potolit o răsfoiesc acum... Luând-o în mână, mi-am adus aminte de tot ce a fost atunci, de tot ce s-a întâmplat atunci cu mine, de L. Cât aș vrea s-o revăd, să stau de vorbă acum cu L. Numai ea ar fi în stare să împrăștie pustietatea asta

din jurul meu și s-o prefacă într-o feerie. Azi noapte am visat-o, ceea ce nu mi s-a mai întâmplat de mult. Eram parcă la țară – la Viișoara, într-un decor și o atmosferă ca în *Le Grand Meaulnes*. Ne aflam prin locuri cunoscute bine de mine și jucam rolul lui Grand Meaulnes, iar ea pe al Yvonnei de Galais. Voiam să-i arăt satul și să-i spun: aici e copilăria mea, și s-o întreb: îți place? – dar nu-i spuneam nimic. Nici nu-i vorbeam, ca și cum am fi fost certați, cu toate că eram vesel că ea se afla acolo. Ne urcasem într-o căruță să plecăm undeva; eram multe persoane. Ea s-a așezat pe leagănul din spate, lângă mama – amândouă alături! – erau înfășurate în scoarțe colorate, să nu se prăfuiască, și tăceau. Ce frumoasă era! Eu m-am așezat în față, în dreptul ei și mă întorceam din când în când s-o privesc. Era de o frumusețe strălucitoare și stranie. Am pornit așa, într-o dimineață răcoroasă de țară, nu știu unde, spre *Destinații necunoscute*.

Mă întreb ce-o fi făcând ea acum? S-o fi gândind la mine așa cum mă gândesc eu – și sunt sigur că se gândește, deoarece cred într-o telepatie a sufletelor și spiritelor – o fi vrând oare să mă revadă? Ce ciudat destin! *Simt* încă și acum că ceva ne leagă, ceva mai presus de viață, de pământ, de lume, și că altceva ne desparte. Ce sublimă și perpetuă copilărie e această întâlnire a noastră!

Acum două seri a fost aici altă femeie. Una care mi-a aprins sângele, mi-a răscolit carnea, dar fără să lase nici un fel de poezie în urma ei. Dacă eu n-o iubesc, ea nu poate să creieze nimic frumos, oricât ar încerca să facă asta. Femeia dă bărbatului ceva numai atunci când bărbatul îi atribuie ei ceea ce visează el. L. e pentru mine un permanent prilej de visare.

Acum o săptămână am întâlnit o curtezană – în adevăratul înțeles al cuvântului – care mi-a dat ceea ce nici o femeie străină nu mi-a dat vreodată. Singura dată când am primit ceva de la o femeie pe care n-o iubeam și căreia eu nu i-am dat decât o sută de lei. Dar mă obsedează și acum acea frumoasă curtezană.

Ah, cum mă gândesc, numai la lucruri din astea, când în lume se petrec atâtea evenimente grave. Dar, dacă stau și chibzuiesc, nu cred că celelalte sunt mai demne de luat în considerare. Toate sunt trecătoare, nu rămâne decât ceea ce atinge sufletul omului. Aș înclina să cred că numai Casanova (luat aici ca un simbol, căci în fiecare bărbat sălășluiește un asemenea aventurier) și-a trăit viața în modul cel mai înțelept, fiindcă el a urmărit plăcerea reală și imediată,

considerând toate celelalte niște iluzii, vanități, naivități sau erori. Eu nu pot fi un Casanova, fiindcă îmi lipsesc trei lucruri esențiale: bani, timp, curaj. Dar eu nu pot fi nimic. Nimic, în viața aceasta. Un mare veleitar, și atât. E oare de-ajuns? E oare prea mult?

18 august, duminică

Plouă ca în octombrie. Ai zice că vara a trecut prea repede, fără a fi fost vreodată în toi. Anul ăsta a fost un an capricios, urât, rău, în toate privințele.

Ascult cum îmi cântă ploaia la fereastră și, undeva, prin vecini, aud un aparat de radio care transmite o slujbă religioasă; corul, preoții, slujesc parcă într-o biserică goală, ca într-un studio închis ermetic, pentru microfon. Sunt singur, ca într-o pustietate, nu aștept pe nimeni, nu e nimeni la care să mă duc. E bine (delicios și trist) să stai cu ploaia la fereastră și să meditezi despre Infinit. Mă simt integrat în regnul vegetal – și parcă mă simt bine.

19 august, seara

Mă gândesc tot mai mult, de câteva zile încoace, că singura valoare a prestigiului țării ar fi ca toată lumea să pună mâna pe arme. Simt că mă înăbuș moralmente, când văd cum alții – germani, italieni, unguri etc. – își bat joc de poporul român, prin tot felul de uneltiri și cozi de topor. La Turnu-Severin și la Craiova cică s-au discutat – cum s-o fi discutat? – modalitățile unor „înțelegeri” pentru ca bietul român să fie umilit mai rău ca pe vremea fanarioșilor. Presa italiană jubilează: „Negocierile au început. Cei interesați au înțeles spiritul convorbirilor de la Salzburg și Roma și se conformează etc.” Ca și cum „spiritul convorbirilor de la S. și R.” ne-ar fi nouă de vreun folos. Dar cinismul merge până acolo încât nu se dă înlături să declare că „cei interesați”, adică românii, au înțeles și „se conformează”, adică dau ce li se cere. Cu orice riscuri, guvernul nostru ar trebui să *nu discute* problemele pe care le discută. E vorba de noi știrbiri ale țării, menită să-și piardă conturul ei de medalie și să se transforme într-o

cârpă zdrențuită. Cum aș mai putea trăi liber, cu fruntea sus, într-o țară care se umilește în felul acesta? O, nu, nu țara se umilește, cei din fruntea ei o umilesc, deoarece ei nu simt durerea poporului; ei au în vedere doar interesele lor, și ca să le salveze pe acestea, sacrifică mândria unui popor. Nu, nu trebuie să fim concilianți, nu trebuie să admitem nici un compromis teritorial, nu trebuie să discutăm nimic pe cale diplomatică. Război! Războaiele sunt doar făcute pentru apărarea țărilor și apărarea țărilor e cauza dreaptă a popoarelor. Cine evită războiul, acceptând compromisul, n-are dreptul să trăiască. Iată pentru ce simt pulsând în mine, în zilele acestea tulburi, un sentiment aprig de răzvrătire, cu toate că vreau să-i dau dracului pe toți și să mă mulțumesc cu viața mea de boem.

Dar, poftim, „spiritul convorbirilor de la S. și R.” (fir-ar el al dracului cu toți patronii lui!) nu mă lasă să trăiesc în pace nici măcar aici, în chilia mea din fundul curții de pe strada Masaryk.

Aceeași noapte, ora 3

Insomnii cumplite. Imposibil de dormit. M-am sculat, am aprins lumina, am luat două bucăți de zahăr, am băut un pahar cu apă și m-am apucat să scriu un articol despre „Harta Țării”. Apărarea portretului Țării, care mi-e tot atât de scump ca și al mamei. Nu cred că acest articol va putea să apară undeva, dar voi încerca să-l prezint spre publicare.²⁴

21 august

Sunt plictisit, obosit, sătul, dezgustat, până în măduva oaselor de viața asta insipidă pe care o duc în prezent. Mi-e dor de libertate, de câmp, de soare, de aer. Acum, mai mult ca oricând, m-aș retrage la țară, să fiu eu însumi în mijlocul naturii. Am fugit de acolo, aș

²⁴ N-a apărut nicăieri. Articolul se află printre manuscrisele inedite

vrea să mă întorc, și niciodată n-am fost mai bucuros că pot trăi în București, pe cât aș fi acum să plec de aici (temporar, bineînțeles). Îmiucid anii aceștia, cei mai frumoși, într-o bibliotecă, între stive de cărți, la care privesc cu un sentiment de saturație totală – căci „je suis triste, hélas! et j'ai lu tous les livres” – și mă gândesc că e o sufocare lentă, iremediabilă profesiunea mea de bibliotecar. Ah, n-am fost născut să fiu bibliotecar, pornit de la coarnele plugului și de la coada vacii; cu sângele ce-mi clocotește în vine, cu concepțiile mele despre lume și viață, ar fi trebuit să bat alte drumuri, mai aventuroase, dar mi-am trădat definitiv destinul. Ar fi trebuit să fiu undeva pe apă, în aer, acolo unde se luptă și se omoară oameni, nu aici, într-o bibliotecă mucegăită și întunecoasă ca un cavou.

Încep să înțeleg altfel viața, urmărind războiul dintre germani și englezi. Englezii sunt un popor mândru, eroic, conștient de însemnătatea lui în lume. Ce splendid știu ei să-și apere libertatea și orgoliul imperial. Preferă să moară, decât să-și piardă onoarea. Eu, dacă aș fi Zeus, aș orându-i astfel lumea europeană: pe români i-aș lăsa la câmp, francezilor le-aș da în primire școlile, pe germani i-aș băga în fabrici, pe italieni i-aș face barcagii și îngrijitori de parcuri, pe sârbi cărauși cu ziua, pe bulgari zarzavagii, pe unguri crescători de porci, pe polonezi i-aș pune să păzească pădurile – iar englezilor le-aș încredința administrația. Totul ar merge bine atunci, fiindcă fiecare ar fi la locul său. Continentul nostru nu s-ar mai teme de invazia altor popoare sau rase, ci dimpotrivă le-ar domina pe toate. Niciodată poporul britanic n-a dat dovadă de mai mult sânge rece ca acum, oamenii aceștia nu-și pierd deloc calmul și sunt în stare să înfrunte primejdiiile cu o hotărâre de a rezista uluitoare. Îi protejează, evident, poziția geografică, de insulari greu de cucerit, însă nici structura lor morală nu este mai puțin meritorie. Cântecelile patriotice britanice, orgoliul cetățeanului britanic, conștiința lor că aparțin unui *imperiu*, nu sunt numai vorbe; sunt realități. Flegma lor recunoscută, umorul lor rece și inflexibil, aerul lor de superioritate arogantă, sunt însușirile unei rase călită bine în experiența secolelor. Englezii sunt singurul popor care a trăit „la larg” în sens de libertate în spațiu și de bogăție. Cum putea oare să cedeze în fața germanilor un popor care a stăpânit două treimi din planetă? Eu cred că englezii nu vor fi învinși niciodată de germani. S-ar putea ca sfârșitul acestui război

să fie un compromis, dar englezii nu vor fi ei aceia care să ceară un armistițiu sau o pace. Va dispărea poate imperiul britanic, dar Anglia, tot mândră va rămâne și după război.

23 august

Doliu în lumea presei. Un avion „Lares” s-a prăbușit undeva în Hunedoara, iar printre victime se numără doi cunoscuți ziariști: Virgil Kerciu, directorul *Ordinei* și D. Zaharescu, secretar de redacție la *Curentul*.

Aseară Ceglokoff a venit la mine tocmai când mă pregăteam să intru în baie și mi-a spus că are să-mi comunice ceva „foarte important”. Dar nu-mi poate vorbi aici, să mă îmbrac și să merg cu el să bem „o bere”. Am rezistat și nu m-am îmbrăcat. În schimb am trimis-o pe Lenuța și ne-a adus trei sticle cu bere, căci altfel nu i se dezlega limba amicului meu. Lucrul, „foarte important” pe care voia să mi-l împărtășească, era că s-a hotărât să plece în Rusia. Mi-a explicat cum și de ce. În două-trei zile va fi plecat.

Astăzi a venit și m-a luat de la Bibliotecă, spre seară. Am trecut pe la Café de la Paix – numai câte un șap! – și am pornit spre Cotroceni, acasă la ei. În drum, am nimerit, pe Chei, la Claudia Cobizeva. Sculptorița era singură acasă și asculta la radio. Și ea se pregătește de plecare. Firește, pregătirile lor de plecare m-au impresionat. Suntem prieteni de vreo cinci ani, eu nu m-am gândit niciodată că ei, care abia izbutiseră să se instaleze în București, vor pleca înapoi în Basarabia, și că cercul nostru artistic se va destrăma. Sunt puțin cam abătuți, fiindcă n-au voie să ia nimic cu ei, nici bani, nici lucruri, nici creații personale. Clava lasă toate lucrările ei Pinacotecii municipiului (a aranjat prin Dauș). Am rămas cu luri la ea și am ascultat la radio, la lumina slabă a veiozei până târziu. Era o atmosferă poetică, plăcută, și pentru prima oară am auzit astă seară, la radio, orologiul din Piața Roșie bătând miezul nopții, și Internaționala.

Păcat însă că eram trist. La tristețile mele intime, se mai adaugă acum și marea tristețe a neamului românesc. Pe aceasta cred că o resimt în mod exagerat, mai mult decât toți cei pe care-i văd zilnic. Poate în câteva săptămâni țara românească să nu mai existe și să dispară în mod samavolnic. Astăzi se împlinește un an de la

încheierea acordului dintre Rusia și Germania. Cine ar putea spune că în acel acord nu s-a hotărât și împărțirea României, între cele două puteri. (Ulterior, Molotov a declarat că în ce privește relațiile dintre U.R.S.S. și România, „nu există nici un motiv de agravare a lor”, dar am văzut ce s-a întâmplat). Poate că în curând nu vom mai putea asculta la radio decât „Deutschland über alles” și „Internaționala”, cum le-am și auzit aseară. Ah!

26 august

Nu știu cum vor fi trăind ceilalți oameni, însă eu, din zi în zi, mă simt tot mai descurajat, mai pierdut. Cu fiecare zi ce trece se apropie sfârșitul. Sfârșitul unei epoci de libertate și visare, de generozitate și entuziasm, de bogăție și splendoare. Îmi amintesc acea remarcă a lui Montherlant din *Service inutile*, despre această epocă în care oamenii ei au simțit „le bonheur de vivre” și care se duce pentru totdeauna. Am cunoscut și eu, am trăit și eu, am simțit și eu acea „fericire”, iar acum asist la moartea epocii de care mă simt legat prin toate firele, și asta mă întristează, mă macină sufletește. Singurele bucurii la care mai pot aspira acum sunt o femeie, un pahar de vin, o masă bună. În afară de acestea – disparare.

Iată, astăzi am avut o zi tragică. Tragică! Crizele mele de melancolie de altădată par a se fi întors, acum însă cu motive mult mai serioase. Nu mai cred în viitor, nu mai cred în folosul scrisului, nu mai cred în valoarea artei ca remediu moral, nu mai cred în ceea ce aș putea să fac eu. Și mi se pare că pentru toți oamenii se pun aceleași probleme.

Astă seară m-am abătut pe la teatrul din Piața Rosetti, unde se reprezenta *Ascultă, Ionescule!* Văzusem această piesă la premieră, acum vreo două luni, cu sala plină, cu hohote de râs, cu aplauze. Azi, o atmosferă deprimantă. Sala aproape goală, artiștii schimbați, ansamblul cârpit, o distribuție încropită la repezeală, fără haz și fără vlagă. Teatru de mântuială! Așa se petrec lucrurile, desigur, peste tot, în toate domeniile. Nimeni nu mai are chef să lucreze, nimeni nu se poate sustrage de sub povara evenimentelor. Ce să scrii, ce să gândești, când nu știi bine dacă mâine vei mai exista ca națiune, ca individ, ca spirit? Numai gazetărie s-ar putea face acum. Vai,

dar asta e atât de puțin față de ceea ce am apucat, am făcut și am năzuit noi acum cinci-șase-șapte ani... E o atmosferă sufocantă, su-fo-can-tă, pur și simplu. Dacă ar fi război, n-ar fi mai rău. Starea asta de confuzie și nesiguranță te duce la disperare. Nervii îmi sunt distruși și inima obosită, creierul pustiu, absolut pustiu. În oraș numai femeile sunt vii, frumoase, ispititoare, ca întotdeauna, restul e anost, amorf, incert. Fiecare zi e o mare Incertitudine.

27 august

Astăzi a intrat aici o fată nouă: Stela. Totul a fost minunat. M-am întâlnit cu ea pe stradă, amândoi veneam spre casă, eu în Masaryk, ea în Maria Rosetti. E fata gazdei lui Ion, e baletistă la „Alhambra” și am cunoscut-o acasă la ei, când am stat de multe ori de vorbă, cu ea și cu Ion. Acum, întâlnindu-ne pe drum, fiind frumos, o zi încântătoare de toamnă, am făcut câțiva pași împreună, apoi am invitat-o să treacă pe la mine. A acceptat de prima dată, cu o ușurință care m-a șocat, dar mi-a plăcut. Când a intrat în odaia mea, invadată de lumină, și unde, din fericire, era ordine, atmosfera de aici a încântat-o. Zicea că e supărată (o chestiune sentimentală), însă la mine se simțea bine. Era dulce, infinit de dulce, și a rămas toată după amiaza. Spre seară, m-am pomenit cu Ion. Când a dat cu ochii de Stela, aici, a rămas tablou. Acasă la ei nu îndrăznește să-i atingă brațul, și acum... Ce a fost pe urmă, în trei, o nebunie...

28 august

După o criză de disperare de câteva zile – circa zece – care a coincis și cu proasta dispoziție fizică produsă de gripă, încep să-mi revin. M-am hotărât să nu mai pun totul la inimă, să nu mai privesc lumea cu ochii conștiinței, să fiu mai rece, mai nepăsător, și iată, se pare că este posibil. Vai, dar revenirea mea la o stare mai liniștită, coincide cu agravarea situației. Aceasta se agravează, aș putea spune, din oră în oră. Moldova de nord e evacuată de populația civilă, – deoarece sunt temeri de invazie în continuare și dincoace de

Prut. La apus, au loc ciocniri aeriene româno-maghiare, aeroportul din Satu Mare a fost bombardat, un avion unguresc a fost avariat, altul silit să aterizeze pe teritoriul nostru. Astăzi au plecat la Viena și mâine se vor întâlni acolo – în chestia Ardealului, dar poate și în altele – Ribbentrop, Ciano, Manoilescu, Csaki. De la Viișoara, Iliăș îmi scrie că și acolo e o atmosferă grea; refugiați din Cadrilater, armată peste tot, oamenii sunt neliniștiți, nu-și pot vedea de treburi, tocmai acum în toiul treieratului, corvezi, rechiziții, sărăcie. E o epocă tulbură, de nesiguranță generală.

În noaptea asta cerul e imens și instelat, e o liniște adâncă în văzduh, iar în vârful pălimarului lucește o stea stranie, mai luminoasă decât Venus, o stea ce nu se zărește totdeauna. Parcă ar prevesti vremuri apocaliptice.

N-aș dori decât un singur lucru: s-o întâlnesc pe L., ca împreună cu ea să învingem tirania vremurilor și să ne regăsim sufletele blânde, pure, blestemate să rățăcească în asemenea timpuri. Numai cu ea aș putea să îndur mai ușor toate adversitățile de azi.

Astă seară am văzut filmul franțuzesc *Au Paradis perdu* cu Micheline Presle, cu acțiune din timpul războiului din 1914. Are o tragică actualitate și parcă o ciudată asemănare cu ceea ce trăiesc eu în prezent. Și atunci, ca și azi, cântecul e același, monoton, trist, de un nesfârșit sentimentalism: „Les rêves d'amour, bonheur d'un jour, Au Paradis perdu...” Ce grav și actual sună pentru mine acest refren!

30 august

Azi noapte a fost noaptea aventurilor, a derezonării totale. Cu Anton și o fată (o prietenă a lui) am fost la „Luna Bucureștilor” să ne plimbăm și să luăm masa împreună. Zi de post, nici mititei, nici cotlete, iar clienții rari pe la mesele întinse ca niște oi albe, dolofane, pe marginea lacului. Doar orchestra mai amintește, în aceste zile de post, atmosfera zilelor de petrecere de altădată. Lăutarii se străduie să învingă restriștea și să salveze aparențele. În schimb, la plată, când ni s-a făcut nota, am constatat că prețurile erau foarte pipărate, și a trebuit să ne scotocim prin toate buzunarele ca să achităm consumația. Rămăși fără bani, am pornit-o, la miezul nopții, pe jos,

spre casă. Noroc că eram trei, între noi o fată, și n-am știut cum am străbătut străzile. Am făcut de acolo și până acasă o oră și jumătate. Orașul pustiu, liniștit, dormea adânc. Singurii viețuitori erau sergenții de stradă și paznicii de noapte. Nici cheflii, nici mașini, nici noctambuli. În cartierul meu, eu eram singurul. M-am culcat la ora trei.

Azi după masă am vrut să dorm, pentru refacere, dar a venit la mine Ștefan, să redactăm o expunere de motive la o lege care urmează să fie propusă regelui. (Înființarea unui fel de minister al refugiaților). Ștefan a primit această însărcinare de la Consiliul Legislativ unde lucrează. Până seara, am tot ciocănit la asta. Iată-mă, deci, și colaborator la treburile Țării. Să fie oare un început? Sau poate un sfârșit al libertății mele? Acest gen de activitate mă stimulează prin importanța și prestigiul ei, dar nu mă încântă cătuși de puțin.

31 august, ora 8 dimineața

A început să plouă. Diseară era vorba să plec în vacanță, la Sâmbăta de Sus. Timpul se arată potrivit. Dar și evenimentele. Ieri a apărut în edițiile speciale un comunicat ce înștiințează țara că „onoratul” Consiliu de Coroană, răspunzând *ultimatului* Axei, a acceptat „sentința arbitrajului” de la Viena în „tratativele” româno-maghiare. România cedează Ungariei „o parte” din Transilvania. Totodată, se anunță că Italia și Germania au dat României garanții pentru „integritatea teritoriului și inviolabilitatea frontierelor ei”. Ce farsă! Ce cinism! Garanții – pentru care teritoriu și pentru care frontiere? Fiindcă ungerii au anunțat încă de aseară la radio, în limba română, că au obținut o *treime* din Ardeal. Cum își bat joc de noi domnii aceia de la Viena, care dictează Europei de parcă s-ar afla pe moșiile lor proprii. Disperez, aproape că nici nu-mi mai vine să văd ziua de mâine într-o lume capabilă de asemenea fărădelegi sfruntate.

Am impresia, astăzi mai dureroasă ca oricând, că 8 iunie²⁵ a fost adus, instaurat și pus aici să vândă țara românească străinilor. Ah,

²⁵ La 8 iunie 1930 a venit în țară și s-a urcat pe tron Carol al II-lea

acest 8 iunie!... Așadar, zadarnic am crezut într-o Românie Mare, zadarnic ne-am înarmat sufletește și trupește, zadarnic am făcut și facem sacrificii – totul a fost o farsă. Armata e obligată să cedeze și să se retragă, umilită, chiar din ordinul acelor care până acum se îmbătau cu vorbe goale și discursuri patriotice. Unde ești Ștefane, Mircea și tu, Mihai, de la Călugăreni, unde sunteți voi, eroi, martiri și sfinți ai neamului, voi flăcăi ai țării care v-ați jertfit pentru o Patrie Întregită, unde sunteți ca să vedeți urgia de azi? Sau mai bine, ferice de voi că în mormintele și criptele unde vă putrezesc oasele, nu știți ce se întâmplă afară, la lumina soarelui!... Nu ne putem lupta cu dușmanul din afară, fiindcă cel dinăuntru, dimpreună cu valeții și paiățele lui, nu ne îngăduie să ridicăm armele. 8 Iunie – ce cacialma extraordinară! La Consiliul de Coroană de ieri a luat parte și Horia Zelea Codreanu. Cine este acesta, de unde a apărut, ce caută acolo, ce semnificație are prezența lui, pentru ce a fost chemat? Ce oribilă tragi-comedie, ce derută, ce zvârcoliri în gol, acolo, „sus”, unde este sfidată voința și cinstea unui popor întreg. Nu găsesc epitețe spre a înfiera mai bine oroarea ce se petrece în țara asta, părăsită parcă de stăpâni, de zei, de cei ce-o apără și de cei ce-o locuiesc. Totul s-a întâmplat atât de repede, ca un cataclism, încât suntem buimăciți, striviți, desființați.

Aceeași zi, ora 5. p.m.

Toată ziua a plouat și continuă să plouă. Ca și cum Țara întregă, cu cerul ei larg, cu munții și pădurile ei, cu văile și câmpiile, ar fi cuprinsă de o imensă jale și plânge cu potop de lacrimi, ca să-și verse durerea ce-o stăpânește de la un capăt la altul. Pământul înghite aceste lacrimi, dar văzduhul nu mai seacă și lacrimile curg mereu șiroaie pe obrazul întristat al Țării. Căci ireparabilul s-a întâmplat. Trupul României a fost sfărțecat de hiena străină într-un mod crunt și mișelesc. I-a înfipt cuțitul în carne, pe la spate, până la oase și mândra, frumoasa, pașnica și omenoasa noastră Patrie geme acum răpusă, cu sângele gâlgâind din răni. După arbitrajul de la Viena, ungurii capătă unsprezece județe și jumătate, pătrunzând până aproape de Brașov. România e desfigurată, nu mai are nici chip, nici contur, a rămas ca o cruce pe care-și duce calvarul un popor

întreg, nevinovat. Italienii și germanii au fost de o cruzime nemaipomenită față de noi. Să le fie de cap! Există însă o justiție immanentă care le-o va plăti!

Populația este indignată, consternată. Ziarele publică numai comunicatele oficiale, fără nici un comentariu. Ce să mai comentați! (Singur Pamfil Șeicaru a putut răcni surd într-un articol intitulat „Stat și Națiune”). Totuși, birourile lucrează, nu s-a stârnit nici o revoluție, peste tot roata merge înainte ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. De ce? Fiindcă așa s-a primit dispoziție. Azi am fost la Ministerul Cultelor, cu Anton, ca să ne interesăm dacă mai putem pleca la căminul de la Sâmbăta de Sus. Cum să nu! În cabinetul lui Bucuța domnea un calm, o indiferență totală, ca și cum domniile de acolo ar fi surzi, orbi, muți și n-ar fi prins de veste că Țara nu mai este aceea de pe harta agățată pe perete. Iorga înfierase odată birocratismul strigând: „Morților din birouri, treziți-vă căci țara trăiește!” Astăzi îmi vine să le strig: „Hei, voi de-aici, n-auziți că țara plânge!”

Diseară, plecăm. Am oarecari remușcări că lucurile au fost mai dinainte, când nu știam ce putea surveni, în așa fel aranjate, încât să plec împreună cu Anton și familia Ceglokokoff. Ei nu-s cetățeni români, nu suferă ce suferim noi, ei bănuiesc poate, dar nu cunosc infernul din sufletul meu. Îmi sunt prieteni, dar în aceste împrejurări nu pot să nu constat că între noi e o mare deosebire. Eu am sufletul zdrobit astăzi, îmi vine să urlu, să strivesc tot ce-mi iese în cale, ei sunt fericiți că se duc la Sâmbăta, la casa de odihnă a artiștilor. Am așteptat și eu toată vara această plecare, dar acum nu mai am nici un chef, decât poate dorința de a fugi undeva, să nu mai știu ce se întâmplă pe lumea asta.

Sâmbăta de Sus, 2 septembrie

Sunt aici de două zile. Am impresia că am trecut pe alt tărâm, după grele încercări, ca eroul favorizat de soartă din basmele minunate ale copilăriei. Am lăsat în urmă o lume bântuită de zgomot și neliniște, de spaimă și nesiguranță. Aici e liniște și cuminenie, fiindcă aici nu există jurnale, radio, oameni „bine informați” care sunt la zi cu ultimele evenimente. Trăind în mijlocul naturii, oamenii

se îngrijesc de oile lor, implorând cerul să le dea ploaia sau soarele necesare pentru rodul ogoarelor, râurile curg la vale la fel de zglobii și de limpezi ca în vremuri normale, munții își profilează în văzduh crestele falnice, ici-colo cu câte o uriașă cușmă de zăpadă și purtând pe spinările lor norii albi ce călătoresc visători de la un capăt la altul al lanțului carpatic. Parcă nimeni și nimic n-a luat cunoștință aici de ceea ce se petrece în lume.

Dar se petrece oare, cu adevărat, ceva în lume? În două zile, eu am uitat totul, așa cum am uitat în întregime visurile acelea ciudate de azi noapte. Știu că am visat mult, de aceea m-am și sculat puțin obosit, dar nu-mi mai amintesc nimic. Departe de vuietul orașelor, de vălmășagul mulțimilor, îmi vine să cred că noi, cei de aici, am rămas singurii supraviețuitori pe planetă zguduită de cataclisme și că numai soarele, munții, copacii și iarba mai păstrează amintirea unei lumi care a dispărut. Iar noi, micul grup de „pensionari” ai casei de odihnă, ne înțelegem foarte bine, suntem mulțumiți și trăim în cele mai bune relații cu vastul univers înconjurător. Am de gând să nu citesc nici un ziar, cât voi sta aici, să nu mă mai frământ pentru nimic. O retragere ca asta din lume, îmi face bine. Dorm, mănânc la ore regulate, mă plimb prin livada castelului și pe pajiștile de pe malul râului, ziua joc popice, seara șah și domino, citesc romane de Balzac, ca în vremuri frumoase. În fiecare dimineață mă uit spre munți să văd dacă norii au tendința să se împrăstie, spre a mă pregăti să escaladez crestele lor solitare. Căci principalul punct din programul șederii noastre aici este – a fost de mult întocmit astfel – să urc împreună cu Anton munții Făgărașului, pe care nu i-am „călcat” până acum.

Iată, într-adevăr, o *evadare*, într-o atmosferă prielnică și plăcută, pe care n-aș fi găsit-o mai perfectă nici în insulele Pacificului, nici în pustierile Africei. Ce reconfortant e totul! De aceea, tocmai în zilele acestea de urgență, nu voi mai scrie nimic în acest caiet, fiindcă vreau să fiu absent din lume, din istorie, din civilizație, cât timp voi sta aici. Singurul zgomot pe care-l ascult cu încântare e susurul râului ce curge pe sub fereastra mea, înainte de a intra în jghiabul de scânduri ce-l duce spre roata de lemn a gaterului. Acum înțeleg „secretul” marilor existențe refugiate din civilizație, pentru a se funda într-o singurătate nețârmurită. Privite de aici, toate zvârcolirile și evenimentele de Acolo mi se par mici, ca zbenquirile unor copii

neastâmpărați și nici nu-mi vine să cred că le iau în serios. Ce fericită ar fi lumea dacă n-ar exista armate, diplomații, guverne, care nu fac decât să chinuie și să necăjească biata omenire. Eu trăiesc în comunitatea brazilor, a merilor din livadă, a stelelor și a florilor, care nu se sperie de nimic, rămân neschimbate, orice s-ar întâmpla pe pământ. Că în Europa e război, că România e sfâșiată, că viața se înăsprește – nimic nu se resimte aici. E adevărat, suntem beneficiarii unui regim întocmit mai dinainte și care se desfășoară fără schimbări în virtutea inerției. Dar într-o zi, vântul dihoniei va ajunge să bată și pe aici. Și mă gândesc că peste două săptămâni, când ni se va termina dreptul de a șede la cămin, ar fi mai bine s-o apuc în sus, spre libertatea munților, decât s-o iau în jos, spre inima țării. Îmi dau seama ce slabi suntem cu toții, noi, oamenii, și ce vicioasă e viața în care ne risipim cei cincizeci-șaizeci de ani ai trecerii pe Aici, fără a încerca să ne reîntoarcem la izvoarele frumoase, sănătoase și temeinice ale Existenței. Acum înțeleg mai bine de ce Nietzsche a scris în munți cea mai mare parte a operelor sale, de ce toți marii inspirați au trăit departe de marile metropole acaparatorii și distrugătoare pentru individualitatea umană. Cât voi sta aici, vreau să trăiesc o existență vegetală, să *dezertez* din regnul omenesc, să vedem ce are să fie. Desigur că nu se va prăbuși lumea din cauza asta. Dar oare voi putea suporta conștiința că, dezertând astfel, sunt un laș care fuge din mijlocul oamenilor, tocmai ca să nu mai sufere laolaltă cu ei?

Ieri, în trenul ce ne aducea de la Brașov spre Făgăraș, am asistat la o scenă care m-a emoționat. Într-o gară mică, două trenuri se încrucișau: al nostru, cu unul ce venea din direcția opusă. Ambele staționau acolo câteva minute. Eram la fereastra vagonului. Un călător, îmbrăcat în uniforma F.N.R. a coborât din trenul celălalt și a urcat în grabă într-al nostru, unde își văzuse un cunoscut. S-a dus la el, cu un aer furios, și i-a șoptit, destul de încet ca să nu pară că face paradă, dar destul de tare, ca să fie auzit de toată lumea din vagon:

– Ei, ce zici, măi?! Ne-o trădat ăia, futu-le muma-n cur, ca să-și apere moșiile lor, acolo!

Era un ardelean indignat pe regățeni. Trenul se pusese în mișcare, așa că a trebuit să se despartă și să sară din vagon, fără a mai face vreun comentariu.

Nici nu era nevoie. Atâta era de-ajuns!

6 septembrie 1940. Ziua Abdicării!

Credeam că n-am să mai scriu nimic în acest caiet, din lipsă de varietate. Când trăiești ca o plantă, bucurându-te de lumină, de aer, de apă, de pământ, ce poate să ți se mai întâmple? M-am înșelat. Oriunde te-ai duce, astăzi, este imposibil să te desprinzi cu totul de lume, să evadezi, să dezertezi. Civilizația te urmărește pretutindeni. Grație radioului, în cel mai depărtat sat, ca și în cel mai mare oraș, poți afla *în același timp*, tot ce s-a întâmplat în decurs de o zi pe glob.

Zilele aici sunt foarte frumoase, o duc foarte bine, mănânc, visez, mă plimb, fac baie în râu, mă joc, dorm, citesc, ca în vremurile cele mai bune. Aș zice că mă aflu în Paradis – și nici nu pot concepe altfel Paradisul decât sub forma locului unde ne găsim noi acum. Un castel vechi, „brâncovenesc”, la marginea unui sat, înconjurat de pajiști verzi și de livezi pline de roade, cu un râșor ce trece prin curtea lui, cu o poartă monumentală ce dă spre lumea din afară, înconjurat de ziduri înalte pe care doar păsările le trec în zbor, iar în depărtare profilul albastru al munților și simfonia blândă a peisajului – ce alt decor ar fi mai potrivit pentru o imagine concretă a Paradisului?

Și totuși, uneori, mai vin și zvonuri din Infern pe aici. Astăzi am fost la Făgăraș, cu căruța castelului și cu intendentul pentru a face cumpărături în materie de aprovizionare, fiind zi de târg. Acolo am participat la marea, imensa, incredibila veste a Abdicării. Din *Universul*, singurul ziar care sosește la timp aici, aflasem că la București s-au petrecut în ultimele zile evenimente mari: Guvernul Gigurtu a demisionat, s-a format un nou guvern în frunte cu generalul Ion Antonescu, constituția din 1938 a fost suspendată, în capitală au avut loc mari manifestări de stradă, cu imnuri naționale și cântece legionare (!). S-a întors lumea pe dos! Și acum, abdicarea. Am aflat vestea la ora 13, la buletinul de știri de la radio. Eram într-o cafețarie (la „Embacher”), unde mă dusesem să scriu câteva ilustrate, până când Popovici urma să vină de la piață, cu căruța, să mă ia. Deodată, simplu, concis, direct, ca și cum ar fi fost vorba de un fapt banal, crainicul a anunțat această veste, în termeni solemni, dar pe un ton mai puțin grav decât m-aș fi așteptat să aud. A reprodus discursul ex-Regelui, prin care declară că trece tronul lui Mihai, „din

dorința de a vedea poporul român propășind”, apoi încă două, trei știri mai importante, un mesaj al generalului Antonescu către Armată, o proclamație către țară prin care se vestește, între altele, că „prigonirile au încetat, iar tineretul, inima curată a Neamului, trebuie să-și împlinească datoria”. Am lăsat totul de-o parte, eram numai ochi și urechi la Radio.

Cofetăria unde mă aflam și unde se auzea vocea Crainicului se umpluse de lume, afară, în fața ei, trecătorii se opreau să asculte veștile, uluiți de cele ce auzeau. Toți amuțiseră parcă, nici unul nu îndrăznește să spună ceva – deși ar fi avut multe de spus! – de teamă să nu scape vreo vorbă ce nu se cuvine. Prea fuseseră luați prin surprindere. În momentele acelea îmi venea să urlu de bucurie, să ies afară și să zbier în gura mare: Ura, România a scăpat de un Excroc! N-am făcut nimic, n-am zis nimic, am tăcut și am aprobat din priviri, ca și ceilalți. Imediat am văzut circulând prin piața din centrul orașului portretele lui Mihai, spre rameur, spre vitrinele prăvăliilor. Pe străzi au și fost arborate drapele, iar pe fațada primăriei și a prefecturii au fost ridicate două portrete mari ale noului rege. E, oricum, un sentiment de satisfacție, de ușurare, în toată țara.

De azi încep să răsuflu și eu ușurat. Până acum, de un an de zile, atmosfera era tot mai apăsătoare, iar în ultimul timp devenise pur și simplu insuportabilă. De aceea am plecat din București, de aceea n-am vrut să mai știu de nimic. Acum aș vrea să fiu iar acolo, să particip la marele moment de renaștere sufletească. Mi-amintesc că, acum zece ani, elev de liceu fiind, ne bucurasem teribil la 8 Iunie, salutând cu entuziasm sosirea regelui în țară. Nu știam, atunci, ce se petrece, strigam *Ura!* fiindcă așa striga toată lumea. Dar țara a fost trădată, credințele noastre înșelate. Acum am iarăși încredere. Chiar dacă țara va suferi pierderi mai mari decât cele de până acum, ele vor fi pentru apărarea unei cauze naționale, nu pentru slujirea unor interese particulare, personale. Se produc prefaceri mari. Nu știu ce ne vor rezerva ele, dar de azi, din ziua Abdicării, încep să fiu mai liniștit, să dorm mai bine și să nu mai am coșmarurile acelea îngrozitoare cu unguri și bulgari, din ultima vreme.

Printre ilustratele trimise din Făgăraș, i-am scris una și lui L. Nu i-am mai scris de mult și asta o va surprinde. Mă întreb însă de ce-am făcut-o? Din entuziasmul ce mă stăpânește astăzi, din nostalgie, din prostie? Se pare că între noi nu mai poate fi nimic frumos,

iar tot ce-a fost se pierde în neagra veșnicie... Dar de ce oare mă gândesc cu mai mult dor la ea – și fără nici o speranță – tocmai în zile ca acestea, când lumea pare luată de-un vârtej? Mă cuprinde un fel de teamă că se va produce o catastrofă și că n-am s-o mai văd niciodată. Gândul acesta mă înfioară și mă doare.

7 septembrie

Ieri, jurasem în gând că n-am să mai mă duc niciodată la Făgăraș, atât de mult mă obosise călătoria din cursul zilei. (Drumul cu căruța, vreo treizeci de kilometri, dus-întors, umbletul hai-hui prin oraș, dar mai ales veștile aflate, m-au făcut să ajung aseară, aici, zdrobit). Și astăzi – ce ironie! – am fost din nou la oraș.

De dimineață a venit Ceglokokoff cu vestea: azi trebuie să mergem la Făgăraș să depunem jurământ pentru noul rege. S-a anunțat la radio. (El locuiește în sat, la preot, și a auzit asta la radio). La început nu l-am crezut. Am spus că e un pretext al lui să se ducă din nou cu popa la oraș, să bea, știind că preotul are și azi un proces, ca și ieri. Am pornit cu Anton la Primărie, să ne convingem. Notarul, un tinerel cu aere de mare personaj oficial, dar care își dădea importanță probabil ca să fie în nota de solemnitate a momentului, ne-a spus că într-adevăr a primit o circulară prin telefon, în acest sens.

Ne-am pregătit de plecare. Eu, în căruța cu Popovici, cu Tania și cu Hășița, ei în altă căruța, cu popa. Am ajuns la Făgăraș pe la 2 fără un sfert. Ne-am dus direct la prefectură și în sala de festivități am depus, cu mâna pe inimă, jurământul, rostind formula după preotul care făcea oficiul. Erau strânși acolo toți primarii, notarii și învățătorii din plasa noastră. Când prefectul a spus că ne-am adunat aici ca să depunem jurământ noului rege Mihai I, în sală a izbucnit o salvă de ovații. Am simțit că manifestația era sinceră și oamenii își exprimau prin ovațiile pentru noul rege disprețul pentru cel de până ieri. În fond, asistăm la un act istoric: schimbarea domniei.

În oraș, prin unele vitrine, era expus un afiș mare al Mișcării Legionare. Mă miram ce repede a fost confecționat. Dar ziarele de azi scriu că la București a avut loc o mare manifestație legionară, iar generalul Antonescu a lansat un apel către țară, cerând disciplină: „Ordinea făcută sus, cere ordine jos”. Se pare încă că a fost ceva

mai serios, deoarece în acest apel, publicat în ziare, generalul Antonescu folosește un ton patetic și cam implorator: „Frați români, fac din inima mea îndurerată un fierbinte apel să uitați totul, să intrați în ordine și să vă puneți pe muncă. Trăiască România!” La un chioșc am găsit ediția specială de ieri a *Universului*, cu articolul „A abdicat!” de Stelian Popescu, pe o pagină întreagă, cu litere mari. L-am citit tot în cofetărie unde aflasem ieri vestea. M-a surprins limbajul și tonul violent al lui Stelian Popescu din acest articol. Ce trebuie să fi scris alții.

Cu Anton și cu Tania (pe luri l-am lăsat la cârciumă, în oraș, cu popa), în puținul timp ce ne-a mai rămas, a făcut încă o dată turul orașului Făgăraș. Nu aveam cine știe ce de văzut, dar ne simțeam obligați să-l vizităm. De altfel, nu are nimic deosebit, și n-aș putea trăi într-un astfel de oraș decât exilat. Singurul lucru frumos pe care l-am văzut aici, sunt lucarnele caselor. Acestea sunt făcute în așa fel, deasupra acoperișurilor, încât seamănă cu niște ochi. Când m-am dat jos din căruță, ieri la prânz, în piața din centrul orașului, și m-am uitat în jurul meu, am avut o tresărire: de pe acoperișul fiecărei case parcă mă priveau doi, trei sau patru ochi, unii deschiși mai mult, alții clipind, unii ironici, alții jucăuși, ca de fată care privește printre gene și lușează.

Am vizitat pentru a treia oară (fiindcă am mai fost ieri de două ori, o dată singur, o dată cu Tania) cetatea Făgărașului. E impresionantă, păcat însă că e neîngrijită, lăsată în paragină sau în grija unor soldați puși parcă să păzească niște mormane de moloz acoperite de buruieni. M-am dus ca să i-o arăt și lui Anton. Ne-am amintit de cetatea de la Acrocorint, pe care am vizitat-o, tot așa, numai noi doi, într-o zi de zăpușeală.

În căruță, de la Făgăraș, până aici, așezat pe ladă, în față, lângă Hașița (ea ne-a dus cu căruța și mâna caii, fiindcă Hașiu era plecat la pădure) am citit toate ziarele cumpărate de la chioșc. Pe lângă noi, pe șosea, treceau convoaie de autobuze goale, ducându-se la Oradea, pentru evacuări. Înaintea și în urma noastră, șoseaua era plină de căruțe și care ce se întorceau de la târg, cu câte doi-trei bivoli după ele. De aceea, până la Voila, am mers mai mult la pas.

Din ziare am aflat o mulțime de vești senzaționale. Între altele, că în Franța au fost arestați Daladier, Reynaud și Gamelin. Apoi că la București a fost suprimat ziarul *România*. Era oficiosul lui Carol al

II-lea, condus de Cezar Petrescu, unde lucrau o mulțime de scriitori și gazetari bine plătiți. Acum au rămas șomeri. Am parcurs însă, cu mai multă curiozitate, reportajele despre evenimentele din ultimele zile. Manifestația populară, etapele abdicării, noul rege a depus jurământul ieri la ora 8 dimineața, Ion Antonescu investit cu titlul de Conducător al Statului român, partidele liberal și național-țărănesc salută noua domnie, s-au făcut eliberări din închisori (în special legionari) și a apărut pe firmament Horia Sima în chip de comandant al Mișcării legionare. Transformări mari. Am fost absent de la unul din momentele palpitate ale Capitalei. Dacă în jurul meu n-ar fi atât de frumos, de liniștit, de odihnitor, aș avea remușcări. Nu am. Ce egoism! Și, totuși, prefer egoismul, în cadrul acesta rustic și arhaic, decât să fierb în civilizația lui 1940.

9 septembrie

Ne petrecem minunat aceste frumoase zile de la Sâmbăta de Sus. Suntem numai patru aici și tot castelul e la dispoziția noastră. Avem șapte sau opt persoane care ne stau la dispoziție (bucătari, curățenie etc.), o livadă enormă cu pomi rămuroși, prin care facem „ascensiuni”, cu Anton și Tania, un râu în care ne scaldăm, o pajiște unde facem plajă, iar seara o vastă sală de lectură cu toate jocurile de distracție. Într-o parte se întinde câmpia, spre Sâmbăta de Jos și spre Drăguș, în altă parte se profilează pe cer munții Făgărașului, falnici și impozanți. Zilele sunt inundate de dulcele soare de septembrie, iar noaptea scânteiază pe cer luna, ca un corn de aur, fără să fie din Bolintineanu. Astă seară a trecut pe deasupra satului un avion al Crucii Roșii, care a aterizat forțat pe câmp, nu departe de castel. E singurul „incident” ce ne-a adus aminte că mai există și o altă lume. Încolo, oamenii sunt pașnici, își văd de treburile lor, seara se adună la „Maglavit” (așa am numit noi cârciuma din mijlocul satului) unde se întrebă și își spun ce-au mai auzit despre cele ce se întâmplă pe pământ. Cireada de „drugane” intră în sat la apusul soarelui, venind de la păscut, și parcă aduce noaptea după ea. Totul mă invită la liniște, poezie, visare. Dacă n-aș avea un creier care să-și amintească și o inimă care să simtă ceea ce își amintește creierul, aș fi cu adevărat fericit. În sufletul meu sunt însă mereu

viscole, vijelii, gânduri de tot felul și pentru diferite obiective. De acestea nu mă pot dezbăra niciodată, oriunde aș fugi, oricât aș râde, oricum m-aș distra. Dar fără ele, viața n-ar avea nici un farmec. Ele dau preț existenței și datorită lor apreciez și mai mult ceea ce mă înconjoară. Mai am o săptămână de stat aici.

Vineri, 13 septembrie

Din balconul castelului privesc munții cu vârfurile acoperite de nori și mă uit spre valea Sâmbetei, pe care am „făcut-o” în sfârșit, în ultimele zile. Împreună cu Anton și cu trei fete din sat, am petrecut trei zile cât se poate de frumoase sus, la cabană, și chiar și mai sus. Am urcat până la Fereastră, am ajuns pe creastă, la 2400 m., unde începe versantul spre valea Argeșului, am fost până la lacul Urlea, înconjurat de zăpadă, într-un cuvânt am gustat din plin plăcerea unei ascensiuni pe Făgăraș. E ceva cu totul deosebit de „plimbările” noastre obișnuite pe Bucegi. Abia acum simt adevărata poftă a alpinismului.

Două nopți am dormit la cabană, unde am râs, am glumit, ca niște copii, mai ales că noi cinci eram singurii turiști de acolo. Le și spuneam fetelor că am lăsat „seriozitatea” jos, la mănăstire, de unde o vom relua la întoarcere. Excursia a fost cum nu se poate mai reușită. Prima zi am petrecut-o pe drum. Popas la mănăstire, urcuș de câteva ore pe splendida vale a Sâmbetei, cu pădurile ei de brazi înalți și drepti ca niște lumânări, sosirea la cabană, instalarea în dormitoare, zbenguieii seara, cu fetele, până târziu. Nu știu cum păream eu, dar Anton parcă dăduse în doaga copiilor: se juca cu o poftă nemaipomenită. A doua zi, la șase dimineața, am pornit de la cabană, cu rucksacurile în spate, spre vârfuri. Sus, pe creastă, ne-au întâmpinat niște vânturi puternice, venind dinspre Moldovanul, și o priveliște magnifică. Urcușul până la Fereastră a fost cam greu, prin grohotișul pieptiș, și lui Anton i se cam „înmuieră balamalele” (el suferă de un picior), de credeam că n-are să reziste până sus. Eu și fetele săream din piatră în piatră, ca niște căprioare. De la Fereastră până la lacul Urlea am mers vreo două ceasuri, numai pe creastă. Aproape amețitor. Într-o parte, întinsa și frumoasa priveliște spre Argeș, cu văi și păduri nesfârșite ce se desfășurau lent

în zare, în cealaltă parte zidul abrupt al munților Făgăraș, cu stânci prăpăstioase, la picioarele cărora începe numaidecât idilica Țară a Făgărașului. Acolo, sus, pe creastă, am întâlnit doar un cioban, cu o turmă de oi răspândite pe câteva viroage și păscând în voie. Mi-am adus aminte de Miorița, pe-un picior de plai, dar aici erau mai multe. Am stat puțin de vorbă cu ciobanul. Ne-a cerut o țigară, dar nu i-am putut da, fiindcă nici unul dintre noi nu fuma. În schimb, i-am împărtășit unele evenimente din țară: că regele a plecat și a venit altul, că acum conduc țara legionarii. La aceasta, ciobanul cu ochii albaștri și fața arsă de vânturi, mi-a răspuns: „Ei, păi legionarii ăștia sunt dați în pchizda mă-sii...” Iată un om, mi-am zis, care are curajul opiniilor lui. Avea cam 50 de ani și era la peste 2000 de metri deasupra capetelor din lume...

Acolo, în munți, parcă e o altă viață. Din pricina tăcerii și singurătății în care trăiesc, oamenii se apropie de animalitate. La cabană, unde am dormit două nopți, era o familie, a cabanierului, compusă din: Hans cu soția și doi copii, mama lui, o îngrijitoare și o soră a lui Hans de 18-20 de ani, o nemțoiuță foarte frumoasă, care își petrecea tinerețea în pustietate. Îmi era milă de ea: o fată atât de drăgălașă, să se ofilească în sălbăticia aceasta. Erau oameni nevoiași, Hans își adusese acolo toată familia, ca să poată trăi. Două zile, cât am stat noi, cei cinci, am dat viață întregii cabane, pe care am trezit-o din amorțeală. La un moment dat, fiind numai noi și având la dispoziția noastră toată clădirea, de la etaj, până jos, am început să ne jucăm de-a v-ați ascunselea. Fugeam și ne ascundeam prin odăi, prin pod, prin pivniță, pe sub scară, pe unde găseam, iar fetele făceau o gălăgie nemaipomenită când dădeam peste ele în vreun colț și încercam să le sărutăm. Dar ele erau trei, noi eram doi și „partidele” nu se prea puteau închea. Uneori ne tachinam, câte o dată ne supăram de-a binelea că ele făceau „mofturi”, de cele mai multe ori ne giugiuleam. Eu devenisem „logodnicul”, fiindcă spuseseam o dată că o aleg pe Lili, una dintre ele, Anton era „sfântul Anton”, fiindcă nu se putea fixa la una dintre celelalte două, care-l ispiteau deopotrivă și cu tot felul de vrăjitorii femeiești. Mărturisesc însă că, dintre toate, aș fi ales-o pe Greta, sora cabanierului, care stătea de-o parte, tăcută, și ne privea cu jind, nefericită că nu poate lua parte la joc, și că nu poate să plece cu noi, în lume. Mi-era milă de ea.

Când ne-am întors la castel, după o absență de trei zile, am gă-

sit aici o întregă colecție de ziare și câteva scrisori. Printre altele, una de la Ion cu adresa: „Domnilor Pericle Mistakide și Anton Martinescu”. Ne-am amuzat teribil! Azi, am stat toată dimineața în păt – dureri de picioare, după escapada din munți – și am citit ziarele: *Universul*, *Curentul*, *Buna-Vestire*, *Evenimentul*, *Porunca vremii*, *Timpul*, toate trimise de Ion, care, pe deasupra, în scrisoarea lui ne făcea un adevărat reportaj despre evenimentele de la București, căinându-ne că tocmai acum ne-am găsit să plecăm de acolo, când în „Capitala noastră se petrec lucruri mari de tot”. Patul meu e alături de al lui Anton; stăm în aceeași cameră, dar cum paturile sunt despărțite de un perete de scânduri, astfel că avem fiecare boxa sa (camerele castelului fiind prea mari au fost împărțite în boxe), citim ziarele pe rând, aruncându-le unul altuia, peste peretele de scândură. Facem două treburi deodată: ne odihnim după oboseala excursiei și ne punem la curent cu ce se întâmplă în lume. Ne-am intoxicat de atâta literatură politică.

La București sunt frământări și schimbări mari. Generalul Antonescu având acum titlul oficial de „Conducătorul Statului”, se zbate să salveze echilibrul în țară, declară că s-a terminat cu măsurile excepționale, face apel la legionari „să începeți alături de mine munca de reconstrucție la care am pornit”, Partidul Națiunii a fost desființat, unsprezece generali activi au fost scoși din cadrele armatei, colonelul Precup și alți doisprezece condamnați pentru complotul din 1934 au fost grațiați, la Casa Verde din Bucureștii-Noi a avut loc un parastas pentru legionarii „căzuți în luptă”, schimb de telegrame între Antonescu și Hitler și Mussolini, Carol al II-lea a părăsit țara și după un popas la Lugano (Elveția), se va stabili în Portugalia, în sfârșit se publică o listă cronologică a evenimentelor care au dus la abdicare, cu precizarea, din partea șefului statului că „nici o clădire n-a fost devastată și nici un om politic n-a fost arestat”. Înseamnă, totuși, că a fost o mică revoluție la București, deși Ion, în scrisoarea lui, spune că a fost mai mult o „manifestație a plimbăreților de pe Calea Victoriei care s-au alăturat, din curiozitate, unei adunături de haimanale ce cobora pe Bulevard cântând *Deșteaptă-te române...*” Sunt nerăbdător să plec la București, să văd cu ochii mei ce este acolo. Când am venit încoace, atmosfera era sufocantă; acum se pare că e mare entuziasm, cu toate că țara e sfâșiată. Am scăpat însă de un dușman dinăuntru. Oricum, e ceva!

E aproape ora 4 dinspre ziuă. Nu pot dormi. M-am culcat destul de devreme – în comparație cu programul bucureștean – la ora 11, și eram destul de bine dispus, ca în fiecare seară, dar peste noapte m-au cuprins insomniile și nu e chip să dorm. Am jucat aseară domino cu Tania și Anton, și am pierdut amândoi, câștigând numai ea. Pe chestia asta am făcut mult haz, am râs, dar după aceea, când am rămas singur, m-au năpădit remușcările. Nu pot să numesc altfel aceste tulburări sufletești profunde ce mă chinuie uneori. Aseară, la masă, am încercat să discut cu luri despre destinul civilizației, al culturii, al artei noastre. Începusem să vorbim după ce citisem comunicatele despre isprăvile aviației engleze la Berlin, și ale aviației germane la Londra. Și unii și alții varsă zilnic mii de tone de bombe asupra celor două metropole; unii au bombardat Reichstagul, ceilalți nu s-au lăsat mai prejos, și-au bombardat Westminsterul. Și lupte aeriene sunt peste tot, orașe și țări devin pradă focului vărsat din cer. De aici a pornit discuția noastră. Dar cu luri nu se poate discuta din cauza nervozității lui, care crește pe zi ce trece. (N-a mai plecat în Rusia, probabil fiindcă nu s-a îndurat să se despartă de Tania, și asta îl face să devină greu de suportat.). În convorbirea noastră, eu mă aprinsesem la un moment dat, însă mi-am dat seama că n-am un partener obiectiv și că e mai bine să renunț la discuție și să-mi păstrez gândurile pentru mine. Poate din cauza acestor gânduri mi-a pierit somnul în noaptea asta.

Într-adevăr, după lectura ziarelor de azi, adică de ieri (ah, teribilă otravă aceste ziare!), socot că sfârșitul civilizației europene se apropie cu pași repezi. Deocamdată Londra și Berlinul se distrug reciproc. Edificii istorice, de o construcție impunătoare ca dimensiuni și ca valoare artistică, muzee, catedrale falnice care probabil niciodată nu vor mai putea fi reclădite, sunt astăzi „à la merçi d'un obus”, cum scria, în vara trecută, pe o pancartă de la catedrala din Châtres. Când mă gândesc la toate astea, mărturisesc că ceea ce se petrece în România, evenimentele acestea „ale noastre”, care ne preocupă atât de mult, mi se par nesemnificative și de proporții reduse, ca zbuiciul unei furnici, care nu-și dă seama că alături de ea e un șuvoi ce-o poate mătura din cale dintr-o clipă într-alta.

Când un Kölnerdom sau un Buckingham sunt, poate, la ora asta, prefăcute în ruine, cum să nu te impresioneze acest crepuscul firos al civilizației noastre? Va veni, desigur, altceva care se va ridica în mod natural peste ruinele acestora, dar momentul dispariției lor e palpitant. Civilizația nouă, mecanică, ce-și face apariția la orizont, ca un răsărit de soare ce vrea să creeze o zi cu totul diferită de cea de ieri, în dorința de a-și lărgi spațiul pentru ceea ce va aduce cu ea, distruge, fără intenție premeditată, dar și fără milă, tot ceea ce s-a creat până acum. Europa va fi poate un centru de ruini, dacă oamenii de mâine vor mai avea cultul ruinelor (ceea ce e puțin probabil). Nu ne putem împăca cu ideea că un Nôtre-Dame sau un Louvru s-ar putea să nu mai existe. Ni se pare absurd așa ceva. Sau cel puțin li se pare absurd unora dintre noi. Eu cred însă că e firesc să dispară – așa cum au dispărut și altele – nimic nu le va putea apăra împotriva fatalității oarbe a istoriei. Istoria omenirii e o magnifică operă de construcție și de destrucție în același timp. „Aedificabo ad destruam”, aceasta este deviza sau înțelesul adânc al eforturilor umane pe orice plan. Trebuie să se distrugă, pentru a se putea crea altceva. Fiecare om, fiecare generație, fiecare secol are ambiția să lase ceva în urma lui; dacă nu mai e loc, distruge ceea ce a moștenit de la înaintași, și construiește altceva. Totul se petrece involuntar, instinctiv așa spune, atât distrugerea cât și creația, dintr-o necesitate adâncă a istoriei și a vieții.

Fac aceste reflecții cam amare, spre sfârșitul nopții, în imensul hall al castelului de aici. Singurul meu tovarăș e pendulul din perete care, din jumătate în jumătate de oră, mi-aduce aminte că timpul se scurge, nu stă pe loc. Scriu, lângă o lampă mică, de gaz, la masa din mijloc; mai sunt alte patru mese, în fiecare colț al hall-ului câte una, lângă fiecare masă aflându-se și câte un divan. Râul curge prin fața celor cinci ferestre mari, se rostogolește zgomotos în matca lui. Cerul e senin ca sticla, plin de stele sclipitoare. Afară e frig și calm. Mâine va fi o zi frumoasă. Va fi ultima mea zi de aici. Duminică dimineața – poimâine – plec la București, unde sunt nerăbdător să ajung, căci mi-e dor de prieteni, de cărțile mele de acasă, de caiete, de tot ce-am părăsit, de tot ce trebuie să regăsesc. „Ruperea” de toate acestea nu e chiar atât de ușoară pe cât credeam.

16 septembrie

Sunt oceanul care din lungul zărilor, tresăltând de bucurie, și de dor, își țuguie cu gingășie buzele umede ca să-ți sărute picioarele dragi, dar tu le retragi, cu nonșalanță, de fiecare dată, mai mult jucându-te. Atunci, de necaz, îmi zdrobesc fruntea de colții stâncilor și suspin amar nic până în străfunduri, cu gura înecată de nisip.

N-am oare dreptul să mă înfurii și să mugesc ca o fiară, după aceea?

Miercuri, 18 septembrie

Astă seară s-a deschis stagiunea la „Național”, cu *Ovidiu* a lui Alecsandri. O interpretare foarte bună – toți artiștii de frunte ai teatrului au jucat în rolurile principale – a reușit să scoată un spectacol din piesa bardului „veșnic tânăr și fericit”. Văd pentru prima dată o piesă de Alecsandri pe scenă. Credeam că e mult mai mușegăit, dar acest gen de teatru al lui Alecsandri rezistă încă timpului. Poetul a avut buna idee să aleagă un subiect interesant și actual totdeauna, pe care l-a tratat cu multă vervă și fantezie, creând câteva personaje viabile și, mai cu seamă, mânuind cu succes ironia, aforismul sau elanul liric ce străbate întreaga operă. Exceptând ultimul act, care sună cam fals pentru A., *Ovidiu* e un spectacol admirabil din repertoriul clasic, în ciuda tendinței vizibile ce a stat la elaborarea piesei. Avem, deci, și noi „clasicii” noștri, și ne putem mândri cu ei. Ce deosebire însă între clasicii noștri și cei francezi, de pildă. Dacă se poate face o comparație între Alecsandri și Racine – ce mare deosebire. Francezul pătrunde adânc în sufletul omenesc, dezvăluie pasiunile de acolo, le pune în conflicte puternice; Al. se mulțumește numai să cânte, la modul idilic, elementele fundamentale ale vieții – iubirea, ura, durerea etc. – tratate foarte superficial. Racine și-a ales ca teme și eroi episoade din lumea grecească, celălalt a abordat lumea latină (explicabil prin tendința generală a epocii). Dar tocmai aici trebuie subliniat meritul lui Alecsandri, de a fi făcut din piesa lui (la fel ca și în *Fântâna Blanduziei*) nu numai o operă de artă, ci un argument pentru susținerea unei cauze naționale.

Acest spectacol m-a readus, oarecum, în lumea poeziei. Rupsesem aproape toate legăturile cu acest univers al poeziei, unde este atât de bine să te poți menține și trăi. Mă las prea ușor furat de aspectele vulgare ale vieții, uit prea repede că în jurul nostru e o poezie autentică și permanentă, pentru care nu ne trebuie decât ochi ca s-o vedem, și o inimă caldă ca s-o simțim.

Astă seară am văzut câteva fete frumoase care mi-au dezvăluit o lume de imagini încântătoare gata să mă primească în văzduhurile ei. Vai, dar nu mai sunt la epoca aceea când apariția unei femei frumoase mă tulbura profund. Acum sunt calm, trec aproape neclintit sufletește pe lângă ele, le admir, le doresc, dar fără acele răvășiri patetice care mă înălțau în slava cerului și mă aruncau în prăpăstii fără fund. Acelea au fost odată. Azi trăiesc din amintiri, ca un pensionar care nu mai produce nimic și se hrănește din economii. Amintirile sunt economiile mele. Uneori, aur pur – dar ce folos, *economii*.

După spectacol am ieșit într-o noapte bucureșteană feerică și caldă, așa cum vor fi multe de aici încolo, de-a lungul toamnei. Aș fi vrut să rătăcesc pe străzi, să beau ceva, să mă duc „undeva”, dar în buzunar nu aveam decât 13 lei, așa că am venit drept acasă, ca un băiat foarte cuminte. De altfel, de azi dimineață n-am mai dat pe aici.

22 septembrie (duminică)

În toată țara, a fost ziua prăznuirii legionarilor uciși în timpul regimului trecut. Acum un an a avut loc spectacolul sinistru, oferit amatorilor de orori, pe câmpul de lângă Venus; astăzi, slujbe religioase, pelerinajii la cimitire, lacrimi, flori, poate și remușcări din partea unora retrași acum ca niște șobolani în umbră. Câte s-au schimbat într-un an! Sacrificiul celor morți – mii de tineri, și uneori dintre cei mai înzestrați, care au fost uciși mișelește de zbirii regimului – capătă acum o răsplată morală. E un reconfortant pentru condiția umană când te gândești că sângele vărsat nu este totuși uitat cu desăvârșire. În ultimii ani, avusesem numai deziluzii, numai lovituri ce-mi distruseseră aproape complet iluziile despre o dreptate omească. Acum încep să sper, să cred că viața își are rațiunile ei ce

se ridică mai presus de toate rațiunile politice de moment. Deși nu am participat niciodată – și astăzi mai puțin ca oricând – la „lupta” legionară, înfrângerile ei, au fost înfrângeri și pentru mine. Fiindcă dincolo de țelul concret al programului ei, vedeam un fenomen care s-ar fi putut bucura de adeziunea tuturor, dacă n-ar fi folosit metodele pe care le-a folosit. Astăzi, legionarii au ajuns să-și spună cuvântul în gura mare, la lumina soarelui; sunt la putere. Fenomenul mă interesează acum și mai puțin, căci a devenit la fel ca toate celelalte. Sunt făcut dintr-o substanță destinată să mă arunce totdeauna în afara marilor evenimente, atunci când nu mă poate plasa în însuși centrul lor.

Am avut totdeauna impresia – *senzația*, aș putea spune – că sunt o exemplificare *vie* a Albatrosului baudelairian. Văd, înțeleg, știu ce trebuie să fac și cum să mă comport pentru a fi și eu în rândul celorlalți oameni, dar simt că niște aripi uriașe frânte mă împiedică să umblu. Din această cauză mă zbat pe loc, rămân în urmă, în timp ce prietenii, colegii, cunoștințele, confracții mei merg înainte, sau, ca matrozii înșirați pe marginea punții, mă privesc de sus și fac haz. Da, este imensă metafora poemului lui Baudelaire. Nu degeaba îmi simt destinul comun cu al acestui poet lucid și chinuit. El a scris *Les Fleurs du mal* (și eu câteva poezii), el a ținut un jurnal – un fals „jurnal”, *Mon coeur mis à un* – el a cunoscut toate sfâșierile și contradicțiile vieții și-ale iubirii, eu fac însemnările din acest caiet (tot un fals jurnal) – amândoi suntem niște albatroși cu aripile frânte, care ne târâm pe punte în hazul matrozilor ce merg înainte, fără să înțeleagă nimic din drama vietății zdrobite de un destin aprig și excepțional.

26 septembrie

Pe o carte poștală ilustrată, trimisă Taniei: „Princesse, on m'a dit – ou bien mon vieux ami m'a écrit – que vous avez fait une belle excursion dans les montagnes, mais je suis informé aussi que votre comportement envers lui a été de telle façon qu'il a fait sa rentrée au chateau un peu fâché. Pourquoi? Vous etiez deux dans tout le chateau et il faudrait être comme de veritables princes. Je regrette beaucoup que je ne suis plus là-bas. O, là, là, si je serais encore au

charmante Samedi-la-Haute!... Vous en seriez alors une heureuse princesse et nous, les autres, de très heureux châtelains. Maintenant, je suis ici, dans le chateau de ma chambre, avem mon beau chat jaune sur les genoux, et je rêve au lointain pays de Făgăraș. Ma vie est très simple et, pourtant, très agitée. Je rêve, je rêve, je rêve. La réalité est lourde et les hommes me sont indifférents. Mon âme est dévoré par des flammes impossibles et mon coeur chante sous tous les ciels, noyé dans larmes. Je suis très triste et très heureux, très pauvre et très des riche, très jeune et très vieux, légère comme le papillon et lourd comme un bateau. Toutes les contradictions du monde habitent mon coeur et je suis en dehors du monde, hélas! Je vous adore! P.”²⁶

E răspunsul la o scrisoare pe care mi-a trimis-o Anton de la Sâmbăta de Sus, unde au rămas numai ei doi, după plecarea mea și-a lui Iuri, și în care mi se plângea că Tania (care, prima dată n-a vrut să meargă cu noi în excursie) i-a propus să o ducă și pe ea la cabană, dar că în tot timpul excursiei s-a purtat foarte urât cu el. Desigur că și Anton, ca și mine, s-a îndrăgostit de T., dar ea a refuzat orice efuziune sufletească.

În definitiv, tot numai dragostea rămâne o experiență esențială și frumoasă în viață. Toate celelalte sunt vulgarități, vulgarități ale masei în revoltă, cum spune Gasset (Ortega y). Mă simt tare dezorientat, nu mai știu ce să scriu, ce să văd, ce să admir, ce să urăsc – și de aceea mă refugiez în dragoste. Acolo, cel puțin, totul e frumos, chiar și suferința.

26 septembrie, seara

Am început să nu mai am încredere în M.L. Am privit victoria ei cu multe speranțe, dar și cu o anumită tristețe. Cred că nu era numai tristețea aceea ciudată pe care o simt când o mișcare pornită din masse devine oficială și-și pierde caracterul inițial. Era o tristețe ușoară, pornită dintr-un presentiment secret că prea multe se vor

²⁶ Textul acesta scris pe o carte poștală cu o reproducere din El Greco

schimba și se vor prăbuși din cele ce aş vrea să se înfăptuiască și să dureze. La câteva zile după victorie, mi-am zis: Leg. a murit în momentul în care a învins. Căci din acel moment a încetat să mai fie efervescenta mișcare de mai înainte, devenind un partid pur și simplu, și, încă mai rău, guvernamental. Fără oameni de conducere, fără program, fără directive, s-a trezit deodată la putere și la largul ei. Oameni de vârsta mea aspiră să fie miniștri, sau chiar sunt. Copiii, cu pasiuni nedefinite încă, fără experiență, fără vederile largi ale omului politic, fără vocație. E un haos nerriapomenit și, sunt convins, dacă vor continua astfel, M.L. va fi cel mai penibil faliment politic din țara noastră, mai penibil chiar decât toate cele de până acum.

În cultură, cel puțin, au început să facă numai prostii. Mai întâi, nu se scrie și nu se citește în puzderia de ziare și reviste apărute în ultimul timp ca ciupercile după ploaie, care de care mai *verzi* și mai violente, decât atacuri la cei vechi, parastase pentru cei morți, slăviri ale unui spirit (Codreanu) căruia i se atribuie calități și merite pe care nu știu precis dacă le-a avut. Literatura, arta, ideologia de o esență mai elevată, sunt puse la index.

Aseară m-am întâlnit cu unul (Cuza Mar.) vechi coleg de facultate, care urmasa la Limba română și făcuse și vagi studii de Filozofie, spunându-mi că, după el, Estetica n-are nici un rost și ar trebui desființată, scoasă din programul de învățământ. „ – Eu am să mă ocup de chestia asta într-o serie de foiletoane în *Buna vestire* și am să arăt etc....” Cine s-a găsit să ia atitudine împotriva culturii, a bibliotecilor, a celor ce s-au străduit o viață întregă să pună bazele și să dezvolte o disciplină filosofică! La radio – unde Nellu Manzati, dizeurul, a fost numit director artistic (România va fi *veselă* de-acum încolo, căci se vor cânta numai șlagăre, desigur!) – un tânăr, al cărui nume mi-a scăpat, vorbea aseară, la persoana întâi, dând directive întregii țări, spunând ce crede și cum vede el lucrurile. Are vreo 23-24 de ani. Radu Gyr, poetul grațios, a fost numit director general al Teatrelor și Operelor. E un om cult (fost asistent al lui Mihalache Dragomirescu), cu sensibilitate artistică dar e prea mult ceea ce i s-a dat, fiindcă nu are nici o competență, nici relații, nici experiență. Să treci dintr-o dată de la cafenea la Direcția generală, e cam hazardat. Dar nu m-a surprins numirea lui Haig Acterian ca director al Teatrului Național. Aici ar fi trebuit să se găsească, și s-ar fi găsit, fie și de formă! – un alt om.

29 septembrie

Câteva evenimente senzaționale din ultimele trei-patru zile.

S-a fixat domiciliu obligatoriu foștilor demnitari, care sunt acum în cercetarea justiției. Printre ei și Gh. Tătărescu, omul cel mai tare din ultimii ani, rămas în analele politice prin faimoasa lui întrebare... hamletiană: „*Da sau nu?*”

Mihail Sturdza, ministrul afacerilor străine a declarat că „Suntem cu Axa până la capăt”. Ce vrea să zică acest „capăt”, nu știu.

Generalul Antonescu face apel la femei, amintindu-le că au trei datorii de împlinit: creșterea copiilor, asistența socială și apărarea hotarelor. Doar ele să mai „apere” hotarele din care s-a văzut ce-a mai rămas...

Un comunicat al Președinției Consiliului de Miniștri arată că în ultimii ani au funcționat în țara noastră 390 de miniștri și 213 subsecretari de stat. Dacă fiecare dintre aceștia venea numai cu cinci-șase căței bugetivori după el, e ușor de văzut cât de asiduu era mulsă biata vacă națională.

S-au luat severe măsuri împotriva evreilor. După radierea avocaților evrei din barou, acum s-a trecut la exproprierea proprietăților rurale deținute de evrei. (În legătură cu asta, aș nota că în Franța a fost arestat Léon Blum, după Daladier și Reynaud, dar în altă ordine de idei.)

30 septembrie

Moralmente, încep a-mi regăsi liniștea încet, încet. Devin tot mai indiferent, căci, din moment ce nu sunt angajat în nici o parte, nu pot decât să privesc lucrurile imparțial (sau cel mult cu interesul unui spectator fără patimă) și să-mi fac o părere – destul de pesimistă – despre viitor. Războiul continuă și chiar se complică, amenințând să ia proporții intercontinentale. Zilele acestea s-a încheiat pactul tripartit (Germania-Italia-Japonia) care, dacă nu are o eficacitate imediată pentru Axă, prezintă însă o importanță deosebită pentru Europa. Și anume, mi se pare că prin acest pact, Japonia face primul pas peste granițele independenței Europei. Mussolini, felicitându-l

pe prințul Konoye, spune că „poporul italian e încântat să vadă cum prosperează și crește puterea poporului japonez”. Este fără îndoială o formulă diplomatică, dar ea nu poate ascunde servilismul european față de puterea niponă, într-adevăr crescândă. Prin noul pact s-ar putea spune că Ducele și Fuhrerul au deschis ușa japonezilor ca să se infiltreze în treburile europenilor. Căci, dacă războiul european continuă, Japonia ar profita de ocazie și ar lua coloniile Europei din Asia, și fără colonii, adică fără o sursă principală de aprovizionare, continentul nostru s-ar îndrepta cu pași repezi spre penurie. (Deja japonezii au început tratative cu francezii în privința Indochinei). Până acum Europa a prosperat fiindcă Anglia, Franța, Italia și alte țări mai mici (Belgia, Olanda, Portugalia) aveau colonii și se aprovizionau de acolo cu toate articolele necesare vieții economice. Or, fără colonii, populația Europei va trebui să trăiască numai din ce produce continentul, ceea ce ar fi insuficient. Mergând prost economiceste, Europa va stagna și pe plan cultural și întreaga ei supremație se va spulbera, va deveni un continent de antichități, unde japonezii și americanii, dacă vor mai avea gustul ruinelor și al muzeelor, vor veni numai să se plimbe și să studieze o civilizație care „a fost”. Așa cum s-a întâmplat cu Grecia Antică...

O, câte ar fi de spus pe această temă. Astă seară am discutat cu Ștefan și Ion despre o eventuală revistă pe care am scoate-o noi trei. Să dezbatem acolo problemele astea mari, esențiale, și să am spațiul necesar și libertatea de a spune lucrurilor pe nume, ca la mine acasă – iată singurul lucru pe care-l doresc. Numai atunci aș putea arăta ce gândesc și ce simt eu. Nu mă tem de nimic, fiindcă tot ceea ce cred și gândesc eu e *adevărat* și *cinstit* – și atâta vreme cât este asta, nici un rival nu mi-ar putea ține piept. Fără demagogie, fără scopuri meschine, fără rea credință, fără parti-pris-uri, problemele mari pot fi atacate și dezbătute frontal și desigur că nimeni nu s-ar supăra pentru asta.

Actualele reviste și gazete românești au devenit toate „verzi” și s-au înmulțit întocmai ca legionarii de ultimă oră care, până acum trei săptămâni erau FRN-iști convinși, iar acum sunt legionari fanatici. Mișcarea legionară e unul din fenomenele cele mai interesante pe care le-a produs Europa în secolul XX, dar, din păcate, nu-și poate păstra caracterul acesta deosebit, se degradează, se macină în propriile ei angrenaje. Demagogia, politicianismul, fanatismul orb,

cultul violenței distrug valoarea acestei mișcări, ce-ar fi putut să fie una dintre cele mai frumoase manifestări ale sufletului românesc. Prin faptul că acest suflet românesc are în el forțe nebănuite în stare să producă fenomene de anvergură, am încredere în destinul poporului nostru, oricât va suferi și oricâte umilințe va mai îndura de acum încolo. Legionarismul a dovedit că asemenea forțe există. E nevoie numai ca ele să fie bine dirijate, să nu cadă în exagerări și în excese. Pentru aceasta mai trebuie însă și altceva, nu numai laude și autoelogii, cum fac legionarii actuali, prea înfierbântați de izbânda lor bruscă și amețitoare. Calm. Calm. Calm, prudență și mai multă înțelepciune, iată ce lipsește. De aceea mă gândesc la o gazetă sau o revistă a mea. Vis imposibil de realizat!

1 octombrie

Aș vrea să închin astăzi câteva rânduri Prieteniei. Alături de generozitate și dragoste, prietenia este sentimentul cel mai frumos pe care-l poate trăi omul în viață. Ce bine înțeleg acum dorința unei fete, pe care eu o iubeam ca un nebun, și ea îmi cerșea *prietenia!* Când ai un prieten, lumea e mai bogată, mai plină, mai plăcută. Vreau să cred că am doi prieteni: Ion și Ștefan. Cel de-al doilea mai ciudat, mai calculat, mai complicat, cel dintâi cu inima plină de candoare, spontan, sincer, impetuos, veșnic îndrăgostit și alergând după toate himerele, la fel ca și mine. De aici, legătura noastră trainică. Poate că destinul meu mi-a ales și mi-a oferit un asemenea prieten. Destinul meu mi-a scos totdeauna în cale oameni și întâmplări minunate, pe care dacă nu mi le-am apropiat totdeauna, e din cauza mea, fiindcă m-am luptat cu acest destin, pe care l-am considerat când favorabil, când potrivnic. Pe Ion l-am cunoscut în clasa a V-a de liceu. De atunci – sunt doisprezece ani – am rămas nedespărțiți. Am suportat împreună mizerii, bucurii, insulte, elogii, înfrângeri, victorii, dar – niciodată nu-mi voi putea explica cum s-a făcut – nimic n-a putut să ne despartă. S-ar putea întâmpla și asta într-o zi – și atunci, cu siguranță, vinovatul voi fi eu – dar, deocamdată nu-mi vine să cred. Prea am trecut prin multe împreună, ca să ne despărțim vreodată. O singură dată, într-o vacanță, am plecat din București certați, și atunci am petrecut o vară chinuitoare, abia

așteptând să-l revăd, ca pe-o iubită, și să ne împăcăm. N-am să uit niciodată momentul când ne-am reîntâlnit, toamna, pe culoarele Facultății, și ne-am îmbrățișat cu ochii umezi. Amândoi suferisem toată vara. Atunci mi-am dat seama că *prietenia* nu e un lucru tocmai banal, așa cum e cuvântul acesta rostit prea des și fără să i se pună în evidență adevărata valoare. Nici gloria, nici bogăția, nici victoria nu pot avea prețul pe care-l are prietenia.

Vorbesc despre prietenie, fiindcă astă seară sufăr din cauza ei. Ștefan s-a purtat extrem de dur, dar îi iert toate ieșirile. Era prea enervat că pleacă iar în concentrare, de aceea și-a pierdut cumpătul. Ar fi putut să procedeze, totuși, altfel – și acasă, și la gară – și ar fi fost mai frumos. Dar el cade ușor victima orgoliului, a infatuării – și nimic nu e mai oribil în prietenie ca infatuarea.

Aș vrea să mai închin astă seară câteva cuvinte Dragostei, iubirii. Mi-a răscolit aceste gânduri vechiul prieten și coleg de facultate, poetul Ștefan Popescu, pe care l-am revăzut în toamna aceasta, după mulți ani. El a tipărit recent un volum de versuri *Abecedar*, și acum două zile ne-am întâlnit și mi-a dat un exemplar. În dedicația pe care mi-a scris-o pe carte spunea: „... Aceste stihuri ale nopții de 1 ianuarie 1937”. Ce coincidență! El a scris aceste stihuri în amintirea nopții de 1 ianuarie 1937, pentru Viorica C. (Mi-a mărturisit!) În aceeași noapte – n-o voi uita niciodată! – eu eram să mă sinucid pentru L. Cele două fete se cunosc, erau prietene, amândouă îmi vorbeau una despre alta. V. a fost o dramă pentru Șt. P., iar L. a fost o dramă (o mare iubire) pentru mine. Punctele culminante ale dramelor s-au consumat în aceeași noapte: 1 ianuarie 1937. Eu nu știam nimic despre el, el nu știa nimic despre mine, ele nu știau nimic despre ce se petrece cu noi doi. Destinele noastre pluteau pe deasupra tuturor, jucându-se cu viețile noastre. Acum, când le privesc din urmă, lucrurile mi se par minunate, experiențele sunt formidabile, iar aceste încrucișări de drumuri, dincolo de voința și știința noastră, au ceva de mit. Astăzi V. e măritată cu un bărbat mai în vârstă decât noi (decât mine și Șt. P.), dar a făcut o partidă bună (merita, de altfel) omul e savant, profesor universitar, un intelectual veritabil (Grigore C.M.²⁷). L. a rămas aceeași visătoare și boemă, ea nu și-a găsit omul providențial. În schimb, va rămâne vie, prezentă

²⁷ Moisil (n.a.)

în spiritul și inima mea până în ultima clipă când acestea vor înceta să mai existe. Poate că e destul dacă în viața aceasta am întâlnit-o pe L. (nu știu dacă și pentru ea e la fel, ba mai curând cred că eu i-am încurcat drumurile în viață), și doi sau trei prieteni. Înseamnă că în eternitate nu sunt singur, căci ceea ce am pus eu în relațiile cu aceste ființe face parte din eternitate.

Astăzi a venit Anton de la Sâmbăta de Sus. Este bietul băiat tare enervat și de cum a ajuns la București, a alergat la mine să-și descarce sufletul. Mi-a povestit vreo două ceasuri tot amarul pe care l-a trăit acolo cu T. Au făcut o excursie în munți, care a fost o corvadă pentru el, apoi zilele cât au stat singuri la castel au fost chinuitoare, pe urmă călătoria până aici, în tren, cu ea și cu Chipps – ține-l în brațe, dă-l jos să facă pipi, în oraș, la Brașov, umblă pe jos fiindcă nu se putea urca în autobuz cu cățelul, iar pe stradă, trage-l înapoi, trage-l încolo, oprește-te și drege-i zgarda, și câte altele. El, totdeauna cavalier și serviabil cu oricine, a căzut de data asta rău de tot. A suferit cumplit. T. este prototipul femeii capricioase, care exploatează la sânge pe cel ce-i trage clopotele, fără să dea nimic de la ea. Iar Anton a vrut să-i facă curte, fiind numai ei doi acolo. Dar idila s-a transformat în supliciu. Tot ce mi-a povestit el astăzi, e un subiect de roman. Mai ales episodul din tren: vagonul arhiplin, el în picioare, pe culoar cu Chipps în brațe, făcând cu rîndul pe bancă, însă el mereu cu cățelul în brațe. La un moment dat, salvarea lui a fost apariția unei cunoscute, pictorița Florica C.²⁸ (a cunoscut-o prin mine, la Sulina, acum doi ani) și care, ca să-i ușureze calvarul, s-a așezat pe genunchii lui, trecându-l pe Chipps în brațele Taniei. Am râs, dar lui îi venea să plângă: „Nu mă mai duc eu în excursie cu o femeie ca asta pentru nimic în lume!”.

2 octombrie, ora 2 p.m.

N-am ieșit azi deloc. Am lenevit toată dimineața. În odaie e o dezordine fantastică. Fiindcă aseară am venit aici cu P., am cumpărat ceva de-ale mâncării, și mi-a mai rămas și pentru azi. De aceea,

²⁸ Cordescu (n.a.)

n-am mai fost la masă. Biroul e plin de cărți, de hârtii aruncate la întâmplare, o ceașcă de ceai goală, o scrumieră plină cu mucuri de țigări, o farfurie cu resturi de șuncă, halva, bucăți de pâine uscată, chibrituri, bani mărunți, bucățele de zahăr etc. Patul e răvășit, plapuma întoarsă val la perete, ca și cum ar dormi o femeie înăuntru. Dar nu e nimeni înăuntru. Nici măcar Plophy sau mâța galbenă, care doarme acum în fotoliu, în camera doamnei M. P. a plecat târziu aseară, am condus-o la tramvai după miezul nopții. A lăsat în urma ei un iz de voluptate nesatisfăcută – căci, și de data asta, sărutările și îmbrățișările s-au oprit la un anumit punct, unde ea n-a vrut să mai cedeze – o atmosferă de bucurie neîmplinită amestecată cu o melancolie nedefinită. Afară e soare, frumos, dar nu îndrăznesc să mă uit prea mult pe fereastră, căci îmi zboară gândurile, mi se aprinde inima și o ia razna. Printre cărțile răspândite pe biroul meu e și volumul lui Rilke, *Chant de l'amour et de la mort du Cornette Christophe Rilke*, tradus de Maurice Betz anul trecut, în tranșeele din Saar și publicat anul acesta la Paris. E ultima carte tipărită la Paris înainte de „debâcle”. Ce frumoasă și duioasă companie pentru mine, astăzi, această carte:

*Chevaucher, chevaucher, chevaucher, le jour, la nuit, le jour
Chevaucher, chevaucher, chevaucher,
Et le coeur est si lourd, la nostalgie si grande...*

Asta e viața mea, o goană nebună, nesfârșită, peste câmpii, peste pustiuri – și inima e atât de grea, iar nostalgia atât de mare. Ziua și noaptea, ziua și noaptea, *chevaucher, chevaucher, chevaucher...* Dar încotro? Spre ce necunoscute țărâmurii, și până când, și pentru ce?

Aceeași zi, ora 12 noaptea

Astă seară s-a inaugurat stagiunea de toamnă la Carlton cu filmul *La răscruce de vânturi*. Lume multă, elegantă, distinsă. Și eu, printre cei mulți din sală, dar cred că printre cei puțini – o, poate singurul! – care am „trăit” cu frenezie acest film. Era într-un fel po-

vestea mea și a L., și desigur că n-a fost numai o impresie, numai o iluzie. Un Heathcliff, aș zice mai puțin mândru, crud și sălbatic, sunt și eu. O Cathy, tot atât de capricioasă și răutăcioasă, tot atât de frumoasă și feminină, este și L. Ea m-a acceptat pe mine, – nealesul – cum eroina genialei Emily l-a acceptat pe Heathcliff. Un film puternic, de mare nivel artistic, pe care l-am urmărit tot timpul cu emoție. Când am ieșit din sală, eram puțin buimac. Ar fi trebuit să fiu singur, ca să prelungesc emoțiile, și nu eram, ba eram tocmai cu o ființă²⁹ care mă ținea legat de pământ când eu aș fi vrut să zbor. Am condus-o la tramvai, apoi, liber, am rătăcit un ceas pe străzi, fericit și melancolic, gândindu-mă la L. Nu știi, sunt prea romantic, sau am un destin prea ingrăt? Uneori, mă simt rușinat că decad și eu la cinematograful în starea aceea de sentimentalism lacrimogen a femeilor neconsolate. Când le aud cum oftează și când le văd cum plâng, îmi trece orice chef de a mai urmări filmul de pe ecran. Totuși, la fel se întâmplă și cu mine. Numai că la mine fenomenul se manifestă altfel: nu oftez, nu plâng, ci trăiesc adânc, cu intensitate. Nu credeam că mai sunt în stare de asemenea emoții, nu mă mai socoteam atât de tânăr (sufletește), ca să mă răvășească așa de tare un film. Dar prin el o vedeam pe L., de care mi-e dor, pe care aș vrea s-o reîntâlnesc – însă las totul pe seama destinului. Dacă vrea el să ne întâlnim...

Ce curios; astăzi, toată dimineața, în pat, mi-am pierdut timpul răsfoind câteva vechi caiete din acest jurnal, cu gândul numai la ea. (Și normal, fiindcă în acele caiete e vorba numai de ea!) Îmi venise ideea să folosesc părți din acest jurnal, transcrise, completate, într-un roman. Cred că ar ieși o operă interesantă. Acum, seara, după ce am văzut și filmul după romanul lui Brönte, ideea mi se pare și mai realizabilă. Numai dacă m-aș putea hotărî să încep să lucrez, adică să fac pact cu himerele și să-mi înăbuș conștiința asta aprigă care trăiește într-o lume reală de care nu poate divorța. Cu spiritul meu larg și liber și cu inima în care zac înmagazinate atâtea sentimente și elanuri, aș scrie o carte interesantă, nu disperez însă: o voi scrie. Mai curând sau mai târziu, când apele se vor potoli în oceanul aces-

²⁹ cu P.

ta învolburat care sunt eu, o voi scrie. În privința asta, poate că e mai bine să n-o văd pe L. În absența ei, dorința de a scrie crește; dacă ar fi lângă mine aș fi fericit și n-aș mai simți nevoia să aștern pe hârtie un vis care se țese de la sine în realitate. Ciudată și penibilă condiție a artistului!

Și e o toamnă încântătoare. O toamnă, așa cum îmi place mie. Toamna e anotimpul când trăiesc intens, cu patetism și fervoare. În celelalte sezoane sunt sau bolnav sau mort. Toamna renasc în mine amintirile, nostalgiile, bucuriile, suferințele și ele mă fac să cânt și să mă simt altfel decât toată lumea. Dar oare nu sunt altfel? Lumea nici nu mă interesează, decât cel mult ca spectacol. Mi-e de-ajuns universul meu interior, în care domnesc ca un Demiurg și ard în permanență ca un martir pe rug.

3 octombrie

Azi noapte am visat-o pe L. (M-am culcat aseară cu gândul la ea). Se făcea că sunt în fața sălii „Dalles”, unde citeam afișul de la expoziția cărții germane, deschisă acum două zile, pe care voiam s-o vizitez. Era lume multă pe bulevard.

Ziarele de azi publică știrea neașteptată despre sinuciderea de la Iași, a lui Petre Andrei, profesor universitar, fost ministru al Educației Naționale. Nu se cunosc cauzele. Poate o dramă sentimentală? Dacă e așa, îl invidiez că a avut curajul gestului suprem. Eu nu-l am. Ori poate sunt mai tare și nu mă dau bătut?

6 octombrie

Mare manifestație în București. Mișcarea Legionară a sărbătorit treizeci de zile de la „biruință”. Se grăbesc cu praznicele!

Cu această ocazie, mă gândesc că sunt astăzi în țară mulți oameni (tineri), care au ajuns, peste noapte, la situații neașteptate. Un noroc extraordinar le-a surâs din plin. Unii s-au înălțat la posturi pe care nici nu le visau. Printre ei și Ion al meu. Iată-l șef de cabinet la

Rioșeanu, subsecretar de stat la Interne. Șansa lui. Îl cunoștea pe Mihai Antonescu, lucra cu el la tipărirea cursurilor de la Facultatea de Drept, și profesorul l-a pus imediat „în post”. Ion nu e legionar, dar acum a intrat în sferele guvernamentale. Numai să se țină bine.

Dacă reflectez la toate acestea, la toate frământările astea ome-nești, și dacă închid ochii, văd, undeva, pe cer, o roată imensă, învârtindu-se încet, încontinuu. De colacul ei sunt agățați cu disperare, milioane de oameni, care se țin de ea cu dinții, cu mâinile, cu picioarele, cu trupul întreg încovrigat pe colac. Spițele sunt pline și ele, ca ciorchinii, de alții, agățați și ținându-se cu aceeași disperare. Unii sunt sus, în vârful roții, alții jos, la fund, privind cu invidie sau ură spre cei care jubilează sus. Roata se mișcă încontinuu, dar cei agățați de ea nu-și dau seama. Unii cad ca muștele și se pierd în abis, alții se ridică repede și le iau locul, luptându-se din răzputeri să nu fie dați la o parte de ceilalți. Cei din centru, de la butucul roții, par mai liniștiți, mai indiferenți, mai fericiți. Ei își văd de treaba lor și, cel mult, privesc spre cei de pe colac cu un zâmbet ușor, observând cum urcă și coboară, cum se zbat sau se prăbușesc cei de pe roată.

Cine învârtește această roată?

Fiindcă e un creditor bun și mă alimentează din când în când cu lovele (acum e și personaj notoriu), i-am îngăduit, în sfârșit, lui Ion să vie cu o femeie în camera mea, seara. La el acasă nu se poate duce, n-are intrare separată și acolo e o familie mai numeroasă. Acum câteva seri a fost cu una, și în urma lui am găsit pe masă un bilet: „Danke schön!” Astă seară a fost iar, și am găsit alt bilet: „Noch einmall Dankeschön!” – Ce-ar fi ca un bărbat să facă de fiecare dată câte un astfel de bilet, către Eros, zeul iubirii? Ar ieși un cârnat frumos de tot!

7 octombrie

Două scrisori primite azi. O carte poștală de la Ștefan, mă anunță că a ajuns cu „unitatea” la Târgu-Frumos („care nu e nici târg, nici frumos”) și că o duce destul de bine ca sublocotenent: „mă hrănesc numai cu roșii și brânză – și viceversa”. Ceva mai bine ca la popotă!

De la Viișoara, Ștefănică îmi scrie că acolo e „cam greu”. Satul e ocupat de armată, un regiment întreg de cavalerie. Toate curțile

sunt pline de cai, iar lipsa apei se simte mai rău ca în toiul verii dobrogene. Soldații cară apă cu butoaiele de prin satele vecine, pentru a-și adăpa caii. La noi în curte nu sunt cai, în casă e cantonat un colonel și așa au scăpat de herghelie și de altele. Regimentul e în retragere, din Cadrilater. E în căutarea unei localități unde să-și instaleze garnizoana. Probabil că se va stabili la Cobadin, dar, momentan, acolo e alt regiment, care trebuie să plece mai departe. El, Ștefănică, așteaptă să fie concentrat. Griji și para-griji!

8 octombrie

Histoires des femmes! Toujours la même chose. Aujourd'hui beaucoup plus que jamais. Et, quand même, je suis toujours seul, plain de désirs sublimes ou grotesques, avec mon âme endolorie et mon pauvre coeur écartelé d'aspirations impossibles et de nostalgies irréalisables.

Azi, în dreptul bisericii Zlătari, am întâlnit o fată pe care o cunosc încă din Facultate, o întâlnesc din când în când, dar n-am izbutit niciodată să intrăm în vorbă. E adevărat că n-am simțit un impuls care să mă determine să-i vorbesc, dar desele întâlniri, cu respectivele încrucișări ale privirilor, m-ar fi obligat. Astăzi ne-am pomenit uitându-ne unul la altul, drept în ochi. Mi-am aplecat capul a salut, dar totul s-a oprit aici. Era frumos, un soare dulce de toamnă, lume multă pe stradă, dar parcă totul dispăruse din jurul meu și rămăsesem singur. Avea ochi frumoși – și ar trebui ca într-o zi să las timiditatea la o parte și să-i vorbesc. Așa voi repara gafele de până acum.

Același lucru ar trebui să-l fac cu Ortansa, altă cunoștință din studenție, pe care am întâlnit-o tot astăzi. Stă pe strada Cantacuzino, trec în fiecare zi prin fața casei sale, dar azi am întâlnit-o chiar aici, pe Massaryk. La fel ca și cu cealaltă, timiditatea m-a paralizat. Dar ele cine știe ce pot să creadă despre mine! În orice caz, sunt un om ciudat, imposibil, întunecat. Bietele fete sunt ca niște ființe ale Paradisului, care nu îndrăznesc și nici nu se pot apropia de mine, sumbrul sol al Infernului.

Astă seară am fost la Tania. Mi-a dat un ștergar adus de la „Iogodnica” mea din Sâmbăta de Sus. Biata Lili. „Iogodnica”. Ne-am

jucat, am glumit, dar ea a luat-o în serios. N-am să uit melancolia ei din seara cu lună, când ne-am despărțit, „la căpițe”: era să plângă și, desigur, ar fi făcut-o, dacă nu erau și celelalte de față. Nu știu, am sentimentul că provoc numai dezastre în jurul meu, fiindcă nu sunt și nu pot fi un om ca toți oamenii, deși văd, gândesc și simt la fel. Blestem.

Ziarele de azi publică lista academicienilor scoși la pensie, din oficiu: N. Iorga, Emil Racoviță, I. Simionescu, dr. C. Parhon, C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, D. Pompei, N. Vasilescu-Karpen, P. Bogdan. Motivul: limită de vârstă. Formidabilă ispravă a noului regim!

9 octombrie, ora 3 noaptea

Acum m-am despărțit de L. Astăzi (recte: ieri) a venit la Bibliotecă. Ce extraordinară surpriză și bucurie! Era îmbrăcată într-o rochie pe care o știam, dar cu un pardesiu nou. A intrat zâmbindu-mi, ca și cum mi-ar fi spus: O, firește, n-am fost niciodată supărați și suntem cei mai buni prieteni. Seara, la ieșirea din bibliotecă, mi-a spus că, dacă vreau, mă conduce până acasă. Cum să nu vreau! Simțeam că mă învăluie viața din toate părțile, că reasc, că încep să trăiesc, ca după o lungă letargie. Ea e Viața pentru mine, căci numai alături de ea, în fața ei, la picioarele ei, simt că mă bucur și sufăr, că înving și sunt învins, că *trăiesc*, cu intensitate, într-un zbcium istovitor și care mă odihnește totuși. Am primit-o cu emoție, fericit, așa cum o primeam totdeauna. Până adineauri am stat de vorbă – câteva ceasuri și parcă n-a fost decât o clipă. Mă gândeam cu plăcere că poate în aceeași seară de octombrie (ea probabil că ține mai bine minte, de aceea a și venit), acum cinci ani, i-am sărutat mâna pentru prima oară, după multe zile și seri de ezitare și am stat, tot așa, de vorbă mult, fericiți, pe culoarul de la amfiteatrul Titu Maiorescu, până când servitorul ne-a poftit să plecăm, fiindcă se făcuse ora zece și trebuia să închidă. Eram singurii care mai rămăsesem acolo. Astă seară parcă era o dulce aducere aminte, căci totul s-a desfășurat calm, cuminte, frumos, ca în seara aceea de atunci. Cu nimeni n-aș fi putut să stau atât de mult în odaia mea, fără să mă exaspereze prezența sa. Cu L. aș fi stat trei zile. Și ea era fericită, bucuroasă că poate să stea cu mine. L-am trimis pe Traian de ne-a cumpărat

de-ale mâncării, șuncă, șvaițer, două prăjituri, două sticle cu bere, țigări. Și cu acestea am sărbătorit revederea și am „lungit-o” până la ora trei. Și am vorbit. Despre câte în stele și în lună!

Totuși, nu i-am spus nimic din ceea ce aveam să-i spun, fiindcă frazele, cuvintele nu mai aveau nici o valoare. Mă mulțumeam s-o aud pe ea vorbind, s-o privesc, s-o admir. Este aproape la fel cum era acum cinci ani. În ochii mei, prea puțin s-a schimbat. O văd tot atât de frumoasă, tot atât de boemă, de inteligentă, de lucidă, poate mai puțin „divină” ca acum cinci ani, dar o delicioasă femeie, o admirabilă prietenă, o bună camaradă.

Acest sentiment al prieteniei – al frumoasei prietenii de soră și frate, pe care o simțim amândoi – m-a împiedicat să mă apropiu de ea, s-o iau în brațe, s-o sărut. De fapt, n-am îndrăznit să fac nimic, deși, de două ori, am avut impresia că ea m-a provocat, dar am rămas rece, de teamă să nu cad în vulgaritate și să spulber farmecul reîntâlnirii noastre. E femeie, îi place să fie mângâiată, îmbrățișată, dar n-am atins-o, din prea marea prietenie pe care o simt față de ea. E, desigur, exagerat, e stupid, e anormal să mă port astfel, dar așa sunt eu. Eram prea fericit, prezența ei mă îmbăta până la delir, nu mai voiam nimic altceva. Dacă și ea va fi simțit același lucru, atunci, în noaptea asta, suntem cei mai fericiți oameni din univers.

Astă seară – cum i-am spus și ei – am avut impresia că am întors roata vieții cu cinci ani în urmă și am reîntinerit subit. Ca în 1935, sunt același, parcă nu s-ar fi întâmplat atâtea în lume, parcă nu ne-am fi schimbat cu nimic. Mi-a răspuns că și ea simte la fel. E bine, sau e rău – nu știu. Sunt în afara actualității și chiar dacă evenimentele dau buzna peste mine și-mi invadează până și această chilie de visător incurabil, nu pot intra în iureșul lor. Mă interesează, mă pasionează, dar le privesc de la distanță, ca un spectator pe marginea unui fluviu ce curge învolburat la vale. Stând de vorbă cu L., retrăiesc timpurile de altă dată, cu ideile, cu preocupările, cu oamenii și frumusețea lor, ucise azi. Toți cei de vârsta mea au evoluat, eu am rămas pe loc. Dar poate că ceea ce înseamnă pentru alții experiența politică sau socială, e pentru mine această splendidă aventură sufletească, ce le cuprinde pe toate. Ea e istoria mea, cu evenimentele, cu înfrângerile, cu victoriile ei și are pentru universul meu lăuntric o importanță la fel de mare ca pentru o societate un secol cu toate războaiele și revoluțiile lui.

Într-un cuvânt, am reîntâlnit-o. O presimțeam în preajma mea, și a apărut. Cred că a atras-o extraordinara forță sufletească cu care o așteptam. Cred în telepatie.

10 octombrie

Tot ce voi scrie acum în aceste pagini, le scriu cu gândul că ele vor putea deveni o dată o carte. De aceea nu fac decât să înregistrez brut, în mod absolut sincer, ceea ce se întâmplă, adică diagramele sufletești trasate pe hârtie de un seismograf foarte capricios. Se înalță și coboară, merge drept și oscilează, laudă și critică, se entuziasmează și se deprimă încontinuu. Cartea la care mă gândesc s-ar putea compune dintr-un „jurnal găsit”, și s-ar intitula *Straniul paradox al cazului meu*. Ar putea fi o carte de dragoste, de ură, de admirație și dezgust. Căci toate acestea le trăiesc acum din plin, simultan. Noaptea trecută a fost o noapte de vis. Frumoasă, lirică, intensă.

Totuși, n-am să uit că tocmai în noaptea aceea am observat la L. unele gesturi, unele priviri, unele expresii ce dezvăluiau și altă fațetă a ființei ei, în afară de aceea sub care o vedeam eu.

Toată noaptea am avut impresia că nu stau în fața unei femei, ci la marginea unei mări. Îmi dădeam seama că pot face orice, s-o îmbrățișez, s-o sărut, dar stăteam, extaziat, alături de ea, admirând-o numai. Așa îmi place mie: să stau pe nisip, culcat, la soare, și să privesc sau să ascult cum marea murmură la picioarele mele. Nu poate fi voluptate mai deplină! Și asta este L. pentru mine – o mare calmă, frumoasă, ca în zilele de vară, purtând în ea furtuni și răbufniri cumplite. Și atunci îmi place.

Ieri, la Bibliotecă, P. a fost foarte nemulțumită când a văzut-o pe L. Credea că n-are să mai vină pe acolo. De cum a revăzut-o, și-a dat seama că mă pierde din mână. A început lupta. Zâmbea cu drăgălășenie, căuta să fie simpatică, atrăgătoare, puneă în joc tot arsenalul de seducții de care dispune o femeie. Era o surdă înverșunare în toată comportarea ei. Era numai cu ochii pe mine și a observat că vorbesc cu L. Cred că în clipa aceea în sufletul ei s-a produs un cutremur. Nu-și mai găsea locul, doar că nu exploda. Încercam s-o

liniștesc, dar în zadar. Parcă-mi citea gândurile. Seara, a presimțit că aveam să mă întâlnesc cu L. A și plecat mai înainte cu vreo zece minute de închiderea Bibliotecii, să nu vadă ceea ce putea să-i facă și mai rău.

Azi, de cum m-a văzut, cam tras la față, mi-a și aruncat întrebarea ce-i ardea buzele, ca o sfidare: „Ei, cum ai petrecut aseară?”

„Destul de frumos”, i-am răspuns fără ocol (spaimă la ea). Fiind singur și neavând ce face, m-am dus la teatru (surpriză, îndoială), apoi m-am întâlnit cu niște prieteni și am stat în oraș până la trei” (neîncredere). Ca să se convingă, m-a luat din scurt: „Uită-te în ochii mei și spune-mi la ce teatru ai fost și ce-ai văzut?” M-am uitat în ochii ei și i-am spus, fără să ezit *Elisabeth și Essex* – „Mințil!” Nu știu dacă a exclamat așa numai ca să-și mențină bănuiala, sau a simțit în adevăr că mințeam. La drept vorbind, în minciuni aș fi neîntrecut. Aș putea debita cele mai gogonate minciuni cu aerul cel mai nevinovat, inspirând cea mai deplină încredere (pe care nu izbutesc s-o inspir atunci când spun adevărul). Dar nu mă folosesc, în genere, de asemenea truc. Când spun o minciună, o fac din glumă, ca să amuz, și de altfel declar repede că am mințit. De data asta însă mințeam premeditat și chiar încercam să o fac să creadă că așa a fost. Poate a crezut, s-a simțit mai ușurată. Morala este că, minciuna poate face bine uneori.

Dar lucrurile erau să se complice din nou, fiindcă L. a venit iar la Bibliotecă. Norocul a fost că în același timp au mai venit și câțiva prieteni, parcă s-ar fi vorbit, ca să mă scoată din încurcătură. Anton a venit să mă vadă și, eventual, să ieșim în oraș, R.V.³⁰ a venit să discute cu mine despre revista pe care vrea s-o scoată, Luri a venit să-mi ceară niște bani. Îmi făcusem planul să mă duc astă seară la concert (s-a deschis stagiunea Filarmonicii, la Ateneu), dar când am văzut-o pe L., aș fi dorit să rămân singur, numai cu ea, și să venim iarăși aici, acasă la mine. Era îmbrăcată într-o rochie albă, înflorată, care o prindea.

La ora 8, am ieșit cu ea și cu prietenii mei, de la Bibliotecă. L. mergea pe stradă cu Anton, eu în urma lor cu ceilalți doi. R.V. vorbea mereu despre revista lui, dar mie nu-mi ardea de așa ceva.

³⁰ Romulus Vulcănescu

Mergeam în urma ei și o priveam cu insistență, studiind-o amănunțit, de parcă abia acum aș fi cunoscut-o. Are un mers potolit și legănat, mai mult băiețesc decât de fată, gesturi libere, degajate, un aer puțin „apaș” sau de *enfant gaté*, care, mărturisesc, îmi place uneori, dar nu mă încântă totdeauna. Mergea cu Anton, știa că în urma lor venim noi și căuta să se comporte ca o prietenă a băieților, care se simte bine în societatea bărbaților. Părea că nu are deloc acea fragilitate feminină atât de severă și de simpatică, atât de greu de abordat și așa de ușor de învins. În dreptul sălii „Dalles” îl zăresc pe un fost coleg de Facultate, asistent actualmente, care, salutându-ne, i-a aruncat o privire stăruitoare, dar fără acel interes direct al bărbatului față de femeie. Cu o înțepătură de gelozie – când e vorba de L. sunt foarte gelos, sentiment pe care nu-l încerc în genere – mi-am spus că omul acela știe ceva despre ea, de aceea o privea în felul acela curios. La stația de tramvai ne-am despărțit de ceilalți și am rămas numai noi trei, ea, Anton și eu.

Ne-am dus, la propunerea ei, în Parcul Carol, să ne plimbăm. Nu mai fusesem de mult acolo, și niciodată toamna. L. ne conducea ca una care cunoștea bine aleele – locuiește prin apropiere – o lua înaintea, ne încuraja, fiindcă noi rămâneam în urmă, cam șovăiam, deoarece se făceau unele lucrări și nu eram siguri dacă se poate merge mai departe. Am trecut pe lângă *Gigantul* lui Paciurea, am urcat scările până la mormântul Eroului Necunoscut, apoi am coborât, ne-am așezat pe o bancă și am aprins câte o țigară, spre mirarea lui Anton, care ne vedea fumând pentru prima dată. Era o seară plăcută, cam caldă. Timpul a trecut repede, pe la ora 10 am condus-o până aproape de casă, ne-am despărțit, Anton a pornit apoi spre Matei Voievod, eu spre Thomas Masaryk.

11 octombrie

Astă seară a fost premieră cu *Faust* la Național. Lume multă, legionari, mi se pare un spectacol cu invitații numai pentru ei. La intrare, Haig Acterian și Băleanu³¹ se adresau studenților, spunându-le să vie altădată, căci acum nu mai sunt locuri. Eram cu L. într-un colț,

³¹ Ion Băleanu, însurat cu Victoria Mierlescu

și priveam scena. Nu venisem pentru spectacol, venisem fiindcă îi dădusem lui Ion rendez-vous acolo, ca să-i înapoiez permanentul de cinematograf ce mi-l lăsase mie de două zile. Dar Ion n-a venit. În schimb, în timp ce stăteam cu L., la ușă, apare Mircea M.,³² cu soția lui, tânăra actriță Eugenia P.³³ El era foarte fericit, elegant, sigur de sine. Când m-a văzut, s-a oprit o clipă, mi-a dat mâna: „Pericle, ce faci mă, unde te-ai ascuns?” Nu știu ce răspuns am bâlbâit, dar aveam impresia că între noi e acum o prăpastie. El pornise în urma mea, a ajuns sus, eu am rămas tot jos, exact în aceeași poziție ca în anul trei de studenție. Face parte dintre ideologiile regimului. Avea un aer de superioritate, dacă l-aș fi rugat, m-ar fi introdus în sală, dar nici nu m-am gândit să apelez la el (așa cum nu m-am adresat nici lui Băleanu sau Haig).

Am plecat cu L. la un cinematograf, pe Bulevard. Acolo ne-am întâlnit cu fratele ei, gazetarul, dar n-am stat prea mult de vorbă. Un film mediocru, ca toate filmele de acum (în afară de *La răscruce de vânturi*). Ne-am despărțit în termeni destul de reci, aș spune enigmatici, ca de obicei. Am impresia că ea îmi reproșează ceva, desigur a simțit că în viața mea a intrat o altă persoană (P.), și asta n-o poate lăsa indiferentă. Dar cum să-i explici? Nu pot să-i explic. Sunt pus, într-o situație cu totul tâmpită. Căci aș renunța în clipa asta la cealaltă, dar nici asta nu se poate. Păcat! Bucuria reîntâlnirii a fost scurtă. Asta este soarta noastră, a mea în special! Să aștept cu nerăbdare s-o văd pe L., pentru ca după aceea să rămân în suflet cu un gust amar de cenușă, să ne despărțim ca doi oameni care s-au certat, fără să-și spună nici o vorbă, și apoi să încep s-o aștept din nou cu aceeași nerăbdare. *Straniul paradox al cazului meu!* Este concluzia cu care închei acest caiet.

Mai notez încă un fapt care m-a tulburat. Acum două zile, Horia Sima a ținut un discurs în aula liceului „Andrei Șaguna” din Brașov. Nu este un fapt oarecare. Liceul „Andrei Șaguna”, liceu *confesional*, unde am învățat și eu acum vreo zece ani, are o soartă paradoxală: tocmai acolo, unde religia era în drepturile ei se infiltraseră comunismul (îl aveam ca profesor pe Ilie Cristea, care nu-și ascundea la

³² Mircea Mateescu

³³ Eugenia Popovici (n.a.)

catedră ideile), iar mai târziu, tot acolo s-a infiltrat legionarismul. A fost primul liceu din țară unde s-a înființat un „cuib” legionar, încă de prin 1935. Acum e o bază de susținere a Mișcării, dovadă că H.S. s-a hotărât să-și țină discursul acolo unde profesorii și elevii l-au întâmpinat în cămăși verzi. De la bacalaureat, n-am pășit pragul liceului, care mi-a rămas atât de drag, de teamă să nu mă ia cu pietre după ce-am scris romanul **Adolescenții de la Brașov**. Din punct de vedere politic cartea n-a fost bine primită de profesori (în afară de Stelian Mărculescu, profesorul nostru de matematici, care mi-a spus că i-a plăcut), ba a fost chiar violent atacată de Octav Șuluțiu (altfel prieten al meu), care, fiind profesor la Șaguna în anul acela (1936), s-a simțit dator să critice foarte aspru romanul (într-o cronică din *Familia*), tocmai fiindcă un personaj e comunist și face elogiul comunismului într-o școală care a devenit pe urmă legionară. Adevărul e că, pe mine personal, Ilie Cristea nu mă interesa deloc atunci (am aflat mai târziu că avea adepți printre elevi), dar faptul că H.S. a vorbit în aula liceului m-a pus pe gânduri. Ce mult s-a schimbat lumea, în timp ce eu am rămas același ca în adolescență!

Sâmbătă, 12 octombrie 1940

Am luat hotărârea să țin un „jurnal de război”. Neputând face altceva – fiindcă cine mai are răbdare să stea la masa de scris, acum, om viu fiind, și să facă literatură – m-am gândit că ar fi bine să notez în fiecare zi, aici, scurt, frugal și regulat, evenimentele mai importante ce se desfășoară sub ochii noștri. Lumea trece azi prin crize și momente atât de zguduitoare, că notarea lor, pentru o privire retrospectivă, mai târziu, n-ar fi lipsită de folos. Dacă, bunăoară, din septembrie trecut și până acum aș fi însemnat zi de zi ceea ce s-a întâmplat, aș fi avut scris acum un roman fantastic de proporții serioase și cu o acțiune palpitantă. N-am făcut-o și e păcat. Încep să fac asta în momentul de față, mai mult din curiozitatea de a vedea – peste ani și decenii – prin câte a fost sortită să treacă lumea în aceste vremuri și câte mi-a fost dat să văd cu ochii mei. În felul acesta, scriind aici cu regularitate, oarecum dintr-o obligație pe care mi-o iau singur, timpul va trece mai repede și crizele le voi suporta mai ușor.

Căci, pornind la această treabă, încep totodată să privesc lumea ca pe o vastă piesă de teatru la a cărei desfășurare asist cu emoție.

Să ridicăm, deci, cortina!

Azi dimineată, am trecut pe la Torouțiu, la redacția *Convorbirilor literare*, de la tipografia Bucovina, spre a-i lăsa un manuscris despre *Filosofia existențialistă*, așa cum am convenit cu el mai înainte. Revista urmează să apară într-un număr cu pagini sporite, astfel că are nevoie de material și sunt șanse să publice și acest articol („cam lung”)³⁴.

De acolo, din str. Grigore Alexandrescu, fiind aproape de șosea și neavând ce să fac până la masă, m-am îndreptat spre Arcul de Triumf. Era o zi rece și urâtă de toamnă, fără soare, cu atmosfera îmbâcsită, și totul avea aspectul unei naturi moarte, reci, părăsite. Aleele erau pustii, năpădite de restriște și melancolie. Prin fața Muzeului Național m-am întâlnit cu avangarda unui regiment care venea dinspre Băneasa și intra în oraș. În frunte, fanfara – numai goarneau, deocamdată – cânta un marș răsunător. Coada coloanei de soldați se afla tocmai dincolo de Arc. Era un regiment de grăniceri. După fanfară, urmau ofițerii superiori, apoi batalioanele. Unii ofițeri erau călări, alții pe jos, mergând greu, laolaltă cu trupa, destul de obosiți. În urmă, veneau câteva mitraliere așezate pe crupa cailor. Printre ofițerii călări, am văzut doi vechi prieteni, (unul din Facultate, unul din liceu), pe care i-am salutat cu multă bucurie de pe marginea trotuarului. M-au salutat și ei militărește, mirându-se, desigur, că mă văd acolo, pe aleele pustii.

Mergând mai departe, când am ajuns la rotonda Arcului de Triumf, văd deodată apărând pe cer și zburând spre oraș două formații de câte nouă avioane mari de bombardament, care făceau un zgomot asurzitor. Era un preludiu muzical la simfonia groaznică ce se anunța, un preludiu executat la harpele cerului sumbru de toamnă, deasupra orașului cufundat în somnolența lui agitată de o larmă surdă și îndepărtată. După ce-am făcut înconjurul Arcului, pe când mă pregăteam să pornesc înapoi, văd apărând tot dinspre Băneasa, primul automobil militar, încărcat cu ofițeri germani. Nu știu ce înseamnă asta. M-am oprit să privesc. Imediat, alt automo-

³⁴ Articolul n-a mai fost publicat. Se află în manuscrisele inedite

bil, apoi altul și altele încă, o coloană foarte lungă, toate deschise, toate încărcate. Ofițeri germani, în uniforme lor brune, cu chipiile largi, cu cozoroc mic, tineri și bătrâni, eleganți, disciplinați, după felul cum stăteau în mașină, nemișcați, ca niște soldați de plumb, intrau în București. Au fost în total vreo sută de mașini, dintre care vreo treizeci deschise, nemțești, restul de-ale noastre, din București. Veneau de la Băneasa, unde li s-a făcut o primire oficială de către reprezentanții guvernului și ai Legiunii. (Am aflat mai pe urmă că în primele mașini se aflau generalii Speidel și Hansen). Se zice că până la ora asta au intrat în țară patru divizii militare germane, cu armament motorizat și aviație. Aceștia erau, desigur, primii sosiți în București, cu titlul de instructori aviatori. Am văzut o femeie care-i aclama. Unele mașini erau împodobite cu flori, cele nemțești, și mergeau ușor, că aproape nici nu se simțeau. Parcă alunecau pe asfalt. Au tras la Athénée Palace.

Acești soli neașteptați – care au intrat, de altfel, în București, destul de discret (eu i-am văzut fiindcă mă aflam din întâmplare la Șosea) – a pus lumea pe gânduri. Pentru ce-au venit germanii în România, cu cine vor să se bată? Unii spun că se pregătesc pentru un război cu Rusia. Eu cred că se pregătesc să ajungă în Egipt, sau chiar în India, unde vor să-i lovească mortal pe englezi. Probabil că până la primăvară Egiptul va fi ocupat de trupele germane, Suezul închis, iar drumul spre India deschis. America se mișcă, tensiunea japono-americană se încordează și situația internațională se complică. Anglia, vrând să-și schimbe tactica de luptă, cere americanilor tot materialul de război pe care aceștia l-au fabricat pentru ei. Vizitând fabricile de armament din Ohio și Pennsylvania, Roosevelt a declarat că America va evita războiul „numai dacă va fi bine și repede înarmată”. Ziarele românești nu publică decât telegrame germane, ca și cum agențiile de presă britanice n-ar mai exista. Scriitorul Hans Carossa a venit în țară și e primit peste tot cu mari onoruri, la radio se cântă numai șlagăre nemțești, expoziția cărții germane de la „Dalles” s-a prelungit până la 15 octombrie, și la cinematografe sunt numai filme proaste, adică germane. Maniu a înființat o asociație „Pro-Transilvania”, care nu este departe de a avea caracterul unei organizații politice legale. Aceasta s-a constituit chiar în sălile *Universului*, ceea ce înseamnă că...

Pe de altă parte, s-a dat o circulară către prefecturile din țară, ca toate amintirile și corespondența legionarilor uciși în timpul prigoanei să fie strânse, în vederea înființării muzeului de la Râmnicu Sărat, din fostul penitenciar.

Duminică, 13 octombrie

A reapărut *Cuvântul*. După ce a fost suprimat *Cuvântul* (condus de Nae Ionescu), i-a luat loc *România* lui Cezar Petrescu, iar acum, după decesul acesteia, iarăși *Cuvântul* (condus de P.P. Panaitescu). Redacțiile s-au succedat în același imobil, cu același mobilier, ziarele se tipăresc la aceeași tipografie – dar ce deosebire între unul și altul. Ce era la *România* – o pleoră de gazetari și scriitori de toate culorile și credințele, puși să înalțe osanale regimului și lui Carol al II-lea, fiindcă se plătea bine; ce este la *Cuvântul* acum... aceleași osanale, dar tocmai pe dos, în slava regimului advers. Pe prima pagină un articol al lui Nae Ionescu („ctitorul”) despre Înviere. Ultimul său articol, scris chiar în ziua suspendării ziarului, în ajunul Paștelui din 1938.

Am văzut *Faust*, la Național. Montare bună, însă interpretare cam de bâlcu. Vraca n-a izbutit să dea un Faust așa cum se cuvine, iar Băltățeanu, în Mefisto, parcă juca în *Capul de rățoi*. Margareta a fost mai bine interpretată, în special scena din închisoare (Lilly Carandino). E prima dată când văd *Faust* la teatru (am văzut de mai multe ori opera). Îmi pare rău că n-a corespuns așteptărilor mele, ca interpretare. Dar am impresia că actorii nu și-au dat interesul, sau pregătirile au fost prea scurte, prea pripite. Probabil că Haig, noul director, a vrut să arate că „el înprospătează repertoriul”, însă nu i-a reușit.

Zi rece, urâtă de toamnă. Nu-mi venea nici să stau, nici să ies din casă. Dacă aș fi avut două, trei bucăți de lemne, aș fi făcut focul în sobă și ar fi fost bine. Dar cu lemnele se pare că va fi o problemă grea în iarna asta.

14 octombrie

Am vizitat „Casa Lupeștii”. O zi frumoasă, chiar foarte cald pentru luna octombrie, în parcul Bonaparte, pe sub copacii ce încep să ruginescă, sporind melancolia autumnală și dându-i un aer solemn, de simfonie gravă și răscolitoare. În fața „vilei”, lume imensă, făcând o coadă, pe două rânduri, ce se lungea pe strada cealaltă, aștepta ora 3, când se deschide ușa și se începe pelerinajul. Femeile, în special, comentau în fel și chip, făcând tot genul de reflecții din care se vedea ce anume a adus-o pe fiecare aici și cât de schimbător este destinul lucrurilor pe acest pământ. Era ceva savuros. Ascultam și mă minunam câte prostii și enormități se debitau acolo, cât de bine știau toți ce se petrecea în această casă, la Palat, peste tot, cât de spontană și acerbă este opinia publică la noi când e vorba de răscolirea unor vestigii. Și mai ales cât de mare este fantezia publicului (a femeilor îndeosebi) în asemenea împrejurări.

Înăuntru, talmeș-balmeș. În toată casa, de la parter la etaj, s-a făcut un culoar de sfori ce traversează odăile, scările, hall-urile, sufrageria, buduarul, baia, pe unde vizitatorii trec în șir, satisfăcându-și drăcește curiozitatea. În camera japoneză, zeci de pachete de cărți de joc, de culori și desene diferite, erau răspândite pe mesele de joc, ca și cum abia atunci jocul s-ar fi întrerupt și partenerii s-ar fi retras. Prin celelalte încăperi, tablouri de preț, tapiserii, gobelinuri veritabile, blănuri, parfumuri, în sfârșit tot ce se putea vedea într-o vilă de „prințesă”. Dar spectacolul era grotesc. Plebea năvălită aici profana o casă pe care istoricii sau romancierii de mai târziu se vor strădui s-o descrie cât mai pe larg, obiectele pe care praful stătea de un deget, păreau că suportă ca pe-o insultă privirile admirative și în același timp acuzatoare ale vulgului gata să treacă la vandalism, dacă n-ar fi pe acolo și oameni de ordine. Favoritele pariziene de altă dată au, în sfârșit, o reprezentantă pe malurile Dâmboviței, și s-ar zice că nu s-a lăsat deloc mai prejos de predecesoarele ei.

Pentru ce se va fi permis un asemenea spectacol? Cui folosește să se ofere ochilor mulțimii un interior care, desigur, nu se deosebește prea mult de altele asemănătoare ascunse între pereții caselor din București? Vila din Alea Vulpache a devenit un prilej

de demagogie ordinară și vulgară. Se bucură mahalaua, dar fenomenul în sine e foarte inestetic.

17 octombrie

Președintele Roosevelt a declarat la Dalton că „Statele Unite sunt ferm hotărâte să se pregătească de război”. Pe de altă parte, el s-a adresat la radio celor șaisprezece milioane de americani care s-au înscris pentru înrolarea în armată, făcându-se un fel de portdrapel al elanului lor. Cu toate acestea, America se mișcă încet, spre deznădejdea Marelui Britanii...

18 octombrie

Aseară am fost la concertul simfonic al Filarmonicei (al doilea din stagiunea asta), dirijat de O. Georgescu. Pe podium a apărut și Walter Giesekind, care este socotit cel mai mare pianist din prezent. Nu mă așteptam să fie lume atât de multă; sala plină până la ultimul loc. Mulți ofițeri germani, abordând, în loji, uniformele lor împodobite cu decorații noi-nouțe și cu galoane strălucitoare. În sală, majoritatea ascultătorilor sunt germani din București, și alături de ei, filo-germani. Un public oarecum nou, prea puțini din melomanii obișnuiți. Asta dovedește că asemenea manifestări nu au numai un caracter artistic, ci și unul, mai ales unul politic. Aplauzele pentru Giesekind au ținut un sfert de ceas, ceea ce n-am mai văzut decât în stagiunea trecută, când a venit de la Paris Philippe Gaubert, dirijând un concert de muzică franceză, în aceeași sală. Acum e în actualitate Germania!

Dar asta nu va ține decât în timpul războiului. În momentul când se va încheia pacea, Germania va recădea pe planul al doilea, deoarece, în afară de muzică, nu are altceva care să atragă, să înflăcăreze un popor latin, cum e și al nostru. E o deosebire de structură sufletească între germani și români, de aceea nu va putea exista între ei o legătură sinceră, altfel decât politică, și altcum decât impusă.

În muzică germanii sunt magistri. Și în creație și în execuție. Programul de seară a fost compus numai din Brahms. Giesekind a interpretat Concertul pentru orchestră și pian, ireproșabil. Deși în vârstă, are totuși dinamism, o vervă scilicet, plus o tehnică desăvârșită de mare maestru, dublată de o adâncă sensibilitate în toată execuția. Punctul culminant al programului l-a constituit însă Simfonia în do minor a lui Brahms, cunoscută mai ales sub denumirea de *Simfonia destinului*. Brahms a fost totdeauna, de șapte-opt ani, de când frecventez concertele simfonice, preferința mea în muzica germană. Am admirat și Bach și Beethoven și Wagner – toți mari – însă la Brahms am avut mereu sentimentul că sunt la mine acasă. Bach e o evadare spre melodiile pure, sublime, Beethoven spre plinătate și frenezie sufletească amețitoare, Wagner spre forță, spre zgâlțâirea tuturor fibrelor interioare. Brahms e calm, profund, evocator, încărcat de nostalgii solemne, străbătut de o poezie gravă: el se potrivește cel mai mult cu adevărata, cu intima mea structură sufletească. Aseară am audiat încă o dată *Simfonia destinului*. Asemănarea cu Beethoven din a IX-a este izbitoare. Bineînțeles, fără a egala întru totul Simfonia a IX-a (de care a fost, cu siguranță, influențat, așa cum în general a fost influențat de Beethoven în toată creația sa). El a realizat aici una dintre cele mai puternice, mai tulburătoare creații simfonice. Patetismul intens al părții a întâia, zbulciumul și apoi andantele din părțile a doua și a treia, strigătul de victorie în fața destinului din ultima parte, sunt toate tratate și legate cu atâta artă încât dau impresia de ceva ce echivalează perfecțiunea. Această simfonie a scris-o la vârsta de 43 de ani, după ce o purtase în el zece ani, fiindu-i inspirată de experiența „Clara Schumann”, soția prietenului său, de care era îndrăgostit.

Concertul de seară m-a răscolit profund. Mi-a adus aminte că și eu ar trebui să lucrez. Dar în împrejurările actuale, inima mi-e ferecată, inspirația sleită, voința anihilată. Se petrec lucruri atât de confuze în jurul nostru, încât nu mai știi ce să faci, încotro să te îndrepti, ce să speri. Axați (la propriu și la figurat) sunt astăzi oamenii care au făcut politică și acum au devenit „oficiali”. Nu râvnesc la așa ceva, dar pe câtă vreme ei și-au găsit echilibrul, renunțând la himere (artă, cultură etc.) pentru o încadrare în administrația statului, pe mine mă mai frământă încă probleme de... adolescent: să scriu, să creez, să visez etc. Simple aspirații. Căci în realitate nu fac

nimic. Îmi iroiesc zilele fără nici un folos. Dimineața în pat, până la prânz, sau prin oraș, după amiaza la Bibliotecă, seara după cum urmează: luni cu P. acasă; marți la teatru *Faust*; miercuri vizită la surorile C.; joi concert; vineri, cinematograf, iar cu P.; sâmbătă liber, duminică – neant.

Cu L. am ajuns iarăși la ruptură. De-abia ne reîntâlnisem și, din nou, dezbinare. Nu știi care din noi e de vină. Desigur, amândoi. Sau poate că o poveste – care a fost foarte frumoasă – a ținut prea mult cinci ani și trebuie să se încheie? *

Aceeași zi, ora 12 noaptea

La fereastră vâjâie vântul ca în toiul iernii. Sunt în pat și sub plapuma caldă nu simt frigul din odaie. Soba e rece, atmosfera din casă aproape sinistă. Cum s-a nimerit ca tocmai acum să-l citească pe Hoffmann, ale cărui povestiri mă fac să transpir? Afară urlă vântul și trosnesc copacii și nu m-ar surprinde ca mâine dimineață, 19 octombrie, să găsesc totul înveșmântat în zăpadă.

Grijile iernii se înmulțesc. Problema alimentelor, și mai ales a lemnului, preocupă pe toată lumea. Ziarele nu vorbesc decât de modul cum se face aprovizionarea Capitalei cu lemne de foc și alimente, ca să mențină moralul populației. Războiul bate la ușă. Populația privește spre această iarnă cu panică. E cea mai amenințătoare din câte au fost, fiindcă orizontul e întunecat de toate plăgile ce se pot închipui. Noroc că nenorocirile vin încet, una câte una, și oamenii se obișnuiesc...

22 octombrie

Ora 9 dimineața. M-a trezit din somn un cutremur, poate cel mai mare pe care l-a simțit până acum Bucureștiul. Dormeam adânc, și prin somn am auzit un zgomot subteran puternic, însoțit de pârâiturile pereților ce păreau făcuți din scânduri. Traian mi-a adus vestea de afară: „Sus, boerule, că e zaveră mare!” După el, a fost ceva

cumplit. Toată lumea fugea din case, bărbați, femei, copii, ieșeau pe stradă, copacii se legănau ca niște trestii, pământul îți juca sub picioare ca valurile mării sub o barcă, iar mașina „lu' dom' Matei” se plimba singură de colo-colo, prin curte. „Ce-ți pasă, n-ai simțit, n-ai văzut nimic!” Cât a ținut? Vreo cincisprezece-douăzeci de minute. Dacă nu cred, am să citesc în jurnale, căci „învățații ăia care știu” au să scrie cum a fost. Pe de altă parte, madam Frosi îi ținea isonul, umplând casa cu strigătele ei ascuțite: „Vai, vai, credeam că sunt niște bombe, că prea tare duduia!”

De fapt, eu însumi mă speriasem și sărisem din pat buimac, dar până să mă îmbrac, a încetat și am intrat din nou în așternut. Oricum, a fost puternic cutremurul din dimineața asta. (De ce mai toate cutremurele se produc dimineața?) Se apropie Apocalipsul. Am și scris pe coperta acestui caiet: *Jurnal de Apocalips*.

După câte nenorociri ne amenință din toate părțile, asta mai lipsea, un cutremur de pământ, și tocmai în aceste zile friguroase de octombrie, să înghețe oamenii pe drumuri. Ar fi fost, ca să zic așa, o rezolvare „căzută din cer” a problemei lemnelor de foc, care îi îngrijorează pe edili și-i revoltă pe cetățeni. Problema alimentelor se pare că au rezolvat-o nemții, care se îndoapă și trimit în Germania zilnic vagoane cu mâncare din România. Încep să cred că principalul avantaj pentru noi, dacă ar câștiga războiul englezii, ar fi că ne-ar scăpa de hămesiții ăștia, care sting totul pe unde trec. Aud că la piață nu se mai găsește ceapă, cartofi, zarzavaturi, de altele nici să nu mai vorbim. Ieri îmi spunea cineva că în țară o pereche de boi a ajuns la cincizeci-șaizeci de mii de lei. Toată lumea e „îndoită”, cum se zice, în ce privește binele ce ne așteaptă; e îndoită, mai ales, în privința legionarilor. Nu sunt ceea ce au făgăduit. Dacă n-ar fi în fruntea guvernului Generalul, ar fi dezastru. Și curios e că, de când sunt legionarii la putere, n-am întâlnit unul care să vorbească despre programul lor, despre situație, despre ceea ce vor să facă. Toți tac, sau fiindcă sunt uluiți de succesul venit pe neașteptate, sau fiindcă își dau seama că n-au ce să spună. Se ocupă de moaște, de comemorări, de acuzări, de arestări, dar încolo, tac. În schimb, la fiecare pas întâlnești pe stradă oameni care nu se mai pot stăpâni, condamnă răul, îl văd, îl prevăd. Țara e legionară, dar legionarii se cam feresc să iasă la lumină. Lucrează din umbră. La lumina zilei operează, fără nici o jenă, nemții: golesc magazinele, se țin după

femei, locuiesc la cele mai bune hoteluri, mănâncă la restaurantele de lux, intră fără bilete la spectacole.

Și ziarele publică cele mai gogonate știri, ca să ne mențină moralul. De exemplu, pe afișul *Curentului* de azi scria: „Cea mai pustitoare invazie din istoria lumii a fost raidul de ieri al aviației germane asupra Londrei. Flăcările incendiilor se ridicau până la o mie de metri”. Textual.

Noroc că ne mai vin și vești liniștitoare. De pildă, de la Moscova. S-a anunțat că „toate problemele referitoare la relațiile sovieto-române au fost rezolvate”. Cu alte cuvinte: „Răpirea s-a terminat. Vă mulțumim”. Frumos din partea lor!

25 octombrie

Totul devine din zi în zi mai palpitant. Europa se mișcă, în sensul că Hitler călătorește. Acum două zile s-a întâlnit cu Laval la Fontainebleau. După aceea s-a întâlnit cu generalul Franco la Hendaye, în Pirineii francezi. A urmat apoi o întrevedere cu mareșalul Pétain, asupra căreia nu s-au dat încă relațiuni oficiale. Pe de altă parte, generalul nostru a fost invitat de Mussolini la Roma. Se pare că germanii voiesc să încheie pace, acordând chiar unele satisfacții Franței. Franța a precizat că în nici un caz nu va lupta vreodată împotriva Angliei, nici nu va da flota sa vreunei armate beligerante. Președintele Roosevelt a rostit ieri primul din cele cinci discursuri electorale prin care își întreține propaganda.

În țară la noi, însă, nimic deosebit până în prezent. Astăzi am auzit de probabila reînființare a Partidului național-țărănesc, în care ar urma să intre rămășițele tuturor celorlalte partide. Suntem în plin regim de război. La ora 12 noaptea, orașul e acoperit de beznă, ca un sat, fără un pic de lumină. Aspectul e feeric. Mașinile, cu faruri roșii sau albastre, gonesc prin întuneric ca niște fantome de metal. Când plouă, e o adevărată aventură să mergi pe stradă, deoarece calci în toate bălțile. Nici o femeie – sau foarte puține – pe trotuare, iar bărbații, zgomotoși și liberi, se simt în largul lor, ocrotiți de camuflaj. Are și războiul poezia lui, trebuie să recunosc. Totuși, Bucureștiul pierde din farmecul nopților lui de basm, fiindcă după ora 24 orașul

se scufundă într-o beznă demoralizantă, ce te duce cu gândul la viața oamenilor din epocile de adâncă întunecime.

26 octombrie, Sf. Dumitru

Ne-a rezervat o surpriză acest Sfânt Dumitru. A fost cea mai frumoasă zi din toamna asta. Cine a plecat dimineața de acasă îmbrăcat cu pardesiul, a trebuit să-l poarte toată ziua pe umeri sau la braț, din pricina căldurii. Lumea a ieșit la plimbare cu mic cu mare, tineri și bătrâni. Fete, fete, fete, cum numai Bucureștiul știe să rezerve din cotloanele lui ascunse. Ah, câte fete frumoase există în orașul acesta, și ce bine știu să se îmbrace! E o supremă bucurie să stai într-o zi caldă de toamnă, sau de primăvară, singur, lângă o vitrină de pe Calea Victoriei și să privești zânele cochete și seducătoare ce defilează pe stradă. Ca o muzică te încântă spectacolul, sau te tulbură, te înnebunește. Eram obosit, fiindcă azi noapte m-am culcat târziu (am citit) și m-am sculat devreme. Dar tot m-am dus și le-am admirat.

Acum e o noapte de vară. Cald, plăcut, aer proaspăt, ca în iunie după ploaie. Dacă n-ar fi război și nemți la București, totul ar fi splendid. Sunt atâția prusaci (cu cizme, evident!) aici, și din nenorocire atâtea refugiate din provinciile cedate, încât dacă n-ai face deosebirea, ai crede că frumoasele fete ale Bucureștiului sunt demne de disprețul cel mai total. Dar, oricum, ele sau altele, pe ce mâini au încăput! Legionarii nu se ocupă decât de cântece (jalnice sau amenințătoare) și de vânzarea de posturi grase. Ei nu-și dau seama că una din gloriile, din virtuțile și din frumusețile unei țări, ale unui oraș, sunt fetele. Dacă le neglijezi, înseamnă că dezapreciezi însuși blazonul cetății. Și legionarii cam asta fac. Sunt abătut astă seară numai fiindcă am văzut prea mulți nemți cu frumoasele fete ale Bucureștiului, cu frumoasele noastre fete.

27 octombrie

O zi plină în adevăratul înțeles al cuvântului. Am avut norocul să fie și frumoasă, astfel că, favorizați de soarele generos ce ne-a însoțit peste tot, am străbătut mulți kilometri, am văzut câteva spectacole interesante, am petrecut paisprezece ore intense în mijlocul naturii și al oamenilor.

Am pornit-o de dimineața. La ora 8, Ion, fratele lui și prietenul lor, doctorul R., au venit, cu mașina ministerului³⁵, să mă ia de acasă și să mergem spre Brașov. Deși vremea a fost urâtă mai toată luna octombrie, astăzi a fost o zi splendidă, parcă ar fi fost comandată special pentru noi. Le-am și spus: „Când plecați cu mine la excursie, să n-aveți nici o grijă, timpul va fi frumos. În privința asta, vă pot asigura că am noroc.” Așa a și fost. Până la Ploiești, cerul era senin, văzduhul clar. Pe urmă am intrat într-o ceață subțire, până dincolo de Azuga. Aproape de Predeal s-a făcut din nou lumină, soare, fără ceață, fără nori. Înainte de intrarea în Predeal, am luat-o la stânga, pe Drumul Reginei, spre Bran. O fantezie a noastră și a șoferului. Admirabil drum. Îl făceam pentru prima oară toamna. Peisajul ruginiu al toamnei, în care se învâpăiau atâtea culori, galben, roșu, brun, argintiu etc., dădea celor două laturi ale văii pe care o străbăteam aspectul unor vaste esplanade învelite în niște covoare multicolore, blânde și moi, încât regretam că nu le simțim sub tălpile noastre. Soarele se revărsa din abundență peste ele, încărcându-le cu și mai multă poezie, făcându-le în unele locuri să vibreze ca niște flăcări uriașe, în alte părți cufundându-le într-un fel de somn adânc, de toamnă. Totul părea un decor de Walkirie magnifică. Nici o viață, nici o mișcare în această duminică liniștită, doar câteva vile roșii, cafenii, rătăcite de-a lungul drumului, pentru popasuri idilice la poalele brazilor. Nu ne-am oprit nicăieri.

La 12³⁰ am ajuns la Bran. Ne-am oprit la un vechi restaurant de la picioarele castelului și am mâncat, frugal, dar potolindu-ne bine foamea. De altfel, nici n-aveam răbdare să stăm la masă, noi pornisem la drum ca să umblăm. Am ieșit pe șosea, am fumat câte o țigară,

³⁵ Ion era șef de cabinet la Rioșianu, subsecretar de Stat la Interne, unde ministru plin era generalul Petricescu (legionar)

am inspirat adânc aerul sănătos al Branului, am admirat priveliștea, apoi ne-am continuat drumul spre Brașov. Aici, într-un sfert de ceas, am întors orașul pe dos – vorba șoferului care se lăsa cu plăcere condus de mine și de Ion și băga mașina peste tot pe unde îi spuneam noi. Am dat o raită prin centru, ne-am abătut pe la liceu, am trecut prin piața Prund, am coborât apoi pe sub poarta Ecaterinei, la vale, pe strada Neagră, spre Tribunal, am cotit pe strada Învățătorilor, trecând prin fața casei unde am locuit, la gazdă, în ultimul an de liceu, am mai făcut un tur pe la Promenadă, și abia după aceea am apucat drumul spre Dârste. Identificam fiecare casă: aici stătea cutare, aici s-a întâmplat cutare, aici am făcut cutare, aici am stat noi, pe aici ne duceam la școală, pe aici ne întorceam, aici așteptam fata de care eram îndrăgostit, pe aici ne plimbam seara, și așa mai departe. La fiecare pas, le arătam celorlalți câte un colț, *istoric* pentru noi, răscolind toate cărările adolescenței noastre. Simțeam o bucurie pură, copilărească și sufletele ne întineriseră parcă, aveam iarăși 18 ani și eram în ultima clasă de liceu, în preajma bacalauratului, epoca celor mai divine nebunii din viața unui om. „Astăzi, Brașovul s-a reabilitat în fața mea”, mi-a șoptit la urmă Ion, care mai făcuse în anii din urmă câteva escapade pe aici, în căutarea unor iubiri pierdute, dar de fiecare dată plecase decepționat, orașul nu mai era cel din adolescența noastră. Acum el recâștigase în noi pe doi vechi și fideli admiratori.

De la Brașov – spre Predeal. Trebuia să fim acolo, cel mai târziu la ora trei, ca să asistăm la înhumarea celor treizeci și doi de legionari morți în lagărul de la Vaslui. (Fusese, de fapt, pretextul plecării noastre din București, și numai sub acest motiv Ion putuse să ia mașina ministerului „în interes de serviciu”). Într-adevăr, când am ajuns, pe la două și un sfert, Predealul era tixit de lume, de legionari, de automobile și camioane trase pe marginea șoselei sau prin pajiștile goale. Se vedea că organizarea „înhumării” fusese bine făcută și se bucura de prezența unui mare număr de oameni veniți din toate părțile, cei mai mulți în camioane deschise. De la gară până la bariera dinspre Azuga, pe o parte și pe alta a șoselei erau cordoane de legionari în cămăși verzi. Ne-am făcut și noi loc undeva, pe bordura trotuarului, am privit cortegiul. Era imens. În dangătul unui clopot care nu se vedea, și care bătea fără întrerupere, treceau încet, spre cimitir, mii de oameni, care dădeau în felul acesta onorul

celor „căzuți în luptă”. Era impresionant și înduioșător. În fruntea cortegiului pășeau, conform tradiției, cei ce duceau colivele, care de data asta nu erau decât niște colaci; dar mulți, mari, pe ștergare albe ca zăpada. Urma soborul de preoți, vreo treizeci, îmbrăcați în odăjdii de sărbătoare, apoi un batalion de legionari și unul de legionare, mergând disciplinat, ca niște soldați bine instruiți. Și, în sfârșit, carele cu sicriile celor morți, aduse cu trenul până la gară, iar de aici transportate mai departe, la cimitir, în atelaje trase de câte doi boi plăvani, blajini, neștiutori de importanța festivității la care luau parte. În fruntea fiecărui car era un legionar care ducea o cruce verde, cu fotografia și numele celui din sicriu. Carele erau împodobite cu ramuri de brad, cu scoarțe românești și cu tricoloruri întinse peste sicrie. Coșciugele erau scoase rând pe rând, din gară, purtate pe umeri de legionari și așezate în carele ce trăgeau la intrare, apoi porneau încet la vale, spre cimitir. Au trecut astfel treizeci și două de care, iar la urmă un autobuz cu urnele deținuților arși la crematoriul închisorii. Legionarii ce alcătuiau cordoanele de pe marginea șoselei aveau câte o lumânare aprinsă în mână, astfel că atmosfera era îmbâcsită de miros de cadavre deshumate și de fum de lumânări. Spectacolul era emoționant. În urma fiecărui car pășea familia celui mort, cu mame plângând deznădăjduite, cu surori îndoliate, cu prieteni întristați. Ne-am încolonat și noi în urma sicriului lui Virgil Borzea, fostul nostru coleg de liceu din Brașovul pe care-l răscolisem mai înainte, cu toate străzile și cu toate amintirile lui și ne-am îndreptat spre cimitir.

Cimitirul e departe, peste linia ferată, acolo unde șoseaua trece din dreapta pe stânga liniei. De la gară până acolo, cortegiul se ținea lanț, pe o distanță de aproape doi kilometri. Am intrat și noi în cimitir, datorită faptului că ne alăturasem grupului familial din urma unui sicriu, altfel n-am fi putut, ar fi trebuit să rămânem afară. Echipele de ordine nu permiteau accesul mulțimii în cimitir, unde toată lumea ar fi dat buzna și nu s-ar mai fi ținut nici o rânduială. Cimitirul acesta de la Predeal, așezat în pantă, pe versantul muntelui, la începutul pădurii, cu fața spre asfințit, e ca o cetate. Intri pe o poartă, pardosită acum cu ramuri de brad, într-o curte în mijlocul căreia se află o bisericuță neagră, cu borduri de catran în jurul streșinei și al ferestrelor. E veche, de pe la 1820. Sicriile au fost înșirate pe iarbă, în fața ei, și în jurul lor luau loc cei ce le însoțeau.

De jur împrejur, se vedeau niște clădiri – clopotnița, o școală – cu un cerdac de lemn lung, cât ținea zidul, plin de lume cu făclii aprinse. S-a început slujba religioasă, s-a făcut apelul celor dispăruți – la rostirea fiecărui nume asistența striga în cor: „Prezent” – s-au intonat niște imnuri legionare, apoi s-au lansat sicriile în gropi. La slujbă, am văzut în asistență mulți miniștri, în frunte cu generalul Antonescu însuși. În momentul când în cimitirul de pe coasta muntelui se cântau imnurile legionare, lumea de pe vale, înșirată de-a lungul șoselei până la Predeal – se vedea bine de sus – luase poziție de drepți, cu un braț ridicat spre cer, ca salut. Cred că au fost câteva zeci de mii de persoane, legionari și... civili.

Am ieșit din cimitir mai înainte de a se termina ceremonia, curios să văd spectacolul de afară, de pe șosea. De la poarta cimitirului până la bariera căii ferate de-a lungul drumului în serpentină, erau cordoane de fete îmbrăcate în uniforme verzi, printre care a trebuit să-mi fac mult curaj ca să trec. Coboram de unul singur, printre cele două cordoane și aveam impresia că sute de ochi frumoși mă țintuiesc din toate părțile. Am zărit și câteva figuri cunoscute, dar nu le-am salutat, prefăcându-mă că nu le observ. Spre seară, când ziua se îngâna cu amurgul, totul avea un aspect solemn de epopée. Am străbătut apoi șoseaua, printre batalioane de legionari încremeniți în poziție de salut (toată lumea stătea pe loc, numai eu treceam prin mulțime), salutând parcă nu cântecul care se auzea din cimitir, ci măreția munților din apropiere, seara care se lăsa încet peste ei, universul întreg. Acesta a fost pentru mine cel mai impresionant moment: o mare de oameni încremeniți la picioarele munților, în faptul serii.

După aceea, a început învâlmășeala. Cordoanele s-au rupt, mulțimea se retrăgea în dezordine, călcându-se în picioare, înghiontindu-se, grăbindu-se să ajungă la camioane, pentru imbarcare, înainte de a se face noapte. Ne-am întâlnit la mașină și, cu șoferul nostru foarte stăpân pe volan, am făcut, până la București, peste o sută de „victime” – adică depășiri. Drumul a fost la fel de frumos ca și cel de azi dimineață, însă cu alte aspecte: un popas de o jumătate de ceas la Bușteni, la „Ursul Carpaților”, unde mustăciosul dom’ Popescu³⁶

³⁶ Acolo luau masa, vara, scriitorii de la Căminul de odihnă din Bușteni

ne-a servit câte o friptură, apoi, goană prin noapte, șoseaua plină de lumini roșii și verzi, satele tăcute ce rămâneau în urmă ca niște fantome, intrarea în Capitală la ora zece seara. A fost o zi plină.

Un amănunt semnificativ:

La Predeal, în drum spre cimitir, în momentul când fruntea cortegiului ajunsese la calea ferată și tocmai dădea să treacă linia spre a apuca pe serpentină, s-a lăsat bariera, fiindcă se anunțase un tren. Întregul cortegiu s-a oprit pe loc. Trenul a întârziat destul de mult, vreo zece minute, până să-și facă apariția. Parcă fusese dinadins programat de cineva, ca să pună bețe-n roate în rânduiala festivității. Dar s-a văzut pe urmă ce era. Un tren militar, ce venea dinspre Brașov și care nici nu oprise în Predeal, lung, încărcat cu soldați germani; cu motociclete și automobile de război pe vagoanele-platformă. Coincidența ca tocmai atunci să apară acest tren, m-a surprins și m-a tulburat adânc. Cei din tren priveau din fuga mersului spectacolul de jos – oameni mulți, care cu boi înșirate la barieră – și desigur că nu înțelegeau nimic, neștiind despre ce este vorba. Se uitau, cel mult, cu o curiozitate de turiști la îngrămădeala aceea de pe șosea, unii salutau cu fețe zâmbitoare, așa cum salută orice și pe oricine, din tren.

Într-o clipă, mi-au trecut prin minte tot felul de gânduri. Legionarii se întâlneau pentru prima dată cu patronii lor, germanii, dar ce ironie! Cei din tren mergeau repede la vale, cu optzeci sau o sută douăzeci pe oră, cu mașini și mașinării pe platformele dezvelite; cei de jos se opriseră pe loc și așteptau, cu boi înjuțați la care, cu cruci și lumânări aprinse, cu prapore și preoți în odăjdii, să treacă acest tren nedorit, ca să-și poată continua drumul. Am avut atunci, pentru o clipă, sentimentul și viziunea concretă că acolo s-au întâlnit, față în față, Orientul și Occidentul. Ce înțelegeau germanii din acea procesiune, care pentru cei ce luau parte la ea avea o semnificație profundă? Probabil că lor spectacolul li se părea grotesc, specific oriental, fantastic și vrăjitoresc, ei care vin din lumea catedralelor cu vârful până la cer și a autostrăzilor cu pasaje de beton, ei care trăiesc în viteză și sunt înconjurați pretutindeni de ziduri și coșuri de fabrici. Ce putea să însemne pentru ei acest spectacol bucolic, cu oameni îngrămădiți ca furnicile la o barieră, în mijlocul naturii, la care cei din tren se uitau cu indiferență, în timp ce cei de jos o priveau ca pe o zeităte imensă și ocrotitoare? Occidentul trecea,

da, cu trenul, în viteză, și Orientul, ca totdeauna, molatec, aștepta pe margine să se perinde cârnatul de vagoane, cu uruitul lui de roți și de tampoane, ca să-și continue apoi și el drumul lui, încet dar solemn, întins către Dumnezeu. În urechi îmi răsunau versurile profetice și fatidice ale Poetului:

*Și cum vin cu drum de fier
Toate cântecele pier...*

Cât oi trăi n-am să uit acel moment, acea imagine zguduitoare a întâlnirii celor două moduri de civilizație confruntate la o barieră de cale ferată.

28 octombrie

Situația a început să se complice și în Balcani. Astăzi, în zorii zilei, trupele italiene au violat frontiera Greciei. Italia dăduse Greciei un ultimatum (acest sistem de a trata e folosit în mod curent) să se retragă de la granițele cu Albania, dar Grecia nu l-a acceptat. Ca atare, războiul italo-grec a devenit fapt concret. El a survenit după o întâlnire a lui Mussolini cu Hitler, la Florența. Italienii din Albania – ocupată în Vinerea mare 1939 – au trecut la atacul trupelor grecești din apropiere. Deocamdată nu se știe mai mult, dar până mâine desigur că situația se va încorda. Probabil că grecii au să reziste invaziei italiene, și în cele din urmă germanii de la noi și cei din Bulgaria au să intervină, cu toate că nu pare a fi nevoie, întrucât, și așa, armata italiană e împănată cu „voluntari” prusaci. Bieții greci sunt într-o situație de tot dificilă: de pe apă îi amenință englezii (în măsura în care-i și apără), de pe uscat îi atacă italienii. Spectacolul capătă o alură gravă. După Grecia, va intra în foc, cu siguranță și Turcia, vecina ei. Iugoslavia, deocamdată, a rămas „neutră”. Ce altceva ar fi putut să facă, între Italia și Germania? Numai România, ca și Franța, e scoasă din acțiune, zdrobită, fără luptă. La noi, într-un fel, nu se poate nici trăi (fiindcă nu mai e de trăit), nu se poate nici muri (fiindcă n-ai cu cine să te bați). Noi ne ținem de procesiuni.

O seară frumoasă și o noapte sublimă. Iată, sunt în viață și momente pentru care merită să trăiești, măcar ca să le parcurgi și să le admiri. Această noapte de pildă. Camuflajul are, incontestabil, feeriile lui. E o noapte caldă, o ceață groasă și o întunecime totală. Bucureștiul pare un tărâm de basm, de halucinație, care și-a pierdut contactul cu realitatea. Străzile îngropate în beznă, casele fără un pic de lumină, instituțiile, clădirile mari par înecate într-un fund de ocean. În piața Palatului, nu se disting decât farurile mici ale automobilelor, tăind ceața ca niște jeturi de apă subțiri și prelungi. Calul de pe soclul statuii³⁷ din mijlocul pieței pare înspăimântător și sublim totodată. Ai putea spune că e real și că gonește prin noapte, dacă n-ai ști că e de bronz și neînsuflețit. Fiindcă, de aproape, numai el se profilează în ceața groasă, ce astupă totul în jur. Oamenii nu se mai văd, sunt prea mititei, li se aud doar pașii și tușitul. Pași rari, de bărbat, și pași deși, ușori, de femeie. Nu e prudent să te apropii de nimeni, fiindcă nu știi lângă cine te poți trezi. Încerci să acostezi o femeie, și poți da de o cunoștință. Mergi înainte, privește și admiră. Admiră această noapte, pe care Dumnezeu ne-a trimis-o ca să ne consoleze puțin, după atâtea orori pe care le vedem la lumina zilei. Dumnezeu e cel mai mare poet! Personal, sunt fericit astă seară. Sunt prințul acestei nopți pe care am colindat-o până acum, la ora 2, și am impresia că noaptea asta e numai a mea, nimeni n-a admirat-o mai mult decât mine.

Aastă seară am văzut piesa *Orașul nostru*, la Studio. O piesă americană, compusă din trei acte: în primele două acte vorbesc oameni vii care par morți; iar în ultimul act vorbesc morții, care par vii. Asta e partea de originalitate și îndrăzneală. Să aducă aminte spectatorului că trăiește și că fiecare clipă are ceva esențial ce nu trebuie pierdut. Dincolo de moarte e liniște, seninătate, indiferență și eternitate – dar nu mai e viață. Dacă un mort ar putea să mai cunoască viața după ce și-a dat sufletul, desigur că ar avea remușcări amare dându-și seama că a trecut prin ea fără a ști s-o prețuiască. Poate

³⁷ Statuia regelui Carol I, executată de Mastrovici

numai sfinții și poeții, unii dintre ei, zice Wilder, știu să prețuiască viața așa cum trebuie. Unii dintre ei, nu toți. Și eu sunt unul dintre ei. Fiecare clipă e un miracol pentru inima mea, indiferent dacă aduce o prăbușire sau o înălțare. Fiecare zi e o etapă nouă, încărcată de bucurii, indiferent dacă vine cu o înfrângere sau o victorie. De aceea sunt fericit că trăiesc, de aceea cred că nu voi spune niciodată, la sfârșit, cu regret, că mi-au scăpat anumite experiențe, sentimente, bucurii, dureri sau plăceri (fiindcă pe toate le-am cunoscut), și de aceea nu voi râvni niciodată s-o iau de la început, chiar de mi s-ar promite palate de cleștar și zâne mai frumoase decât cele din vis. Cele pe care le-am întâlnit eu au fost, pentru mine, cele mai frumoase.

Ah, inimă, inimă, tu pasăre care știi să cânti când te înconjoară clipe de vrajă, și știi să plângi când te năpădesc momente de mare tensiune sufletească. Bucură-te, inimă a mea, bucură-te că în lume există nopți făcute pentru tine și o libertate mai presus de aceea făcută de oameni, de care tu știi să te folosești. Hai, bucură-te, căci vreau să dorm și nu te mai pot suferi zbatându-te astfel, ca o nebună, în pieptul meu.

31 octombrie

O zi frumoasă de toamnă. După ceața de azi noapte, astăzi a fost senin. Senin și la propriu și la figurat (pentru mine), în afară de o ușoară oboseală pe care o simțeam după hoinărelile din cursul nopții. Dimineață am fost prin oraș, pe la anticari, mi-am cumpărat câteva cărți – cu cei o sută de lei ce-mi atârnavă prea greu în buzunar, după masă am încercat să dorm puțin cu Plophy lângă mine (și el noctambul și vagabond), dar n-am putut.

Astă seară a venit L. Mi-a spus că m-a căutat și aseară, că „era pregătită pentru mine” și alte asemenea grațiozități. (În gândul meu mă întrebam însă dacă nu venise să vadă de eram singur sau nu, sau cu P.). M-am purtat cu ea mai frumos ca oricând, am vorbit mai mult ca oricând – și pe la ora 11³⁰ am condus-o la tramvai. În stație, ne-am plimbat mult de la un capăt la altul al peronului, vorbind. Am avut impresia că e tristă, obosită (avea chiar o figură obosită și mi-a

spus că azi noapte n-a dormit decât un ceas. De ce? Ah, cum mă îmboldește acel ghimpe al geloziei și al cruntelor bănuieli care m-au torturat totdeauna – dar n-am făcut nici o încercare s-o liniștesc, s-o mângâi.)

1 noiembrie

Astă seară a venit aici P. N-am putut să scap de ea, îmi spunea mereu că e plictisită, că n-are cu cine vorbi acasă, că îi e frig. Am venit împreună, ca să se încălzească. De fapt, prezența ei nu face decât să scadă în ochii mei femeia. Nu e urâtă, e chiar savuroasă, dar eu sunt o fire curioasă. Când am femeia lângă mine, mă stingherește; când n-o am mă topesc de dorul ei. O femeie n-ar putea trăi cu mine multă vreme, sau ar trebui să fie una extraordinară. Îi simt nevoia o dată, cel mult de două ori pe săptămână. Dacă e mai mult, dispare orice plăcere. Am pierdut încă o seară – pe toate din săptămâna asta le-am pierdut, în sensul că n-am lucrat nimic pentru mine – ceea ce mă face să am puține remușcări.

În ziarul *Figaro* apare, la suplimentul literar, o anchetă printre scriitorii francezi, care sunt întrebați: ce proiecte au, care e opinia lor despre literatura actuală, ce rol are scriitorul în vremurile de azi etc. Un răspuns frumos dă Francis Carco, spunând că scriitorul nu trebuie să se îngrijească decât de eternitatea lui, să se desprindă de agitațiile lumii, să rămână în acord numai cu el însuși. François Mauriac declară, printre altele, că lucrează la un roman, care înainteașă greu, capitol cu capitol, întocmai ca un rățoi care continuă să meargă după ce i s-a tăiat capul. Oricum, în ciuda situației lor penibile, scriitorii francezi n-au depus armele, continuă să lucreze.

Eu pierd timpul cu o larghețe extraordinară și mă bucur de o libertate interioară care a devenit un viciu pentru mine. Un viciu! Nu mă mai impresionează evenimentele, nu mă mai interesează oamenii, nu mă mai afectează nimic. Simt o voluptate adâncă să asist la tot ce se întâmplă, ca și cum aș fi la un film.

3 noiembrie, duminică

La 8³⁰ m-a trezit din somn Traian, strigând că mă cheamă cineva la telefon. I-am spus să răspundă că nu m-am sculat și să mă lase în pace. S-a dus, a parlamentat acolo ceva și s-a întors: „Veniți, că-i directorul de cabinet, are să vă spună ceva important!” Fiindcă era așa, m-am sculat și m-am dus la telefon. Ion n-avea să-mi spună nimic, voia doar să se răzbune pe mine că ieri, la 5 p.m., i-am stricat somnul de după amiază. Curios e că, chiar în momentul când el mă suna la telefon, eu îl visam. Se ținea după mine pe stradă, să-i dau o carte: „Dă-mi, mă, se ruga, să le duc fetelor ălora, că am să-ți dau și ție una” (o fată). Eram în dilemă, dacă să-i dau sau nu o carte, așa că telefonul a venit tocmai la timp, rezolvând dilema din vis.

După aceea, m-am îmbrăcat și m-am dus la Bibliotecă. Deoarece, culmea stupidităților, acum trebuie să fie și în zilele de sărbători cineva la birou, ca să păzească pereții. Măsura e nouă, de la întâi, și eu m-am oferit primul să „fiu de serviciu”, ca să scap mai repede de această corvadă inutilă; să pierzi o duminică la birou, stând închis acolo, singur, ca o momâie. Eu însă n-am stat ca o momâie.

Am făcut, în zilele din urmă, o parodie după *Doina* lui Eminescu, intitulată „Doina din 1940”, pe care acum am bătut-o la mașină, am pus-o într-un plic și i-am trimis-o prin poștă lui Ion. Nu e prima parodie de acest fel. Am mai făcut două, după *Glosă* și *La steaua*. Prima e pe tema chiverniselii, sau a avariției, se și intitulează „Glossa avarului” și începe cu următoarele opt versuri, care compun apoi, fiecare, finalul unei strofe tot de opt versuri: „*Suta pleacă, mia vine, / Prin buzunare ne trec toate; / Ce-i al lor, ce-i pentru tine / Tu te-ntreabă și-apoi scoate. / Nu fi prost și nu ai teamă, / Ce e ban, bagă-l în pungă / De te-ndeamnă, de te cheamă, / Nu sta, altul să te-ajungă.*”

A doua, intitulată „La halba”, e pe o temă bahică: „*La halba care s-a golit / E-o cale atât de scurtă / C-o clipă doar a trebuit / Ca s-o transport în burtă / Licoarea halbei ce-am golit / Încet spre cap se suie / Era pe când nu se simțea / Acum o simt și nu e*” etc. Mă gândesc că aș putea face câte o parodie după toate poeziile lui Eminescu, mi se pare foarte ușor, însă consider asta o impietate. Totuși, în unele momente, ca să mă răcoresc, nu mă pot abține de a săvârși impietatea. „Doina 1940” e scatologică, făcută pe motivul

sexual. Am intercalat însă și câteva versuri cu aluzie directă la Ion:
„Și în toată această jale / Ce văd ochii mei în cale? / Din Liești³⁸
până-n Sighet! Numai șefi de cabinet. / Vai de țara mea, săraca. / A
ajuns mai rău ca vaca.”

Iar la sfârșit, pe un colț de hârtie, am adăugat, scris cu mâna:

*Și-am zis doina din caval,
Ce e val se face val.
Și-am zis doina din vioară,
Viața-i neagră ca o cioară.
Și-am zis doine-n telefon
Pentru-amicul meu Ion,
Dar amicu-i Director,
M-a înjurat în receptor.
Așa-i viața... mama ei,
Fă-mă, Doamne, un bob de mei...*

Toată povestea avea ca motto: „La noi se *lucrează* și duminica în noul regim!” Asta, fiindcă el, când i-am spus azi dimineață că sunt supărat fiindcă trebuie să mă duc la birou, mi-a răspuns, în glumă, natural: „Foarte bine, o să dăm ordin să lucrați și noaptea!” (Primăria, după cum se știe, ține de Ministerul de Interne). Ce să-i faci? Dacă nu ne-am mai amuza în felul acesta, viața ar fi într-adevăr „neagră ca o cioară”.

Când am ieșit de la birou, după ora 1, în piața Palatului, lângă statuie, se afla o fanfară militară și cânta ca în parcurile provinciale, duminica. Nu știu cu ce rost. Lumea ieșea de la Ateneu, de la concertul dirijat de japonezul Ekitei Ahn. (Regret că l-am pierdut!) Plouase și atmosfera era umedă, cu lăculețe pe jos, și cam răcoare. Fiind foarte obosit, m-am dus la Burcea, am mâncat, apoi am venit acasă și m-am culcat. În casă e cald ca în baie, cu toate că Traian se plânge că lemnele nu prea ard. E ora 6, când se servește ceaiul în saloanele din lumea mare, dar eu stau sub plapumă și scriu aici, la lumina roșatică a lămpii de la căpătâi.

³⁸ Satul lui natal

Aceeași dată, noaptea

Am constatat că nu aveam bani de masă în seara asta. Nu m-am speriat. Ștefan era aci, la câțiva pași, la el găseam salvarea. M-am pregătit să mă duc în vizită la O.L.³⁹ (Holz.), unde fusesem invitat de ieri de FI.⁴⁰ Am trecut întâi pe la Ștefan, cu gândul de a-i propune să meargă și el. Dacă nu l-aș fi găsit acasă, mă duceam singur, și aș fi revenit mai târziu la el, ca să-i cer niște bani împrumut. Era acasă. Dacă nu vrea să meargă cu mine, atunci renunț și eu, și rămân cu el, căci el e mai important pentru mine astă seară, decât societatea de dincolo. Raționament „interesat”, care n-a dat rezultatul scontat, fiindcă a mers cu mine.

La Holz. erau mai mulți invitați: trei fete, pictorul L. Ovidel, Harry Br.⁴¹. Fum mult, tartine cu icre și șuncă, ceai, țigări. Un adevărat banchet pentru mine. Se discuta ceva cu aprindere, și am intrat și noi repede în subiect, mai ales Ștefan care e foarte agreabil în societate și vorbește foarte frumos, cu o dicție profesorală, ce-i aduce multă simpatie. Doamna H. mi-a turnat un ceai și m-a întrebat câte bucăți de zahăr vreau, dar a uitat să-mi pună, eu n-am îndrăznit să mai cer, așa că am băut ceaiul fără zahăr, fiindcă mi s-a părut că aș pune-o într-o situație jenantă atrăgând atenția asupra acestei scăpări a ei. Am servit vreo două tartine și i-am cerut pictorului L. un pahar de vin din sticla ce-o avea lângă el. Cum gazdele și majoritatea invitaților erau evrei, bineînțeles s-a discutat despre situația din țară și din lume, despre englezi, germani, italieni, despre război, despre persecuțiile antisemite etc. Cei mai loconvoci erau Ștefan și Holz., dar acesta nu prea avea idei, așa cum se presupune, și căuta să pareze prin calambururi (destul de anemice și ele).

Când am plecat de acolo, am pornit cu Ștefan să căutăm un restaurant, să mâncăm. Eu m-aș fi declarat mulțumit cu tratația de la Holz., dar el voia să mănânce mai consistent. Am făcut socoteala: el avea 100 de lei, eu 8. Am intrat la restaurantul din piața Rosetti

³⁹ Oscu Lemnem (Holzman)

⁴⁰ Florica Condescu

⁴¹ Gheorghe Labin, Ovidiu Constantinescu, Harry Brauner

și ne-am ospătat cu câte o friptură și o jumătate de vin. Atât ne per-mitea punga.

De fapt, Ștefan nu e în „criză” niciodată, dar nu e nici mână spartă ca mine. El are totdeauna rezerve. S-a întors din concentrare și a găsit leafa întreagă care-l aștepta acasă (și o leafă bună, de trei ori mai mare ca a mea). De câte ori îi cer bani cu împrumut – nu se jură că-mi dă pentru ultima oară, ca Ion – ci îmi face morală. Că ar trebui să fiu mai cumpătat, că ar trebui să caut să câștig mai mult, și altele. Dar toate dăscălelele lui mă lasă rece. Știu că îmi impută (fără să mi-o spună deschis) că mă las pe tânjală, că mă complac în „boemie”, și desigur are dreptate, dar nu poate înțelege ce este în sufletul meu. Nu pot să fiu la fel ca ceilalți. Știu, vechii noștri colegi de facultate sunt acum oameni ajunși, unii inspectori, alții direc-tori, unii comisari de românizare, alții de organizare, s-ar fi găsit și pentru mine un loc sau un ciolan, dar nu l-am cerut și nici nu mă gândesc să-l cer. Mai bine cu sărăcia mea, numai ea îmi îngăduie să-mi păstrez libertatea, să fiu „boem” mai departe.

4 noiembrie

Zi decisivă, ziua marei bătălii electorale în America. Ce trebuie să fie acolo astăzi, ce agitație, ce fervoare, ce luptă. Europa, din cauza războiului și a cenzurii, n-a prea urmărit desfășurarea cam-paniei electorale din Statele Unite, dar toată lumea așteaptă cu sufletul la gură rezultatul alegerilor. Ca și cum de acest rezultat ar fi legată soarta planetei, fiecare om palpită, se ambalează, își pune întrebarea: Cine? Roosevelt sau Wilkie? În Europa noastră de azi, atmosfera pare a fi în favoarea lui Wilkie. Ici-colo dacă mai vezi în ziare câte o telegramă laconică, prizărită în josul paginii, însoțită de fotografia lui Roosevelt, eternul surâzător. E la putere de două legislaturi. Candidează pentru a treia. Este posibil ca americanii să se fi plictisit și, pentru variație, să-l aleagă pe Wilkie. Eu cred că va ieși Roosevelt.

L-am văzut astă seară la cinematograf, în jurnalul 476 UFA. Serios, cum nu-l văzusem niciodată, chiar grav, cum nu-l credeam, semna o lege pentru înarmare, sau așa ceva. Privindu-l pe ecran

aici la București, mă întrebam ce va fi făcând el, ce-o fi gândind și simțind el în aceste momente, ce se va fi petrecând în America acum...

Nu la fel m-a impresionat Hitler, când l-am revăzut (în același jurnal), făcând o vizită Duceului, la Brennero. Față de Hitler a cam scăzut curiozitatea publicului, lumea pare sătulă de el. De câțiva ani, și mai ales anul ăsta, nu s-a vorbit decât de Hitler, în jurnalele de la cinematograful nu apare decât el. Ceilalți oameni politici din Europa sunt excluși din viața publică – în afară de englezi, dar pe ei îi exclude cenzura (mare și tare) – și singurul care a ocupat tot firmamentul e Hitler. Această popularitate crescândă îl deservește însă. Aureola de mit din jurul lui începe să se transforme într-una de mizerie și spaimă, de nesiguranță și oboseală. Lumea s-a săturat de Hitler și e avidă de altă vedetă. El a monopolizat presa, ecranul, războiul și Europa, dar spre marea lui neșansă. În curând, și cred că eu însumi voi apuca acele vremuri, despre Hitler nu se va povesti decât cu titlu de anecdotă: „A fost odată, unul Hitler, un om extraordinar, în fața căruia tremurau toți și care a dus lumea în prăpastie etc.” La cinema, în fața mea, doi evrei lăsau capul în jos când pe ecran apărea chipul lui Hitler.

Am văzut pentru a doua oară *Pygmalion*. M-am dus pentru Leslie Howard, care are aici o creație excepțională. Un film pur englezesc, englezesc din toate punctele de vedere. El ne amintește că Anglia mai există, cu fastul, măreția, eleganța, noblețea și morga ei, mai există, da, în ciuda faptului că germanii se laudă că au prefăcut-o în ruine. M-am dus pentru a doua oară să văd filmul, fiindcă prima dată nu eram singur și nu-l urmărisem cu toată ființa din mine, așa cum fac de obicei.

6 noiembrie, ora 9 dimineața

Ion m-a trezit din somn, chemându-mă la telefon, să-mi comunice primele rezultate: Wilkie 192 voturi, Roosevelt 137, până la ora asta. Nu-l credeam, m-am uitat în *Universul* de pe biroul lui Matei, transformat la această oră în masă de ceai (cu ceștile întoarse pe farfurie și cu ziarul care-i aștepta) și am verificat. Era tocmai invers.

Peste două minute a sunat și Ion din nou, ca să repare gluma și să mă edifice: „Stai mă, că am citit pe dos! E invers. Roosevelt are majoritatea!” Deși, director de cabinet la Ministerul de Interne din România legionară, se bucura că a ieșit Roosevelt...

Ieri s-a confirmat în gazete moartea unui legionar „căzut la datorie în ziua de 3 noiembrie”. În seara de 3 – Duminică – trei legionari au fost împușcați de către comuniști, într-un cartier bucureștean. Unul din ei a decedat și a fost înmormântat la Predeal, în cimitirul legionar.

Aseară, în drum spre casă, mă aud strigat din urmă de un fost coleg de facultate, care făcea, atunci, politică cuzistă. M-a întrebat ce mai fac, bineînțeles cu o insinuare: „Ce fac *Adolescenții* tăi?” Mi-a fost foarte ușor să-i dau un răspuns care să-i taie pofta de ironie. Pe urmă, i-am spus verde în față că asist cu indiferență la tot spectacolul ăsta mare, că lupt să-mi pot păstra o atitudine de libertate interioară. „Eu aș împușca toți indiferenții”, a răspuns el, dar nu adresându-mi-se mie, ci către femeia cu care era. „Între un comunist și un indiferent, îl prefer pe comunist”, a adăugat ferm, înlăturând orice echivoc cu privire la părerea ce și-o făcuse despre mine. Mi-am dat numaidecât seama că între noi e o prăpastie, între inteligențele noastre un abis. El nu are destulă imaginație ca să poată concepe marea absurditate a lumii de azi și extraordinara plăcere de a asista cu indiferență la tot ce se întâmplă, ca la un spectacol de teatru.

Se pare că italienii mănâncă bătaie în Grecia. Comunicatele italiene, lungi și redactate într-un stil umoristic, spun că se apropie de Salonic, în timp ce comunicatele grecești, laconice, precise, anunță intrarea în Albania și luarea de prizonieri (ceea ce italienii n-au pomenit până acum, că ar fi luat prizonieri greci). Pe de altă parte, italienii caută să dezmință că englezii au debarcat în Grecia, tocmai ei care au pornit război contra Greciei sub pretextul că englezii vor să ocupe Grecia. Ce comedie!

Aceeași dată, noaptea

Despre sufletul românesc aș vrea să însemnez câteva cuvinte aici, astă seară, fiindcă pe acesta l-am trăit astăzi mai pur, mai intens ca oricând. La prânz, imediat după masă, între 1 și 3, am făcut

o plimbare la Șosea. Aș fi avut remușcări să pierd această minunată zi de toamnă, fără a face o plimbare printr-un cadru de natură liniștită, pustie, încărcată de mireasma putreziciunii autumnale. Pe unde am rătăcit, nu era nici picior de om. De-a lungul aleelor singuratic se întindeau covoare de frunze uscate, iar copacii erau parcă așternuți pe pânza toamnei de o pensulă pesimistă, dar alimentată de arderi ascunse, ca un decor de teatru pregătit pentru o melodramă puternică. În jurul lacului Herăstrău, nimeni, numai eu. Mă simțeam năpădit de o melancolie adâncă, și în același timp de frenezii mistuitoare. Două avioane se jucau prin văzduh, ca două păsări îndrăgostite. Nici o barcă pe lac, nici o ființă pe alee, doar vântul subțire cânta în rămurișul plopilor tineri sau în al sălciilor plângătoare, cu un murmur discret, duios, ca și cum ar fi intonat pe coardele frunzelor galbene ce se mai țineau încă de brațele copacilor o doină pasionată și răscolitoare. Un plop părea un fuior de ramuri pe care vântul torcea firul nostalgic al eternității ce plutea în jurul lui. Nu mă mai săturam admirându-l, mă simțeam un frate al lui, l-aș fi îmbrățișat, aș fi schimbat cu dragă inimă rolul meu de visător plimbăreț pe marginea lacului, cu rolul lui de nemișcat străjer al cerului și vecinicii. Da, al vecinicii, căci nicăieri nu ai mai concret sentimentul vecinicii ca în fața unui copac singuratec, prin cren-gile căruia vâjâie vântul ca visurile prin inima noastră. Eram fericit, cu toate că-mi dădeam seama de situația mea aproape ridicolă; la vârsta mea, acum, când toți cei de-o seamă cu mine muncesc, se agită, luptă – eu rătăcesc pe malurile unui lac, ca o apariție din alte veacuri, fără grijile ce apasă lumea aceasta nebună, sau ca un prinț neștiutor de durerile și zbuciumul omenirii.

Mai târziu, am zărit la capătul celălalt al unei alee, un alt rătăcit, care, ca și mine, număra frunzele ce mai rămăseseră prin copaci, și-și trăgea umbra după el ca o lotcă ce aluneca greu pe pământul uscat. Când s-a apropiat de mine, am avut o tresărire de surpriză. Rătăcitul, era un fost coleg de-al meu, de la liceul din Constanța, acum artist, cânta la havaiană, într-un bar de noapte din București. Nu-l mai întâlnisem de mult. Colegi de clasă am fost cu vreo cincisprezece ani în urmă. Ultima oară l-am văzut, acum doi ani, la „Rai“, unde o acompania pe Galia Faresova, după miezul nopții, în localul de pe Pictor Grigorescu. Acolo îl revedeam după mulți ani de la despărțirea noastră din liceu, pe colegul Știploșec Eugen, băiatul acela

blond, din fundul clasei, nu strălucit la învățătură, dar simpatizat de toți colegii lui.

Azi am avut impresia că am întâlnit un Destin pe marginea lacului pustiu, învolburat de briza puternică dinspre Floreasca. Ne-am plimbat împreună mult și am vorbit despre viață, despre artă, despre iubire, despre lume, evenimente, proiecte. Doi aiuriți, probabil, dar poate singurii prieteni sinceri, recunoscători, ai naturii și ai acestei admirabile zile de noiembrie. Pe chipul lui se observau urmele vieții pe care o duce: somn puțin, nopți albe, griji, lupte aspre cu existența. O parte din ele se observă și pe chipul meu, așa că ne înfrățeam parcă. Suntem croiți din aceeași stofă sufletească, îndrăgostiți de lumină, dar și de obscuritate, iubind la fel de mult toamna, fiindcă e sezonul nostalgiilor și al morții, cel mai apropiat de flăcările eternității. M-am despărțit de el cu sufletul vibrând de o vie și neînțeleasă aspirație spre ceva tainic și nedefinit.

Seara am fost la premiera piesei *Icarii de pe Argeș* de Ion Luca, la Național. Prietenii mei de acolo mi-au dat un loc bun și am asistat la un spectacol de o profundă substanță românească. Legenda Meșterului Manole, tratată într-o viziune religioasă; toate credințele, superstițiile, elanul spre creație și puterea de jertfă a sufletului românesc au fost bine prinse de dramaturg și admirabil interpretate (în rolurile principale Emil Botta și Brancomir). Regia, decorurile, costumele au fost în notă, reușind să ilustreze bine ceea ce a intenționat acest autor ciudat, izolat, în noua lui piesă. Spre deosebire de celelalte versiuni – literare, nu dramatice – ale legendei, aici intervine elementul mistic, lupta dintre Diavol și Dumnezeu, diavolul cerând un suflet zidit în temelie pentru ca lăcașul să fie ridicat, Dumnezeu dând meșterului tăria sufletească necesară spre a-și îndeplini jurământul și misiunea. Este drama oricărui creator, dar este mai ales drama unui inspirat, a unui creator care înțelege că opera lui se naște prin truda și prin jertfa altcuiva. Construcția piesei e solidă iar originalitatea revelatorie.

Sala era plină, atmosfera solemnă, cum se cuvenea unui spectacol ce avea atingere cu fibrele adânci ale sufletului românesc. Astă seară, sub cupola Naționalului vibra parcă un ecou depărtat de legendă, reînviată de versurile rostite pe scenă. Galeria era ocupată numai de legionari, aduși mi se pare cu grupul ca să aplaude această piesă pe care noua conducere a Teatrului și-o revendica,

deși piesa nu avea nevoie de o galerie organizată. La sfârșit, însă, în vestibul s-a format un cordon de legionari, așteptând pe cineva să iasă din sală. Întâi, credeam că e regele însuși, atât de grav era protocolul acesta. Pe urmă se șoptea: Horia Sima. La urmă, n-a fost decât directorul teatrului, Haig Acterian, cu familia și rudele.

Astăzi am avut o discuție cu d-na R., la Bibliotecă. A introdus măsura – din exces de zel, de teamă să n-o scoată din post – să fie deschisă Biblioteca și duminica și în zilele de sărbătoare. Eu i-am declarat ferm că nu sunt de acord cu această regulă și dacă m-am supus în prima duminică, nu o voi mai face în viitor. Mi-a replicat că primarul Dobrotescu a dat acest ordin. Am rezistat, susținând că e o ilegalitate, un abuz, se contravine legii repaosului duminical și este o încălcare a noilor măsuri luate de guvern, care a modificat orarul de lucru în instituțiile publice de la 9 dimineața la 5 p.m., pentru a se face economii de lumină și căldură (combustibil); or, noi ne-am găsit să ținem deschisă Biblioteca și duminica. În sfârșit, e o nedreptate să mi se răpească singura zi de libertate pe care o am, când mă pot bucura și eu de o zi întreagă pe care s-o folosesc cum îmi place. A căutat să mă convingă cu argumente femeiești: că de ce mă opun, că ea tocmai duminica se plictisește mai tare, că aici avem căldură etc. etc. „Doamnă, i-am răspuns, chiar dacă mă plictisesc duminica, dar prefer să o fac în altă parte, nu aici; chiar dacă îngheț de frig, dar îmi place să stau la mine acasă, singur cuc. Am nevoie și de libertate, nu numai de salariu, fiindcă eu sunt om, nu animal...” Eram foarte revoltat și dacă ar fi fost un bărbat m-aș fi certat urât de tot; cu dânsa trebuie să mă stăpânesc, fiindcă s-ar fi enervat mai tare ca mine, ambițioasă cum e, și ar fi început să zbiere. La urmă, mi-a spus că legile vin de sus, regimul e de vină. „De vină suntem noi că tăcem și aplicăm mecanic orice circulară dată de un birocrat zelos. Să primim circularele, dar să le adaptăm la condițiile noastre de lucru, nu să le aplicăm orbește. Așa au făcut și jandarmii în 1938, când, pe baza unor ordine telegrafice, au împușcat mii de oameni în toată țara...” La sfârșit, m-a sfătuit să tac mai bine din gură, că dacă mai critic regimul (ceea ce începusem să fac) ajung la pușcărie. „Mai bine acolo, decât așa!” La acestea a dezarmat, neașteptându-se la o asemenea replică. „Cu nebunul ăsta nu se poate discuta!” părea a gândi când a întrerupt discuția și a ieșit din birou.

Când simt că mi se știrbește libertatea, cu bună știință, sunt în stare să mă iau de piept și cu primul ministru, nu numai cu un șef de serviciu.

7 noiembrie

Astă seară am „băut” succesul lui Roosevelt. Este singurul eveniment care m-a bucurat în ultimele zile. Și dacă am dorit să iasă Roosevelt, n-am făcut-o din vreun interes politic sau mai știu eu ce. Ci pur și simplu fiindcă spiritele noastre, ale celor care au mai rămas „tineri” și neconsolați, jignite prea mult de sistemul de a minți al nemților și italienilor, voiau o revanșă, o mică satisfacție, pe care numai realegerea lui R. ne-a dat-o. Presa Axei tace cu privire la acest eveniment. La Berlin se spune că acest rezultat n-a produs nici o surpriză, întrucât se știe că între R. și Wilkie nu e nici o deosebire, și unul și altul fiind partizanii Angliei. În realitate, până ieri, presa Axei îl susținea cu ardoare pe Wilkie. Este exact ceea ce au făcut și italienii în Grecia: le-au declarat război pe motiv că în Grecia sunt englezi; după cinci-șase zile de luptă, tot italienii au început să dezmință, spunând că nu se află nici un englez în Grecia, deci grecii vor fi ușor de învins. Se autoînșelau cu perfectă bună știință, ca să ridice moralul soldaților. Astăzi suferă înfrângeri – cum s-a întâmplat pe râul Kalamios – și după aproape două săptămâni de război n-au înaintat nici un pas, cu toate că a treia zi după începerea ostilităților telegrafiau că au pătruns 90 km. în Grecia. Grecii sunt încântați și surprinși de eroismul „patridei”. Jubilează toată grecimea de pe aici, căutând fiecare să le arunce în față celorlalți că degeaba făceau haz pe seama lor, atunci când spuneau că „cea mai bună cavalerie din lume e infanteria greacă în retragere”; poftim, azi grecii dovedesc pe câmpul de luptă de ce sunt în stare. I-a pleznit norocul cu italienii. Dacă i-ar fi atacat turcii sau bulgarii, ar fi fost altceva. Dar cu „mascăltonii” în Albania, se joacă.

Niciodată n-am fost mai convins ca astăzi de prăbușirea Axei. Convins am fost, nu-i vorba, totdeauna; ce-i drept, uneori am avut îndoieli, sau tot așa, iluzii care s-au infirmat. Mi-aduc aminte că la 10 mai, când au intrat nemții în Olanda, eram convins că au să fie

înfrânți; eram convins că n-au să ajungă niciodată la Paris. Și au ajuns. Am început să cred atunci, pentru puțin timp, în „victoria finală”. Dar pentru puțin timp. Acum cred, așa cum am crezut de cinci-șase ani mereu, în prăbușirea lor finală. Și nici nu se poate altfel. Un sistem clădit pe brutalitate și tiranie nu se poate să dureze. E împotriva firii. N-au făcut nimic pentru Viața până acum, pentru ca Viața să-i accepte. Au distrus totul: legi, cultură, civilizație, granițe, state. S-au împrăștiat în toată Europa crezând că vor conduce de-acum încolo lumea. Vai, ce rușinoasă, ce amarnică va fi retragerea lor, în curând! Ei care bat din călcâie astăzi de la Cherbourg până la Constanța, vor ajunge să fie compătimiți de toți cei care-i privesc acum cu ură. Vor fi priviți cu milă. Aseară am văzut unul care stătea la o masă, lângă noi, la „Caraiman”, foarte stingherit. Își dădea parcă seama de situația lui, prevedea parcă ceea ce-l aștepta. Începuse să-mi fie milă de el!

Din toată comedia asta, un lucru rămâne drept: credința și demnitatea mea. Voi fi fericit că am putut rezista ispitelor de a colabora, de a fi alături de cei de la care mă așteptam să facă bine, dar unde nu simțeam că este ceea ce cred și doresc eu: un bine sincer, potrivit cu năzuințele țării. E o naivitate – adorabila naivitate a sufletului românesc – în tot ce fac legionarii, și toată acțiunea lor nu este deloc contemporană, spiritualmente. Cu misticismul lor fanatic, ei se întorc, sau în orice caz nu privesc decât înapoi, astăzi când lumea se zbate să facă un pas înainte. Gloriile trecutului sunt mândriile istoriei. Nu trebuie reeditate, căci, dacă Ștefan cel Mare clădea câte o biserică după fiecare bătălie, astăzi nu se mai poate face câte o procesiune la cimitirul legionar, după fiecare legionar „căzut la datorie”. E ridicol, e caraghios. Și legionarii nu fac decât asta, acum. Mă întreb adesea: pentru ce fac ei atâta paradă de misticism, de credință, tocmai ei care declară că „trăiesc esențialmente” și spun că sufletul legionar e discret, pe cât e de profund. Explicația o găsesc în faptul că majoritatea celor care se agită mai mult în Legiune, nu au sânge românesc. Fie macedoneni, fie greci asimilați, fie armeni, sau alte nații, aceștia nu au o legătură adâncă, sinceră, ca pământul și cu sufletul acestui pământ al nostru strămoșesc. Nu *simt* ceea ce simte pământul, nu *văd* ceea ce vede ochiul unui român desprins de lângă brazdă, nu *cred* așa cum crede sufletul românului. Ei fac teatru, coborând credința, care pentru român e un lucru sfânt, la

rangul de metodă de propagandă, de-a dreptul demagogică. Se poate ca cei care au pornit această revoluție să fi știut ce vor, să fi simțit ceva, dar Mișcarea a alunecat într-o direcție vicioasă. Un legionar se duce la biserică în uniformă, fiindcă asta este datoria lui de partizan al Mișcării; nu se duce să se roage, să se reculeagă. Românul are teamă în fața lucrurilor sfinte; străinul le sfidează. Eu când intru într-o biserică din cuprinsul țării, pășesc cu un sentiment de evlavie. În străinătate, dacă intru într-o biserică, chiar ortodoxă, pășesc ca un vizitator, ating ca pe niște piese de muzeu cele sfinte, mă apropiez altfel de ele. Așa fac și străinii din Legiunea noastră. Ce este – și ce-ar fi trebuit să fie Legiunea, iată chestiunea!

8 noiembrie (Arhanghelii Mihail și Gavril)

Azi noapte, între mai multe visuri scatologice (trebuie să mă duc la o femeie), am visat și Marele Stat Major, ca să zic așa, al germanilor, intrat în panică; se temeau toți să nu se repete ce s-a întâmplat în 1918 și erau foarte încurcați; Hitler, Goering, generalii etc. Hotărau să se retragă în grabă.

Ce splendidă zi a fost astăzi la București. Soarele discret, deși viu, răspândea o lumină dulce, plăcută, care făcea, chiar la amiază, să ți se pară că visezi ca în amurg sau în timpul somnului din toiu noapții. O zi de plimbare prin parcuri, pe lângă păduri.

Am plecat de acasă spre alde Ceglakoff, să-i văd, și apoi, cu această ocazie, să fac o plimbare prin Grădina Botanică. Acolo s-a întâmplat însă altceva. În fața ușii lor, se afla un câine. Frumos, mare, blajin. Un setter aproape veritabil, ca să nu zic veritabil. L-am mângâiat, am sunat și când s-a deschis ușa a intrat și el după mine. Cei din casă îl cunoșteau. Tania imediat mi-a spus că, dacă-mi place, pot să-l iau. E de vreo săptămână fără stăpân, pripășit la ei. Firește, mi-a plăcut și m-am hotărât să-l iau. L-am pus o zgardă și am renunțat la plimbarea prin Grădina Botanică, pornind cu el, pe jos, spre casă. M-am dus întâi la Burcea, l-am închis în dos acolo, am mâncat și am venit apoi cu el acasă, împreună cu Ștefan. Din Cotroceni, așadar, până la Academie și de acolo aici, în Masaryk, am străbătut o parte a Bucureștiului cu noul meu prieten. Pe drum,

ne-am legat definitiv unul de altul. Aici, acasă, apariția lui a produs o mică revoluție: Traian și madam Frosi nu-l privesc deloc cu ochi buni, Matei și doamna spun că o să fie greu să-l întrețin, iar d-na M., bătrâna, ar vrea să-l păstrăm, câinele e frumos, de rasă, nimeni nu l-ar arunca, dar „o să ne mănânce și urechile în iarna asta”. M-am hotărât să-l păstrez, cu toate că o să mă coste mult întreținerea lui. E, într-adevăr, un mâncău fără pereche.

L-am botezat *Wilkie* și i-am ales culcușul după sobă, unde doar-me pe fulgarinul meu vechi. Mâine trebuie să-i aranjez domiciliul într-o cameră goală de la subsol.

După masă pe la 3 a venit Tania să vadă dacă am ajuns cu el acasă. Era fericită găsindu-l în odaia mea. „Credeam că l-ai lăsat pe undeva. Îmi pare bine că e aici”. *Wilkie* e un câine cuminte și deștept, cu educație bună de acasă. l-am adus mâncare, apă, l-am scos la plimbare, face totul ca un copil bine crescut.

Seara a venit L. A stat vreun ceas aici și, la început, fiindcă eu mă ocupam mai mult de *Wilkie*, ca musafir proaspăt și original, ea s-a simțit puțin vexată în amorul propriu de femeie. Am observat o umbră de ciudă că dau mai multă atenție câinelui, ca și cum acesta ar fi fost o persoană umană și ar fi fost geloasă; de fapt eram bucuros de prezența lui și vroiam să se bucure și ea, să fim prieteni toți trei, să ne jucăm împreună. Dar L. încă nu-și manifestase nici un fel de simpatie pentru câine. În cele din urmă, l-am trimis la colțul lui și mi-am îndreptat atenția către ea. S-a așezat pe fotoliu, în fața sobei, unde a lăsat ușița deschisă, scormonind jarul cu cleștele, ca să se încălzească la dogoarea cărbunilor, și privind-se în oglindă. Avea ochi frumoși de tot astă seară, privirile acelea limpezi, inocente, care m-au sedus totdeauna, și era blândă, docilă. Desigur, dacă nu m-ar fi găsit așa, cu câinele în casă și nepregătit s-o primesc, ar fi rămas mai mult. Ar fi vrut să rămână. Dar nici prea cald nu era în casă, deoarece abia cu puțin mai înainte aprinsesem focul și nici eu nu păream să fiu, ca de obicei, cu totul al ei. Când am ieșit, l-am luat și pe *Wilkie*. Am condus-o pe ea pe Batiște, până la Dalles, unde a intrat la un concert, iar noi ne-am continuat drumul pe bulevard, până la Scala, apoi am luat-o la dreapta pe C.A. Rosetti și ne-am întors acasă. Spun „noi”, căci *Wilkie* mi-este, de pe acum, ca și un prieten. Cred că vom deveni doi buni tovarăși, dacă el n-are să fie prea pretențios.

Astăzi, la Iași, au fost mari serbări. Acum o săptămână Iașul fusese proclamat „oraș al Mișcării Legionare” și nu bănuiam cu ce scop. Pentru ca azi să se sărbătorească acolo biruința legionară. Regele, Antonescu, conducătorul Statului, Horia Sima, comandantul Mișcării, membrii guvernului, ambasadorii Germaniei, Italiei, Japoniei și Spaniei, au fost prezenți, dând ceremoniei o importanță deosebită. Trecând prin fața unei prăvălii, azi dimineață, în drum spre Cotroceni, m-am oprit să ascult transmisiunea radiofonică din capitala Moldovei. Vorbea bătrânul Codreanu: emfatic, demagog, pretențios, parcă el ar fi fost șeful suprem al Mișcării și chiar conducătorul acestei țări: „Înaintează în grad... decorează... declar...” etc. Vorbea numai la persoana întâia și n-avea alt merit decât că purta un nume devenit astăzi un stindard. Restul nu interesează. Oamenii n-au ce să facă și se țin de parăzi. Tocmai acum, când germanilor le arde carnea pe ei...

A fost o zi caldă. Acum, la 12 noaptea, ferestrele mele sunt deschise și aud cum suflă vântul printre ramuri, cum cad frunzele uscate, lovindu-se de perete sau de gard, și cum tremură cu un fâșăit ușor cele care n-au căzut încă. Mai sunt câteva numai, și în curând copacii vor rămâne despuiați, reci, triști. Îmi pare rău că se sfârșește toamna, este prima dată când simt cum mă năpădește regretul acesta dulce-amar la gândul că sunt ultimele palpități ale toamnei. Aș vrea ca toamna să fie continuă, eternă, căci e un anotimp de odihnă, de reculegere, de înseninare interioară. Toate facultățile sufletești și spirituale, inima și creierul, sângele și carnea, trăiesc acum câteva clipe de armonie definitivă, de relaxare, de o incantație moale și odihnitoare. Însăși natura parcă se odihnește, se ușurează, după isteria primăverii, după văpăile verii și perioada grea de dăruire, de depunere a tuturor roadelor de la începutul toamnei. Acum copacii se dezbracă de toate podoabele, se pregătesc de odihnă, și este sublim gestul acesta discret prin care ei își lasă încet, una câte una, frunzele moarte ce-au constituit altădată măreția și frumusețea lor.

Stau și ascult tăcerea odăii și parcă aud pe cineva murmurând:

Les sanglots longs

Des violons

De l'automne

*Blessent mon coeur
D'une languer
Monotone...*

Și L. a fost aici, a plecat mâhnită, am lăsat-o în drum, s-a dus să se consoleze la un concert, sunt singur și trist. Toamnă.

9 noiembrie

Din ce în ce, viața devine tot mai grea – și încep să simt asta. Azi s-a introdus o nouă sporire a prețurilor pentru alimente. Frontul Renașterii Naționale pune mereu impozite noi, ăștia scumpesc mereu viața. Fericită evoluție! Îmi dau seama că n-ar trebui să mă mai revolt, că n-ar trebui să mă mai gândesc la nimeni, să nu mă mai enervez pentru nimeni. Dar este în mine un suflet atât de mare, de viu și generos, atât de însetat de adevăr și dreptate, atât de nebun după libertate, că nu-l pot stăpâni și el mă face să sufăr. Sufăr pentru prostia celor care se erijează în diriguitori, pentru ambițiile lor vane, pentru spaima și lașitatea lor, pentru naivitatea, pentru orbirea lor. Cum aș putea rămâne indiferent, când văd toate acestea în jurul meu? Singurul refugiu ar fi ironia, dar și aceasta este o armă periculoasă, când n-ai cu cine s-o încrucișezi.

Citesc **Eclesiastul**. Astă seară, pentru prima oară, mi-a căzut sub ochi această afirmare impitoiabilă a neantului: „Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciune...” Sau acest strigăt de disperare în fața absurdității existenței: „Înțeleptul în capul său are ochi, iar nebunul umblă prin întuneric; dar și unuia și altuia același lucru i se întâmplă (moartea). Și zis-am în inima mea: Deci, mi se va întâmpla oare ca și celui nebun? Atunci pentru ce să fiu mai înțelept?” Pentru ce, oare, spiritul omenesc, în momentul când a izbutit să ia cunoștință de toate legile și zădărniciile care-l înconjoară, ia contact cu neantul și își dă seama că acolo va ajunge totul? Pentru că omul nu are o minte mai îngustă, ca să nu vadă neantul, sau una mai largă, ca să-l cuprindă și să-l învingă? Ce groaznică e condiția noastră! „Zis-am râsului: ești nebun, și fericirii: la ce folosești?”

Al doilea cutremur, a trezit lumea din somn acum douăzeci de minute. A fost formidabil. Cărțile de pe birou au căzut pe jos, altele din bibliotecă s-au prăvălit pe parchet, o pălărie, care era deasupra ultimului raft, am găsit-o în mijlocul odăii; curtea e plină de dărămături și cred că în oraș s-au întâmplat multe nenorociri.

De aseară parcă presimțeam – presimțem, da – că are să vină, dar nu așa de curând. În cursul nopții a mai fost unul, însă de o intensitate mai mică. Toată casa e în mișcare. Dl. Mitică, fratele doamnei M., a rămas fără adăpost, fiindcă dărămăturile de la blocul de lângă casa lor (casa din curte lipită de peretele blocului vecin) au căzut pe acoperișul lor și le-a distrus tavanul. Chiar în casa noastră sunt multe stricăciuni, au crăpat pereții, a căzut tencuiala, s-au spart o mulțime de lucruri. Traian adună de zor de pe jos. I-am dat un telefon lui Ion – ce importanță mai are că aseară se supăraseră pe mine pentru o glumă deplasată? – și mi-a spus că la ei e jale mare. Tavanul din sufrageria lor a căzut la pământ, din aceeași cauză: calcanul blocului de alături s-a dislocat și s-a prăbușit peste ei. „Nici nu știi ce-a fost, cutremur sau bombardament!”

Psihologic, l-am privit mai calm. Rândul trecut m-am speriat mai tare; acum, deși cutremurul a fost mai violent, mi-am păstrat cumpătul, probabil fiindcă inconștientul acceptase moartea și fiindcă nu așteptam decât să se dărâme casa. Am stat sub tocul ușii, neîndrăznind să fug afară, de teamă să nu mă pomenesc pe coridor cu vreo... cărămidă în cap. Lumina se întrerupsese. Sticlele se răsturnau pe mese, geamurile zăngăneau și se spărgeau, totul bubuia, pârâia și se clătina, parcă ar fi bătut un uragan printre niște colibe de trestie. Când zgomotul a încetat, ca niște fantome, se duceau să facă constatările de rigoare în curte: Traian și Nae (șoferul), în cămăși și izmene, ca niște ocnași, madame Frosi, în negru. Afară ploua încet, era ceață și nori de praf spulberat din dărămături. La ora asta, cred că nimeni nu doarme în București, afară de Plophy, care, și de data asta se dovedește a avea sângele rece al unui englez: a profitat de ocazie, văzând că eu am ieșit afară, și și-a strămutat somnul din insula fotoliului, în continentul patului, unde s-a instalat comod și și continuă somnul, imperturbabil.

M-am dus la subsol, orbecăind prin întuneric. Wilkie dormea și el, a sărit în picioare când m-a văzut, dar l-am lăsat tot acolo, în camera lui.

Afară plouă mărunț și în casă se face din nou liniște, după tăra-boiul general. Mi-s ochii grei de oboseală și mă întind lângă Plophy, pe care aș vrea să-l imit la sforăit...

Duminică, 10 noiembrie, ora 10 seara

Sunt în pat. De azi dimineață, de la 3³⁰ (trei și patruzeci, precis) când s-a produs catastrofalul cutremur, n-am mai putut dormi. Dimineața, agitație în casă, adunarea dărămăturilor, curățit, măturat. Ziua, prin oraș, să văd „strada”. Ploua încontinuu, persistent, o ploaie rece și pătrunzătoare. Pe la ora 9 m-am dus la Ștefan. Stătea în pat și citea *Universul*. El nu aflase încă nimic: blocul Carlton prăbușit la pământ, transformat într-un morman uriaș de moloz, case distruse, străzi blocate etc. etc. În odaia lui, pe parchet, de jur împrejur, era o dâră albă de tencuială căzută din tavan. Pereții crăpați, încolo, nimic deosebit. Scăpase ușor. Pe stradă, un aspect dezolant. Pe lângă priveliștea în sine, rece și sumbră – ploaie, oameni ce umblau buimăciți, circulația tramvaielor ca vai de lume – oamenii trăiau sub apăsarea clipelor prin care trecuseră cu câteva ceasuri mai înainte, când văzuseră moartea cu ochii. Nimeni nu se reculesese complet și desigur că în sufletul fiecăruia mai tremura încă o coardă atinsă de spaimă. Dacă ar fi fost un bombardament, mai du-te-vino, dar un cutremur! Un cutremur îți zdruncină nu numai siguranța vieții imediate, dar toate credințele, toate concepțiile despre existență, întreaga viziune despre lume. Tot felul de idei ciudate încep să-ți umble prin cap, ca la un semn dumnezeiesc, îți pierzi echilibrul moral, căci de cel fizic ce să mai vorbim. Blocul Carlton – douăsprezece etaje, unde se afla cea mai mare și mai frumoasă sală de cinematograful – s-a prăbușit din temelii, ca o construcție de nisip. Pe bulevardul Brătianu, între Scala și Universitate, circulația e interzisă, pentru ca echipele de pompieri, formate din soldați români și soldați germani, să poată lucra în voie. Când am ajuns eu acolo, bulevardul era plin de lume – bărbați, femei, copii, ce auziseră de

dezastru și veniseră să vadă – de automobile care nu mai știau pe unde să întoarcă, de bolovani și surpături împrăștiate pe caldarâm și prefăcute în mocirlă. Pe strada noastră, aproape fiecare casă are câte o știrbătură: sau un balcon căzut, sau un turnuleț îndoit, sau un calcan crăpat, sau un coș retezat de la mijloc. Îndeosebi, calcanele clădirilor mai înalte s-au prăbușit peste casele mici, spărgându-le sau trântindu-le ca pe niște barăci de carton. În ediția specială a unui ziar de azi de după masă scrie că gardianul de la sirena de pe terasa blocului Carlton s-a trezit, din vârful clădirii, de la etajul XII, pe strada Regală, și a luat-o la fugă, bezmetic, prin noapte. A scăpat ca prin miracol. De asemeni, se zice că Prefectura Poliției a fost chemată la telefon de oameni vii astupați în subsolurile edificiului. Întâmplări extraordinare! Nici o casă n-a rămas fără crăpături, nici o stradă fără dărâmături. Cred că odaia mea este absolut singura din București, unde nu s-a produs nici cea mai mică fisură și nu s-a desprins de pe pereți nici o fărâmă de tencuială. Toate celelalte camere din casă au câte ceva. A mea s-a dovedit cea mai solidă. Am încredere în ea. Totuși, după masă am încercat să dorm, dar n-a fost chip: tot timpul aveam impresia că se mișcă patul, că se cutremură încontinuu pământul. La Bibliotecă e un adevărat cataclism. Pereții sunt crăpați îngrijorător, abia se mai țin, rafturile din depozitul de cărți au rămas, chipurile, în picioare, dar cărțile au fost aruncate pe jos, împrăștiate pe dușumea, amestecate cu tencuiala căzută din tavan, parcă ar fi dat vandalii. În loc să fie deschisă și duminica, așa cum voia d-na R., va fi închisă acum zile întregi, sau chiar săptămâni, până se vor pune toate la locul lor. Ce mic e omul în fața naturii!

După masă am fost cu Wilkie la Ion acasă, în parcul Floreasca. La ei cutremurul a făcut pur și simplu ravagii. Sufrageria, cu bufetul încărcat cu veselă scumpă, a fost făcută praf. Gazda e disperată, iar băieții, Ion și fratele lui, încă nu s-au desmeticit după peripețiile prin care au trecut azi noapte.

Dezastrul cel mare pare a se fi produs la Galați, din câte se știe până la ora asta. Gara din Galați e ștearsă de pe fața pământului și toate bisericile orașului distruse. Despre case nici nu se mai vorbește. Morții sunt strânși de pe străzi, care unde a fost surprins. Până seara, nici un tren n-a sosit în București, și nu se știe precis care este situația în țară.

Seara, la ceaiul d-nei M., unde fuseseră invitate vreo zece per-

soane, nu s-a vorbit decât despre cutremur: ce-a simțit, ce-a văzut, ce-a păgubit și ce crede fiecare. E un lucru constatat: că omul nu înseamnă nimic față de natură. Treci pe lângă un mușuroi de furnici, dai cu piciorul și distrugi truda de ani întregi a mii de ființe care crezuseră că se pun acolo la adăpost de orice pericol. Tot așa și omul. Dacă ar fi cutremure mai dese pe suprafața pământului, cred că omenirea ar fi altfel, mai bună, mai înțeleaptă, mai lucidă; ar vedea atunci cât de vane și puerile sunt eforturile ei războinice pe lângă aceste scuturări capricioase ale scoarței terestre.

Cutremurele nu se produc însă peste tot. Hitler a vorbit la München, sub ploaia de bombe englezești, declarând, firește, că „Germania e mai tare ca oricând”, iar la Londra venerabilul Neville Chamberlain, cel cu umbrela și cu avionul de la München din 1938, a încetat azi din viață. Churchill a vorbit la Manson House, la banchetul anual dat de primarul Londrei. Lumea își vede de treburile ei!

După cutremurul și ploaia de astăzi, acum s-a făcut frig. Bate un vânt rece de iarnă, aproape sinistru. Pentru sinistrați, e o muzică *à la lettre*. Spectacolele au fost suspendate și toate sălile închise până la verificarea și constatarea deteriorărilor suferite de localurile din oraș(e). Stăm acasă și ne odihnim. Noapte bună!

11 noiembrie

La 8³⁰ ne-a trezit din somn alt cutremur, de data asta, din fericire, mult mai slab. Toată noaptea am avut impresia că se clatină patul și numai când mă trezeam din somn și-mi încordam atenția, îmi dădeam seama că e doar o impresie. Cred însă că mișcărilor seismice au fost aproape continui de ieri noapte și până acum.

Azi dimineață dinspre ziuă am visat că eram pe acasă, pe undeva, la Viișoara. Am auzit glasul lui tata, care mă chema: „Pericle...”, cum îmi spune el de obicei. M-am gândit la ei. Mai târziu am primit o carte poștală de la Ștefănică; e concentrat și spune că-i e dor de acasă, că ar vrea să plece acolo, să fie lângă ai lui. Bătrânul e bolnav, are mult de lucru, rămas singur, cu toată gospodăria în grija lui. Trebuie să fie tare trist la țară. Dar unde nu este? Ziarele de azi publică liste întregi de morți, de răniți, de familii rămase fără adăpost.

Încerc să mă culc, sub presentimentul că în noaptea asta se va întâmpla iarăși ceva. Parcă aud mereu un zgomot depărtat, de undeva, din fundul pământului, mobilele din casă trosnesc mereu, a cobe, iar scheunatul lui Wilkie, închis jos, în spălătorie, de unde vrea să iasă, străbate până aici ca plânsul unui cățel al pământului, care presimte ceva. Ce mai, o atmosferă de apocalips!

Am mai net ca oricând conștiința tuturor zădărniciilor, cum spune Ecclesiastul. D-na Marinescu spunea, aseară, foarte plastic: „Am sentimentul, în tot timpul tresăririlor produse de cutremur, că a avea o casă e ca și cum ai avea o hârtie în mână și-i dai foc.” Inteligentă și subtilă observație. Toate sunt astfel: a strânge averi, a cuceri gloria, a-ți cultiva vanitatea, orgoliul sau capriciile. Toate sunt zădărnicii. De aceea cred că sfinții sunt cei mai aproape de adevărul absolut, sfinții a căror viață o nesocoteam altădată. A lupta, a „trăi”, a creia – este partea răului în viață. Binele nu se manifestă decât în contemplație, în adorare, în iubire, toate sentimente gratuite, dar profunde, esențiale. Chiar realizarea unei opere de artă presupune un efort de voință, o ambiție, o vanitate, un egoism, care nu pot porni de la Bine. Poate că singura viață justificată este viața risipită în vis, în iubire, în contemplarea naturii, în gândirea pură, fără intenția vreunei concretizări sau elaborări. Aceasta înseamnă, poate, a adera la neant. Dar ce sunt altceva decât neant, toate cele care se văd în fața noastră? Viciul omului este de a compara creațiile lui cu măsura trupului său, nu cu a spiritului. Luând ca etalon trupul omenesc, un blockhaus sau un vapor par, bineînțeles, imense; dar dacă ne gândim ce mici sunt ele față de ceea ce știe și poate să vadă spiritul, și dacă oamenii ar putea privi astfel existența, atunci ajungem la concluzia că numai naivitatea, ignoranța sau răutatea pot lega omul de niște mărunțișuri atât de efemere. Pentru un om nimic din ceea ce există nu este definitiv, stabil; pe câtă vreme pentru un sfânt tot ceea ce adoră și slujește el e nepieritor. Există, deci, două categorii de ființe ca rațiune: *oameni* și *sfinți*. Cei dintâi *gândesc* și *fac*, ceilalți *simt* și *cred*. Ei, sfinții, sunt frați cu soarele, cu frunzele căzute din panoplii, cu păsările și animalele, cu tot ce-i înconjoară. Oamenii sunt frați numai cu semenii lor, vai, dar ce frați! Jivine. Să

mă consider sfânt? Să mă consider om? Nu vreau să fiu decât un om, în semnificația bună și cuprinzătoare a acestui cuvânt!

În seara asta am sentimentul aprofundat al tuturor zădărniciilor legate de lucrurile pozitive ale lumii, de la scrierea unei poeme, până la construcția unui palat. Dar sentimentul acesta al zădărnicii e învins de un alt sentiment mai puternic și mai frumos, al netemeriții mele față de ceea ce mă înconjoară. Nu mi-e teamă de nimic, fiindcă niciodată nu m-am agățat de lucruri care au în ele numai teamă. Lucrurile de care m-am alăturat eu sunt simple și grandioase, alături de noi și depărtate totuși, mor în fiecare clipă, dar sunt eterne – și de aceea nu voi regreta nimic și nu voi suferi vreodată că am pierdut ceva. Chiar și inteligența oamenilor e fragilă ca o casă pe care o năruie o mișcare seismică, chiar sufletele sunt nesigure, învăluite în ceață, ca o dimineață care ar vrea să se lumineze dar n-are curajul să se desprindă cu totul de noapte, din teama de a nu se pierde în prea multă lumină. O, da, acestea sunt sufletele oamenilor, niște aureole și nimic mai mult. Nimeni nu are curajul – decât sfinții și eroii poate – să se arunce în lumina plină a zilelor frumoase, unde e numai libertate, voluptate și intensitate. Toți rămân în preajma nopții, ca niște bărcuțe ce nu îndrăznesc să se depărteze prea mult de țărm. Rătăcirile prin imensitate, bežiile de libertate, cine le cunoaște, câți le-au încercat? Ne-am născut cu toții din noapte și n-avem cutezanța să ne desprindem cu totul de ea. În sufletele noastre există mai mult întuneric decât lumină, fiindcă dacă lumina ar predomina, n-ar mai exista atâtea rele în lume. Nu mă tem, fiindcă în sufletul meu e o lumină ce străbate până în adânc de veșnicii și întunericul clipei actuale nu mă poate face o victimă a lui.

Viața e un vis, spune poetul. Și în viziunea lui, nu poate fi vorba decât de un vis frumos. Oamenii se străduiesc însă să se trezească din acest vis, să fie reali, dar nu izbutesc decât să transforme visul într-un coșmar.

12 noiembrie

Ziarele de azi ne aduc câteva știri îmbucurătoare. Pe frontul grecesc, italienii au suferit o înfrângere zdrobitoare. O divizie „a fost dată peste cap”, toate efectele capturate, mii de prizonieri, iar

cei scăpați au rupt-o la fugă. Virtutea italienilor ca luptători e încă o dată dovedită a fi nulă. Axa scârțâie urât de tot. În Africa, generalul de Gaulle a cucerit orașul Libreville, pe care francezii din colonie vruseseră să-l apere. Comunicațiile telegrafice cu Dakar, reședința comisarului general, au fost rupte, așa că Libreville a intrat în posesiunea „francezilor liberi” (ajutați de englezi, bineînțeles). În America Wilkie a rostit un discurs în care declară că va susține politica președintelui Roosevelt, căruia îi urează patru ani de „fericită guvernare”. (Ieri, Axa insinua că Wilkie rămâne în opoziție și va fi contra lui Roosevelt). Singurul lucru suspect este călătoria lui Molotov la Berlin. Călătoria generalului Antonescu la Roma e o naivitate. Nu mă așteptam ca însuși Generalul să fie atât de opac și să se ducă la Roma, tocmai acum, mai ales că ar fi avut un pretext de a refuza invitația Ducelui (care a pornit pe drumul... Dusului) în nenorocirea care s-a întâmplat în țară. Ar fi putut să lase în grija lui Horia Sima, sau a altor halucinați, să susțină Axa. Generalul trebuia să rămână pe o linie de mijloc. Ah, îmi vine să dezertez din actualul stat român. Poate singura scuză că n-o fac este că nu sunt legionar.

La Carlton s-a încheiat a treia zi de când se lucrează asiduu, zi și noapte, la dezgroparea morților. Azi noapte a mai fost un cutremur, pe care eu nu l-am simțit. În schimb, dimineața, două ceasuri, am avut tot timpul impresia că patul se mișcă sub mine, două ceasuri între somn și trezie, așteptând să aud din nou urletul acela subteran înfiorător. Așa înnebunesc oamenii când sunt cuprinși de groază.

Wilkie a dispărut. L-am lăsat liber prin curte, azi dimineață, având grijă să închid poarta, dar când m-am întors acasă, nu mai era. Bănuiesc că i-au dat drumul să plece cei de aici, ca să scape de el, și cineva de pe stradă s-a bucurat că a găsit un câine așa de frumos. Era prea prietenos, se lua după oricine. Îmi pare foarte rău că l-am pierdut, după ce începusem să ne obișnuim unul cu altul. An sentimentul că am rămas singur, după o conviețuire de cinci zile cu el. Sper, totuși, să-l regăsesc prin vecini, sau el să se reîntoarcă.

13 noiembrie

Azi a fost o zi extrem de frumoasă. Soare, cald, străzile pline de lume ieșită la plimbare să se desmeticească după coșmarul din ultimele zile. Circulația e atât de dezorganizată, că tramvaiele își deviază traseele, mergând pe unde pot, autobuzele la fel, iar taxiurile sunt singurele care mai pătrund pe străzile neblockate de dărâmături. Fiindcă bulevardul Brătianu e închis pentru circulație, tramvaiele 15, 20, 19 ocolesc pe la Liceul Lazăr, prin Buzești, tramvaiul 5 pe Calea Moșilor și pe Ștefan cel Mare, autobuzul 31 pe la Cișmigiu și Calea Griviței, iese în piața Victoriei tot prin Buzești. Aproape că nu te mai poți orienta deloc în București. Majoritatea străzilor sunt închise și atunci circulația se aglomerează la maximum pe cele rămase deschise. Pietonii se strecoară pe străzile închise, vehiculele pe cele deschise, astfel că orașul pare foarte animat, deși nu e decât o zăpăceală generală. Prin jurul clădirilor ce amenință să se prăbușească stau jandarmi cu pușca la umăr și nu lasă pe nimeni să se apropie. Mai peste tot vezi șipci pe diagonală sau afișe pe care scrie: „Pericol de moarte”. Jandarmii, care de obicei atentează la viața oamenilor, acum au grijă să nu moară vreunul sub ochii lor. Parcă sunt gata să strige, când te apropii de ei: „La o parte, pericol de moarte. Trăiește că te-mpușc!” Orașul e străbătut în toate direcțiile de camioane încărcate cu mobile, iar casele mici se caută mai mult ca piesele de artă veche. O mulțime de blocuri evacuate, o mulțime de familii pe drumuri. „Unde s-or fi ducând, domnule, unde s-or fi ducând?” se întreabă nedumerită doamna M.

14 noiembrie

Toată presa românească publică, cu titluri pe pagina întregă, știrea despre primirea solemnă pe care Mussolini a făcut-o în gara Termini Generalului nostru. Desigur, numai nevoia l-a îndemnat pe Duce să facă atâtea onoruri unui general român. O nevoie pornită, probabil, din Albania, unde trupele italiene nu izbutesc să spele rușinea pe care au pățit-o, sau de la Tarento, unde flota italiană se

zice că ar fi fost distrusă de cea engleză în noaptea de 10 noiembrie. Italia a început să tragă tristele consecințe ale politicii ei de pescuire în ape tulburi. În curând va veni rândul și celui alt partener al Axei. Deocamdată, în timp ce Mussolini îl primește pe Antonescu la Roma, la Berlin Hitler s-a întâlnit cu Molotov. Ce-au discutat ei acolo, patru ore, e un mister. Ce l-a determinat pe Molotov să se ducă la Berlin, e un alt mister. Nu cumva Dunărea, care izvorăște din Germania, se va vărsa de acum încolo în Rusia?!...

La București o zi splendidă, peste un oraș sinistat.

15 noiembrie

De la 1 până la 8, azi noapte, n-am putut să ațipesc deloc din cauza impresiunilor de cutremur ce mă zgâlțâiau încontinuu. Probabil că a și fost un cutremur în cursul nopții, dar cine mai poate ști dacă a fost numai unul, sau mai multe, în lanț? În curte se lucrează la repararea locuinței domnului Mitică, distrusă duminică în zori. Ziua e frumoasă, dar eu trebuie să stau în cameră și să scriu până la prânz.

Aseară eram la Ștefan și-l citeam împreună pe Péguy, când auzim ciocănituri în fereastră. Era Ion cu fratele lui. Au intrat și am întrerupt lectura unui text poetic atât de inspirat și de profund francez, trecând la comentarea situației actuale. Ion, ca și șef de cabinet al lui Rioșianu⁴², avea sacul plin de noutăți și ne-a povestit, ca unor prieteni, o mulțime de lucruri ce se petrec în țară. Legionari de 19, 20, 22 de ani, dispun de viața și avutul oamenilor, cum ar dispune de ale lor înșiși. În virtutea unui proces-verbal, semnat cu revolverul în piept, tinerii aceștia, care vor regreta mai târziu tot ce fac acum, nenorocesc oameni – fie că sunt evrei sau nu – își bat joc de lume, ne sfidează pe noi toți. Rioșianu îi mai pune la punct, dar ce poate să facă un om singur, împotriva a o mie de nebuni?

Pe de altă parte, presa legionară – în frunte cu *Buna vestire*, oficiosul Mișcării – a devenit parcă o tribună a anarhismului trans-

⁴² Subsecretar de stat la Ministerul de Interne. (Omul lui Ion Antonescu)

format în metodă de guvernare. Articolele lui Horia Stamatu, prietenul nostru de altădată, sunt de o violență și de o cruzime ce-ți fac părul măciucă, prin îndemnurile directe la jaf și orori. N-aș fi crezut niciodată că voi ajunge să văd cu ochii mei asemenea dezlănțuiri din partea unui poet.

Ieri au fost excluși din Legiune: Dumitrescu-Borșa (singurul supraviețuitor al „sfinților” din Spania), Ciorogaru și alții. Motivul acestei excluderi este următorul: Ciorogaru, fiind cu Horia Sima în Germania, în timpul „Prigoanei”, hotărâse să ia cu acesta conducerea Mișcării. Or, H.S., venind în țară, mai abil, mai energetic, a ajuns unde este astăzi. Ciorogaru a rămas în urmă (a sosit mai târziu) și își revendică drepturile. Împreună cu Codreanu-Bătrânul, zis Boul, au pus la cale o răzmeriță. Duminică dimineată, imediat după cutremur, au încercat să pătrundă în sediul Legiunii din Guttenberg, profitând de panica produsă de „bătăială”. Au avut loc ciocniri, au căzut doi legionari, despre care s-a spus apoi că au fost împușcați de comuniști... Până unde au ajuns! Într-un moment când lumea era înspăimântată de puterile trezite ale naturii, domnii încercau să profite de ocazie și să facă revoluție. Stil specific legionar! Treaba lor.

Ceea ce mă revoltă pe mine însă este îndrăzneala unora care dau lecții de românism. Horia Stamatu – pseudonimul lui Stamatopulos – e șef redactor la *Buna Vestire* și dirijează – crede el – mentalitatea și spiritul oamenilor din țara noastră românească. La *Vremea*, un alt prieten al nostru din trecut, Arșavir Acterian (fratele lui Haig), ține lecții de românism. Sunt sigur că mâine, când lucrurile se vor schimba, își vor schimba și ei părul: unul se va duce în Grecia și va deveni exportator de mășline, celălalt își va pune cenușă în cap și va spune că în tot ce a scris el n-a făcut decât să compileze Biblia, pe care o plagiază de altfel în fiecare articol... Ei bine, domnilor, nu! Mai sunt și români care nu vor să-și compromită condeiul scriind la aceeași masă cu voi! Profitați de faptul că e război și lumea, chinuită de amarul zilelor acestea, vă lasă să vă faceți de cap, ca pe niște copii nebuni și neascultători, dar care veți ajunge rău de tot în viață.

Ieri, în fața librăriei Alcalay (acum „Romulus Cioflec din Cluj”) am văzut coborând dintr-o limuzină somptuoasă o cămașă verde. leșea din mașină cu spatele și la șold i se vedea atârând, de sub cămașă, un revolver fără cachet, legat probabil cu o sfoară de cu-

reaua de la pantaloni, sau cu o curea adusă peste umeri, pe sub cămașă. Îi atârna revolverul la șold, cu țeava în jos, ca un stigmat. Când s-a răsucit pe trotuar, după ce a închis portiera și l-am văzut la față, am avut o tresărire: era Silviu L.⁴³, poetul nostru, omul care, la Bușteni, luase în prezența mea o bancnotă de zece franci din mâna unei fete care venise de la Paris și-i arăta hârtia ce-o păstra ca amintire, legionarului „sans peur et sans reproche”, a cărui apariție făcea totdeauna să-ți crească dezgustul față de oameni. Îl cunosc din verile când stăteam împreună la căminul scriitorilor de la Bușteni și din serile când îl vedeam pe la ușa SSR-ului, cerșind, ca un câine hămesit, o sută de lei pentru țuicăreală. Am simțit o poftă sadică să-i arunc câteva săgeți: „Ce-i asta, măi, parcă te știam poet?” l-am întrebat zâmbind, arătând spre revolverul de la șold, a cărui țeavă se zărea sub marginea cămășii. „Dragă, trebuie să curățăm țara de putregai, că ei ne-au adus unde ne-au adus!” mi-a răspuns el cu aplomb, dar și puțin fâstâcit.

Și eu, care-l consideram pe dumnealui un putregai!

16 noiembrie

Astăzi a circulat zvonul că aseară s-ar fi transmis la Radio-Moscova știrea cum că Dobrogea va fi luată de ruși. Probabil, acesta este rezultatul discuțiilor de la Berlin dintre Hitler și Molotov. Dacă se va întâmpla așa ceva, eu plec din România (cea care va mai rămâne!). Dacă se întâmplă așa ceva, mă duc la Viișoara, îi trimit pe toți încoace, iar eu rămân acolo, să încerc marea cu degetul. N-aș mai putea trăi, știind că și Dobrogea e luată. N-aș mai putea trăi! Și mai bine să mor acolo, în pământul copilăriei mele. Nu cred însă că așa ceva e posibil să se întâmple. Pentru ce a mai fost atunci Generalul la Roma (astăzi am auzit că s-ar fi dus și la Berlin), pentru ce ne-au garantat germanii integritatea teritoriului rămas, pentru ce mai există aici o Mișcare Legionară, care vrea binele „nației”, prin prostiile „generației”? Nu cred. Nu cred! NU CRED!

⁴³ Silviu Lazăr

Astăzi se confirmă că trei cuirasate italiene au fost distruse la Tarento. La masă (la Burcea) am văzut vreo patru italieni foarte deprimati. Ei, individual, sunt simpatici, fiindcă sunt oameni. Mussolini e încă un criminal, fiindcă a împins un popor de cântăreți într-un război din care vor ieși distruși.

Totuși, aș vrea să trăiesc până la sfârșit, numai ca să văd cum se va termina această tragi-comedie europeană. Este singura mea curiozitate actuală. Singura.

17 noiembrie

Azi, duminică, o foarte frumoasă zi – am citit noua carte a lui Sadoveanu, **Divanul persian**, apărută săptămâna asta într-o formă grafică dintre cele mai alese și îngrijite. Este povestea fiului de împărat Ferid, a cărui viață a iscat lupta între înțelepciunea a șapte filosofi de la curtea împăratului Kira, și între viclesugurile muierești ale prea frumoasei Șatun. O carte de povești orientale, cu un parfum fatalist, a cărei apariție în răul an 1940 capătă o semnificație simbolică.

Aceeași zi, seara

Problema Dobrogei mă îngrijorează de-a binelea. Zvonurile că rușii au intenția să ocupe această provincie românească, se măresc. Dl. Matei a fost azi la Constanța, să vadă ce este cu plecarea nemților din Dobrogea și dacă n-ar putea cumpăra cumva un tractor de ocazie. A auzit că nemții care pleacă au multe mașini agricole bune și că s-ar găsi de vânzare mai ieftine acum. I-am dat sugestia să se ducă la Cobadin, acolo poate să cumpere și o moară, a lui Klett sau a lui Resner, pe care le cunosc bine, ar face o afacere!

Firește, asta este o latură comică a problemei. Iată cum, în timp ce țara arde, unii umblă după chilipiruri. Ceea ce mă interesează pe mine, este soarta românilor care rămân acolo, în Dobrogea, cu mașinile nemților care sunt „repatriați” în Germania. Îmi vine să cred

că planul întocmit de Hitler cu rușii a hotărât de mult soarta Dobrogei; repatrierea nemților nu este decât începutul realizării acestui plan sinistru.

Dobrogea să nu mai fie, Dobrogea să dispară de la trupul României – este o imposibilitate! În momentul când va dispărea și Dobrogea, România va începe să nu mai existe. Iar pentru mine, aceasta ar fi cea mai dureroasă lovitură, atât de dureroasă, că nici nu o pot concepe ca posibilă. Inima mea e în Dobrogea, de ea nu se va putea despărți niciodată – și chiar dacă va fi să se întâmple acest cataclism politic, ea tot nu se va despărți de țara copilăriei, a nostalgiilor și tristeților mele. Dobrogea!

18 noiembrie

Mă întreb pentru ce mai scriu în momentele acestea aici, câtă vreme mă apasă gândul că e zadarnic a mai scrie, a mai gândi, a mai spera în vreo eficacitate a scrisului nostru, deoarece suntem amenințați de peste tot de barbarii care vor desființa neamul meu. Am o strângere de inimă când, căutând să mă desprind din păienjenişul iluziilor banale, privesc cu ochii deschiși bine situația internațională. Lumea e atât de blestemată acum, încât, în momentul de față, cred că nimeni – nici cei mai teribili conducători – nu poate ști care va fi sfârșitul acestei epoci și noua orânduire. Fiecare popor, fiecare guvern, fiecare șef de stat e preocupat în prezent numai de problema stabilității și a victoriei lui. Unde va duce această stare, la ce complicații amarnice vom ajunge – nimeni nu se îngrijește. Astăzi nu se face decât politica *momentului* și viața, cu toate problemele ei, continuă să meargă înainte numai în virtutea succesiunii momentelor. Fără o viziune largă, fără un ideal precis, fără o țintă, cei ce se războiesc acum în Europa nu fac decât să consume timpul; poate singurii englezii știu pentru ce luptă; ceilalți luptă din ambiție (germanii), sau din prostie (italienii). Situația cea mai tragică însă o are România. Ea este aici la răscrucea tuturor vânturilor și a tuturor raselor. Sângele românesc nu este nici atât de primitiv ca să lupte cu înverșunare, până la epuizare, contra invaziei, nici atât de rafinat că să-și poată păstra cumpăna judecății. Suntem balcanici,

la mijlocul drumului dintre Europa și... Levant. Ne adaptăm ușor, căutăm comoditatea, nu ne riscăm prea mult viața și nu avem decât o lege în față: să supraviețuim. Așa este românul. Dacă se găesc alții să facă revoluții, ei bine, vom profita și noi, dar noi nu ne vom pune pielea la bătaie într-o astfel de aventură. Este bine? Este rău? E o atitudine înțeleaptă? E una de lașitate? Nu știu. În împrejurările de față nici un criteriu nu mai e valabil.

Se poate să avem însă noroc. În fața lui Dumnezeu suntem buni, și poate că Dumnezeu ne apără mereu. Se poate ca războiul ăsta să se sfârșească în așa fel ca România să iasă cu fața curată din această criminală vărsare de sânge. Astăzi s-a întors de la Roma generalul Antonescu. Mărturisesc că am fost cu totul absent (sufletește) de la această călătorie „istorică”, întrucât nu m-am putut convinge că drumul generalului la Roma mai este ceva actual. Eu nu pot crede că va învinge Axa, și de aceea n-am dat nici o importanță vizitei pe care Generalul a făcut-o la Mussolini. Italia, deocamdată, suferă o înfrângere zdrobitoare în Albania. Situația socială de acolo e atât de precară, încât este imposibil ca Axa să poată câștiga războiul. Și atunci, pentru ce ne dăm noi, cu trup și suflet, cu atâta fervoare, lor? De aceea nu m-a interesat vizita Generalului la Roma. Am auzit că s-ar fi dus acolo pentru a-i explica Ducelui adevărata situație din Ardeal: cu hărți etnografice, cu broșuri, cu dovezi. Examinându-le, Mussolini ar fi exclamat la fiecare probă: „Mais ça c'est vraie, monsieur? Ça c'est vraie?” El nu știa nimic. La ce-ar folosi dacă ar ști? Generalul s-a întors cu promisiunea că „după război” vom recăpăta Ardealul. „După război”! Dar cine poate spune ce va fi „după război”? Cine va mai trăi, cine va mai conduce lumea atunci? Mussolini, în culmea cabotinismului său orgolios, vorbește ca și cum ar fi nemuritor!

La Berlin, astăzi, Hitler i-a primit pe Ciano⁴⁴ și Serrano Sunner⁴⁵. Imediat după plecarea lui Molotov, pe aștia doi! Situația trebuie să fie disperată pentru Axă, din moment ce dă loc la atâtea întrevederi disperate, succesive și rapide.

⁴⁴ Ministrul de externe al Italiei

⁴⁵ Ministrul de externe al Spaniei

19 noiembrie

Un vapor italian ce transporta un regiment de luptă de la Brindisi la Durazzo, s-a revoltat pe drum, soldații italieni refuzând să se ducă să lupte în Albania (Radio Atena). În ziarele de azi e reprodus discursul Ducelui, rostit ieri, cu ocazia celei de a patra aniversări a „sanctiunilor”. Mussolini a vorbit în fața „camarazilor”, expunându-le „adevărata” situație. Bineînțeles succese pe toată linia, din Somalia până în Alpi... Așa cum a fost zdrobită Abisinia, cum a fost cucerită Somalia și Grecia va fi zdrobită în douăzeci sau în douăsprezece luni, termenul n-are nici o importanță, căci războiul din Grecia nu este un război fulger. Și altele... Impresia finală – lamentabilă. Este primul discurs al Ducelui din care îți dai seama că e terorizat de împrejurări și evenimente, că e în panică.

Tot astăzi s-a anunțat întâlnirea, la Viena, între Ciano și Teleki Csaki⁴⁶. Ce mai vor? Vor să răstoarne ecoul vizitei lui Antonescu la Roma? Vor să asigure Ungariei definitivarea actului banditesc de la 30 august? Sau, poate întâlnirea de la Viena are rostul să repare crima?

La Berlin, Hitler s-a întâlnit cu regele Boris al Bulgariei – așa „din întâmplare”.

20 noiembrie

Astăzi sunt răcit și n-am ieșit din casă. Aseară am fost la P. la „Grăușor”. Era muzică, plăcut. Nu mai fusesem de mult la un restaurant cu muzică. Fetei i-a plăcut. Am băut, firește, cam mult, după o abținere atât de îndelungată, ceea ce a contribuit la răceala mea. leșind de acolo înfierbântat, nu mi-am dat seama de temperatură și am pățit-o. Dar, făcând abstracție de asta, am petrecut destul de bine. Îndeosebi m-a impresionat plăcut un lucru. Alături de masa noastră se instalase, la o altă masă, o pereche. Un bărbat înalt,

⁴⁶ Ministrul de externe al Ungariei

brunet, cu monoclu și aspect de englez: trăsături aspre, uscate, ars parcă de soare; ea, o tânără foarte drăguță, blondă, cu ochi mari și un breton care-i stătea bine. Eu îi cerusem unui piccolo niște țigări. Băiatul a uitat o dată, și a doua oară a întârziat; atunci văd alba mână a vecinei noastre întinzându-se cu un pachet de „Camel”, oferindu-ne câte o țigară: „Luați, luați, ne îmbărbăta și el; și eu fumez și știu ce-nseamnă să n-ai țigări”. Țigări „Camel”... Oh, les vieux temps!... Am luat câte o țigară, savurând din plin această generozitate neobișnuită.

Aseară am venit târziu acasă, când toată lumea se culcase. Azi dimineață, d-na M. mi-a spus că ieri a fost un nou cutremur și s-au speriat toți. „Matei vrea să doarmă afară, să-și facă, uite aici, un pat, legat de pomi. Unii cică au dormit toată noaptea în mașină, de frică...” Ce drăguță și grațioasă e d-na M. când vorbește despre spaima altora. Ai zice că ea nu se mai teme de nimic, la vârsta sa.

Azi noapte, Matei și soția lui s-au culcat, într-adevăr, afară, lângă cotețul găinilor din fundul curții, pe un pat improvizat. Nostimi mai sunt oamenii ăștia, în naivitatea lor copilărească. Și se pretind deștepți: el profesor la Politehnică, ea cucoană, cu pretenții de intelectuală, căci e licențiată în Litere. Viața lor e atât de schematică, de aranjată, de uniformă, că numai un eveniment ca ăsta izbutește s-o mai tulbure puțin, să introducă în ea puțină variație, dar ce caraghioz-lâc: într-o noapte de noiembrie – e cald afară, ce-i drept! – să doarmă sub cerul înstelat, lângă cotețul găinilor, numai ca să spună a doua zi că ei „au făcut ceva”.

Azi, în pat, am citit *Cuvântul*. Ziar mare, impunător. Citindu-l, cred că mulți oameni înclină să simpatizeze Legiunea. Din paginile lui Axa reiese puternică, leală, salvatoare. Sunt oameni care cred asta, și o și scriu la gazetă. Eu nu pot crede. Eu, care sunt împotriva oricărui fel de suferință produsă de un om altui om, aș avea totuși o plăcere să văd oameni care conduc astăzi lumea, legați de stâlpul infamiei publice (oamenii Axei, bineînțeles). Chiar dacă va învinge Axa, eu nu voi putea accepta sistemul ei, atâta vreme cât acest sistem se bazează pe demagogia cea mai ordinară, pe tiranie și minciună. A fi *cu ei* sau *a nu* mai fi, e tot una pentru cine iubește libertatea, onestitatea.

Am ieșit în oraș, după o zi și jumătate de „carantină”. Între timp, am impresia că s-au schimbat multe. Ziarele trâmbețează: demoralizarea trupelor grecești și debarcarea celor germane în Anglia etc. Generalul Antonescu a plecat la Berlin, și Ungaria a intrat în pactul tripartit. (Ce fel de „tripartit”, dacă intră atâtea țări în el?) Rușii – se vorbește tot mai insistent – vor ceva. În două-trei zile vom afla ce anume vor. Oricum, dacă te iei după ziare și după zvonuri, s-ar zice că Germania stă bine și că-i merg toate din plin. Mulți sunt convinși că va câștiga războiul.

Azi am luat de la *Curentul literar* 500 lei pentru o nuvelă (fragment de roman, de fapt) publicată în numărul... curent. Bani ăștia îmi cad tocmai la timp. De la redacție, am trecut peste drum, la Hasefer, și am cumpărat câteva cărți, printre care **Oscar Wilde et quelques autres** a lordului Alfred Douglas. Am citit astă seară primele capitole. Găsesc aici câteva observațiuni, nu favorabile la adresa Angliei, făcute de un englez cu independență de spirit. De ex.: „Rien n'est plus dangereux ni plus propre à vous attirer de violents injures et une haine agissante que dire la vérité en Angleterre, même au banc des témoins, quand on a juré sur la Bible et par devant Dieu qu'on dira... la vérité, toute la vérité et rien que la vérité... Și altele. Reflecții făcute, aici, de un inculpat, dar, desigur, nu fără temeii.

Aastă seară, luând masa într-un restaurant, aveam în fața mea un soldat german și în jurul meu concetățeni, români. Mă uitam la unul și la ceilalți. Neamțul era neamț: sobru, serios, mândru (neapărat!), îngrijit până la pedanterie. Ceilalți, din gesturi, din vorbe, din priviri, din întreaga lor înfățișare, nu trădau decât superficialitate, șmecherie, „intelență”. O rasă de sânge amestecat, cu ochi de turci, cu păr grecesc, cu ten armenesc, cu apucături levantine – rareori vedeam un român adevărat. Toți cei din jurul nostru, la oraș, pe la bodegi, în negoț, la cafenele au ascendențe dubioase, imprecise. Românii veritabili sunt undeva la țară alături de natură, cu haine de dimie și căciuli mățoase pe cap. Aici sunt numai corciturii.

Nu l-am văzut pe Ion de câteva zile. Am vorbit doar la telefon. E foarte ocupat, absența lui o simt puternic – cu el și cu Ștefan am totdeauna sentimentul că păstrez, aici, în inima Bucureștiului, legă-

tura cu adevăratul românism, pe care atâția îl calcă în picioare sau îl falsifică.

M-am hotărât să dau la *Vremea* un *Camoëns* (două pagini de gazetă) pe care l-am scris în ultimul timp. Nu prea are legătură cu ce se scrie acum acolo, dar fiind pus în legătură cu serbările de la Lisabona⁴⁷, s-ar putea să fie acceptat și publicat. E primul studiu despre Camoëns la noi – e, de fapt, o „romanțare” – și am introdus în narațiune câteva amănunte din propria mea viață, fiind mult asemănătoare cu ale poetului luzitan.

E cald, frumos, seri minunate, blânde, înstelate, și dl. și d-na Matei M. dorm tot afară, din cauza spaimei de cutremur. Mă tem și eu că în iarna asta nu vom fi scutiți de un cataclism, deoarece pământul se scutură mereu sub noi. Ce vremuri tulburi – și la propriu și la figurat!

22 noiembrie

La 10³⁰ astă seară – abia intrasem pe ușă – m-am pomenit cu Ștefan (parcă mă pândise să vii acasă) aducându-mi o veste nouă. În *Ordinea* comunicatul italian, de azi, care suna astfel: Trupele de acoperire din Albania, compuse din două divizii, s-au retras pe noi poziții, pentru întărire, evacuând orașul Corița. „Luptele sunt crâncene și pierderile simțitoare, dar și ale inamicului sunt tot atât de mari...” Când ajungi să dai un astfel de comunicat, situația este evidentă: catastrofală. De la războiul Troiei, grecii n-au mai cunoscut un asemenea succes, și probabil că întreaga Eladă e beată în noaptea asta de entuziasm.

La București, pe ziua de astăzi, o mulțime de evenimente. Ieri, a fost înmormântarea lui Ion Inuleț la Bellu. Cortegiul a trecut prin fața Palatului de Justiție. Erau prezenți toți foștii demnitari liberali, care au reapărut subit la această ceremonie. Nu se mai vedeau nicăieri, și cu acest prilej au ieșit în public, dovedind că există. Se pare că au fost scoși la lumină chiar de guvern, ca să demonstreze că nu i-a arestat.

⁴⁷ Se sărbătoresc 30 de ani de la proclamarea Republicii

Astăzi, Calea Victoriei, Calea Griviței și alte străzi au fost „ocupate” timp de două ceasuri, ca să treacă cortegiul cu cosciugul părintelui Moța, căruia i s-au făcut funeralii naționale. Funeralii naționale! Erau câțiva ofițeri, fanfara militară, două companii de soldați și foarte mulți legionari. Acolo am văzut câteva exemplare de români adevărați, voinici, superbi, verzi ca bradul. Dar erau și mulți pipirii. În general, ceva copilăresc. Horia Sima și bătrânul Codreanu, nu lipseau. Era ceva forțat, exagerat, o manifestare de copilandri care vor să fie bărbați, în toate aceste „funeralii naționale”.

La Prefectura Poliției s-a inaugurat azi Stâlpul infamiei publice, și acest stâlp a fost „inaugurat” chiar de o cămașă verde. Dacă e adevărat ce-am auzit, chiar o cămașă cu „moț”, fiindcă cel pus la stâlpul infamiei ar fi însuși șeful poliției legionare, care a comis greșeala să-l facă scăpat pe Sidorovici de la Jilava (cică s-a sinucis) și avea de gând să facă la fel cu Gavrilă Marinescu.

Oh, ce mascaradă, ce mascaradă! În jurul nostru ungurii, bulgarii, rușii se agită, pun în mișcare o diplomație întregă, fac tot ce le stă în putință ca să câștige și mai mult, în vreme ce la noi niște copii conduc țara, ca și cum am sta pe roze. Idealismul lor (credeința în Dumnezeu, în românism, într-o dreptate imanentă) e simpatică până la un punct, dar situația noastră politică și diplomatică e lamentabilă. Am ajuns de râsul Europei cu toate comicările astea verzi. Ce gravi erau ei astăzi, când treceau pe Calea Victoriei mândri că defilează prin fața coafezelor ieșite la ferestre cu capetele blonde și bluze albe, sau a bătrânilor de la balcoane care-i priveau admirativ! Gravi, foarte gravi și ridicoli, foarte ridicoli. Sunt prea necopți pentru ca idealismul lor să nu cadă în ridicol și prea naivi pentru ca puterea lor (tinerețea lor) să nu se irosească în zadar. Niște copiii îngâmfați, care au dat bătrâni la o parte și acum arată ei ce trebuie să se facă. Încearcă să arate, dar nu izbutesc să facă nimic. Îi simt aproape, sunt suflet din sufletul lor, trup din rândurile lor, fac parte din generația lor, dar nu pot să nu spun cât de ridicoli, de mărginiți, de periculoși pentru țară sunt. Ei ne compromit.

Dacă în alte părți „cămășile colorate” fac ceva, s-au pus pe treabă, e pentru că acolo au niște conducători cu autoritate. La noi, nu sunt decât niște copii fără părinți, care fac ce le dă prin cap, fără să-i îndrumeze sau să-i corecteze nimeni. De aceea găsesc că este o adevărată trădare față de stat faptul că politicienii noștri bătrâni

n-au căutat să se alătore de Legiune, să intre în ea cu scopul de a o asimila în cadrele mature ale oamenilor de stat. Ar fi fost atât de ușor de asimilat! Tineri săraci și fără experiență, cum sunt, ar fi putut fi ușor dominați de cei bătrâni, dacă aceștia s-ar fi hotărât să ia contact cu ei în acest scop. Dar nimeni nu s-a gândit la așa ceva. Maniu a încercat să colaboreze cu Legiunea, însă numai pe plan electoral. Celelalte partide politice au zis: „Lasă-i să se compromită!” În felul acesta nu numai copiii au fost părăsiți, dar și țara. Iată trădarea, crima! Dacă acești copii vor duce țara la ruină, fără să-și dea seama, fiindcă în entuziasmul lor ei nu disting realitatea de himeră, vinovați de asta vor fi și bătrânii, care n-au încercat, n-au vrut să-i ajute, ba au dorit chiar să-i compromită. Din nefericire însă, nu se compromit numai ei, ci compromit întregul neam românesc.

Aș proceda altfel dacă aș fi în locul lui Horia Sima, sau dacă aș putea să fac ceva. Aș spune: „Morții cu morții și viii cu viii! Să-l lăsăm pe Căpitan să odihnească în pace. El a vrut să facă ceva din Legiune. Noi să încercăm să facem altceva, așa cum ne dictează realitățile. Să ne unim cu bătrânii, ca să unim țara. În jurul nostru sunt numai lupi. Aveți grijă! Să nu mai fim un stat în stat, să nu mai avem ambiția de a governa *noi*, să nu ne mai încântăm succesul venirii la putere. Suntem un partid ca oricare altul, și nimic mai mult. Să chemăm la noi celelalte partide, iar dacă ele nu vor să vină, să ne desființăm noi și să ne ducem la ei, făcând acest sacrificiu ca să ne unim cu ei și să luptăm împreună – ei cu înțelepciunea, cu experiența, cu relațiile, cu banii, noi cu tinerețea, cu entuziasmul, cu forța noastră – spre a salva țara, spre a păstra o Românie integră. Căci asta contează: o Românie integră și liberă, în care să trăim cu toții, nu una legionară în care să fie sclavi!” Așa le-aș vorbi, căci acesta este adevăratul patriotism, de care ei fac atâta caz.

23 noiembrie

Italia suferă un dezastru militar. Prizonierii, evacuați, materiale pierdute, în sfârșit, pentru greci e o adevărată epopoe. Un francez pe care l-am întâlnit astăzi, era dezolat: „Cum, domnule, noi, Franța, să nu facem nimic, să fim învinși de italieni, și grecii să-izdrobească!...”

Teofil Sidorovici s-a sinucis, într-adevăr. Ce farsă pare viața când o privești la înălțimea acestor mărimi infatuare și goale ca niște găoace de ouă. Ieri, atotputernic, reprezenta România, în vizită, la Berlin, azi s-a sinucis, fiindcă...

Pe de altă parte, Carol, în Spania, a declarat că Mme Lupescu e soția lui legitimă, cu care s-a cununat la Londra, în 1930, înainte de a veni în România, și, deci, nu poate admite extrădarea ei. Diplomatie? Interese materiale? Sau pur și simplu faimosul Carol a intrat sub papucul d-nei Lupescu?

Generalul Antonescu, la Berlin, s-a întreținut cu Fuhrerul patru ore (după *Cuvântul*), trei ore jumate (după *Curentul*), trei ore (după *Universul*). Rezultatul: România a aderat la Pactul tripartit.

La Istanbul s-a declarat stare de asediu, iar avioanele britanice au zburat ieri noapte peste valea Prahovei. Situația e încordată.

Molotov a plecat de la Berlin, rece, mut.

25 noiembrie

Ieri și astăzi n-am citit nici o gazetă, n-am fost în oraș, n-am trecut pe la cafenea, n-am aflat nici o veste nouă. Nu știu ce s-a mai întâmplat în lume. Ieri și astăzi au fost două zile „ale mele”, așa cum erau toate mai înainte. Ieri am *trăit*, astăzi am *gândit*. Ieri după masă am fost să-i fac o vizită lui Ilie.⁴⁸ Acolo, o mulțime de femei, o atmosferă de familie, vorbărie, pierdere de timp, ca în orice duminică după amiază. Eu n-am cunoscut niciodată așa ceva, fiindcă totdeauna am evitat cercurile familiale, am trăit alături de lume. Mi-a dispăcut total să fiu „în familie”, cu vizite, cu petreceri, cu nunți și cumetrii, cu jocuri distractive etc. N-am avut niciodată timp pentru așa ceva și nu m-a atras. De aceea mă și duc rar pe la Ilie, ne vedem din an în Paști și mai mult când vine el pe la mine. Ieri, acolo, toți se pregăteau să se ducă la o nuntă. Se mai fac și nunți? m-am întrebat eu în sinea mea. Uitasem că pământul e plin de oameni care se nasc, se căsătoresc, am uitat pur și simplu că mai există

⁴⁸ Fratele mai mic

viață – o viață în afară de boema mea în care mă simt atât de liber. Eu n-aș putea să stau nici o zi într-o casă ca aceea: e prea prozaică, prea banală, prea miroase a omenire. Eu mă complac în singurătăți și așteptări, în visuri și decepții, în speranțe și regrete. Eram nerăbdător să scap de acolo și să ajung aici, în odaia mea, unde, singur, să nu aștept pe nimeni, să mă oglindesc în mine însumi, ca un Narcis. Sunt un anormal. Trăiesc într-un turn de fildeș, pe care-l port cu mine prin mijlocul mulțimilor, veșnic împovărat de gânduri, sau apăsător de simțăminte pe care nu le pot defini. Dar dacă nu m-aș izola în mine însumi, aș fi strivit de societate.

Astăzi am umblat să aranjez tipărirea volumului de poeme **Sunt frate cu un fir de iarbă...** Îl voi tipări la *Vremea*. Vladimir Donescu s-a arătat binevoitor și sper că vom ajunge la o înțelegere convenabilă pentru mine, căci, deocamdată, nu am nici un ban ca să plătesc tiparul și hârtia.

Seara mi-am pierdut-o... recitindu-mă în pagină, cum se spune. În *Curentul literar* mi-a apărut o pagină de proză, iar în *Meșterul Manole* un eseu despre Evrei, „Întoarcerea Fiului Necredincios”, despre restabilirea poporului evreu („fiul necredincios”) în Palestina, subiect la ordinea zilei. Deci, după o lungă absență, mi-am făcut reapariția în câmpul literar. Mulți mă credeau dispărut pentru totdeauna. Acum, reintru în arenă cu o senzație ciudată, crudă: în loc să simt o bucurie, simt o scârbă pentru toată vanitatea asta a tiparului. Când mă gândesc că acesta e un domeniu rezervat inteligenței și că tocmai aici se produc cele mai mărginite și mai opace spirite, că aici se întâlnesc cele mai meschine lingușiri, lașități sau slăbiciuni, îmi vine să las totul și să mă refugiez în pădure. Simt o imensă plăcere să scriu, să gândesc, să mă lupt cu ideile și cuvintele până le stăpânesc și le aștern pe hârtie, dar când mă văd publicat alături de atâtea „opere” ieșite din inimi strâmte și spirite înguste, un profund dezgust mă cuprinde, chiar față de lucrarea mea pe care o iubeam mai înainte de a fi tipărită. De aceea, aș scrie, fără să public decât în volum, dacă aș avea cu ce să trăiesc.

27 noiembrie

Astăzi am fost neînchipuit de enervat. Tremuram, îmi venea să urlu, să zdrobesc tot ce întâlneam în cale, să sparg țeste de oameni și chiar să mă sinucid. Asemenea enervare n-am mai avut din ziua de 30 august, când s-a anunțat arbitrajul de la Viena și „cedarea” Ardealului, care, de fapt, n-a fost o cedare (termen politic modern), ci o *răpire* pură și simplă. Atunci atinsesem o culme a disperării. Astăzi, iarăși, a doua oară.

Lucrurile stau așa. Dimineața întreagă am stat în casă și am lucrat până la ora 1, liniștit, fără să mă tulbure nimic din afară. M-am dus la masă, apoi la Biblioteca Academiei, unde, în ceasul pe care-l aveam liber, am răsfoit câteva reviste, printre care *Nouvelle Revue de Hongrie*, o publicație de propagandă ungurească. Felul cum știu să facă ei propagandă, dârzenia cu care o fac, abnegația personală a celor ce scriu pentru salvagardarea intereselor naționale, și mai presus de toate tonul cu care scriu despre „reîncorporarea” Transilvaniei – „legendara și misterioasa, feerica Transilvanie” – la trupul „patriei mume”, Ungaria, toate acestea m-au făcut să înțeleg că noi, românii, n-am făcut pentru Transilvania decât propagandă electorală, și nimic altceva ca s-o iubim pentru ceea ce este ea, ca s-o păstrăm, ca s-o facem și mai mult a noastră. Și nu numai pentru asta m-a întristat numărul acela de revistă ungurească închinat Transilvaniei. Mi-am dat seama, acum, ce deosebire e între noi și ei, ca civilizație, ca rafinament, ca educație, ca structură spirituală. Ungurii – cel puțin în cultură – au o tradiție, o aristocrație spirituală, care scrie cu responsabilitate, cu orgoliu național (sau personal, ca Iorga al nostru), pe câtă vreme la noi și ultimul venit poate scrie orice, oriunde, oricând și oricum, electrizând masele cu expresii bombastice sau răsunătoare, vizând succesul imediat și aplauzele gloatei. Sângele țărănesc, cel atât de elogiat la noi, nu poate face, pus în posturi de conducere, ceea ce poate face un om care a cunoscut bine viața, cu suferințele și bucuriile ei, cu voluptățile ei, care a trăit mult cu spiritul, a studiat, a crescut în ambianța culturii și a civilizației adevărate. La noi, evoluția oamenilor a fost prea bruscă, și de aceea suntem încă neformați pe deplin, ne aprindem prea ușor și ne stingem prea repede, ne entuziasmăm într-o clipită și

ne dezumflăm la fel, trăim în salturi, acționăm după inspirație, facem totul după cum ne dictează instinctul. Cel mai decepționant spectacol în România e spectacolul pe care-l oferă presa și literatura, scriitorii și oamenii de cultură de la noi. Acesta întrece în neseriozitate chiar și sinistra comedie electorală care s-a dovedit a fi creația românului ajuns să-și spună cuvântul în treburile publice. Un agramat care vindea șireturi acum zece ani, azi e mare scriitor, ideolog sau mai știu eu ce figură culturală importantă; un om cult care ar putea face ceva nu lucrează decât pentru el, spre a-și mângâia orgoliul și vanitatea; oricine e liber aici să se bată cu pumnii în piept, să dea directive, să publice versuri pocite și să-și facă reclamă, fără să-l cenzureze nimeni. Suntem, ca să zic așa, o generație spontanee, care s-a trezit la soarele culturii și ia totul drept ceva foarte obișnuit. Eu însumi, acum cincisprezece-șaisprezece ani păzeam oile, fără să știu nimic despre fenomenul cultural, despre faptul de a scrie, despre lumea aceasta a tiparului, iar după aceea am ajuns să cunosc mirajul acestei lumi, să scriu, să public, să atac cele mai mari probleme ale lumii. Asta, ca exemplu în ce privește evoluția noastră culturală. Suntem totdeauna la prima generație de cărturari. Asta nu e rău, însă ne lipsește o anumită experiență, un anumit rafinament, care nu se câștigă dintr-o dată cum cred mulți, și se transmit din tată în fiu. În ce mă privește, cel puțin în această direcție, n-am nimic să-mi imput. În ultimii cincisprezece ani eu am suferit, am citit, am studiat, am stat în biblioteci de dimineață până seara, mi-am pus sângele la regim, ca să-l schimb, iar creierului și inimii le-am impus o disciplină (pe care n-am respectat-o totdeauna, e drept) ca să le transform. Nu prea am reușit. Spiritul și inima se adaptează ușor, dar sângele se schimbă greu. Sunt tot un țăran, intrat într-o bibliotecă. Sunt stân-gaci, timid, timorat, deși *văd* lucrurile în profunzime, deși mecanismul meu psiho-fizic și spiritual funcționează la maximă tensiune. Rămâne să vedem dacă va rezista celula, cum spunea Maiorescu, deoarece, după concepția lui, „celula națională”, supusă la eforturi prea mari, poate să dea lucruri minunate, dar n-are șanse să reziste prea mult, tocmai din pricină că trăiește prea intens și se consumă prea repede (cazul Eminescu). La unguri, se pare că lucrurile stau altfel. La ei există o tradiție culturală de familie, evoluția nu se face brusc, și, ca rezultat, propaganda lor

e rafinată, bine organizată, conștientă de rolul ce-i revine, eficace, nu ca la noi spontană, întâmplătoare, cum dă Dumnezeu.

Al doilea motiv care m-a înfuriat azi. La Biblioteca Academiei, pe culoar, am aflat un lucru care m-a făcut să tremur din toată ființa; simțeam aproape dureri fizice: azi noapte, la Jilava, echipa de legionari care lucrau la dezgroparea „sfintelor oseminte” ale Căpitanului, Nicadorilor și Decemvirilor, când au dat cu ochii de aceste „oseminte” și-au pierdut firea, au pătruns în închisoare și au ucis șaptezeci și două de persoane – foști miniștri și demnitari din trecut – care se aflau acolo ca deținuți politici. Un adevărat măcel, făcut din răzbunare, întrucât cei uciși erau considerați ca autori principali ai asasinării lui Codreanu și a celorlalți. După atâtea crime și asasinatate politice întâmplate în țara asta în ultimii șase-șapte ani, crima de azi noapte e cea mai gravă, deoarece ea vine după celelalte: e, deci, o greșeală care *se repetă* și prin urmare nu poate avea nici o scuză.

Vestea a produs consternare în tot orașul. Oamenii, pe stradă, nu vorbesc decât despre asta, par înspăimântați și buimăciți, ca și cum o mare primejdie i-ar amenința pe toți. Până în clipa de față, ora 12 noaptea, nu s-a dat nici un comunicat oficial. Se spune însă că tot carnajul de la Jilava a fost făcut fără știrea generalului Antonescu și a lui Horia Sima, de către niște legionari conduși de Zelea Codreanu, bătrânul. Inconștientul acela senil, ajutat de inconștiența celor tineri din jurul său, e în stare să distrugă un stat printr-un act îngrozitor ca cel de azi noapte. Căci, după cele petrecute acolo, se pare că guvernul se clatină și statul român e zguduit din temelii. Germanii ne pot declara „protectorat” dintr-o zi în alta, pe motiv că nu suntem în stare să ne conducem. Abia acum se vede ce instrument convenabil au avut germanii în legionari, ca să ne înghită. Să ne dizolve ca pe niște buline, în bălți de sânge, și apoi să ne înghită.

Cât de mult îmi compătimesc astăzi neamul meu, nu o pot spune. Neam încărcat de calități și plin de păcate, neam binecuvântat de natură, dar nenorocos în istorie. Nenorocos, fiindcă nu s-a găsit până acum nici un om care, renunțând la sine, să pună interesele țării mai presus de orice. Nici unul nu s-a găsit. Însuși Generalul, venit la conducere, n-a uitat rancunele, mici și vechi socoteli familiale sau personale cu ai săi cunoscuți. Un conducător cu adevărat mare

trebuie să uite că a trăit în mizerie, că a fost persecutat, jignit, închis, că a avut prieteni care nu l-au ajutat sau dușmani care l-au chinuit. Că doar de aceea a suferit, ca să ajungă la conducere și să alunge suferința. Să fie nou, cu mintea limpede și inima largă, cu trup și suflet numai al țării lui. Și atunci, chiar și dușmanii cei mai înverșunați i se vor alătura și-l vor sluji cu credință. Se pare însă că lumea de azi nu poate încă da la iveală asemenea exemplare de umanitate superioară. Toți sunt oameni, ieri sclavi, azi tirani, dar tot pe o treaptă primitivă se află. Iar azi văd mai precis ca oricând că această familie Codreanu a fost o familie sinistră pentru neamul românesc. (Ah, spun asta acum când „Sfântul Căpitan” și ceilalți „sfinți”, deveniți notorii prin crimele lor, sunt slăviți ca niște eroi de epopee!)

Astăzi, între Biblioteca Academiei și Biblioteca municipiului, m-am întâlnit pe drum cu Perpessicius. El se ducea la Academie, eu veneam dintr-acolo. Am stat puțin de vorbă. Firește, prima întrebare pe care mi-a pus-o a fost: Cum stai cu regimul? – Ca orice regim, sunt nevoit să-l suport, i-am răspuns. I-am spus apoi ce am auzit cu câteva minute mai înainte în legătură cu cele ce s-au întâmplat la Jilava. S-a făcut vânăt la față. Nu aflase încă nimic. Și, ca să mai îndulcesc convorbirea, l-am întrebat ce e pe la Fundație, dacă Rosetti rămâne la conducere, sau e înlocuit, așa cum se vorbește. „Nu știu dacă rămâne – nu știu dacă România rămâne, dacă Europa rămâne. Sunt atâtea chestiuni mult mai mari...”

Într-adevăr, sunt chestiuni mult mai mari. „Nu știu dacă România rămâne”.

Traficanții de iluzii, așa ar trebui numiți conducătorii noștri politici din prezent. Generalul Antonescu s-a dus la Roma și la Berlin, și după ce a demonstrat acolo că „propaganda genială” ungurească i-a înșelat în problema Transilvaniei pe cei ce schimbă granițele din Europa după cum vor ei, s-a întors acasă declarând, mai convins ca oricând, că Berlinul și Roma ne vor face dreptate. Ce iluzie! Cum își poate închipui cineva că Mussolini sau Hitler își apleacă urechea la ce spune un biet general român și vor lua de la unguri (după ce abia le-au dat-o) Transilvania, ca să ne-o restituie nouă. Nu, hotărât, dacă învinge Axa în războiul ăsta, România se va întoarce la ce era înainte de 1916!

Ah, biata și sărmana mea țară, bună și sfântă țară, pentru ce ești sortită să nu ai parte de un om energetic, leal și înțelept, care să te

salveze din ghearele aventurierilor și anormalilor! Ești ca o femeie cumsecade și frumoasă, de care toți s-au îndrăgostit, pe care toți au iubit-o, toți au batjocorit-o, dar nici unul nu s-a oprit alături de ea ca s-o salveze din mizeria în care a aruncat-o viața și relațiile ei cu oamenii. Nici unul; cei ce-au profitat de ea mai înainte, i-au întors acum spatele, cei care au iubit-o cu adevărat acum o acuză tot pe ea că nu le-a rămas fidelă, ceilalți au uitat-o cu desăvârșire lăsând-o pe mâna depravaților. Sărmana mea țară, sfântă și frumoasă țară, ești ca o femeie cumsecade și frumoasă de care toți și-au bătut joc. Dar eu te iubesc și mai mult, sărmana mea țară!

28 noiembrie

Astăzi e ziua cutremurului prezis. Să vedem ce are să se mai întâmple, în afară de vestea cutremurătoare de ieri. _

La 7³⁰ dimineață i-am dat un telefon lui Ion, să-mi spună noutăți. Aseară era vorba să vină pe la mine, l-am așteptat până târziu, dar acum mi-a spus că a stat toată noaptea la minister. „E ca o cetațe, ministerul nostru în prezent; nimeni nu poate să intre aici.” Și: „Aseară am luat masa aici cu Tătărăscu, Argetoianu, Ghelmegeanu, Ralea, frații Marinescu – generalul și colonelul, cum s-au dus, știi (e vorba de Gabriel Marinescu, ucis ieri, și frații lui etc. etc.” Pe toți ăștia i-a salvat Rioșianu din mâna poliției legionare, care-i ridicase în cursul zilei de ieri de la domiciliu. Rioșianu a dat ordin să fie aduși la ministerul de Interne⁴⁹ ca deținuți, însă cu scopul de a-i scăpa din ghearele legionarilor, care voiau să le facă de petrecanie.

Ceea ce m-a surprins la Ion e că nu știa cine a comis măcelul de la Jilava. Eu i-am spus că în oraș se vorbește de Codreanu bătrânul. „Așa se zice, mă?!” mi-a răspuns el prin telefon.

Ieri a fost Consiliu de miniștri, de la 11 dimineața la 9 seara. Se zice că întreaga Curte de Casație ar fi demisionat.

⁴⁹ De fapt, la Subsecretariatul de la Interne, condus de Al. Rioșianu, instalat în localul Primăriei de Verde, din Banu Manta

A fost o zi superbă astăzi. Dar asupra orașului plutea o atmosferă de panică. Peste tot indignare, teamă, disperare. Oamenilor parcă le pieriseră glasurile. Se întâlneau, se priveau cu ochi deznădăjduiți, își dădeau bună ziua și conversația se reducea la atât: „Ce zici? – Jale! Restul se înțelegea de la sine.

Încă din cursul dimineții, am auzit și vestea cea cumplită: Iorga. Nu-mi venea să cred. Am auzit a doua oară, a treia oară. Tot nu-mi venea să cred. La ora 1, i-am dat un telefon lui Ion, la minister: „Ce mai e nou? – Ei, nimic, dacă ai aflat de Iorga, altceva nimic”. Lăconic, pe un fir de telefon. Nu mai era nevoie de nici o altă explicație.

Iorga a fost găsit pe câmp, împușcat, pe undeva prin Prahova. Fusese luat de la Sinaia. La Tâncăbești, sau în apropiere, a fost găsit și cadavrul lui Virgil Madgearu. Cei care au aflat vestea din timp (la ora asta sunt încă mulți care nu știu nimic) au rămas uluiți. Ziarele de azi n-au publicat decât două comunicate ale lui Horia Sima, unul către legionari, cerându-le „ordine și disciplină”, al doilea către țară, spunând că Mișcarea Legionară a întărit jurământul de credință Generalului. De ce? Care e substratul acestor comunicate? se va fi întrebat pe bună dreptate cititorul care nu știe nimic. Dar cei care știu... Ziarele publică pe larg reportaje despre deshumarea „oaselor sfinte” ale Căpitanului, Nicadorilor și Decemvirilor. După ziare, ai zice că nimic nu s-a întâmplat. Doar atât: „O echipă de legionari care lucrau la deshumarea osemintelor au pătruns în închisoarea Jilava și au ucis pe unii din deținuții politici de acolo”. Acești „unii” sunt vreo șaptezeci. S-a întocmit ieri o lege prevăzând pedeapsa cu moartea pentru cei ce atentează la viața oamenilor și la bunurile publice. Deși ziarele nu spun nimic altceva, acestea sunt suficiente ca să se înțeleagă totul...

Astă seară eram acasă cu L. Venise în camera mea și d-na M. și stăteam de vorbă despre toate aceste orori. Matei nu credea. Pe la ora 10 m-a sunat la telefon Ion. Îmi vorbea de la minister: „Iorga e la Bellu, în capelă. Dacă vrei să-l vezi, te poți duce mâine, dar ai grijă să nu te trezești cu vreun glonte în ceafă...” Groaznic! „Încolo, lucrurile sunt pe cale de a se liniști”, a adăugat el.

Revoltat peste măsură am revenit în cameră, am scos din raft

cartea, am rupt filă cu filă și am ars-o împreună cu L. pe gura sobei. Filă cu filă. Am răscolit apoi cenușa, iar jarul puțin care se făcuse s-a stins repede. Jar de hârtie arsă. „Așa va trece totul și nu va rămâne decât cenușa din toată Halucinația legionară”, am spus la urmă, împreună cu L., închizând ușa de la sobă și ridicându-ne, amuțiți.

Nu știți pe cine să acuzi și pentru ce să acuzi. E ceva mai presus de voința oamenilor tot ce se întâmplă în România de câțiva ani încoace. Aș zice Fatalitatea – dacă aș uita că mai sunt și alți dușmani (externi) care vor pieirea neamului românesc. Nu, hotărât, nu o Fatalitate, ci gheara germană, împreună cu alte gheare ațintite asupra blândeii și frumoasei țări. Ah, țara mea, cum îți sângează trupul, îți aud de aici, din singurătatea odăii mele, gemetele de durere, îți văd trupul chinuit de proprii tăi fii mai blestemați decât Cain și îți simt lacrimile mari, grele ce cad peste inima mea îndurerată. Țara mea, scumpa mea țară, pentru ce suferim atâta? Pentru ce avem atâția dușmani? Țara mea, ai încredere: există o justiție mai presus de revolvere, și aceea ne va reabilita!

Din cartea Criminalului – *Pentru halucinați* – n-am păstrat decât cotorul. Pe o margine am scris: „28.XI.1940. Sinistrele oase ale Criminalului, deshumate din bibliotecă și incinerate, filă cu filă, în sobă, în semn de jertfă pentru adevărații martiri ai Neamului.”

Voi căuta să păstrez acest cotor în amintirea tragicei zile de azi.

*

Dezastru. Clarele ceruri și-au acoperit fața cu lespezi de creme de-a lungul cărora fulgerele scriu, în repezeala unei ediții speciale, necrologe cu litere de foc. Evadările mele sunt puse la index, fiindcă străzile orașului au fost rechiziționate de Institutul Meteorologic pentru a le pune la dispoziția barometrului supraexcitat. Cu câtă voluptate se desfunde canalele infectate de gunoaiile adunate treizeci de zile de măturători, cu roaba, și răsturnate peste gratiile lor! Copacii veștejiți se răcoresc ca niște bivoli uriași sub dușurile cerului și respiră satisfăcuți, cu setea potolită din adâncuri, înviorați de plăcere. Ce spectacol bestial! Iată-i, iată-i cum se dau peste cap, cum își îngroapă frunțile imense în bulboanele ploii, râzând cu hohote enorme și întinzându-și spinările verzi, ca niște balauri oribili, pe marginea grădinilor de trandafiri. Unul, mai nebun decât toți cei-

lalți, s-a despicat în două și s-a prăbușit peste un zid, înfigându-și ghiarele în fereastra de la odaia cerșetorului absent. Cuirasatele norilor se încalcă unele peste altele, se torpilează și explodează pe rând, aruncând asupra pământului oceane întregi de lavă lichidă. Vai, Dumnezeu a scăpat frânele din mână și Universul își face de cap! Petuniile sunt devastate, gazonul aleargă încoace și încolo spre a fugi din fața potopului pustiitor și falnicele crizanteme și-au frânt gâtul, rămânând înțepenite de durere, pe marginea straturilor, cu petalele crispate, năpădite de iarbă udă și noroi. Coaja gutuilor a pleznit ca un abces și din pulpa lor fragedă picură mierea gălbuie, ca un puroi amestecat cu apă. Treizeci și nouă de fluturi și-au găsit moartea în acest cataclism și douăsprezece mii de furnici au rămas fără adăpost. Dumnezeule, cine ți-a turnat otravă în paharul cu sirop, de ți-ai întors creierul pe dos și ți-ai deslegat rinichii hidrologici?

Ah, femeie crudă și frumoasă, dacă ai fi aici te-aș strânge de gât și mi-aș arunca inima, ca pe o găleată cu otravă, în creștetul copacilor de lângă fereastra mea, care exultă de bucurie. Adio, plec într-un voiaj metafizic!

Din excrescențele apusului s-a desprins o floare palidă care înaintează spre mine solitară. Cuta buzelor ei umede se dilată într-un surâs de grație amestecată cu mister. Orașul se învârtește în jurul meu ca o scenă turnantă fixată pe un panopticum de fantasmagorii. Visare, Frumusețe, Delir!

29 noiembrie, dimineața

După trei săptămâni, m-am reîntâlnit cu L. Întâlnirea a fost neașteptată și neprevăzută, ca în timpurile noastre de legendă. Și, ca întotdeauna, ea apare când în lume se petrec evenimente mari. Să le privim împreună, să le suportăm, să trecem împreună peste ele.

leșisem de la Bibliotecă, pe la ora 7 seara. Eram abătut, nu știam ce să fac, încotro să mă îndrept. O neliniște cumplită mă agita pe dinăuntru. Am făcut câțiva pași, pe Batiște, spre Bulevard, apoi, deodată, mă hotărâsc să mă întorc și să vin acasă. Peste câteva clipe,

la câțiva metri, o zăresc în fața mea pe L. Parcă atunci se desprinsese din ceață, din seară, din vis. (Am convingerea că a așteptat pe stradă, să vadă când ies, cu cine ies. Noroc că eram singur.).

Am venit aici. Era proaspăt coafată, cu manichiura făcută de curând, îmbujorată la față, odihnită. Avea pulloverul galben pe care i l-am dat eu. Era foarte frumoasă. Frumoasă. Toată camera s-a umplut de frumusețea ei, s-a înseninat dintr-o dată, ne-a primit zâmbind. Veneam din infernul de afară, aici era liniște. Traian ne-a adus ceva de mâncare și țigări. Mai târziu a venit și d-na Marinescu în cameră la mine, ca să vorbim, să-i spun ce se mai aude prin oraș. L. era bucuroasă să stea de vorbă cu d-na M. și o lăsam pe ea să vorbească, eu tăceam. Îi împărtășea d-nei M. știrile sumbre, lăsa să se înțeleagă că le aflase în oraș, deși i le spusese eu cu puțin mai înainte. Pentru frumusețea și drăgălășenia ei, îi iertam această pedanterie prin care încerca s-o epataze pe d-na M. Ochii ei mari, limpezi, frumoși, coafura proaspătă, ținuta îngrijită (era îmbrăcată cu gust) o impresionaseră plăcut pe d-na M. Nu vorbeau pentru prima dată, dar amândouă voiau parcă să se cunoască mai bine, aveau parcă să-și comunice anumite secrete. D-na M., la aproape 70 de ani, e încă o femeie frumoasă, elegantă, cochetă și desigur că față de L., care n-are nici jumătate din vârsta ei își amintește multe lucruri din tinerețea sa. Profesorul n-a fost un bărbat frumos, dar era un savant, nici eu nu sunt un bărbat frumos, dar mi se atribuie alte calități, iar L. e o fată frumoasă, întâlnirea noastră se aseamănă cu întâlnirea lor și desigur că d-na M. ar avea multe sfaturi să-i dea tinereii mele prietene. Ea e acum văduvă și o chinuie anumite regrete (mi-a mărturisit odată că are remușcări fiindcă și-a înșelat soțul, de mult, în tinerețe) și ar dori poate să stea de vorbă cu L., s-o sfătuiască cum să se comporte, ca să nu regrete și ea mai târziu, că frumusețea i-a jucat unele feste. Dar acum nu era momentul potrivit pentru așa ceva, și nici L. nu e la vârsta când ar putea primi sfaturi din partea unei persoane, fie ea oricât de respectabilă.

După ce a plecat d-na M. a sunat telefonul pentru mine. Era Ion, mă suna de la minister. Am trecut în hall să vorbesc cu el. Dl. Matei se plimba nervos prin casă, toate ușile rămăseseră deschise să se audă ce vorbesc, căci știau că e la telefon prietenul meu de la Ministerul de Interne. Pe L. o lăsasem în cameră, scuzându-mă că ies pentru câteva secunde. În urma mea, a venit și ea pe coridor,

desigur să audă cu cine vorbesc (fată, băiat?), apoi s-a retras, așteptându-mă în cameră. Am dedus că a ieșit pe coridor după gestul lui Matei care, la un moment dat, și-a aruncat privirile spre fundul casei; zărise acolo pe cineva și nu putea să fie decât L., fiindcă la ora aceea (10 seara) personalul de serviciu se retrăsese.

Când m-am întors în cameră am găsit-o pe L. așa cum o lăsașem, întinsă pe pat, fumând o țigară. M-am apropiat de ea. Era ispititoare și adorabilă. Am sărutat-o și i-am spus cele ce aflasem la telefon, i-am arătat cât de indignat sunt. Și ea la fel.

Am început să vorbim despre altceva. I-am mărturisit cât de bucuros sunt că a venit la mine tocmai astăzi, când eram foarte amărât și când prezența ei mă încurajează. Mi-a spus că eu îi sunt singurul prieten ce i-a rămas din toate relațiile sale, și că între noi e mai mult decât o prietenie, e „une amitié amoureuse”. După cinci ani de la întâlnirea noastră, îmi spunea asta cu duioșie și dragă-lășenie. Dar și cu o anumită rezervă. De pildă, niciodată nu mă lasă să mă satur de ea, spre a mă păstra pentru mai târziu, asta este politica ei de cinci ani, admirabilă și dureroasă pentru mine. Am înțeles că L. e o femeie fără de care nu pot trăi, dar, iarăși, cu care n-aș putea trăi. Și eu sunt la fel pentru ea. Mă vrea, dar mă respinge, mă evită, dar mă caută. Îndrăgostită cu adevărat ea nu poate fi decât de o femeie. Ce destin penibil pentru amândoi. Un destin absurd, și totodată sublim. Marele nostru blestem este că nu avem bani, suntem săraci. Afară de asta, când îi avem, îi risipim fără nici un folos, pe fleacuri. Recunosc și eu, recunoaște și ea, dar în privința asta nu ne putem îndrepta.

29 noiembrie, seara

Azi dimineață am fost la Bellu, să văd ce este acolo. Încă nu puteam să cred că e adevărat. Iorga depus în capela cimitirului, ca orice muritor de rând, ca un anonim oarecare întins pe o năsalie. Ca să fac acest drum îmi luasem inima în dinți, mai ales că Ion mă avertizase aseară să fiu cu băgare de seamă. Când am coborât din tramvai, am cumpărat *Cuvântul* pe care-l țineam în mână în așa fel ca să se vadă bine, ca o eventuală pavăză în cazul când m-aș fi

întâlnit cu vreun legionar pe alee. Nu era însă nici unul. Lume foarte puțină, cimitirul era aproape pustiu. Asta mi-a dat curaj.

În capela tristă și rece erau așezate cele două sicrie: Virgil Madgearu pe catafalcul din mijloc, Nicolae Iorga în firida din stânga, cu capul spre mieznoapte. Familiile respective, strânse în jurul fiecărui mort, plângeau cu lacrimi și hohote, dimpreună cu cei câțiva cutezători care veniseră să vadă. Toată lumea deplângea nu atât dispariția unor personalități, cât modul jalnic în care își încheiaseră viața. Mi-au dat și mie lacrimile.

Nici urmă de oficialitate – poliție, jandarmi – nimic, ca și cum evenimentul n-ar fi fost înregistrat nicăieri și trebuia să se petreacă în cel mai desăvârșit anonim. Trupurile decedaților erau acoperite cu flori, fiindcă mulți veneau cu buchete și le depuneau în sicriu, sau alături pe masa îmbrăcată în negru. Nici o coroană, nici un prieten care să facă de strajă, gol, tăcere, la moartea acestor oameni care ar fi trebuit să fie conduși la locul de veci de cortegii nesfârșite formate din colegi, admiratori, foști elevi, ce s-ar putea număra cu miile. Iorga, cel puțin, era unul despre care nimeni n-ar cuteza să spună că nu merită funeralii naționale. Ce funeralii! Azi după masă au fost înmormântați. Nu m-am mai dus, fiindcă Ion – când i-am spus la telefon că am fost la Bellu, m-a luat pur și simplu la rost pentru asemenea cutezanță nechibzuită – m-a sfătuit „să nu mai dau pe acolo dacă vreau să-mi păstrez capul pe umeri”.

Spectacolul mă obsedează. Mi se pare fantastic, absurd, de necrezut că Iorga a murit așa cum a murit. Pe frunte avea trei răni, urme de gloanțe, iar nările îi erau înfundate cu vată, ca să împiedice scurgerea sângelui. Barba îi era intactă. Ochii aceia vii ce i se roteau cu neastâmpăr în cap, erau acum închiși, pentru totdeauna. Caut să-mi imaginez cum se va fi desfășurat ceremonia înmormântării. Jalnică, desigur. Jalnică prin sobrietatea ei, condus la groapă de câteva persoane care se temeau și de propria lor umbră. Iorga înmormântat ca un simplu căruțaș! Asta întrece orice închipuire. Suntem cu adevărat în plină Teroare, ca în timpul Revoluției franceze. Observam că cei ce se duceau să-l vadă pe marele savant, pe „părintele naționalismului”, pe „Apostolul neamului”, mergeau cu precauție și teamă să nu fie atinși de cine știe ce glonte zburat din vreun tufiș sau de după vreo cruce. Peste tot plutea teroarea, spaima, consternarea. Oamenii se văitau încet,

blestemau cu glasuri stinse sau tăceau. Însă o tăcere strigătoare la cer.

A fost o zi urâtă, cu văzduhul îndoliat. Vântul șuiera strident prin ramurile brazilor din cimitir, cerul era întunecat, trăgea a ploaie, a ninsoare, și orașul mi se părea, cu profilul lui depărtat, privit din cimitir, un decor trist al mizeriei omenești. Biserici, furnale, palate, închisori și bordeie, ridicându-se în zare, dincolo de Valea Plângerii – Bucureștiul îmi evoca soarta unei cetăți în care totul fierbe și se frământă înainte de a fi strivită sub călcâiul cuceritorului.

De acolo am venit cu tramvaiul în oraș, până la liceul „Lazăr”. Eram în cartierul „sfinților”. La biserica Sf. Ilie Gorgani sunt depuse „osemintele sfinte” și lumea se înghesuie să le vadă. Oh, mulțimea! Ce monstruoasă, ce inconștientă, ce abjectă! Priveliștea de aici m-a scârbit. N-am știut cum să fug mai repede, ca să nu mai văd țafele acelea care așteptau la rând să intre în biserică, legionarii care făceau ordine, copiii care vindeau lumânări pe tarabe legate de gât, vânzătorii de ziare care strigau *13 Jilava*, titlul unei noi reviste literare legionare. Ce spectacol degradant, ce mizerie psihologică, ce oroare! La toate instituțiile s-au arborat drapele imense cu chipul Căpitanului. Vitrinele fotografiilor sunt ocupate de portretele lui Codreanu, al lui Hitler și al lui Mussolini. Lumea se îndeasă pe trotuar să le vadă și să judece dacă sunt frumoase ori nu. Sunt printre primele portrete mari expuse laolaltă în vitrine. La unele instituții au fost arborate, pentru prima oară, și drapele imense, verzi. N-ar fi exclus ca tricolorul de până acum să fie înlocuit cu un drapel verde.

Suntem în plină revoluție. Cine nu numește revoluția această răsturnare de planuri și valori, această vărsare de sânge, nu vede nimic în tot ce se întâmplă. Revoluție! Revoluție! Revoluție! O revoluție acerbă, furibundă și monstruoasă. Acum înțeleg ce trebuie să fi fost Parisul în 1879. Și aceasta nu este decât începutul la noi. Asasinarea foștilor demnitari, instaurarea „verdelui” peste tot, întărâtarea până la turbare a spiritelor – ce altceva poate fi decât o revoluție? Prefect al Poliției este Radu Mironovici, comandant al Bunei-Vestiri, deci poliția a devenit legionară. Ei au acum în mână aparatul ordinii publice. Ministerul de Interne încearcă să-și păstreze prestigiul, care până la urmă va fi călcat în picioare. Rioșianu va fi răsturnat, iar soarta celor „apărați” acolo, nimeni nu o poate garanta. Generalul Antonescu va abdica în curând și Horia Sima îi va lua

locul, realizându-și astfel marea ambiție de a fi șeful statului. Armata este redusă la zero, atât din cauza prezenței trupelor germane, cât și din cauza demoralizării: jandarmii nu mai îndrăznesc să-i înfrunte pe legionari, pe care, mai ieri, îi împușcau pe marginea drumurilor. Acum legionarii împușcă pe toate cărările. Probabil că numai așa se face o revoluție: cu fanatism, cu îndârjire, cu vărsări de sânge. Iată Iorga – un Lavoisier, și în curând Horia Sima, un Marat. Suntem abia la început.

Ziarele de azi n-au publicat decât câteva rânduri cu privire la moartea lui Iorga și Madgearu. „Necunoscuți, pe care Guvernul se străduiește să-i descopere, i-au luat de acasă, pe unul din București, pe altul de la Sinaia, și i-au omorât”. Atât. Nu scria nici măcar că au fost depuși la Bellu, ca să știe lumea. De fapt, nici familiile n-au știut, până azi dimineață, unde sunt cadavrele lor. În schimb, despre „sfintele oseminte” ale Căpitanului, Nicadorilor și Decemvirilor se publică reportaje pe pagini întregi. La Facultatea de Litere, unde Iorga a fost profesor și decan – a fost și rector al Universității – din dispoziția actualului rector P.P. Panaitescu și a decanului Al. Marcu, a fost arborat doliul pentru moartea marelui istoric. Abia a putut fi ținut însă până după amiază când studenții (legionari) l-au smuls, arborând în locul lui un steag verde.

30 noiembrie

O zi și mai urâtă, prevestitoare de iarnă. Pe deasupra, zi de post negru, deoarece între orele 9 dimineața și 6 p.m. toate prăvăliile, de orice fel, din București, au fost închise (brutăriile, băcăniile, cofetăriile, restaurantele etc.). De ce? Fiindcă a avut loc reînhumarea „osemintelor sfinte” la Casa Verde. După proporțiile ce i s-au dat, ai zice că această banală ceremonie a fost evenimentul cel mai important din Europa.

Am apucat să văd cortegiul, care trecea pe Bulevardul Brătianu, aproape de la început. În frunte erau coroanele, crucile, prapurii, un cor de legionari, apoi o armată de preoți, călugări și cler superior. Corul și coloanele de preoți mi-au trezit sentimentul că asist la o ridicare din adâncuri a sufletului neamului românesc din toate veacurile

și din toate colțurile pământului strămoșesc. Aveam impresia că aud și văd îndealtele cântecele de demult, din cine știe ce ev, când preoții ridicau către cer crucea pentru izbăvirea neamului. Pentru prima dată mi-am dat seama ce mare rol a jucat în viața politică și în istoria poporului nostru, clerul. Ștefan cel Mare, care înălța după fiecare război o mânăstire, Neagoe Basarab, Matei și Vasile Lupu, și toți domnitorii noștri au colaborat totdeauna cu preoțimea, fiindcă religia n-a fost, aici, numai o credință, ci un instrument de luptă. Românii au luptat cu brațele, cu pieptul – dar mai ales cu sufletul.

După această paradă evocatoare, urma însă drama. Paisprezece sicrie, așezate pe câte un grătar de lemn îmbrăcat în pânză verde și purtate pe umeri de câte nouă legionari (unul în frunte, câte patru pe laturi) duceau spre mormânt rămășițele unor oameni aproape beatificați. Întreaga defilare simboliza o tragedie a epocii noastre. Oameni uciși mișelește, fiindcă și ei au făcut același lucru altora. Crimă pentru crimă, răzbunare pentru răzbunare. Veneau apoi oficialitățile. Generalul Antonescu și Horia Sima în frunte, ambii în cămașă verde, reprezentanții Germaniei și ai Italiei, reprezentantul Palatului, cavalerii Ordinului Mihai Viteazul, în măntăile lor albe, ofițeri români, germani, italieni. Gărzile germane ale Hitlerjugend-ului, în uniforme galbene, și fasciștii în negru, cu cizme ofițerești și pantaloni largi, căzăcești, cu caschete negre pe cap. Urmau legionare și legionari din București, apoi reprezentanții organizațiilor județene din întreaga țară. Aceștia din urmă, urâți, nedisciplinați, lăsând impresia de adunătură culeasă la repezeală de pe străzi și trimisă la București ca la o manifestație politică oarecare din anii treizeci. De-a lungul bulevardului, pe o margine și pe alta, elevii și elevele școlilor din Capitală, cei mai mulți în cămași verzi, erau înșirați în genunchi, unul lângă altul, iar la trecerea sicriilor erau obligați să-și plece fruntea la pământ și să se închine. Ca aspect general, nimic deosebit, aceiași oameni din vechiul regim, atât doar că acum erau îmbrăcați în cămași verzi. Atât. Am plecat înghețat de frig și dezamăgit. N-a fost o paradă care să mă impresioneze. Mai frumoasă a fost cea de la Predeal, de acum o lună, când au fost înhumați cei treizeci și doi de legionari din lagărul de la Vaslui. Aici era prea multă adunătură, prea multă promiscuitate.

Ca orice spectacol colectiv, și acesta m-a umplut de dezgust. Nu pot să suport colectivul sub nici o formă și cu atât mai puțin

sub forma aceasta a parăzilor hibride, unde politicul și misticul sunt amestecate în așa fel încât iese ceva tulbure, grețos, cu miros de moarte urâtă și de blestem.

Privind această manifestație, am avut viziunea limpede a tragediei pe care o trăiește Europa de astăzi. O tragedie degradantă, fiindcă nimic nu e autentic, totul e aparență, farsă, culoare. Sub o uniformă și o disciplină impusă se ascund inconștiența, brutalitatea, sărăcia de idei și sentimente, fanatismul, orbirea. Am avut tot timpul impresia că prin fața mea defilează Neantul, sub înfățișarea unor măști ambulante, rânjindu-mi la fiecare pas: „Ce naivi sunteți, voi cei care mai credeți și în altceva. Asta e totul, orbirea, restul sunt zădărnicii.”

Și acum, seara, eram atât de deprimat, că nimic nu mă mai ispitea. Nici lectura, nici hoinăreala, nici desfrâul, nici viața, nici moartea. De viață sunt sătul, iar moartea mă înspăimântă la gândul că și acolo m-aș putea întâlni tot cu cei pe care i-am ocolit în viață. Disperat, am fugit, deschis la gât, din camera mea, la Ștefan, să mă liniștesc. Am vorbit cu el, până târziu, noaptea, multe despre noi și despre neamul românesc, și despre lumea de azi, și parcă m-am mai calmat.

1 decembrie

O duminică odioasă. Frig, tristețe, incertitudine. Am fost la Tania și Iuri. Tania bolnavă de sciatică, n-a ieșit de câteva zile din casă. Afară ar vrea să ningă și e uscat. Un frig cumplit.

La Alba Iulia se serbează totuși douăzeci și doi de ani de la Unire. Generalul Antonescu – probabil înghețat de la parada de ieri – s-a dus la Alba Iulia să ridice moralul populației din Ardeal.

Aici, în Capitală, am privit vestigiile ceremoniei de ieri. Statuile Brătianu și Take Ionescu sunt încă acoperite cu pânză verde, ca să nu vadă sau să nu ia parte la ceea ce se petrece în fața lor. Ce naivitate! Toată Legiunea actuală nu face cât jumătate din Brătianu (Ion C.) sau Take Ionescu. Fiindcă cel dintâi era liberal, iar al doilea creștin Mica Antantă, trebuiau excluși de la puerila manifestare „istorică” de ieri.

2 decembrie

La Șosea, regele Mihai a primit defilarea trupelor germane, într-un pas cu adevărat prusac. Care a fost rostul acestei defilări, nimeni nu înțelege. La Alba Iulia, Generalul și-a încheiat discursul, strigând: „Trăiască biruința care va veni!” iar Horia Sima a sfârșit așa: „Trăiască Generalul Antonescu, conducătorul Statului, trăiască Ardealul legionar, trăiască România legionară!” Despre rege, nimic semnificativ!

Astăzi am recitat câteva pagini din **Sfaturi pe întuneric**, o carte a lui Iorga asupra căreia voi reveni. Iorga a fost un profet. A fost și a strigat în pustiu, ca orice profet.

A apărut primul număr din *Axa*, cotidian de seară. Director, Pavel-Costin Deleanu. Gazeta – lamentabilă. Iată ce scrie, printre alte ineptii, „directorul”, în editorial: „Totul va fi îndeplinit, orice va fi nevoie, căci un neam nu-și poate compromite propria-i revoluție decât cu prețul pierderii sale istorice”. Cum dracu’ s-a găsit tocmai un constipat intelectual să spună cel dintâi ceea ce vor vedea cu toții mai târziu, dacă legionarii vor rămâne la putere! Hotărât, dacă România va dispărea, vinovați de aceasta nu vor fi decât ei. Dar România nu va dispărea, fiindcă mai sunt și alți oameni tineri în această țară, neobosiți de fanatism. Încolo, *Axa* nu are deloc aspect de ziar de seară. La ce puteai să te aștepti de la Paul-Costin Deleanu?

În *Curentul literar* de ieri, mi-a apărut o poezie intitulată „Interludiu”, care se începe așa:

*În răul an o mie nouă sute patruzeci,
Eu, dintre visători poate cel mai mare,
M-am hotărât să trec prin viață cu pași rari și reci,
Căci viața nu-i decât o febră trecătoare.*

și se încheie așa:

*Azi fruntea mea e-un Elsenor
Cu terasele pustii și triste.
La tâmpile îmi flutură batiste
Pentru cel din urmă zbor.*

*Nu-mi pasă mâine ce are să mai fie –
S-a stins în mine marele rebel.
Azi viața mea și moartea sunt la fel
Pe tine acum te-aștept, supus, Eternă Reverie!*

Poezia e lungă, are vreo cincizeci de versuri și e scrisă ca o confesiune. La Biblioteca Academiei m-am întâlnit iarăși cu Perpessicius și – spre surprinderea mea – m-a felicitat, spunându-mi că i-a plăcut. Cred însă că i-a plăcut nu pentru valoarea ei artistică, ci pentru conținut. Căci sună foarte actual... Și răsună în foarte multe suflete.

3 decembrie

Oamenii înnebunesc mai mult din cauza îndoielii, decât a disperării. Îndoiala îți năruie toate edificiile interioare, îți rumegă creierul încet, încet, până când nu mai rămâne nimic. Pustiu. Mă stăpânește o imensă îndoială și dacă nu voi lupta împotriva ei, voi fi un om distrus.

Și ca să lupt împotriva îndoielii – problema hamletiană a lui „a fi sau a nu fi” – va trebui să încep să cred în ceva. Încep – și vreau! – să cred că România de mâine se va naște numai din zbulciumul României de azi. Că acest zbulcium era necesar. Sub ochii noștri se petrece o revoluție prea mare ca s-o acceptăm dintr-o dată – noi cei care n-o facem – și prea importantă ca să nu recunoaștem valabilitatea ei. Acum îmi dau seama că o revoluție, pentru a-și îndeplini misiunea istorică, nu poate fi decât crudă, barbară, sângeroasă. Sângele este virusul și anti-virusul unei revoluții. Iată, sângele lui Iorga a schimbat dintr-o dată cursul evenimentelor din țara noastră din acest an 1940. A zguduit neamul întreg din temelii, a clătinat chiar fanatică orbire a Legiunii – dar această zguduire nu poate să rămână fără urmări fericite. Poate că neamul românesc va învinge prin această vărsare de sânge a fiilor lui și a „Apostolului” său. Încep să-mi recapăt încrederea în viitorul României, și este cea mai mare consolare pe care o resimt astăzi. După atâtea sfâșieri, după atâtea chinuri, după atâtea îndoială, încep să-mi recapăt siguranța

interioară și încrederea în viitorul neamului și țării mele. Toate orori-le care s-au comis, deși au făcut să scadă la un moment dat prestigiul neamului românesc, acum aș spune că au fost necesare. A fost ca o ultimă intervenție aplicată în disperare de cauză. Trebuie să se întâmple ceva zguduitor. România (cel puțin cea modernă) n-a cunoscut zguduiuri mai profunde decât cele din perioada 1938-1940. Acestea au trezit-o din toropeala în care tânjea an de an, desghețându-i inima, răcorindu-i fruntea, înviorându-i creierul. E un popor care încă nu și-a spus cuvântul în istorie, și oricare va fi sfârșitul războiului, de vor învinge nemții sau englezii, dreptatea lui va ieși la suprafață. Bineînțeles, nu mă gândesc să fiu vreodată alături de legionari, dar mă gândesc că într-o zi, foarte apropiată, voi fi dintre aceia care vor pune umărul să ridice istoria României, din bălțile în care s-a târât până acum. Numai sentimentalismul nostru ereditar ne-a făcut să ne lăsăm covârșiți de un asasinat (sau mai multe), dar alături sau mai presus de sentimentalism există dorința noastră de a trăi, în libertate, cu fruntea sus. Românul când suferă știe să ducă suferința până în străfundurile ființei sale, dar când știe să fie dârz, e dârz. Nimic nu-l clintește. Asta îl deosebește de celelalte popoare, asta îl va duce la victoria ce i se cuvine.

Astăzi, în *7 jours*⁵⁰ am văzut reproduse câteva cuvinte ale Generalului nostru: le-a spus lui Mussolini când s-au întâlnit la Roma: „Un popor învins nu este un popor pierdut. Un popor absent, însă, e un popor sfârșit.” România nu vrea să fie absentă din concertul european – adaugă revista. Într-adevăr, România e în atenția lumii întregi în momentul de față, prin toate cele ce se petrec aici, bune și rele. Din această frământare, din aceste sacrificii, din aceste sfârșieri, nu se poate să nu iasă ceva valabil.

Un vis straniu. Se făcea că sunt în fața bisericii din curtea Arhivei-lor Statului. Multă lume care voia să intre înăuntru. Dar pe trepte un bărbat, un fel de țârcovnic, spunea că deocamdată nu se mai poate vizita biserica, fiind repaos de prânz, dar că peste vreun ceas el are să deschidă iar ușa. Cei cărora le vorbise plecaseră, nu mai era nimeni în curte, dar el continua să explice mai departe, ca și cum ar

⁵⁰ Săptămânal parizian din timpul Ocupației

fi fost orb și n-ar fi văzut că rămăsese singur și vorbea pereților. Ce straniu era omul acela de pe treptele bisericii! Rămăsesem acolo numai eu cu Ștefan. Țârcovnicul ne-a făcut semn că noi putem să intrăm. Ștefan n-a vrut să vină. Eu am intrat singur. Într-o încăpere din subsolul bisericii erau îngrămădiți pe niște lavițe și acoperiți până la piept mai mulți morți, erau șapte-opt-nouă, nu știu câți și nici cine anume. Numai pe unul l-am cunoscut: Ion Moța. Sta întins, cu capul aplecat spre dreapta, cu fruntea largă, senină, parcă dormea. Dintre ceilalți n-am recunoscut pe nimeni. Doi legionari îi bărbiereau cu febrilitate pe toți, îi pieptăneau și le ungeau părul cu briantină: spuneau că vine lumea să-i vadă și trebuie să fie frumoși. Se grăbeau, erau nădușiți, în încăpere plutea o duhoare înecăcioasă. Într-un colț – nu-l vedeam din pricina întunericului – un al treilea cânta singur din gură, pe o melodie de o tristețe sfâșietoare, acest verset pe care-l lua mereu d-a capo: „Căci tu nu știi ce-i adormirea și ce-i mărirea și ce este pacea...” Numai cuvintele acestea, cântate pe o melodie bisericească, impresionantă, obsedantă, puțin lugubră, în biserică rece și întunecoasă ca un cavou. M-am speriat. M-am trezit din somn ud learcă.

5 decembrie

De câteva zile, nimic senzațional – cel puțin pentru cei ce nu citesc gazetele. Pe frontul italo-grec, lupte înverșunate, fără nici un rezultat spectaculos. Între englezi și nemți ostilitățile s-au mai temperat, din cauza frigului, probabil. Căci e foarte frig. În Iugoslavia e un adevărat dezastru, produs de vânturi și ger. La noi în țară, incendii peste tot, ca efecte tardive ale cutremurului.

Totuși, la București au început să fie împodobite vitrinele cu jucării de Crăciun. Va mai fi Crăciun și anul ăsta? Eu, în orice caz, mă simt bătrân de tot, ca și cum aș fi trăit de la începutul lumii și până la sfârșitul ei. Anul ăsta m-a îmbătrânit enorm, fiindcă m-a făcut să pricep lucruri pe care n-aș fi vrut niciodată să le cunosc.

Mâine dimineață plec la Constanța – să iau contact cu marea și să încerc să-mi reîmprospătez țesuturile spirituale, atât de uzate în ultimul timp din pricina evenimentelor.

Anecdote.

LONDRA – Liga Ovreilor Nemulțumiți de Regimul Actual.

FFFF = Fură Frate Fără Frică.

Se zice că Grecia a „garantat” frontierele Reichului. (Aluzie la înfrângerile suferite de italieni pe frontul grecesc!)

7 decembrie

Am fost două zile la Constanța, unde m-am plictisit mult pe țărmul mării, povestindu-i toate durerile și tristețile mele. M-a ascultat ca o mamă, și m-am întors de acolo mai liniștit.

Am traversat cu trenul Bărăganul, plin de ciori și cu sate rătăcite ici-colo pe câmpia nesfârșită, ca niște viziuni în care oamenii s-au ascuns împotriva vitregiilor vremii. „România în eternitate!” La Lehliu era târg de vite și o mulțime de țărani în haine de dimie și cu căciuli negre, se strânseseră cu căruțele acolo, la oborul improvizat în plin câmp, în apropierea gării. Într-o altă stație, am văzut un țăran îmbrăcat în haine de dimie albă și mi-a sugerat dintr-o dată portul strămoșilor noștri daci. Parcă mă întorsesem cu o mie de ani înapoi când l-am văzut pe omul acela. Are și România o individualitate a ei, care nu poate fi confundată cu a nici unui alt popor. România rurală, chinuită și eternă. Câte sunt de făcut pentru ea!

Dar cine să facă? Sunt prea mulți orășeni egoiști la noi, oameni ce-și dau ifose de conducere a țării, dar nu cunosc țara deloc. Ar trebui o mișcare largă, să trezească din amorțire satele pierdute în negura bărăganelor, să le dea puțină viață, să le aducă mai aproape de Europa. Știu ce-ar trebui, dar nu știu cum s-ar putea înfăptui ceva. Dacă aș avea bani, aș scoate o revistă proprie, aș porni o mișcare de opinie, așa cum a făcut Péguy cu *Cahiers de la Quinzaine*. România are nevoie să fie înțeleasă, are nevoie de îndrumări sincere, nu de literaturizare, așa cum s-a făcut până acum. Are nevoie de oameni care s-o iubească și s-o urască (pentru a o iubi și mai mult), nu de băiețoi care au intrat în politică din disperare, ca să nu se rateze, sau fiindcă erau niște ratați. Fiindcă cea mai mare parte a intelectualilor care au aderat la mișcarea legionară sunt

oameni ce s-au aruncat în politică pentru a rezolva diferite procese de conștiință personală, gășind aici un teren de reaxare a spiritelor dezaxate în ultima vreme.

Tuturor celor ce mă întreabă ce gândesc, le răspund: Nu pot să fiu legionar... Dacă ar fi să cred în politică, sau mai bine zis în vreo vocație politică a mea, probabil că aș face politică. Dar eu nu cred în politică. Eu cred în ceea ce politicienii, și mai cu osârdie legionarii azi, acuză: în artă, în creațiile spiritului. Acestea trec acum prin momente grele, dar nu cred că ar putea să dispară vreodată. Oamenii vor avea mereu nevoie de o iluzie, de o evadare, de un divertisment. Literatura nu va dispărea, chiar dacă singurii ei protagoniști vor rămâne cineaștii, care o vor transforma într-o industrie de imagini proiectate pe pereți în fața unor săli tixite de spectatori care le urmăresc vrăjiți.

10 decembrie

Am citit romanul **Pe aripile vântului** tradus recent în românește. Cartea aceasta a apărut în America acum vreo patru ani sub titlul **Gone with the Wind**. Acum doi ani a apărut în limba franceză, la Gallimard, într-un volum gros, format mare, text cu literă mică (greu de citit) sub titlul **Autant en emporte le vent**. Și iată-o publicată și în românește în două volume (peste o mie două sute de pagini).

Un roman surprinzător de „epic”, prin dimensiunile și planurile sale, pentru posibilitățile literare ale unei femei. Margaret Mitchell ar putea să fie un pseudonim, și totuși autorul acestei cărți e o femeie. Un fenomen de femeie. Cartea egalează **Război și pace** de Tolstoi. Nici un alt scriitor (dintre bărbați) n-a reușit aceasta. Pe mine, personal, m-a sedus mai mult povestea de dragoste dintre cele două personaje principale, Scarlett și Rhett. Am găsit multe asemănări cu povestea țesută de mine și L. Cu singura deosebire că la noi rolurile erau inversate: eu eram Scarlett și L. era Rhett. Bărbatul din carte era, la noi, femeia, iar femeia din carte era bărbatul (adică eu). Încolo, aceleași izbucniri de mânie, aceleași capricii, aceleași momente de tandrețe, aceleași alternanțe de dragoste și ură. Iar finalul cărții aș putea să-l subscriu în întregime. La ultima lor

despărțire, după plecarea lui Rhett, Scarlett (orgolioasă și mândră cum îi e firea) nu pare a arăta că suferă și că nu-i pasă, dar își pune în gând să facă totul spre a-l aduce înapoi. Cartea se încheie cu aceste cuvinte: „Mâine voi face un plan ca să-l aduc înapoi. La urma urmelor și mâine e o zi”. Este exact ceea ce îmi spuneam eu – și ceea ce simțeam – după fiecare „ruptură” cu L. Căci idila noastră a constat mai mult din „rupturi” decât din îmbrățișări. Dar ce frumoasă a fost! Cel puțin eu, mi-am pus în joc întreaga ființă, întreaga viață, întregul destin. Mi-ar trebui o mie de pagini, ca Margaretei Mitchell, ca s-o povestesc.

11 decembrie, ora 11 seara

Toată noaptea trecută am petrecut-o aici cu o fată – o fată mare, o „fată bătrână”. Ieri a fost o zi urâtă, oribilă, a nins, era fleșcăraie pe străzi, frig. Să nu ieși din casă! Azi a fost o zi splendidă. Acum, stau în patul schimbat cu cearceafuri curate și scriu, după ce m-am plimbat aproape două ceasuri prin aerul rece, curat, al serii. Astăzi am avut tot felul de complicații morale și sufletești. E cumplit lucru să petreci o noapte întreagă cu o femeie, în patul tău, și să nu poți face ceea ce ar fi firesc. Partenera mea ține la „fecioria” ei cu o dârzenie de piatră, chiar dacă își dă seama cât de mult mă face să sufăr. Nu știi din ce motive: prejudecăți, interes, teamă? Cred că nimănui nu i s-a mai întâmplat ceea ce mi se întâmplă mie. O urăsc și o doresc cu o furie sălbatică. Ea vrea să mă facă s-o iubesc, dar nu izbutește să-mi răscolească decât patima și disprețul. Iar felul cum am petrecut noi noaptea trecută e grotesc. Grotesc, pur și simplu! Oare ce vrea cu mine această P. – această Femeie care se joacă cu mine cu o cruzime de neînchipuit?

De două zile nu știi ce s-a mai întâmplat în lume. Italienii suferă înfrângere după înfrângere. Pe frontul din Libia au căzut câteva mii de prizonieri, în frunte cu un general, Valetti. În Albania, retragerile se fac „victorios”, cum spun hazliile comunicate de la Roma. Hitler a mai ținut un discurs, iar în România a apărut un decret referitor la militarizarea tuturor serviciilor de stat și particulare. După interzicerea portului de cămăși verzi, a doua mare lovitură primită de legionari.

Personal, o duc tot atât de rău financiarmente. Astă seară, din lipsă de bani, am mâncat doar două prăjituri, pe credit, aici, la „cofetăria noastră”, unde conduce Rodica cea cu picioarele frumoase, ovreica pe care am speriat-o de multe ori cu farsele noastre. Dar e fată cumsecade, chiar dacă îmi dă pe credit ca să-și desfacă frișca. Are și ea interesul ei, iar eu am interesul să nu mă culc cu burta goală. Și așa toată lumea e mulțumită.

Sunt strivit de oboseală, ochii mi se închid de somn, abia mai țin stiloul în mână. Azi noapte am fiert aici ca într-un cazan. Acum e atâta poezie, liniște și curățenie în camera mea, dar sunt obosit. Mă culc, noapte bună!

13 decembrie

De câteva zile, evenimentele de pe glob nu mă mai pasionează, fiindcă sunt altele mai pasionante – cele din mine însumi. Și aici sunt o mulțime de „fronturi” pe care se dau bătălii înverșunate. Fac eforturi disperate, salturi enorme în absurd, riscuri mari în ridicol, ca să o duc de azi pe mâine. Am datorii peste tot: la lăptărie, la cofetărie, la băcănie, la debitul de țigări, la restaurant, la gazdă, la prieteni – chiar și la Traian și la spălătoreasă. Am de primit mulți bani, dar ce folos, că nu-i am acum în mână. E, totuși, pasionant să trăiesc astfel și niciodată n-am fost mai turmentat ca acum, anul ăsta.

Anul ăsta! 1940. Ce an!... Ar trebui să scriu ceva despre București – 1940. Bucureștiul cu luminile stinse (apărare pasivă), Bucureștiul cu legionari, cu nemți, cu cutremure, cu avioane la ora 2 p.m. pe deasupra caselor, cu unt vegetal, cu lipsă de ouă, cu trei zile pe săptămână de post, cu lăptăriile „Geisler” (un corn și un pahar de lapte drept cină), cu Teatrul Național strămutat în sala Comedia, fără Operă (distrusă de cutremur), fără rege (Ghici ghicitoarea mea: ce are mamă și n-are tată; ce are tată și n-are mamă; ce este totul și nu e nimic; ce este și nu este? – Mihai!...), fără o treime din țară – Bucureștiul acesta cu o climă mai capricioasă ca oricând (zile urâte, zile frumoase) și cu femei mai îndrăcite ca totdeauna. Bucureștiul acesta plin de poezie, de balcanism, de eleganță și lux, de oameni fără caracter, fără convingeri, fără idealuri, Bucureștiul care trebuie să hrănească un milion și ceva de bărdăhane ce nu fac de dimi-

neață până seara decât să alerge ca să-și umple traistele gastrice cu ceva substanțial. În mijlocul unei lumi atât de pustiită, compusă din burghezi egoiști și nepăsători, din ideologi furibunzi, din comisari de românizare cu caș la gură, și din alte categorii de oameni ce uită atât de ușor suferințele țării crucificate pe harta Europei – eu mă simt ca un înger exilat într-o lume de vicii și inconștiență. Privesc totul cu o luciditate nezdruncinată și sufăr că nu pot să îndrept nimic. Sunt prea singur și sunt prea mulți cei uniți prin legături indisolubile. Mă plimb prin Bucureștiul acesta cu palate sprijinite în proptele de lemn, ca să nu se prăbușească, după crăpăturile lăsate de cutremur, trec pe lângă stâlpii felinarelor dați cu var, ce să se vadă pe întuneric – și mă întreb unde vom ajunge, ce va fi peste zece-douăzeci de ani? Dacă aș mai trăi până atunci! Într-o gazetă, astăzi, cineva scria: „Facem jurământ că nu vom muri până nu vom fi siguri că lăsăm copiii noștri o Românie ca aceea pe care am primit-o de la părinții noștri!” Frumos legământ, dar mi se pare că e numai frumos *spus*. Ce ușor să faci un jurământ, mai ales în timpul ăsta, când nimic nu mai are valoare morală. Bucureștiul nostru a devenit un oraș fără rațiune, căci nimeni nu-și mai dă osteneala să gândească, nimeni nu mai regretă, nimeni nu mai plânge – toată lumea *speră*. La ce duce însă o speranță care nu are o temelie morală serioasă? Aici, la București, oamenii serioși au dispărut toți, ca secerăți de holeră. Au rămas numai scursorile, care s-au trezit în fruntea treburilor peste noapte. Am fost la Constanța acum câteva zile. Acolo l-am văzut pe tata, serios nu numai fiindcă era bătrân și suferind, ci și fiindcă era român adevărat, curat. De-a lungul Bărăganului am văzut de asemeni, din mersul trenului, numai oameni serioși prin modestia lor, prin puținul cu care se mulțumesc ei. Aici, în orașul acesta zguduit, turmentat, vrăjit și elegant, nimeni nu se mai satură, toți aleargă după bani, după averi, după mâncare, după glorie, după viață de petreceri. Toți cuceresc în felul acesta neantul, fiindcă o existență fără conștiința împrejurărilor în care se desfășoară e forma cea mai sensibilă a neantului.

*

Anecdote

1. Un negustor grec a fost arestat fiindcă a expus în vitrină un țâr cu macaroane în gură.

2. Un librar evreu a fost dat în judecată fiindcă a expus în vitrină portretele lui Hitler și Mussolini, iar sub ele a așezat un exemplar din *Les Misérables* de Victor Hugo.

3. În *Enciclopedia italiană* (37 vol.) nu figurează Grecia, fiindcă Enciclopedia a fost tipărită înainte de 1940, an în care italienii au descoperit că Grecia există.

*

Dacă mă gândesc bine la toate eforturile mele din ultimul timp de a-mi păstra libertatea, îmi apare în față următoarea imagine: un vapor care a pornit pe mare, într-o călătorie lungă, încărcat cu tot felul de bogății și de poveri. La un moment dat îl surprinde o furtună groaznică și existența lui e amenințată. Cu sforțări eroice însă, căpitanul, cu busola și cu harta pe care e trasată traiectoria drumului său, ține cârma drept înaintea, printre și peste valurile ce vor să-l înghită. Mersul e greu, vasul se clatină, se apleacă într-o parte și în alta, când la dreapta, când la stânga, după cum îl lovesc valurile, dar se menține pe linia de plutire. În cele din urmă, furtuna s-a potolit, marea s-a liniștit și vasul a ajuns într-o regiune calmă, senină, unde alunecă victorios pe suprafața apei. Ce coșmar a fost în urma lui!

Acesta sunt eu, un vapor surprins de furtună în largul mării înfuriate. Căpitane, ține timona bine!

14 decembrie

Frig. Bate un vânt pătrunzător de iarnă. Te împinge spre casă, sau spre un local cu vin roșu și țuică fiartă. Am fost cu Ion la cinematograful. De mult nu mai fusesem amândoi la cinematograful. Am

văzut un film cu Gloria Jean, sau Jean Gloria, o fetiță de 13-14 ani ani care cânta admirabil, avea ochi de înger și o dantură urâtă, un film reeditat după un alt film mai vechi interpretat de Deanna Durbin. Mi-am adus aminte de Coca de la Constanța. Nu i-am dus nimic de Sf. Nicolae, dar de Crăciun trebuie să-i duc ceva, căci ar fi pentru ea o mare bucurie. Mi-am adus aminte și de altele. De mine, de viață, de prostia omenească, de bunătatea celor săraci, de răutatea bogașilor. Am fost cu Ion. Am simțit amândoi aceleași lucruri și asta a dovedit că sufletele noastre se aseamănă mult, deși poate spiritele diferă. Avem însă inimi la fel. Îl simt ca pe un frate.

Când am venit acasă, l-am găsit pe Traian așteptându-mă, suferat și speriat. „Javanezul meu”, cum spunea Camoëns, pleacă chiar în noaptea asta, căci a primit ordin de prezentare urgentă la regiment. De ce se temea n-a scăpat. În fiecare zi îmi vorbea de concentrare, de desconcentrare... Mă aștepta să-și ia rămas bun. M-am scuturat prin buzunare și i-am dat ultimii bani ce i-am mai găsit pe acolo. Un dar mai mult simbolic. Plecarea lui m-a înduioșat teribil.

15 decembrie

Ziarele de azi publică ample comunicate germane și italiene în favoarea... Angliei. Anglia a intrat în ofensivă și, deocamdată, Italia suferă atacul forțelor imperiale britanice. Italia a căzut singură în cursă. Iată ce scrie un ziar românesc despre bătălia din deșertul Marmoric: „Așadar, toate forțele celui mai vast imperiu al lumii sunt angajate contra Italiei, care trebuie să susțină, singură, presiunea inamicului ei. Aceasta dovedește rolul esențial pe care Italia îl joacă în conflictul actual. Este limpede că Anglia joacă în deșertul Marmoric o partidă foarte primejdioasă și ea face acest lucru aruncând în lupta aceasta toate mijloacele pe care i le îngăduie bogăția ei, în timp ce Italia duce războiul cu mijloacele materiale pe care le poate avea o țară săracă. Contrastul ce există între mijloacele de luptă ale celor două țări ilustrează nedreptatea creată de hegemonia engleză în dauna Italiei”.

Se poate ceva mai ridicol, mai rușinos, mai idiot decât acest comentariu? Ori gazetarul care l-a scris s-a lăsat să-l ia gura pe dinainte, ori el e un adversar al regimului și se face ecoul panicii ce stăpânește întreaga Italie în această înfrângere ce apropie tot mai mult războiul de cizma peninsulară...

La toate aceste lamentări, căci lamentări sunt, ce răspund nemții, susținătorii vechi ai Axei? Se spală pe mâini. Nici nu se gândesc să intervină în ajutorul „aliatului lor” (spre a nu-l jigni, pesemne) și se mulțumesc să scoată în relief „nu numai vitejia armatelor italiene ci și sinceritatea comunicatelor acestora, care redau cât se poate de fidel situația de pe fronturile de luptă.” „Sinceritatea”, am constatat-o și noi; vitejia, o vedem de asemeni în „eroismul” cu care rezistă italienii în... retragere. Sidi-el-Berani a căzut, englezii se apropie de Libia. Cu mândria lor imperială, britanicii nu pot lăsa grecilor gloria de a-i învinge pe italieni, vor s-o facă ei mai întâi, și de aceea au deslănțuit ofensiva în Africa.

În Germania e mare dezorientare. Înfrângerea Italiei a pus pe gânduri Berlinul. Are oare intenția să creeze o Axă nouă: Franța – Germania – România? Se poate și asta – dar numai în capul unui nebun.

Energic, hotărât, concis, Pétain l-a demis pe Laval din funcția de ministru de Externe, înlocuindu-l cu P.E. Flandin. Simplu, fără vorbă multă, în termeni categorici: „din motive de politică înaltă internă”. „Eu rămân la cârmă, Revoluția națională continuă” și-a încheiat Mareșalul mesajul către popor. „Politica înaltă” o învârtesc cizmele prusace de la Paris.

Azi, în capitala Franței, se petrece un eveniment deosebit: osemintele Ducelui de Reichstadt, aduse din biserica Capucinilor de la Viena, sunt reînhumate la Domul Invalizilor, alături de Napoleon. Acum o sută de ani, în același loc era reînhumat Napoleon însuși, tatăl ducelui de Reichstadt, adus de la Sfânta Elena, unde murise cu douăzeci de ani mai înainte. Hitler a „cedat” – în sfârșit, primul gest de curtoazie al cancelarului inflexibil! – aceste oseminte, crezând că astfel va putea impresiona inimile francezilor, pe care vrea tare mult să-i câștige de partea lui.

Oricum, perspectivele au început să se întrevadă pentru Germania: va ieși distrusă din acest război, cu toate că de opt ani nu face altceva decât să se înarmeze. La ce au folosit toată industria de

război, toate sacrificiile poporului, toate distrugerile produse, dacă nimeni nu va câștiga nimic? Nebunia lui Hitler și fanfaronada lui Mussolini au dus lumea la dezastru. Cine o va reface însă?

La noi, înfrângerea Italiei a stârnit o bucurie națională și o speranță, retrocedarea Ardealului, pe care numai d. Mussolini cu al său ginere Ciano îl dăduseră ungarilor. Un duce fanfaron și un conte de budoar decideau soarta unui popor.

16 decembrie

Am fost la Ministerul Agriculturii cu actele lui Ștefănică pentru mobilizare agricolă. E singur la țară, tata bolnav, și fără el acolo n-ar putea fi asigurată recolta în anul ce vine. Avem toate actele justificative pentru a cere în sensul ăsta. Cei de la Agricultură, însă, se dovedesc oameni „realiști”. Nu au încredere în acte. În țara unde „actele vorbește”, iată un minister unde actele sunt socotite „camuflaje”, cum mi-a spus un director de acolo. M-a surprins plăcut această acuzare în țara formalismului birocratic. În cazul meu, totuși, nu era nici un camuflaj. Am încercat să-l conving, a rămas neînduplecat. Omul știa el ce știa, din experiențele directoratului său. Atunci, înainte de plecare, i-am spus: „Aveți dreptate, domnule director, *camuflaj* e la ordinea zilei. Dar mai sunt și situații care n-au nevoie de întuneric ca să fie cercetate și rezolvate. Una, e aceea pe care o apăr eu. Cum v-aș putea dovedi că nu e vorba de camuflaj?” Până la urmă, mi-a dat câteva promisiuni vagi, sfătuindu-mă să mă duc la Marele Stat Major. Dacă cei de acolo vor admite, „ei” îmi vor da concursul. Câtă alergătură pentru ca un om să fie lăsat să-și vadă de treaba lui la plug!

Asta-i țara românească. „Eminamente agricolă” și funciarmamente birocratică. Actele sunt bune, fiindcă pe ele se aplică timbre (taxe), și dau de lucru la o mulțime de oameni, acele marionete de prin birouri care, de la împiegat până la ministru, se numesc *funcționari*.

Prima seară de ninsoare la București. Feerică, deși prea friguroasă. Într-un tramvai, la Cotroceni, vatmanul avea o discuție cu un controlor care-l acuza că a sosit prea devreme în stația de la capul liniei. Discuția se prelungea. Atunci, cei doi pasageri, eu și

Încă unul, un tip nostim, de vreo 50 de ani, au intervenit să pună tramvaiul „în circulație”. După câteva apostrofe între oameni, vehiculul s-a urnit din loc. În timpul mersului, tovarășul meu de drum o întrebă pe taxatoare: „Dumitale nu ți-e frig acolo? – Ei, și dacă mi-e frig, ce să fac? – Îmbracă-te. Îmbracă-te bine, cu șapte cojoace și nouă bluze, că iarna asta-i dată dracului. O să fie o iarnă afurisită, ascultă-mă pe mine; îmbracă-te bine.” Spaima eternă a românului de gerurile iernii, de vânturile Bărăganului, la care se adaugă acum teama de o iarnă cu tot felul de lipsuri și neajunsuri. Și nu e decât prima seară de iarnă, când ninge frumos, blând, feeric, cu fulgi cât niște boboci de crizanteme.

17 decembrie

Ajuns acasă, pe la 12 noaptea, ca să mă dezgheț, am îmbrățișat soba fierbinte. În cameră e cam murdar; de când a plecat Traian nu s-a mai făcut curat, decât doar de ochii lumii. Lângă sobă, am deschis **Divina comedie** și am recitat câteva pagini din Introducerea lui Ortiz. Vai, am impresia că tot ce scrie acolo sunt basme. Au existat vreodată poeți, visuri, idile? De câtva timp, am rupt legăturile cu lumile plăsmuite de imaginație și acum, reîntâlnindu-mă cu ele, mi se par fantasmagorii toate. Realitatea e prea brutală și prea apăsătoare. Și pe urmă, întâmplările se succed cu atâta repeziciune și intensitate, că aproape nici nu mai apuci să le urmărești. Aș putea spune că nu știu ce se întâmplă în jurul meu, deși sunt „prezent” la tot ce se petrece în lume. Ceea ce este actual azi, mâine e inactual. Creierul omenesc, și inima, și nervii sunt niște oficii unde se înregistrează totul, dar nu se cercetează, nu se examinează nimic. Ne dau asalt mii și mii de fenomene, pe care le acumulăm, dar nu știm ce valoare au ele. Fiiința noastră a devenit o groapă unde sunt aruncate toate „noutățile”, ca niște reziduri date la gunoi, și numai cine va răscoli cândva prin aceste deșeuri va descoperi sensul vremurilor pe care le trăim. Așa cum eu am răscolit astă seară un trecut îndepărtat, răsfoind **Divina Comedie**.

18 decembrie

Azi m-am despărțit de Anton. Pleacă în Grecia. Poate pentru totdeauna, în sensul că vrea să se stabilească acolo. Succesul armatelor grecești a trezit în el dragostea pentru „patriđa”. De unde mai înainte umbla să capete cetățenia română (căci a copilărit aici, a studiat aici, din școala primară până la licență, are aici familie, rude), acum, deodată, a luat hotărârea să plece în Grecia și să rămână acolo (și-a păstrat cetățenia greacă). Firește, și eu aș fi făcut la fel dacă aș fi fost în altă țară și dacă România ar fi avut norocul pe care-l are Grecia acum: să lupte cu italienii. Uneori l-am invidiat, poate, că pleacă și are posibilitatea – sufletește vorbesc – să iasă din România actuală. Uneori. Acum nu-l invidiez. Rămân aici, să sufăr cu țara mea, să sper cu ea, să mă bucur în ziua când se va bucura și ea. Oricât de tristă ar fi viața pe pământul patriei, unde poți gândi, vorbi și simți ca strămoșii tăi, și atâta vreme cât poți face toate acestea, viața încă nu e atât de tristă ca să n-o suporti cu mândrie.

Ultima zi petrecută cu Anton, la despărțirea noastră, a fost interesantă. De câțva timp, după ce s-a întors de la Sulina, unde doi ani (de exil pentru el) a funcționat ca profesor și director al școlii elene de acolo, a lucrat la un magazin de antichități al unui compatriot al său, Lambru. Vânzător de antichități, deși e licențiat al Facultății de Litere din București. Dar, neavând cetățenia română, n-a putut obține un post în învățământ. Lambru are o femeie, pe care o întreține într-o garsonieră, iar aceasta are o soră. Anton mi-a vorbit de „soră” în termeni foarte lirici, cunoscând-o prin Lambru și petrecând câteva seri împreună. Dar cinstit și cumsecade cum este, cunoștința aceasta i-a creat o mulțime de complexe. Odată mi-a spus că are de gând să-i scrie fetei o scrisoare și să-i ceară iertare fiindcă, într-o seară, a fost „prea îndrăzneț” cu ea. L-am ascultat. Acum, m-a invitat să mă duc și eu cu el la fată, să petrecem ultima seară împreună, acolo. Deși n-ar fi trebuit, mai mult de dragul lui, m-am lăsat convins și m-am dus. La fată am mai găsit și o altă prietenă a lor, așteptându-ne toate trei, într-o odăiță călduroasă de la mansarda unui bloc din Brezoianu. De la început, am văzut ce este cu ele. Trei evreice – nu prea frumoase, dar tinerele și simpatice

– care trăiau din ce căpătau și ele de la unul și de la altul, ca Lambru și Anton. Altfel, erau extrem de antrenante, foarte promițătoare și căutau să fie cât mai vesele. Cântau numai cântece românești cu „chestii” și cu „picioare goale”. Dacă simțeau că ai bani în buzunar, deveneau și mai prietenoase. Lambru plătește chiria acolo și o ține în subsistența lui pe una. Celelalte se fofilează pe lângă „favorită”, uneori beneficiind și ele de buzunarul grecului. Lambru nu e însurat, e băiat de viață, drăguț ca bărbat, și tot ce câștigă la prăvălie consumă la petreceri. Aduseseră vin, de-ale mâncării, cafele, aveau acolo o chitară, o cobză, un pat minuscul și șase perechi de ciorapi de mătase, care nu mă tulburau deloc, deși o făceam pe tulburatul. Am petrecut până la 1 din noapte. Dar toți eram sub impresia plecării lui Anton. Mi se părea însă că nimeni nu era mai mișcat de plecarea lui, ca mine. Tot timpul mă gândeam că ne despărțim, cine știe dacă ne vom mai vedea vreodată, cine știe ce-l așteaptă pe el acolo unde se duce. De aceea, cu tot vinul pe care l-am băut, am rămas perfect treaz. Totuși, am petrecut o seară frumoasă. În toiul nopții, în piața Rosetti, unde eram numai noi amândoi, ne-am îmbrățișat, l-am sărutat, i-am urat drum bun și mult noroc și ne-am despărțit. Am venit acasă cu sentimentul că mă întorc de la o înmormântare, unde m-am despărțit pentru totdeauna de unul din prietenii mei cei mai buni.

În legătură cu petrecerea de astă seară, observ, de la o vreme, cât de mulți străini sunt în țara noastră, în capitala noastră. Peste tot aud vorbindu-se grecește, armenește, bulgara, albaneza: plăcintării, bodegi, iaurgerii, magazine de tot felul îți dau impresia, de cum le treci pragul, că te afli la periferiile Atenei, ale Sofiei sau ale Tiranei. Dintre toți însă, grecii sunt cei mai simpatici: generoși, euforici, inegali, sărind de la o extremă la alta: se aprind ușor și se descurajează repede. Au în sânge urme de rafinament care-i predispun spre viciu și un spirit ager ce-i duce adesea la vulgaritate. Rasă balcanică prin excelență. Noi, românii, suntem în mare măsură orientali, dar nu suntem balcanici. Orientalismul presupune altceva: suflet, reverie, contemplație, seriozitate, inimă largă ca o floare deschisă. Balcanismul e tembelism, exces, dezordine, inimă mică de purice care sare în sus și în jos fără să rezolve nimic. Sare mereu, se agită, se repede, se retrage, e într-o veșnică agitație. Se zice că pe fronturile de luptă ofițerii greci se străduie din răsuputeri să-i țină

în frâu pe soldați, să n-o ia razna peste linii și să dea buzna în itali-
eni. Cred că e adevărat. Asta e psihologia balcanicului, și a grecului
în special: când se aprinde, nici potopul nu-l mai poate stăvili.

La Anton îmi plac toate acestea, fiindcă el e un temperament
sincer, dublat de un caracter rar, de o conștiință riguroasă, care a
suferit mult în viață, dar nu și-a pierdut deloc însușirea de a fi vesel,
optimist, bun.

19 (20) decembrie

E dimineața lui '20. Fiindcă focul nu s-a aprins astăzi în sobă,
am rămas în pat și am citit până la prânz. Lectura unei cărți bune îți
mângâie sufletul, îți limpezește mintea, te ajută să-ți regăsești visu-
rile, cu durerile și bucuriile tale adânci. În ultimul timp m-am lăsat fu-
rat de viața exterioară și m-a făcut sclavul ei. Realitatea însă are un
efect negativ asupra mea: în loc să mă întărească, să mai mă axe-
ze, mai mult mă dezorientează. Aseară îi spuneam toate astea lui
Ștefan, cu oarecare umbră de regret că, deși călătoresc încontinuu
pe valurile ei, viața nu mai trece *prin mine* ca altădată, ci curge prin
fața mea ca un fluviu, uneori calm, alteori învolburat de valuri. Apele
din sufletul meu nu mai sunt însă agitate, au devenit pietre.

Aseară a trecut pe aici L. Trebuia s-o aștept, îmi spusese că vine.
Am așteptat-o până la 9, și, fiind încredințat că nu mai vine, am ple-
cat la masă. Când m-am întors, am găsit pe pat, lângă pernă, **De
Profundis**, cartea pe care i-o împrumutasem acum o săptămână.
Așadar, a fost aici. Îmi pare rău că n-am așteptat-o, fiindcă a făcut,
desigur, un efort că să vină la mine pe frigul ăsta, și să nu mă gă-
sească acasă!

lonel, noul meu scutier (care nu-l ajunge însă nici pe departe pe
Traian), mi-a dus adineaori poșta: un colet cu patru cartoane de
câte zece pachete de țigări turcești, trimise de la Constanța. Țigări
turcești! Timpurile bune de altă dată, iată-le reînviată pentru o clipă;
dar nu cu țigări americane, englezești sau egiptene, ci turcești.
Bune și astea!

Se apropie Crăciunul. Dar nu un Crăciun la fel ca celelalte. Parcă lipsește bucuria de altă dată din preajma sărbătorilor, nu mai e nici bogăție, nici fervoarea de pe străzi și din magazine. E un Crăciun prozaic, lumea îl așteaptă fiindcă *trebuie* să fie, fiindcă nu se poate evita. Țara e mică, armata nu mai primește vizita regelui, de sfârșit de an, pe granița de vest, la Tisa, ori la est, pe Nistru, ca anul trecut. Reducerile pe CFR s-au anulat anul ăsta, de sărbători. Anul ăsta basmele au dispărut, trăim în realitate. Un Crăciun cu soldați germani – pomuri și serbări pentru ei – și cu bazaruri legionare; un Crăciun cu sărăcie, cu oameni nevoiași peste tot, subvențiile tăiate, fără gratificații la serviciu, fără „ajutoare”, fără numere festive de gazete, cu pagini suplimentare, unde să pot scrie și eu ceva ca să am un ban în plus. Calic Crăciun 1940!

Astăzi, duminică, am stat mai mult în casă. Azi noapte n-am dormit deloc, fiind aici cu o fiică a Evei, care a stat până dimineața. O, ce aer curat, sănătos, înviorător era azi dimineață, când am ieșit puțin din casă. După amiază a venit L. Ce va spune oare despre mine d-na M. și ceilalți? Că m-am stricat de tot. Pe L. o chemasem eu de fapt, de ieri. Trebuia să ne vedem, înainte de a pleca în vacanță. A venit și am stat de vorbă toată după amiază, ca totdeauna. Mi-era dragă ochilor și inimii, și asta mi-era de-ajuns. Când a plecat, i-am dat niște bani ca să-și cumpere ceva de Sărbători, cadoul meu. Acum vreo zece zile îi mai dădusem cinci sute de lei, dar știu că i-a risipit pe nimic. Nu poate păstra banii, nu-i poate cheltui cu folos. Dar asta e treaba ei, principalul este că pot să-i dau din când în când. Pe chestia asta am avut o discuție. De ce-i dau bani. Că se simte jignită, că n-are să mai primească. Îi dau fiindcă știu că trebuie să-i dau: unei prietene, ca și unui prieten, am dreptul să-i fac un cadou. Acum două zile i-am dat cinci sute de lei lui Ceglokoff, fiindcă știam că are nevoie. Știu ce înseamnă să nu ai bani; L. îi risipește, dar decât să-i risipesc eu, mai bine îi dau ei. Este, oricum, o bucurie pentru ea și când îi fac această bucurie capătă convingerea că are un prieten care ține la ea. Ah, dacă aș avea bani mulți, ce fericiți ar fi cei din jurul meu – căci, din nenorocire, sunt foarte mulți oameni pentru care fericirea constă mai mult în bani. Oricât de mari eforturi

sufletești ai face pentru cineva ca să-i dovedești prietenia sau chiar dragostea nu izbutești niciodată să ajungi la rezultatul pe care-l atingi cu câțiva lei. Nu există om pe care să nu-l câștigi cu un pumn de bani. Bineînțeles, eu nu fac asta, dar oamenii nu simt adevărata bucurie sufletească ce le-o transmiți, dacă nu pui și puține parale. Pentru asta dau, când am.

Astăzi telegramele de pe front anunță un bombardament englez asupra Berlinului. Catedrala din capitala Reichului a „fost atinsă”, spune comunicatul german și pagubele se cifrează la 1.500.000 mărci. Au fost și alte pagube, precum și victime omenești.

Acum două nopți am avut un vis ciudat. Se făcea că eram la Londra. Căzusem acolo doar pentru o zi. Atmosfera era interesantă, mai mult stranie. Toată populația stătea la marginea unui oraș bizar ca o gravură din secolul al XIV-lea, sub cerul liber. Spuneau că „au evacuat” din cauza bombardamentelor. Spre seară, toată lumea a intrat în oraș. Mare învălmășeală. Îmi părea rău că venisem numai pentru o zi; aș fi vrut să stau mai mult, să văd, să cunosc, să trăiesc evenimentele de acolo. Ceva mă chema însă urgent în țară. În orașul acela bizar, căruia îi spuneam Londra, erau tot felul de fortificații și adăposturi antiaeriene, de beton. Cineva îmi arăta un zid ciocnit, unde spunea că s-au înecat cei patru mii de germani, care au încercat să debarce în Anglia la 16 octombrie. (Londra era pe țărnuțul mării în visul meu). La un moment dat și-au făcut apariția avioanele germane. Se apropiau de oraș, aruncau bombe și se retrăgeau imediat. De trei ori au venit, au aruncat bombe și au plecat. Lumea se ascundea pe unde apuca. Bombele cădeau însă numai în mare; nici una n-a căzut pe uscat. Până la sfârșit, aflasem că obiectivul lor era nu să atace orașul, ci să mineze marea, căci, de fapt, bombele erau mine. După ce se retrăgeau avioanele, marinarii englezi scoteau din apă câte două, trei mine și le demontau. Tot ce se petrecea acolo era straniu însă – ca într-un vis. O lumină fosforescentă, un colorit uimitor, într-o lume de pe alt tărâm, cu oameni, construcții și avioane la fel ca cele din lumea noastră. Îmi părea rău că nu pot să rămân acolo mai mult de o zi. A doua zi se făcea că am și plecat – chiar în momentul când m-am trezit din somn.

23 decembrie

Astăzi a nins toată ziua cum cred că rar se întâmplă să ningă la București. De la ora 6 dimineața până la 6 seara a viscolit fără întrerupere, acoperind orașul cu un strat foarte gros de zăpadă. Pe unele străzi nu se poate întâlni om cu om, fără ca unul să nu se cufunde în troianul de nea, deoarece potecile care s-au făcut abia pot permite avansarea unui trecător într-o singură direcție. În schimb, seara aceasta este o feerie, ca în basme. E cald și peste tot se așterne o simfonie în alb, mai ales în raza de lumină a becurilor electrice unde zăpada capătă scilpiri ireale și o imaculare de vis. Colindătorii cântă prin ușile magazinelor, pe la vitrine, exaltând parcă de bucurie că au parte de o iarnă sublimă. Căci e, într-adevăr, o iarnă pe care nu poți să n-o îndrăgești, în ciuda mizeriilor pe care le ascunde sub hlamida ei fermecătoare.

Am fost la SSR, unde s-au strâns toți scriitorii și scriitorășii din București, în așteptarea tradiționalului „ajutor” de Crăciun. Eu nu l-am căpătat, fiindcă „n-am fost trecut pe listă”. M-a impresionat mizeria morală de acolo. Să visezi, să scrii, să trăiești într-o lume frumoasă de poezie și himere, să scoți din inima ta cântece sau imagini pe care lumea le cere și le îndrăgește – și să fii obligat să faci anticameră la o casierie, laolaltă cu toți ratații, inculții, bețivii și scribii de ocazie, pentru 500 lei! Ce trist! Dar asta este viața. Secretul e să privești mizeriile ei cu un ochi indulgent și să te amuze, ca un spectacol la care asیști din întâmplare.

Totuși, seara asta mi-a oferit și o bucurie. M-am întâlnit pe o parte de zăpadă cu El și cu viitoara lui soție. Îmi vine greu să cred că Ion se însoară, însă de data asta e ceva serios. Tribulațiile lui matrimoniale sunt, în sfârșit, încununuate de succes, după atâtea și atâtea căutări, încercări, iluzii și deziluzii. Sunt convins că e ceva serios, fiindcă nu mi-a povestit, ca alte dăți, cu lux de amănunte, noua lui idilă, asupra căreia a păstrat acum o discreție ce nu-i prea stă în fire, mai ales față de mine, sfetnicul și duhovnicul lui cel mai apropiat. Îmi spusese doar, cu vreo zece zile mai înainte, că se însoară, și atât. Nu-i vorbă, nici nu prea am avut timp (adică el n-a avut) să stăm de vorbă mai pe îndelete. Astă seară, m-am întâlnit cu ei pe o cărare îngustă pe zăpadă. Totul era alb înaintea lor, în jurul nostru, alb ca

o nuntă. Le-am dorit în sinea mea ca întreaga lor viață să fie o feerie albă, o simfonie, un cântec. Și cred că are să fie, deoarece pe el îl consider în stare să facă din viață un lucru frumos, căci o cunoaște bine, o înțelege, o iubește, iar ea – o ființă simpatică, studentă la Litere – mi-a lăsat impresia, din cele câteva clipe cât am stat de vorbă, că poate să-l acompanieze cu toată virtuozitatea în dorința lui de a-și făuri o căsnicie fericită.

Pe la ora 10, el a venit la mine, foarte emoționat, să-mi spună ce bine i-a părut că ne-am întâlnit din întâmplare pe stradă, că i-am cunoscut „aleasa inimii” și să-mi mărturisească ce înseamnă pentru el cartea pe care o joacă acum, că fata are o zestre frumoasă, îi e dragă și își pune toată nădejdea în viitorul lor plin de făgăduinți. Am fost fericit să văd că unul din prietenii mei – cel puțin unul – e mulțumit de viață și se simte răsplătit. E și firesc, Ion n-a spus niciodată *nu* vieții. A iubit-o cu pasiune, cu nebunie, cu adevărată tinerețe, și viața – care e feminină – nu l-a ocolit, i-a împărtășit dragostea lui. Acum îi deschide brațele și-l primește la sânul ei, după ce atâta vreme îl amăgise mereu. Iată un om care poate să spună că anul 1940 i-a adus noroc. Are pentru ce să spună și trebuie să o spună, indiferent de ceea ce se întâmplă în lumea aceasta. Pe Viață n-o interesează popoarele, o interesează indivizii. Când aceștia nu sunt în termeni buni cu ea, nu sunt nici popoarele. De obicei, însă, oamenii se depărtează fără să-și dea seama de Viață, creându-și complicații spirituale sterile, angajându-se în ideologii abstracte, în lupte politice violente, în războaie sângeroase – și toate acestea sunt dincolo de viața noastră *personală*, pe care o trădăm prin ele, trădându-ne pe noi înșine.

Ion se însoară. Un eveniment important și esențial în viața lui. Am sentimentul că rămân singur. După plecarea lui Anton în Grecia, îl pierd și pe el acum ca partener de joc. Și sunt aproape cincisprezece ani de când o ducem împreună pe mișcătoarele valuri ale vieții.

Am asistat aseară la o logodnă legionară. Jenica V.⁵¹, fata cea mai mare a dascălului nostru din școala primară, de care am fost îndrăgostit în copilărie și părinții noștri se gândeau chiar să ne unească, se mărită acum. A venit ieri dimineață de la București cu logodnicul ei, l-a prezentat părinților și le-a spus: „Pregătiți-vă, diseară mă logodesc”. Bucuroși, părinții s-au pregătit. Mai trecuseră prin câteva aventuri din astea, dar nu fusese nimic serios. De data asta, preotul a oficiat logodna, a fost masă mare, petrecere în toată puterea cuvântului.

Amândoi sunt legionari. Tânărul, înalt, sculptural, cu un ten bronzat, cu priviri agere de detectiv, este de prin Năsăud, se numește Anchidiu sau Achiliu, nume ciudat pe care nici preotul nu-l putea pronunța corect. Nimeni nu-l cunoștea la sat, și la început se simțea cam străin. Poate și faptul că se afla tocmai în Dobrogea, din Năsăudul lui care pare la capătul pământului, iar acum nici nu se mai află în România. Până la sfârșit, s-a mai familiarizat el, însă tot rezervat a rămas, în timp ce convivii, foști elevi ai domnului V., foști colegi ai logodnicei, se puseseră pe chef în toată regula.

M-am simțit de 20 de ani aseară. Ca atunci, m-am amestecat cu cei plecați de la sat, acum orașeni veniți „acasă” de sărbători ca să petreacă în familie, m-am uitat o noapte întreagă la ei, foștii mei tovarăși de joacă de pe ulițele satului sau de pe islazul unde păzeam vitele, azi niște „domni” veseli și bine îmbrăcați – și aveam impresia că sunt un străin, un intrus în mijlocul lor, deoarece era prea mare distanța sufletească dintre noi, nu mă simțeam în mediul și în elementul meu, nu mă puteam dezbăra de gândurile mele spre a mă cufunda în veselia generală. Totuși, am stat până dimineață, bând „producător direct”, fumând mult, rătăcind cu gândurile prin alte părți, și din toată petrecerea m-am ales cu o durere cumplită de cap, ce mă chinuie acum, tocmai de ziua lui Ștefănică.

A fost o logodnă frumoasă. Întâi, acasă la părinți, la marginea satului, unde s-a oficiat slujba religioasă, apoi acasă la preot, un-

⁵¹ Eugenia Vișoianu

chiul miresei, în mijlocul satului. Partea feminină a fost transportată cu săniile, iar bărbații, pe jos, prin zăpadă, am străbătut satul sub un cer înstelat ca vara, printre nămeții înalți cât casele. La preot era întinsă masa, în trei camere mari, pentru toți oaspeții invitați.

M-am dus la logodnă pe nepregătite. Nu știam nimic. În cursul zilei venise dl. V. la noi să ceară sania, fiindcă aștepta pe cineva la gară, căci „diseară se logodește Geana”. Vestea m-a emoționat. Sunt la Viișoara, e un Crăciun atât de frumos, se logodește Geana. Nu puteam să nu mă duc. Dl. V. ne-a invitat pe toți, adică pe mama și pe tata, dar m-am dus numai eu. Geana nu era mai puțin emoționată. Amândoi ne aminteam de copilăria noastră, privirile ni se întâlneau adesea și în dosul lor reînvia o lume întreagă. Ea e acum într-o situație favorizată, e mireasă, eu sunt aproape ca atunci, un copil cu ceva mai multe poveri pe suflet și în gânduri.

Și acum, Sfântul Ștefan. A treia zi de Crăciun. Un amurg rece, cu cerul sticlos. Zăpada scârțâie sub picioare din cauza gerului ce se lasă la apropierea nopții. Hora din sat a fost întreruptă din ordinul medicului – e prea ger, să nu răcească flăcăii – iar lăutarii, patru țigani aduși de la Medgidia, au pornit cu taraful prin sat, umblând din casă în casă, cu un coș mare pentru cârnați, colaci, șunci și alte bunătăți căpătate în schimbul „cântării” lor. Au venit și la noi:

Tinerețe, tinerețe,

Bătrânețe, bătrânețe...

Tinerețe, haine scumpe,

Ce n-aș da să nu se rupă...

Bătrânețe, haine grele,

Ce n-aș da să scap de ele.

C-așa-i viața omului

Ca și floarea câmpului...

Au țiganiii ăștia un talent de a răscoli sufletul românului cu nimic toată. Două vorbe și trei trăsături de arcuș, îți despică inima, răvășind-o până în adânc. Nu există zi mare, praznic, nuntă, cumeetrie, logodnă, fără țigani. Ei cântă pentru toată lumea, urează la toți fericire cu carul, ascultă orice comandă și satisfac orice dorință. De aceea sunt plătiți doar, ca să înveselească inimile. Rar, câte un chefliu își aduce aminte de ei, ridică paharul deasupra mesei și strigă:

„Trăiască țiganii, că fără ei lumea ar fi seacă și pustie!” Țiganul știe să vrăjească sufletul românului. În pauze, între un pahar cu vin și o nouă romanță „de inimă albastră”, câte unul dintre comeseni intră în vorbă cu ei: „- De unde sunteți de fel voi, mă? – De la Slobozia, boierule, (sau de la Cegani). – Da’ de ce sunteți așa sfrijțiți, mă, că pe-acolo oamenii sunt mai grași? – Apoi, dă, boierule, că de când plecarăm noi de-acolo...”

30-31 decembrie, ora 2³⁰ noaptea

Aseară la SSR, am împărțit 1.500 lei cu un „comunist” și un legionar. (Eu, al treilea, neutru). Tot e bine că, măcar acolo, poeții uită de politică și redevin prieteni. Am plecat apoi împreună și, în drum, ne-am oprit la „Caraiman” să... discutăm. Replicile cădeau ca fulgerele, și unul și altul dintre comesenii mei își apăra poziția cu înverșunare. Am fost ultimii care am părăsit localul, fiindcă se stingeau luminile. Afară, pe stradă, o zăpadă magnifică. Bucureștiul în noaptea asta, mirific. Viața nu e frumoasă, ci fascinantă. Totul demn de reținut și pus într-un roman.

Toată seara s-a vorbit numai despre „revoluție”, din puncte de vedere diferite. Mi-a venit ideea să scriu „Visul Cavalerului”, așa cum Papini a scris *Un uomo finito*. Să povestesc viața mea, între atâția exaltați și atâția fanatici. Visul cavalerului – adică viața unui om care oscilează, ca personajul din tabloul lui Rafael, între contemplație și acțiune, îndrăgindu-le pe amândouă și neputându-se hotărî pentru nici una. Drama unui astfel de om, cu un astfel de destin...

Tiparul executat la SC **INFCON SA**
tel./fax: 0241 580 527, 585 627

www.ziuaconstanta.ro

Pericle Martinescu s-a născut la 11 februarie 1911 în comuna Viișoara, județul Constanța. Cursurile primare le-a făcut în satul natal, iar cele secundare la Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța, terminate la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. A absolvit Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, fiind licențiat în filosofie (1935). Ca student, a debutat și a colaborat la principalele reviste literare din Capitală și provincie, cu poezii, cronici, eseuri, studii etc., afirmându-se printre exponenții „generației tinere” din anii '30. Debutul editorial s-a produs în anul 1936 cu romanul *Adolescenții de la Brașov* (retipărit în 1991). Au urmat volumele: *Sunt frate cu un fir de iarbă* (poeme în proză, 1941), *Costache Negri* (monografie, 1966), *Retroproiecții* (eseuri, 1973), *Umbre pe pânza vremii* (amintiri, 1985). În ultimii ani a publicat volumele: *Excursie în Ciclade* (1996), *7 ani cât 70* (1997), *Visul cavalerului* (1998), *Figuri în filigran* (1999), *Odiseea editării Poeziilor lui Eminescu* (2000), *Existențe și creații literare* (2001), *Jurnal intermitent* (2001), *Balada morții lui Edgar Poe* (2003), *Confesiune patetică - pagini de jurnal intim, 1936-1939 - vol. I. - Vulcanul iubirii* (2004). Este autorul a numeroase traduceri din literatura universală clasică și modernă. În anul 2001 a fost sărbătorit de Uniunea Scriitorilor din România ca nonagenar în viață.